



د اصحابانو

کیسی

ژباړن:

د افغانستان اسلامي اکیډمۍ

Ketabton.com

د اصحابانو

کيسې

ژباړن :

مولوي عبدالهادي حماد

د کتاب پېژندنه :



نوم	:	د اصحابانو کيسې
ژباړن	:	مولوي عبدالهادي حماد
کمپوز	:	په خپله ژباړن
د پښتۍ طرحه او انلاين چاري	:	مختار احمد احسان - د لراوېر کتابتون

www.Larawbar.com



داصحابانو کيسې

که څوک غواړي ، چي زړه يې نرم سي او د اسلام په حقيقت باندې پوه سي او هغه خوند وڅکي کوم ، چي په اسلام کي پروت دئ نولاندې داصحابانو قصې دي مطالعه کړي ځکه داصحابانو ژوند دمسلمانانو لپاره عملي درس دئ.

ژباړن

مولوي عبدالهادي حماد

خطبه او تمهيد

نحمده ونصلي ونسلم علي رسولہ الکریم والہ وصحبہ واتباعہ الحماة للدين القويم .
 اما بعد : دالله ﷺ ديوه سپېڅلي بنده حضرت مولانا عبدالقادر رائيپوري ؒ امر ماته په سنة ۱۳۵۳ هـ ق کي وسو چي زما سره احسان کونکی اوزما تربيت کونکی دی (امر يې د اصحابانو په اړه وو) چي زه د اصحابانو په اړه څو قصې وليکم په ځانگړي ډول دلږ عمر لرونکو اصحابانو . اود نبځو د ديندارۍ څه حالات په اردو (د ژباړي وروسته په پښتو) ژبه وليکم ځکه کوم کسان چي د قصو شوقيان دي هغه ددې پرځای چي د يوې اوبلي خوا د درواغو قصې اوري که دا قصې واوري نو ددوی د دين د ترقۍ سبب به جوړسي .

نبځي چي د شپې کوچنيانو ته د درواغو قصې کوي که دغه قصې وکړي د ماشومانو زړونه به د اصحابانو د مينې ډک سي ددوی درنښت او عظمت به يې په زړو کي راسي ديني کارونو ته به يې مينه پيدا سي .

زما لپاره دغه امر منل يولازمي کار ووځکه زه دده په احسانو کي ډوب وم بل داچي دالله ﷺ د دوستانو رضا ددواړو جهانو دکاميابۍ سبب کيږي خو دخپلي کم علمۍ په وجه مي زړه نه سواي کولای چي دده مبارک دخوښۍ سره برابر دي دغه کار وکړم . څلور کاله دغه امر ماته تکرارېدې زه دخپلي نه وړتيا څخه شرمېدم دوخت په تېرېدو سره په سنه ۱۳۵۷ هـ ق کي دصفري په مياشت دماغي ناروغي راپېښه سوه دکار څخه منعه سوم فکر مي وکړ چي دغه خالي ورځي که پدې برکتناکه کار ولگوم ښه به وي ځکه که زما دغه پاني ونه منل سوي نو بوختيا خو به مي په يوه برکتناکه کار کي وي .

ابوسليمان داراني ؓ فرمايي: زه ديوه واعظ په وعظ کي کښېناستم دده وعظ زما په زړه کي اثر وکړی کله چي راولاړ سوم هغه اثر ختم سو دوهم ځل ورغلم ورته کښېناستم کله چي راولاړ سوم بيا اثر ولاړی دريم ځل ورغلم بيا ورته کښېناستم ددغه دريم ځل ناستي اثر تر کوره پوري وکورته چي ورغلم دالله ؑ دنافرمانۍ اسباب مي ټوله مات کړل دالله ؑ لاره مي اختيار کړه .

دديني کتابونو حال هم داسي دئ په يوار چاپک کتلو سره يې اثر کم وي په همدې وجه دديني کتابونو لوستل په بيا بيا په کار دي .

دلوستونکو داسانۍ اودمضامينو په زړه کي کښېنولو په خاطر مي دغه رساله پر دوولسو بابونو او يوه خاتمه باندې وېشلي ده:

لومړی باب: ددين له امله سختۍ تېرول اوتکليفونه زغمل .

دوهم باب: دالله ؑ څخه خوف او ويره چي داصحابو کرامو ؓ خاص عادت و .

دريم باب: داصحابو کرامو دزاهدانه اوفقيرانه ژوند نمونه .

څلورم باب: داصحابو دتقوا او پرهيزگاري حالت .

پنځم باب: دلمانځه شوق او پابندي .

شپږم باب: صدقه ، ترخپل ځان دنورو اړتياوي مخکي پوره کول ، دالله ؑ په لاره کي مصرف کول

او م باب: بهادري ، همت ، زړورتوب ، شجاعت اودمرگ شوق .

اتم باب: علمي بوختيا اودعلمي محنت نمونې .

نهم باب: ددنيي ؑ دلارښوونو عملي کول .

لسم باب: دښځو جذبه اوبهادري اودرسول الله ؑ داولادونو بيان .

يوولسم باب: دماشومانو ديني شوق او په کوچنيوالي کي ددين پابندي .

دوولسم باب: ددنيي ؑ سره دمحبت نمونې .

خاتمه: داصحابو کرامو ؓ حقونه اوددوی لنډ فضيلتونه .

لومړی باب

ددین له امله سختی تیروول ، تکلیفونه او ستونزې ګالل

نبي کریم ﷺ او اصحابو کرامو ﷺ د دین د جوړولو لپاره دومره زیات تکلیفونه پر ځانونو باندې تېر کړي دي ، چي موږ نااهلو ته یې اراده کول هم ګران کاردی د نوموړو مبارکو انسانانو په پېښو او ستړي ژوند لیک باندې کتابونه ډک دي موږ دومره ډکمزوری پر خواروان یو چي د دوی په احوالو هم ځان نه خبرو ، عمل ورباندې کول خو بېله خبره ده ، نو له همدې امله پدې کتاب کښي د نوموړو مبارکو انسانانو څو قصې د نمونې په ډول بیانوم چي ترټولو مخکي د نبي کریم ﷺ د یوې قصې څخه پیل کوم ځکه د نبي کریم ﷺ یادول د برکت ذریعه ده .

(۱) د نبي کریم ﷺ د طایف د سفر قصه

کله چي څښتن تعالی ﷻ نبي کریم ﷺ پیغمبر کړ ، نهه کاله رسول الله ﷺ په مکه مکرمه کي تبلیغ کاوه او د خپل قوم د اصلاح او ګټي کوشش به یې کاوه مګر په مکه مکرمه کي د یوې کوچنۍ ډلې پرته چي مسلمانان سوي وه او د یوې کوچنۍ ډلې پرته چي کافران وه مګر د رسول الله ﷺ مرسته به یې کول نور ټوله د مکې اوسیدونکو د رسول الله ﷺ او مسلمانانو د ځورولو لاري لټولې ، تکلیفونه به یې ور رسول پسځند به یې په واهه آن تردې چي څه به یې په توان وه په هغه اندازه به یې تکلیف ور رساوه ، د نبوت په لسم کال چي کله د نبي کریم ﷺ اکا ابو طالب وفات سو د نوموړي مړیني د مکې کفارو ته د مسلمانانو د ځورولو نوره لاره خلاصه کړه په دغه وخت کي دوي په ښه ازاډه پښه کولای سوي چي خلګ له اسلام او مسلمانېدو څخه منعه کړي ،

رسول الله ﷺ او اصحابو کرامو ﷺ ته تر خپله وسه تکليفونه ورورسوي ، نبي کریم ﷺ په دې موخه طائف ته تشریف یو وړی چې دهغه ځای اوسیدونکي (ثقیف) نومي قوم چې یو لوی قوم وومسلمانان سې نو مسلمانان به ددې تکليفونو څخه خلاص سې او داسلام دمبارک دین دخپلولو لپاره به یو بنسټ کنبښودل سې کله چې رسول الله ﷺ طائف ته ورسېدی نو دهغه قوم د مشرانو سره یې خبرې پیل کړې چې ددغه قوم نوموتي او مخور مشران گڼل کېده او د الله ﷻ د پاک دین و لوري ته یې را وبلل او دالله ﷻ د دین ومرستي ته یې متوجه کړه نوموړو کسانو ددې پر ځای چې د الله ﷻ ودهغه د رسول ﷺ د دین مرسته وکړي یا لږ تر لږه د عربو مشهوره میلمه پالنه وکړي و رسول الله ﷺ ته یې په بې مخي سره مخامخ جواب ورکړی او د بد اخلاقی رویه یې غوره کړه پر دې بد اخلاقی باندې یې بسنه ونه کړه بلکې دایې هم زړه نه قبلول چې رسول الله ﷺ دلته پاته سې . دوی درې واړه چې رسول الله ﷺ مشران بلل او دایې هیله وه چې دوی به په شرافت سره خبرې وکړي د دوي څخه ددې هیلې په خلاف یوه وویل : او هو ! بس یوازي ته وي چې الله ﷻ پیغمبر کړې بل څوک نه وو ، دوهم وویل : ستا پرته بل څوک نه و چې الله ﷻ رسول رالېږلي وای ، دریم وویل : زه ستا سره خبرې کول نه غواړم ځکه که ته رشتیا د الله ﷻ له لوري څخه پیغمبر یې نو ستا خبرو څخه مخ اړول خو لوی تاوان دئ (نوښه دئ چې خبرې نه در سره وکړم) او که درواغ وایې نو د درواغجن سره هم خبرې نه کوم ، کله چې رسول الله ﷺ د دوی څخه نا امیده سونو ددغه قوم د نورو خلکو سره یې خبرې پیل کړې ځکه رسول الله ﷺ د همت او خپلواکۍ غرو ، نور خلک هم د مشرانو پر پله روان سوه د رسول الله ﷺ دعوت یې نه ومانه بلکې رسول الله ﷺ ته یې وویل ژر زموږ د ښار څخه ووزه هر ځای چې ستا د خوښي ځای وي هلته ولاړه کله چې رسول ﷺ په ناامیدی سره دهغه قوم څخه را روان سو دهغه قوم ناوړه خلکو په رسول الله ﷺ پسې دکلي هلکان پسې کړه رسول الله ﷺ یې په کانونو ویشتی ، پسخند به یې په واهه او چک چکي به یې پسې کولې تر داسې بریده چې د رسول الله ﷺ دواړي

چپلکي په وينو سرې سوي رسول الله ﷺ د دوی څخه بېرته راغلی کله چې ددغه شراچونکو څخه بې غمه سو نو په لاره کې يو ځای کښېناستی او دا دعا يې وويل:

ژباړه: اې خدايه! تا ته د خپلي کمزورۍ، ناتوانۍ او په خلگو کې د رسواۍ شکايت کوم، اې ارحم الراحمين ذاته! د ناتوانانو رب يې ته زما پالونکی يې ما چاته پرېږدې؟ پردي څوک چې مي وويني تندي را باندي تريو کړي يا مي دښمن ته (پرېږدي) چې هغه ته تا پر ما باندي برلاسی ورکړي وي، اې خدايه! که ته زما څخه ناراضه نه يې زما د هيچا پروا نسته ستا ساتنه ما لره بس ده زه ستا دمخ (بلاکيفه) په رڼا پنا غواړم هغه رڼا چې تيارې يې ځلولي دي او د دنيا او آخرت کارونه پرې سم سوي دي زه له دې څخه پنا غواړم چې ته راته په غضب يې او يا راڅخه ناراضه يې ستا ناراضي ترهغه وخته پوري ليري کول لازمي ده ترڅو راضي کيږي (اې خدايه!) ستا پرته نه بل قوت سته او نه بل طاقت سته.	اللهم اليک اشکو ضعف قوتي وقلة حيلتي وهوني علي الناس يا ارحم الراحمين انت رب المستضعفين وانت ربي الي من تکلني الي بعيد يتجهمي ام الي عدو ملکته، آمري ان لم یکن بک علي غضب فلا ابالي ولکن عافيتک اوسع لي اعوذ بنور وجهک الذي اشرفت له الظلمات وصلح عليه امر الدنيا والاخرة من ان تنزل بي غضبک اويحل علي سخطک لک العتبي حتي ترضي ولا حول ولا قوة الا بک⁽³⁾
--	---

څښتن تعالي ﷻ چې يو صفت يې قهر دئ د خپل نازولي په ځورېدو يقيناً په قهر يې نو دسټي يې جبرائيل ﷺ راواستاوه او رسول الله ﷺ ته يې سلام ووايه بيا يې وويل چې، الله ﷻ

(3) كذا في سيرة ابن هشام قلت واختلفت الروايات في اللفاظ
الدعا كما في قرّة العيون

ستا ټولي خبرې واورېدې او د قوم جوابونه يې هم واورېده يوه ملائکه چې الله ﷻ د غرونو واک او اختيار ورکړی، الله ﷻ ستا د خدمت لپاره راواستول دستي هغه ملائکه راغلل سلام يې ووايه د سلام وروسته يې رسول الله ﷺ ته وويل: يا رسول الله! امر وکړه که ته امر وکړې زه به پر دې قوم باندي غرونه را پورته کړم ټوله به پختان (زړه، زړه) کړم رسول الله ﷺ چې ډېر زړه سوانده، رحم لرونکی پيغمبرو ملائکي ته يې په جواب کي وويل: زه د دوی هلاکېدل نه غواړم بلکي زه د دوی ته دهدايت دعا کوم که د دوی مسلمانان نسي اميد لرم چې د دوی په اولادو کي به مسلمانان پيدا سي چې دا الله ﷻ عبادت او بندگي به کوي.

فايده: د رسول الله ﷺ په غوره اخلاقو او صبر کي فکر وکړئ خومره صبر يې درلودئ، خومره مهربانه و هغو بد ورسره کول ده ښه ورسره کول يعني د دوزخ څخه د خلاصېدو او د جنت د پيدا کېدو دعا يې ورته کول، اوس زموږ حال ته وگورئ موږ په داسي حالت کي قرار لرو چې يو څوک کوچني ښکندل راته وکړي نو موږ بله لمبه سو او دهغه څخه داسي بدله اخلو (چي دهغه ښکندلو څو برابره وي آن تردې) چې ټول عمر مو بدله نه خلاصېږي او نه مو زړه په سپرېږي، پر ظلم سربېره ظلم کوو او بيا د رسول الله ﷺ د تابعدارۍ او محمدي کېدو د دعوه هم کوو تاسو وليدل چې د رسول الله ﷺ سره بد و سوه بيا هم ده ښه ورسره کول يعني د جنت د پيدا کېدو او د دوزخ څخه د خلاصون د عابې ورته کول.

(۲) د حضرت انس بن نضر AA د شهادت قصه

حضرت انس بن نضر AA يو صحابي و چې د بدر په غزا کي يې گډون نه و کړی نوموړي پدې وجه چې د اسلام په لومړنۍ لويه غزا کي يې گډون نه و وکړی پر ځان به يې ملامتيا ويل ډېر

خوابدی او په زړه به غمجن و په هر صورت په دې هیله که دا سلام بله غذا پېښه سوه حتمًا به گډون په کښي کوي ، د تقدیر پرېکړه وه چې د احد غذا پېښه سوه حضرت انس بن نصر **AA** په ډېره مینه او زړورتوب په دې غذا کي گډون وکړی د غذا په لومړۍ سر کي مسلمانانو فتحه (برلاسي) تر لاسه کړ خو د یوې تېر وتني له امله مسلمانانو ماته وخوړه ، تېر وتنه له دې څخه عبارت وه ، چې رسول الله ﷺ ځينو اصحابو کرامو **AA** ته دنده ورکړې وه چې د غره پر یوه کوتل به کښيني ، مسلمانان که فتحه تر لاسه کړي او که ماته وخوري باید دوی ولاړ نسي خو له بده مرغه دوی هغه وخت ولاړ سوه چې په لومړیو کي مسلمانانو برياليتوب تر گوتو کړ ، کله چې دوی ولاړ بده په دوی کي چې څوک آمر و هغه منع کړه چې مه ولاړ پرئ خو دوی دا ویل چې کافرانو ماته وخوړه د تېښتي په حالت کي دي باید ورپسي ورسو او د غنیمت مالونه ورڅخه را ټول کړو او دا فکر یې کاوه چې د رسول الله ﷺ امر چې موږ ته یې د نه ولاړ بدو کړی و یوازي د برياليتوب تر وخته پوري و آخر دا چې مسلمانان له دې ځای څخه ولاړ سوه د جگړې ډگر ته ورسېدل ، تېښتېدونکو کافرانو چې دغه ځای خالي وليدئ نو دوخته څخه یې گټه واخستل او د دغه لوري څخه یې پر مسلمانانو باندي حمله وکړه مسلمانان د نا خبرۍ په حالت کي وه چې د سختو بریدونو سره مخ سوه د دوو طرفونو څخه د کافرانو په منع کي راغلل په پایله کي د ماتي سره مخ سوه مسلمانان په وار خطايۍ سره پر هر لوري تېښتېدل ، حضرت انس **AA** وليدل چې یو صحابي حضرت سعد بن معاذ **AA** را روان دئ . ده مبارک ورته وویل : اې سعده ! چيري څې ؟ په الله ﷻ قسم کوم چې د احد د غره څخه د جنت بوی راځي ددې خبري دکولو وروسته یې توره پورته کړه په مېړانه د کافرانو په یوه ډله ورننوتی سخته جگړه یې پیل کړه تر هغه وخته پوري نه راووتی تر څو شهید سو د شهادت څخه وروسته چې وکتل سوه ټوله بدن یې غلبلل سوی و ترا تیاوو زیات زخمونه یې په بدن کي د تورو او غشو وه آن تردې چې نه پېژندل کېدئ آخر د گوتو پر بندو وپېژندل سو .

فايده: څوک چې په ريښتني او مخلصانه ډول د الله ﷻ د خوښۍ غوښتني په موخه زخمي سي يقيناً به په دنيا کي د جنت بوی ورته راځي حضرت انس رضي الله عنه چې په اخلاص د څښتن تعالي ﷻ د رضا غوښتونکی و په دنيا کي يې د جنت بوی بوي او که په چا کي اخلاص موجود سي په دنيا کي به د جنت خوندونه ورته راسي ، ما د يوه معتبر سړي څخه چې د حضرت مولانا شاه عبدالرحيم راپورې مخلص خادم و- دده مبارک يوه خبره اورېدلې ده چې ده مبارک ويل: (د جنت خوندونه راځي) (د روژې په فضالو) کي مي دا قصه ليکلې ده.

۳: د حديبي صلح (دروغي جوړي تړون) د ابو جندل او د ابو بصير رضي الله عنه قصه

رسول الله ﷺ د هجرت په شپږم کال د عمرې کولو اراده وکړه دمکې مکرمي پر لوري روان سو دمکي کافران چې خبر سوه نو د رسول الله ﷺ راټگ يې ځان ته شرم او ذلت گانه ځکه دوی د کبر او غرور په نشو مست وه نو له همدې امله يې د مقابلې لاره خپله کړه رسول الله ﷺ چې حديبيه نومي ځای ته ورسيدئ په همدغه ځای کي بند سو د رسول الله ﷺ سره سرتيري اصحاب رضي الله عنهم ملگري وه چې پر رسول الله ﷺ باندي يې ځان قربانونه خپل افتخار باله ، دستي جنگ کولو ته تيار سوه خو رسول الله ﷺ د مکې د مسلمانو او سپدونکو له امله (چي هغوی ته ددوی له وجي تکليف پېښ نسي) - د جنگ اراده نه کول بلکي دروغي جوړي کوشش يې کاوه سره ددې چې اصحاب رضي الله عنهم په پوره مېړانه و جنگ ته تيار وه مگر رسول الله ﷺ د کافرانو د ومري لحاظ وکړی ، چې دهغوی ټول شرطونه يې ومنل که څه هم اصحابو رضي الله عنهم ته داسي تر زور لاندې روغه جوړه دمنلو وړ نه وه مگر دوی د رسول الله ﷺ تابع وه او ځانونه يې ترې قربانول نو دوی

بيا ددومري ميني سره څه کولاي سوي؟ (چي در رسول الله ﷺ روغه يې نه وای منلې خامخايې منل) آن تردې چي د حضرت عمرؓ په څېر مېړنيو لا ومنل. په روغه جوړه کي يو شرط دا و چي، که د کافرانو څخه يو څوک مسلمان سي او د مکې څخه و مدینې منورې ته هجرت وکړي نو مسلمانان به نوموړي کس بېرته و کافرانو ته په لاس ورکوي او که خدای مه کړه د مسلمانانو څخه يو څوک مرتد (کافر) سي نو کافران به دغه کس مسلمانانو ته په لاس نه ورکوي د روغي جوړي دغه پرېکړه ليک لا نه و ليکل سوی چي د ابو جندلؓ په نامه يو صحابي راغلی چي د اسلام د راوړلو وروسته کفارو د پرتکليفونه پرتېر کړي وه او په ځنځيرانو يې تړلی و د مسلمانانو د مرستي په هيله پرېواتی چي گوندي مسلمانان زما مرسته وکړي او ددې تکليفونو څخه به خلاص سم خود هغه پلار (سهيل) چي د کافرانو له خوا وکيل و او تر دغه وخته پوري لا مسلمان سوی نه و بلکي د مکې دفتحي په وخت کي مسلمان سو - ابو جندلؓ يې په چيلاخه وواهه او پر بېرته بيولو يې ټينگار وکړ، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: چي تراوسه خولا پرېکړه ليک نه دی ليکل سوی پر موږ باندي لازمه نه ده چي مسلمان تاسو ته وسپارو، کافرانو نه منل بيا رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: دغه يو سړی ماته په خواست را پرېږدئ، کافران د پخوا په څېر پرضد ولاړ وه هيڅ يې نه منل او ابو جندلؓ و مسلمانانو ته د مرستي نارې وهلې فرياد يې کاوه چي اي مسلمانانو! زه مسلمان سوی یم او دې کافرانو پر ما ډيري خوارۍ تيري کړي دي تا سو مي بېرته په لاس ورکوی؟ په دغه وخت کي چي د مسلمانانو پر زړونو باندي څومره زحمت تېريدئ و الله ﷻ ته معلوم دئ ويل او ليکل يې دييان توان نه لري، وروسته د خوږ نبي ﷺ په امر بېرته په لاس ورکړل سو. رسول الله ﷺ تسلي ورکړه او ورته وې فرمايل چي الله ﷻ به ډېر ژر ستا مرسته وکړي او تاته به د خلاصون لاره خلاصه کړي.

د روغي جوړي د بشپړ کېدو څخه وروسته يو بل صحابيؓ د ابو بصيرؓ په نامه هم مسلمان سو او مدینې منورې ته راوړسېدئ کافرانو دستي دوه کسان پسې را واستول او

رسول الله ﷺ ته ٻي ڀڙ وويل: ڇي، و ترون د وفا له مخي دغه کس په لاس راکڻي رسول الله ﷺ نوموړي صحابي بېرته په لاس ورکڻي ابو بصير ۸۸ نارې کړې ڇي زه مسلمان سوي يم تاسو مي بېرته په لاس ورکوئ؟ او بېرته مي ددغه ظالمانو و منگلو ته سپاري؟ رسول الله ﷺ ډاډ ورکړي ڇي الله ﷻ به ژر تا ته د خلاصون لاره خلاصه کړي. ابو بصير ۸۸ د هغه دوو کافرانو سره يو ځای و مکې ته روان سو. پر لاري ابو بصير ۸۸ ويوه کافر ته وويل ڇي دا ستا توره ډېره ښه معلومېږي (دا ڇي صفت خوبونکي سړي ډير ژر غولېږي) نو دستي هغه کافر خپله توره و مسلمان ابو بصير ۸۸ ته دتيکي څخه را وايستل ورنسکاره يې کړه ابو بصير ۸۸ ڇي توره په لاس کي واخستل سمدلاسه يې پر دغه کافر باندي وچلول مړ يې کړي هغه دوهم کافر ڇي دا حالت وليدئ د تينستي لاره يې خپله کړه و تنبډئ مدينې منورې ته يې ځان ورساوه رسول الله ﷺ ته يې وويل: يا رسول الله ﷺ! ابو بصير ۸۸ زما ملگري و وازه اوس زما واري دئ وژني مي په دغه حالت کي ابو بصير ۸۸ هم راوړسېدئ رسول الله ﷺ ته يې وويل: يا رسول الله ﷺ! ستا د دوی سره وعده او تړون و تا هغه پوره کړئ زما او د دوی ترمنځ خو هيڅ تړون نسته رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: ته جنگ تازه کونکي يې کاشکي ستا يو ملاتړ کونکي وای ابو بصير ۸۸ پوه سو ڇي که اوس څوک راسي ما به بېرته په لاس ورکړي نو دستي ددغه ځای څخه ولاړی او د يوه درياب پر څنډه يې ژوند کول پيل کړه دمکې خلگ په دې پېښه خبر سو. ابو جندل ۸۸ ته ڇي حال ورسېدئ تر توان يې ووتل په پټه يې ځان ورورساوه د ابو بصير ۸۸ سره يو ځای سو، آخر دا ڇي هر څوک ڇي به مسلمان کېدئ د دوی سره به يو ځای کېدئ په ډېر لنډ وخت کي د دوی څخه يوه کوچنۍ ډله جوړه سوه (دا الله ﷻ) درېښتيني دين سره د ميني په موخه په يوه ډيري سختۍ په يوه ځنگله کي تېرولې ځکه) په دغه ځنگله کي ڇي دوی اوسېدل د خوراک او چينساک هيڅ انتظام نه و د الله ﷻ د دين په خاطر ڇي پر دوی باندي د لوږي او تندي څخه کوم تکليفونه تېرېدل والله ﷻ ته معلوم دي مگر د کومو ظالمانو د لاسه ڇي دوی سرگردانه او لالهانده وه او د دوی د

لاسه ټنټېدلې وه د هغوی لاره يې بنده کړه کومه قافله چې به دکافرانو راتله دوی به جنگ ورسره کاوه ، آخر دا چې دمکې کافرانو دمسلمانانو ددغه کوچنۍ ډلې څخه تنگ سوه اورسول الله ﷺ ته يې يوسړی وليږی او په ډېر عذراو زاری يې خواست ورته وکړی چې د الله ﷻ په خاطر دغه بې سره (بې ادارې) ډله ځان ته راوبوله او په تړون کي يې داخله کړه ترڅو زمونږ ته د تلو اوراتلو لاره خلاصه سي .

ويل سوی دي: چې کله و ابو بصير **AA** ته درسول الله ﷺ اجازه ليک ورسېدئ چې ومدينې ته دراتلو اجازه پکښې ليکلې وه ابو بصير **AA** د مرگ په حال کي و په لاس کي يې دغه ليک ونيوی وفات سو . رَضِيََ اللّٰهُ عَنْهُ وَارْضَاهُ. ⁽⁴⁾

فايده: کوم څوک چې پر خپل دين ټينگ ودريري په دې شرط چې دين يې ريښتيني او حق دين وي يعني مسلمان وي نو لوی ، لوی طاقتونه يې هم دخپل دين څخه نه سي اړولای .

۴- د حضرت بلال **AA** اسلام او تکليفونه

حضرت بلال **AA** يو نوموتي او مشهور صحابي دئ چې د نبوي ﷺ مسجد لپاره درسول الله ﷺ په ژوند کي تل مؤذن (اذان کونکی) پاته سوی دئ نوموړي د يوه کافر مریي و کله چې

(4) (بخاري - وفتح)

مسلمان سو نو د مسلمان کېدو له امله ډېر تکلیفونه ورکړل سوه (امیه بن خلف) چې د مسلمانانو سخت دښمن و بلال **ؓ** به یې د غرمې په وخت پر تودو شگو باندې ستوني ستخ پرې ایستلی و بیا به یې پر سینه باندې یو لو ډبره ورکښېښوده ددې لپاره چې ونه ښوري وروسته به یې ورته وویل: په دې سخت حالت کې مې سه که خلاصون غواړي نو د اسلام خڅه واوړه، بلال **ؓ** په دې سخت حالت کې هم د (اَحَد، اَحَد) نارې وهلې یعنې دا چې د عبادت لایق یو الله **ﷻ** دئ، د شپې به یې په ځنځیرانو تینګ و تړی بیا به یې په کروړو (اغزنو لښتو) واهه د ورځې به یې بیا په دغه زخمي بدن پر تودو شگو و غورزاوه ددې لپاره چې د سخت عذاب له امله به د اسلام خڅه واوړي او یا به په دې حالت کې مې سي آن تردې چې عذاب ورکونکی به سترې سو نو ځکه به یې په عذاب ورکولو کې واری سره کاوه کله به د ابو جهل واری و کله به د امیه بن خلف واری و لنډه دا چې هر سړي به کوشش کاوه چې نوموړي مبارک صحابي ته په عذاب ورکولو ځان سترې کړي کله چې ابو بکر صدیق **ؓ** دی مبارک په داسې سخت حالت کښي ولیدئ نو په پیسو یې رانیوی بیایې آزاد کړي.

فایده: بت پرستو عربو به بتانو ته خدایان ویل ددې ناوړه کار په مقابل کېسې اسلام و خلگو ته د توحید (خدای په یووالي) ښوونه کول یعنې دا چې الله **ﷻ** یو دئ بتان خدایان نه دي همدا لامل وو چې بلال **ؓ** په ژبه به په تکرار سره وویل: یو دئ، یو دئ، دا د بلال **ؓ** د مینې او محبت خبره وه چې د خپل یوه خدای **ﷻ** سره یې درلوده موږ وینو چې یو څوک د بل چا سره د لنډ وخت لپاره د درواغو محبت لري هغه هم د خپل محبوب په نوم اخیستلو سره خوند اخلي او بیا، بیایې نوم اخلي نو د څښتن تعالی **ﷻ** سره چې څوک محبت او مینه لري ددې مینې به څه حال وي چې په دین او دنیا دواړو کې په کار راځي همدا لامل وو چې بلال **ؓ** ته ډېر تکلیفونه ورکول کېده آن تردې چې د مکې هلکانو ته به په لاس ورکړل سوتر څو د سپکاوي په موخه یې په کوڅو کې وگرځوي او ده ته یو ډول نه یو ډول تکلیف ورسوي خو د بلال **ؓ** زړه د الله **ﷻ** مینې

نيولی و د (یودی، یودی) ذکر یې د خولې څخه نه اچوی دده مبارک د دومره سختو تکلیفونو تېرولو په بدله کې الله ﷻ در رسول الله ﷺ په دربار کې د مؤذن دنده ورکړه در رسول الله ﷻ سره په سفر او کور دواړو کې د آذان کولو دنده دده د غاړې وه کله چې رسول الله ﷻ وفات سو نوده در رسول الله ﷻ څخه پرته ژوند کول او در رسول الله ﷻ ځای خالي لیدل نه سواى زغملای نو ددې اراده یې وکړه چې پاته ژوند په جهاد کې تېر کړي په همدې وجه د جهاد کولو په موخه روان سو تر یو وخته پورې مدینې منورې ته نه راغلی یو ځل یې رسول الله ﷻ په خوب ولیدئ رسول الله ﷻ ورته وفرمایل: دا څه ظلم دئ ماته خو بیخي نه راځي؟ کله چې بلال ؓ وین سو دستي د مدینې منورې پر لور روان سو مدینې ته چې ورسېدئ حضرت حسن او حسین ؓ د اذان کولو امر ورته وکړی ده هم آذان وکړی ځکه د نازولو امر خو داسي نه و چې چا څه پکښي ویلي وای خلکو چې دده آذان واورېدئ در رسول الله ﷻ خوږ ژوند وریاد سو د مدینې منورې په خلکو کې شور ماسور گډ سو بڼځي هم د کورو څخه په ژړا او وتې (در رسول الله ﷻ دیلتون اوړ لمبه، لمبه سو خو دچالاس ته شی نه ورتلی). حضرت بلال ؓ د څو ورځو د تېرولو وروسته بېرته ولاړی او په شلم هجري کال کې دمشق ته نژدې وفات سو. ^(۵)

۵- د حضرت ابوذر غفاري ؓ اسلام

حضرت ابوذر غفاري ؓ یو مشهور صحابي دئ چې وروسته د لویو عالمانو او زاهدانو څخه وگرځېدئ

(۵) اسد الغابة

حضرت علي عليه السلام دده په اړه وايي: ابوذر رضي الله عنه دومره علم لاسته راوړی دی چې خلگ ځني عاجزه دي خو ابوذر رضي الله عنه دغه علم محفوظ ساتلی دی.

کله چې ابوذر رضي الله عنه ته د لومړي ځل لپاره د رسول الله ﷺ د نبوت خبر ورسېدئ نو ده خپل ورور ته وويل: چې مکې ته ولاړه او د رسول الله ﷺ ټول حالات معلوم کړه او خبري يې په ښه غور سره واوره او دې خبري ته هم ځير سه چې رسول الله ﷺ وايي: ماته د آسمان څخه وحی راځي ځان په پوه کړه چې څنگه وحی راځي. دده ورور مکې ته ولاړی د حال معلومولو وروسته بېرته راغلی ابوذر ته يې وويل: ما رسول الله ﷺ وليدئ چې خلگو ته يې په نیکو ځويو او نیکو عادتونو امر کاوه او دخولې څخه يې داسي کلام اورېدل کېدئ چې نه شعر و او نه د کائناتو (جادوگري) خبري وي د ابوذر غفاري رضي الله عنه د ورور په دې لنډو خبرو ډاډ ورسو خپله يې د سفر اراده وکړه دسټي مکې ته روان سو کله چې مکې ته ورسېدئ برابر مسجد حرام ته ولاړی دا چې ده رسول الله ﷺ نه پېژندئ او دچا څخه پوښتنه کول هم غوره کار نه ورته برېښېدئ نو تر ماښامه پورې په مسجد حرام کي و او سپدئ څرنگه چې د اصحابو دا عادت وو چې د مسافرانو خدمت، د ناتوانو مرسته او ميلمه پالنه به يې کول نو حضرت علي کرم الله وجهه ابوذر غفاري رضي الله عنه کور ته بوتی ميلمستيا يې ورکړه علي رضي الله عنه د پوښتني اړتيا ونه لیده چې د ابوذر رضي الله عنه څخه وپوښتي چې دڅه لپاره راغلی يې دوهمه ورځ يې بيا تېره کړه د چا څخه يې پوښتنه ونه کړه چې رسول الله ﷺ څوک دی دوهم ماښام بيا علي رضي الله عنه بوتی ميلمستيا يې ورکړه فکري يې وکړی چې مسافر دی د يو کار لپاره به راغلي وي ښايي نن به يې کار نه وي پوره سوی نو پاته سوی دی علي رضي الله عنه په دوهم ماښام بيا پوښتنه ځني ونه کړه او نه دده څخه داسي څه ښکاره سوه چې علي رضي الله عنه پرې وپوهېږي او دده حال معلوم کړي چې دی دڅه لپاره راغلی دی، دريمه ورځ ابوذر غفاري رضي الله عنه بيا مسجد حرام ته راغلی د چا څخه يې پوښتنه نه وکړه ښايي وجه به يې دا وه چې د رسول الله ﷺ سره د ښمنۍ قصې ډيري مشهورې وي چا چې به د رسول الله ﷺ لټه کول هغه

به د تکلیف سره مخ کېدئ ده فکر کاوه چي ښايي که زه پوښتنه وکړم هغه به د دښمنۍ فکر وکړي مفت (ورپا) به په تکلیف اخته سم ، دريمه شپه علي عليه السلام بوتی پوښتنه يې ځني وکړه چي د څه لپاره راغلي يې؟ او څه مقصد لري؟ ابوذر غفاري رضي الله عنه لومړی ويلي عليه السلام ته قسم ورکړی او وعده يې ځني واخيسته چي صحيح حال به راته وايي وروسته يې خپل مقصد ورته وښودئ حضرت علي عليه السلام ورته وويل: په الله ﷻ قسم يادوم چي د شک پرته هغه د الله ﷻ رسول دئ سبا چي کله زه ځم هلته به دي بوزم مگر مخالفت بيخي زيات دئ ددې لپاره چي زما او ستا يو ځای تگ معلوم نسي او څوک را څخه ونه ويريږي نو که پرلاري څوک په مخه راغلي زه به پر ضرورت کنښم بيا به په جامو سمولو اخته سم ته سيده روان سه لنډه داچي علي عليه السلام او ابوذر غفاري رضي الله عنه د نبي کریم ﷺ و حضور ته ورسېدل ، ابوذر رضي الله عنه د رسول الله ﷺ سره خبري وکړي دستي مسلمان سور رسول الله ﷺ په دې موخه چي ابوذر رضي الله عنه ته تکلیف نه ورسپړي ورته وې فرمايل: اوس خپله مسلمانې پټه وساته خپل قوم ته ولاړ سه هرکله چي الله ﷻ موږ ته برياليتوب را نصيب کړی بيا به راسي ابوذر غفاري رضي الله عنه وفرمايل: اې د الله رسول! قسم په هغه ذات چي زما روح يې په قدرت کي دئ زه به دغه د توحيد کلمه ددغه بې ايمانو په منځ کي په لوړ آواز وایم دستي يې مسجد الحرام ته تشریف يووړی او هلته يې په لوړ آواز وويل:

(اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا عبده و رسوله) کله چي ده کلمه خلاصه کړه د څلورو طرفونو څخه خلک پر راپورته سوه دومره يې وواهه چي مرگ ته نژدې سو د رسول الله ﷺ اکا عباس چي په دغه وخت کي لا مسلمان سوی نه و - په دې موخه چي ابوذر خلاص کړي و خلگو ته يې وويل: دا سړی د غفار د قبيلې دئ د غفار قبيله و شام ته پرلاري پرته ده او تاسو د شام تجارت کوئ که دا سړی ووژل سي نو و شام ته به ستاسو لاره بنده سي خلگو چي دا خبره واورېده فکري وکړي چي زموږ ټولي اړتياوي د شام څخه پوره کېږي که د شام لاره بنده سي دا خولوی تاوان دی نو لدې امله يې ابوذر رضي الله عنه پرېښودئ ابوذر غفاري رضي الله عنه دوهمه ورځ بيا

مسجد حرام ته راغلی بيا يې د شهادت کلمه په لور آواز وويل خلکو د دغه کلمې د اورېدلو زغم نه درلودئ دسټي پر راوغورځېدل بيا يې وواهه عباس د تيري ورځي په څېر خلاص کړي چې ستاسو د تجارت لاره بندېږي .

فايده: د رسول الله ﷺ د منعه کولو په صورت کي چې ابو ذرغفاري ؓ ته يې امر کړی و چې اسلام پټ ساته بيا هم ده مبارک اسلام ښکاره کړی او وهل يې پر ځان تېر کړه دا دده جوش او جذبه وه ځکه حقيقت دا و چې اسلام يو حق دين دئ نو د ابو ذرغفاري ؓ يقين و چې اسلام حق دين دئ نو د چا ټيکه ده چې له ويږي به يې اسلام نه ښکاره کوم؟ او رسول الله ﷺ چې دی منع کاوه دا د رسول الله ﷺ شفقت او مهرباني وه چې موږ ته خو دا اسلام په خپرولو کي تکليفونه ډېر دي بايد ددې تکليفونو څخه دی خلاص وي کېدلای سي چې دی به يې ونه زغمي اصحابو کرامو ؓ چې به کله په دغه ډول د رسول الله ﷺ د لارښووني مخالف کار وکړی داددوی دالله ﷻ او رسول الله ﷺ سره دميني هغه غلبه وه چې دوی به يې دا داره کولو توان نه درلودئ که نه نو ددې مجال خو بيخي دامکانه وتلی و چې دوی دي د رسول الله ﷺ څخه مخالف کار وکړي، يو نمونه به يې په راتلونکي باب کي راسي، حضرت ابو ذرغفاري ؓ ددې پر ځای چې په دين کي تکليفونه نه وويني د رسول الله ﷺ حقيقي تابعداري غوره کړه چې دا اسلام ښکاره کول دي دا هم يوه لويه خبره وه همدامل و چې اصحابو تل برياليتوب لاسته راوړی او په هر ميدان کي به دوی بريالي وه د دنيا او آخرت گټي به يې په برخه وي تر داسي بريده چې يو چا به يو ځلي د شهادت کلمه وويل دا اسلام تر بيرغ لاندې به راغلی بيا به لوي، لوي طاقتونو د دين څخه نه سواي منع کولای او لوي، لوي ظلمونو به ددې د دين څخه نسواي اړولای .

۶- د حضرت خباب بن الارتؓ تکلیفونہ

حضرت خباب بن الارتؓ دهغه مبارکو هستو څخه دئ چي خپل ځان يې و سختو امتحانونو ته وړاندي کړي دئ او د الله ﷻ په لاره کي يې ډير زيات تکلیفونہ تېر کړي دي نوموړی هغه مسلمان صحابي دئ چي د پنځو يا شپږو کسانو وروسته دستي مسلمان سوی دئ . دهمدې وجهي څخه ده مبارک ډېر تکلیفونہ گاللي دي . حضرت خبابؓ ته به د اوسپني زغره ورواغوستل سوه بيا به د غرمې په سختو گرميو کي و غورځول سو او د زحمت څخه به زياتي خولې ترې بهېدلې کله به داسي وسوه چي ستوني ستخ به پر گرمو ډېرو و غورځول سو چي د ډېره زحمته څخه به يې د ملا غوښي ورستې سوې او توی به سوي حضرت خبابؓ د يوې ښځې مریې و کله چي يې باداره خبره سوه چي خبابؓ د رسول الله ﷺ سره ملاقات کوي نو دې به اوسپنه گرمه کړه بيا به يې په دغه اوسپنه سرورداغي . يوه ورځ حضرت عمر فاروقؓ په خپل خلافت کي د خبابؓ څخه دده د تکلیفونو پوښتنه وکړه چي د اسلام په لومړيو کي کافرانو باندي تېر کړي وه ده مبارک خپله ملا ښکاره کړه او وې ويل تاسو زما ملا و گوري عمرؓ چي دده ملا وليده وې ويل ما خوداسي ملا تراوسه نه ده ليدلې خبابؓ ورته وويل: کافرانو به زه پر اوو غورځولم کله چي به يې را پورته کړم زما د ملا په وازگه او وينوبه اورمې سو ، دا د اصحابو کرامو ژوند ليک و دومري سختۍ يې تېرولې ددې د دومره سختيو سره . سره کله چي اسلام ترقي حاصله کړه دغه مبارکو اصحابو به ژړل او ويل به يې چي هسي نه چي دغه ترقي زموږ د تکلیفونو بدله وي او آخرت ته موشی نسي پاته ، حضرت خبابؓ فرمايي : يوه ورځ رسول الله ﷺ د عادت خلاف ډېر اوږد لمونځ وکړی موږ پوښتنه ځني وکړه چي يارسول الله ﷺ ! دا څومره اوږد لمونځ و؟ رسول الله ﷺ راته وفرمايل : دا دويري او رغبت لمونځ و پدې لمانځه کي ما و الله ﷻ ته درې دعاوي وکړې دوې دعاوي قبولي سوې يوه نه سوه قبوله

لومړۍ دعا مي دا وه چې يا الله ﷻ زما امت په قحط سالي سره مه هلاکوي ، دا دعا قبوله سوه ، دوهمه دعا مي دا وه چې يا الله ﷻ زما پرامت باندي داسي ظالم آمر مه مقرر وي چې زما پرامت دومره ظلمونه وکړي چې بېخي بې ختم کړي ، دا دعا مي هم قبوله سوه ، دريمه دعا مي دا وکړه چې يا الله ﷻ زما په امت کي خپل منځۍ جگړې مه اچوي دا د عا نه سوه قبوله .

حضرت خباب **ؓ** د اوه دير شو کالو په عمر وفات سو دی لومړی صحابي و چې په کوفه کي دفن سو دده د مړينې وروسته حضرت علي **ؓ** دده وقبر ته ودرېدئ او وې فرمايل : پر حضرت خباب **ؓ** دي الله ﷻ رحم وکړي په خپله خوښه مسلمان سو په خپله خوښه يې هجرت وکړی ژوند يې په جهاد کي تېر کړی او ډېر تکليفونه يې پر ځان تېر کړل هغه څوک مبارک دی چې قيامت ياد ساتي او د حساب لپاره تياري کوي ، پر دومري مال باندي صبر کوي چې دده گذاره په کېږي او خپل بادار يعني الله ﷻ راضي کوي⁽⁶⁾

فايده : په حقيقت کي د الله ﷻ رضا ددغه کسانو په برخه وه ځکه دوی هر کار د الله ﷻ رضا لپاره کاوه .

۷- حضرت عمار **ؓ** او دده مبارک د مور او پلار بيان

حضرت عمار **ؓ** او دده مور او پلار د اسلام لپاره د کافرانو دلاس څخه تر سختو هم زيات سخت تکليفونه تېر کړل د مکې مکرمې پر توده شگلنه مخکېه باندي عذاب ورکول کېدئ نبي کریم ﷺ چې به کله د دوی په لوري ولاړی دوی ته به يې د صبر تلقين ورکاوه او د جنت زيری به يې ورکوی دده پلار حضرت ياسر **ؓ** په دغه تکليفونو کي مړ سو کافرانو تر مرگه پوري آرام

(6) (اسد الغابة)

نه پرېښودئ او مور يې ابو جهل لعين په شرمگاه کي په نېزه ووهل او شهیده سوه د عمار ۸۸ مور حضرت سمیه رضی اللہ عنہا سپين سري وه خوبيا هم دهیڅ شی پروايې ونه لرل تر مرگ پوري د اسلام څخه نه واوښته دا په اسلام کي لومړی شهیده وه او د اسلام لومړی مسجد يعني مسجد قبا عمار ۸۸ جوړ کړی، کله چې رسول الله ﷺ مدینې منورې ته تشریف یو وړی عمار ۸۸ وویل چې د رسول الله ﷺ لپاره د سیوري یو ځای جوړول ضروري دئ چې پکښي تشریف ږدي غرمه آرام پکښي کوي او لمونځ سیوري ته کوي نو حضرت عمار ۸۸ اول ډبري راټولي کړې او مسجد قبا يې جوړ کړی حضرت عمار ۸۸ په جنگ کي په ډېره مینه او جذبه گډون کاوه یوه ورځ په جنگ کي په جذبه راغلی او وې ویل: څو د خپلو دوستانو سره یو ځای کیږو د محمد ﷺ ډلي سره یو ځای کیږو په دغه حالت کي ترې سو د او بو غوښتنه یې وکړه یو چا د او بو پر ځای شیدې ورکړې ده مبارک شیدې وچښلي بیا یې وویل: مادر رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چې ته به په ژوند کي وروستی شی شیدې چښي ددغه خبري وروسته شهید سو د شهادت پر مهال یې عمر شپږنوي (۹۲) کاله و ځینو بیا یونیم کال کم عمر ښودلی دئ. (۷)

۸ - د حضرت صهیب ۸۸ اسلام

حضرت صهیب ۸۸ د حضرت عمار ۸۸ سره یو ځای اسلام راوړی، رسول الله ﷺ د حضرت ارقم ۸۸ په کور کي تشریف درلودئ چې دوی دوه هر یو جلا - جلا د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سوه خو نابره په دروازه کي سره یو ځای سوه خپلي موخي یې یو و بل ته څرگندي کړې چې د رسول الله ﷺ فیض لاسته راوړل وه. کوم تکلیفونه چې د مسلمانانو ددغه کوچنۍ ډلي ته

(۷) اسد الغابة

رسېدل ده ته هم ورسېدل آخر تنگ سو د هجرت کولو اراده يې وکړه خو کافرانو دا هم نه خوښول چې مسلمانان هجرت وکړي او يو بل ځای هوسا ژوند وکړي نو په هر چا چې به خبر سو ه چې هجرت کوي نو دهغه د نيولو کوشش به يې کاوه دنورو مسلمانانو په خبر چې کله په صهيب **AA** خبر سو ه چې هجرت کوي په ده مبارک پسي يې هم يو ډله پسې کړه چې وې نيسي او د تکليفونو څخه خلاص نه سي حضرت صهيب **AA** د غشو کڅوړه را وايستل او هغې ډلي ته يې وويل: گورئ! تاسو پوهېږئ چې زه ښه غشۍ وېشتونکۍ يم ترڅو چې زما په لاس کي يو غشۍ وي هيڅوک به ماته را نژدې نسي که مي غشي خلاص سي نو ترڅو چې زما توره په لاس کي وي يو به هم ځان ته نژدې نه پرېږدم او که تاسو پيسې غواړئ نو زه به تاسو ته خپلي پيسې وښيم ورسۍ هغه واخلي: دوې مينځنيانې مي په مکه کي دي هغه هم بوزئ ده مبارک چې و خلگو ته دا خبري واورولې هغوی په پيسو راضي سو ه دی يې پرېښودئ ده مبارک خپل ځان په پيسو رانيوئ او هجرت يې وکړئ په دې اړه دلاندني آيات نازل سو:






ژباړه: ځيني د خلگو څخه د الله ﷻ د رضا د لټولو لپاره خپل ځانونه په پيسو اخلي الله ﷻ پر خپلو بندگانو باندي زيات نرمي کوونکی دئ.

په دغه وخت کي رسول الله ﷺ په قباء مسجد کښي تشریف درلودئ چې صهيب **AA** يې وليدئ او ورته وې فرمايل: تا په خپل تجارت کي گټه وکړه حضرت صهيب **AA** فرمايې: په دغه وخت کي

رسول الله ﷺ خرماوي خوړلې زما سترگه خوږېدل ما هم په خوراک شروع وکړه رسول الله ﷺ راته وويل: ستا سترگه خوږېده ته خرماوي خوري؟ ما ورته وويل: يا رسول الله ﷺ! وهغه لوري ته يې خورم چې هغه سترگه روغه ده رسول الله ﷺ چې دده جواب واورېدئ وې مسل، حضرت صهيب ۸۸ زيات خرڅ کاوه آن تر دې چې يو ځلي حضرت عمر فاروق ۸۸ ورته وويل: چې ته بې ځايه خرڅونه کوي ده مبارک ورته وويل: چې پرنا حقه کار هيڅ ځای خرڅ نه کوم حضرت عمر فاروق ۸۸ چې کله وفات کېدئ نو وصيت يې وکړې چې ماته دي حضرت صهيب ۸۸ د جنازې لمونځ را کړي. (۹)

۹ - د حضرت عمر ۸۸ د اسلام راوړلو قصه

د حضرت عمر ۸۸ پاک نوم هم د مسلمانانو لپاره وياړ دئ دده مبارک دايمان د جذبې له امله (۱۳۰۰) کاله وروسته د کافرانو په زړه کې وېره پرته ده، عمر ۸۸ د اسلام راوړلو څخه مخکې د مسلمانانو په تکليف ورکولو کې مشهور و رسول الله ﷺ د وژني هڅې يې کولې، يوه ورځ د کافرانو يوه جرگه جوړه سوې وه په دغه جرگه کې غوښتنه سوې وه چې څوک به محمد ﷺ ووژني؟ عمر ۸۸ وويل: زه به يې ووژنم، خلکو ورته وويل: بېشکه ته يې وژلای سې ده هم دستي توره را واخيسته د محمد ﷺ د وژني قصد يې وکړې کله چې دی را روان سو پر لاري سعد بن ابې وقاص ۸۸ په مخه ورغلی پوښتنه يې ځنې وکړه چې چيرې څې اې عمره! عمر ۸۸ ورته وويل: ځمه چې محمد ﷺ ووژنم (العياذ بالله) د بنو زهره قوم سعد بن ابې وقاص ۸۸ ورته وويل: څومره بې فکره سوي يې که ته محمد ﷺ ووژني د بنو زهره قوم، د بنو

هاشم قوم او د بنو عبد مناف قوم به تا و وژني عمر ۸۸ ته درد (غصه) ورغله او ورته وې ويل: فکر کوم چي ته هم بې دينه سوي (مسلمان سوي) يې؟ نو اول به ستا کار دروکړم يعني وه به دي وژنم بيا به گورم، دا خبره يې وکړه توره يې راو کښل سعد بن ابې وقاص ۸۸^(۱۰) وويل: هو زه مسلمان سوي يم خپله توره ده هم را وکښل د دواړو طرفو څخه د تورو وارونه شروع سوه د جگړې په اوږدو کي حضرت سعد بن ابې وقاص ۸۸ و عمر ۸۸ ته وويل: ته لومړي د خپل کور څخه ځان خبر کړه چي ستا خپله خور او اخښی دواړه مسلمان سوي دي، عمر ۸۸ چي دا خبره واورېده د درد څخه ډک سو او برابر د خور کور ته روان سو د خور کور ته چي ورسېدئ دده اخښي حضرت خباب ۸۸ چي مخکي يې قصه تېره سوه دروازه تړلې وه دخپلي ميرمني سره يوځای د قرآن کریم په تلاوت بوخت و عمر ۸۸ په زوره دروازه ووهل حضرت خباب ۸۸ دده د ښځه سره دننه پټ سو د قرآن کریم سپاره د چاپکۍ له امله دباندې ځني پاته سوه خور يې دروازه خلاصه کړه د عمر ۸۸ په لاس کي يوشی و په هغه يې خور په سر کي ووهل او ورته وې ويل: دخپل ځان دښمني! بې دينه سوي (مسلمان سوي) يې؟ دخور تر سر يې ويني رواني سوي عمر ۸۸ دننه ورغلی و اخښي ته يې وويل: څه مو کول او دا آواز د چا و؟ اخښي يې ورته وويل خبري اترې مو کولې عمر ۸۸ ورته وويل: ايا تا خپل دين پرايښی او بل دين ته اوښتی يې اخښي يې ورته وويل: که بل دين حق وي نو بيا؟ عمر ۸۸ چي دا واورېدل دسټي يې اخښی تر ږيره ونيوی ږيره يې ځني وکښل پر مخکې يې را غوڅار کړې ښه يې وواهه خور يې د خلاصولو کوشش کاوه خوده پر مخ باندې په دومره زور سره په چپلاخه ووهل چي تر مخ يې ويني رواني سوي آخر داخو هم د عمر خور وه ورته وې ويل: موږ په دې وجه وهل کيږو چي مسلمانان سوي يو بېشکه موږ مسلمانان يو څه چي ستا په وس وي هغه وکړه په دغه حالت کي د

(۱۰) ځينو علماؤ دده پر ځای د بل صحابي نوم ليکلي دي

مسلمانانو د له منځه وړلو کوشش يې کاوه او بېلا بېل پلانونه يې جوړول مگر مسلمانانو ته د عمر ۸۸ په مسلمانېدو يو وياړ وړ په برخه سو هغه داو چي مسلمانانو په مسجد حرام کي په ښکاره لمونځ کول شروع کړه، حضرت عبدالله بن مسعود ۸۸ فرمايي: د عمر ۸۸ مسلمانېدل د مسلمانانو فتحه وه او هجرت يې د مسلمانانو ملاتړ و او خلافت يې رحمت و. (۲۰)

۱۰: و حبشي ته د مسلمانانو هجرت او په شعب ابي طالب کي نظر بنده کېدل

حضرت محمد ﷺ او مسلمانان په مکه کي د سختو تکليفونو سره مخ وه او ورځ تربلي تکليفونه د کمېدو پر ځای زياتېدل نو حضرت رسول اکرم ﷺ اصحابو ته اجازه ورکړه چي ددې ځای څخه بل ځای ته ولاړ سي زياتو اصحابو کرامو و حبشي ته هجرت وکړي د حبشي پاچا که څه هم عيسايي و تر دغه وخته پوري لا مسلمان سوي نه و مگر د زړه په نرموالي او عدل خوښوني سره مشهور و د خداي تعالي (رجب) په مياشت کي د نبوت په پنځم کال د يوولسو يا دوولسو نارينوو د څلورو يا پنځو ښځو پوري يوې ډلې و حبشي ته هجرت وکړي د مکې خلگ په پسې سوه چي ولاړ نه سي مگر په لاس نه ورغلل اصحاب کرام حبشي ته ځني ورسېدل حبشي ته چي ورسېدل مسلمانان په هغه ځای کي خبر سول چي د مکې خلگ ټول مسلمانان سوي دي او اسلام غالب سوي دئ دوی مبارکان په دې خبره ډېر خوشحاله سوه او بېرته خپل وطن ته را روان سوه کله چي مکې ته را نژدې سوه ورته معلومه سوه چي پورتنی خبره يې بنسټه ده او د مکې خلگ د پخوا په څېر بلکي تر هغه لاريات د مسلمانانو په زورولو اخته دي نو ډېر خوابدي سوه ځينو مبارکو اصحابانو بېرته و حبشي ته تشریف يووړی ، ځينو بيا ديو

چا څخه پناه واخيسته او مکې ته داخل سوه دغه هجرت ته دحبشې لومړۍ هجرت ويل کيږي ، ددې څخه وروسته يوه لويه ډله د درواتيا نارينه و ، اتلس بنځو څخه جوړه وه په بېل - بېل ډول يې وحبشې ته هجرت وکړې دغه هجرت ته دحبشې دوهم هجرت ويل کيږي ، ځينو اصحابو يو هجرت وکړې او ځينو دواړه هجرتونه وکړه ، کافرانو چې مسلمانان وليدل چې په حبشه کې آرام ژوند تېروي نو نور يې درد (غصه) زياته سوه او ډېرې تحفې يې برابرې کړې يوې ډلې ته يې په لاس ورکړې دحبشې پاچا نجاشي ته يې ورواستولې ، همدا ډول يې هغه خاصو کسانو (پادريانو) ته تحفې ورواستولې چې دپاچا سره يې نژدې ناسته درلوده د مکې د کافرانو ډله چې کله حبشې ته ورسېده نو لومړۍ يې د واکمنانو او پادريانو سره وليدل او تحفې يې ورکړې ددوی څخه يې وعده واخيسته چې پاچا ته به يې سپارښت کوي بيا دغه ډله د پاچا ودربارته حاضره سوه لومړۍ يې پاچا ته سجده وکړه بيا يې تحفې ورکړې ورسره يې خپل خواست هم ورته وړاندي کړی چې خواست يې په دې ډول و: اي پاچا ! زموږ دقوم يو څو بې عقلانو هلکانو خپل زوړ دين پرې ايښي دئ يو نوی دين يې غوره کړی دئ داسي دين دئ چې نه يې موږ پېژنو او نه يې تاسو پېژنئ دلته ستاسو هيواد ته راغلي دي دلې او سيري موږ دمکې مشرانو ، ددغه هلکانو پلرونو ، اکاگانو او خپلوانو رالېږلي يو چې دغه کسان بېرته له ځانه سره بوزو تاسو دوی موږ ته وسپاري ددوی خبري سره سم هغه واکمنانو او پادريانو چې دوی رشوت ورکړی و ددوی طرفداري او پلوي وکړه پاچا ورته وويل: کومو کسانو چې زما په هيواد کې پناه اخيستې وي دخپلې پرته يې تاسو ته نه سو سپارلای لومړۍ به هغه راغواړم معلومات به ځني لاسته کوم که چيري ستاسو خبره صحيح وه نو تاسو ته به يې دروسپارم او که ستاسو خبره درسته نه وه نو ستاسو غوښتنه نه سم پوره کولای، دستي يې مسلمانان راوغوښتل په لومړۍ وخت کښي مسلمانان ډېر خوابدي سول چې څه به کوو ، خود الله ﷻ مرسته او فضل و چې په همت يې دا پرېکړه وکړه چې پاچا ته به ورځو او پاکه خبره به

ورته ڪو، ڪلهه ڇي مسلمانان و شاهي دربار ته را ورسبدل لومړي يې سلام ووايه، دستي يو چا نيوکه پرې وکړه ځي دوی د پاچا ادب ونه کړی يعني پاچا ته يې سجده ونه کړه، مسلمانانو ورته وويل ځي زموږ نبي ﷺ د الله ﷻ څخه پرته وبل چاته دسجدي کولو اجازه نه ده راکړې، ددې خبرو وروسته پاچا د دوی د حالاتو پوښتنه وکړه حضرت جعفر ؓ ورمخکي سو پاچا ته يې وويل: موږ په ډېر سخت جهالت کي پراته وو نه مو الله ﷻ پېژانده او نه دهغه په رسولانو خبر وو د ډېرو عبادت به مو کاوه مرداري به مو خوړلې بد کارونه به مو کول خپلوي مو پرې ايښي وي زورور سړي به کمزوري کس واژه موږ په دې حالت کي وو ځي الله ﷻ يو رسول راولېږي داسي رسول دئ ځي موږ يې نصب، صداقت، ايمانداري او پرهيزگاري ښه پېژنو دغه رسول موږ د يوه الله ﷻ يعني د شريک پرته و عبادت ته راوبللو د ډېرو او بتانو عبادت څخه يې منع کړو، د ښو کارونو حکم يې راته وکړی، د بدو کارونو څخه يې منع کړو، موږ ته يې د ريښتيا ويلو، امانتداري، وصيله رحمۍ، د همسايه سره د ښه سلوک، دلمانځه کولو، روژې نيولو، خيرات ورکولو او د ښو اخلاقو حکم وکړی، د زنا، بدکاری، درواغ ويلو، ديتيم دمال خوړلو، پرچا د تهمت ويلو او داسي نورو بدو عملونو څخه يې منع کړو. موږ ته يې د قرآن کریم ښوونه راکړه موږ په هغه ايمان راوړی او دهغه حکمونه مو ومنل همدا لامل و ځي زموږ قوم زموږ دښمنان سوه او دهر ډول تکليفونو را رسول يې شروع کړه موږ اړ سو ځي د خپل نبي ﷺ د لارښووني سره سم ستاسو په هيواد کي پناه واخلو. پاچا وويل: کوم قرآن ځي ستاسو نبي تاسو ته راوړی دئ دهغه څخه ماته يو څه راوړی حضرت جعفر ؓ د سورة مريم لومړني اياتونه ورته تلاوت کړه پاچا ځي د قرآن کریم دغه اياتونه واورېده. دی او دده پادريان ځي دلته موجود وه ټولو ډېر وژړل آن تردې ځي ږيري يې لندې سوي وروسته پاچا وويل: په الله ﷻ قسم يادوم ځي دغه کلام او هغه کلام ځي حضرت عيسي ؑ راوړی دئ ديوه نور څخه را وتلي دی بيا يې دمکې و خلگو ته انکار وکړی ځي زه و

تاسو ته دغه مسلمانان نسّم سپا رلای دمکې خلگ ډېر خوابدي سوه او ډېر سپک سوه پخپلو منځو کي يې مشوره پيل کړه د مشورې په بهير کي يوه وويل : زه به سبا يو داسي چل وکړم چي پاچا د دوی ريښې پرېکړي ملگرو ورته وويل : داسي کار نه دئ په کار ځکه که څه هم دوی مسلمانان سوي دي بيا هم زمونږ خپلوان دي خودغه سړي نه ومنل سبا بيا و پاچا ته ورغلل پاچا ته يې وويل : پاچا صاحب ! دغه مسلمانان ستاسو د پيغمبر حضرت عيسي عليه السلام په هکله بې ادبي خبري کوي او وايي چي حضرت عيسي عليه السلام د خدای زوی نه دئ پاچا د دوهم ځل لپاره مسلمانان راوغوښتل ، مسلمانان د غوښتنې پر مهال د تېروار په پرته زيات خواشيني سول په هر صورت مسلمانانو ويلي دي چي مونږ پاچا ته ورغلو پاچا راته وويل : تاسو د عيسي عليه السلام په هکله څه وایاست ؟ مسلمانانو ورته وويل : مونږ د عيسي عليه السلام په هکله هغه څه وايو چي الله زموږ پر نبي ﷺ باندي نازل کړي دي پاچا ورته وويل : ستاسو پر نبي ﷺ باندي د عيسي عليه السلام په هکله څه نازل سوي دي ؟ مسلمانانو ورته وويل : عيسي عليه السلام د الله نبي دئ ، د الله بنده دئ ، د الله روح دئ ، د الله کلمه ده ، الله د يوې پيغلي (بي واده) نبځي يعني بي بي مريمې په وجود کي پيدا کړی او بيا يې وزيروی . نجاشي پاچا ورته وويل : ستاسو خبري ريښتيا دي ځکه عيسي عليه السلام هم تر دغه خبرو زياتي نه دي ويلي د پاچا سره ناستو پادريانو بک ، بک شروع کړی يعني خبري يې سره واړولي خو پاچا ورته وويل : تاسو چي هر څه وایاست خو حقيقت داسي دئ لکه مسلمانان چي وايي ددې څخه وروسته يې دمکې کافرانو ته بېرته تحفې په لاس ورکړي او مسلمانانو ته يې وويل : تاسو نور په امن کي یاست هر څوک چي تاسو ته تکليف رسوي تاوان به ورکوي بيا يې دغه اعلان هم وکړی چي مسلمانان په امن دي هر څوک چي تکليف ورکوي تاوان باندي لازم دئ. ⁽¹³⁾

په دغه وخت کې په حبشې کې د مسلمانانو عزت نور هم زيات سو دمکې د کافرانو ډله سپکه او رسوا سوه په دغه کار دمکې د کافرانو د حسد جذبه نوره هم زياته سوه او حضرت عمر رضي الله عنه هم اسلام راوړی و دده مبارک په اسلام سره هم دوی ډېر سوځيدل، دوی غوښتل چې د مسلمانانو سره د نورو خلکو ليدل بند سي او په يو ډول نه په يو ډول د اسلام ډېوه مړه کړي آخر داچې دمکې مشرانو مشوره وکړه- په مشوره کې يې وويل چې اوس نو د محمد صلى الله عليه وسلم وژل ضروري دئ مگر د محمد صلى الله عليه وسلم وژل څه آسان کار نه و ځکه بنو هاشم يو لوی خاندان و بنو هاشم که څه هم مسلمانان نه وه مگر د محمد صلى الله عليه وسلم و وژلو ته هم تيار نه وه نو له همدې امله کافرانو يو وعده سره وکړه چې د بنو هاشم او بنو عبدالمطلب سره پرېکون کوي يعنې د دغه دوو قومو سره به نه څوک خبري، نه به څوک ورسره کښېني، نه به څوک رانيول او خرڅول ورسره کوي، نه به څوک کورته ورځي او نه به يې کورته پرېږدي تر هغه وخته پوري چې دوی نبي کریم صلى الله عليه وسلم و مرگ ته نه وي حواله کړي د دوی دغه وعده دخولې پر خبرو خلاصه نه سوه بلکې په عملي ډول يې د محرم (حسن حسين) په لومړۍ د نبوت په اووم کال يو پرېکړه ليک وليکي او په مکه مکرمه کې يې و څړاوه او ټولو خلکو ته يې خبر ورکړی چې د دغه پرېکړه ليک به پوره درنښت کوي او په پلي کولو کې به يې پوره کوشش کوي د دغه پرېکړې له وجهي اصحاب کرام رضي الله عنهم د دوو غرونو په منځ کې يعنې په يوه سخته وچه مخکې چې په (شعب ابې طالب) سره يادېده- نظر بند سوه نه چا خبري ورسره کولي او نه څوک ورسره يو ځای کېده او نه دوی د چا سره يو ځای کيدلای سواى نه يې د چا څخه شى رانيولای سواى او نه يې د هغه چا سره ملاقات کولای سواى چې دمکې دباندې څخه به راتلې او نه د دوی څخه څوک دباندې راوتلای سواى که به راووتی کافرانو به واهه د مسلمانانو څخه که به څوک يو شى ته اړ سو نو کافرانو به جواب ورکاوه د دوی اړتيا به يې هيڅ نه پوره کول.

دغه مبارکو انسانانو چې لږ غله دانه درلوده په لږ وخت کې خلاصه سوه د خوراک هېڅ نه سوه ورپاته ، د سختو لوږو ورته مخ سو ، دلورېو داسې تکليفونه پرې تېر سوه چې آخر به ددوی اولادونه او بنځو د لوږې د سخت تکليف له امله ژړل ، دوی مبارکان به هم د لوږې څخه په سخت تکليف اخته وه خو د خپل ځان تر تکليف به د اولادونو په لوږه زيات غمگين وه. د څښتن تعالی ﷺ پېرزوينه وه چې درې کاله وروسته هغه پرېکړه لیک چې په مکه مکرمه کې څپېدئ وينو و خوړئ اصحاب کرام د پورتنی ناورين څخه خلاص سوه پر اصحابو کرامو چې هر څومره لوږې ، تندي او تکليفونه تېر سوه خو دوي پر خپل دين ټينگ ولاړه وه. او ددين د خپرولو څخه يې لاس نه واخيستی.

فايده: پورتنی تکليفونه هغه کسانو پر ځان تېر کړي دي چې نومونه يې تر اوسه ځلانده دي او موږ ځانونه ددوی تا بعداران بولو ، د برياليتوب په ډگر کې د اصحابانو په څېر د ترقۍ خوبونه وينو (او د حقيقي تگ لاري څخه يې ډېر ليري يو) لږ تر لږه موږ ته هم يو څه فکر کول پکار دي چې دغه مبارکو اصحابانو ددين لپاره څومره قربانۍ ورکړي دي او موږ ددين ، اسلام او مذهب لپاره څه کړي دي؟ او حال دا چې برياليتوب د کوشش او زيار په نتيجه کې لاسته راځي. موږ غواړو چې هوسا ، ارام او دنيا په لټه کې ژوند وکړو. په بې دينۍ او عيش کې د کافرانو سره اوږه پر اوږه روان يو د اسلام ترقي دي هم راسره وي ، دا کله کيدای سي.

ترسم نه رسی بکعبه ای اعرابی

کين راه که تومی روی بترکستان است

ژباړه: وېرېرم اې صحرايي ! چې وکعبې ته به ونه رسېږي ځکه دغه لاره چې ته پرې روان يې ترکستان ته تلې ده.

دوهم باب

د الله ﷺ څخه خوف او وېره

اصحاب کرام رضی الله عنہم د قرباني ورکولو او تکلیفونو تېرولو سره - سره د الله ﷺ څخه زیات وېرېدل د دوی د تکلیفونو د نمونې په ډول تاسو څو قصې ولوستلې چې د دین لپاره یې مال، عزت او خپل ځان قرباني کړي وه، الله ﷺ دي وکړي چې دوی د وېرې او خوف څخه یوه لږه حصه په موږ کې هم پیدا سي د بیلګې په ډول د دوی د خوف او وېرې څو قصې بیانوم:

۱ د سیلی په وخت کې د نبی ﷺ طریقہ

حضرت عایشه (رضی الله عنہا) فرمایي: کله چې به وریځ، سیلی او داسې نور پېښ سو د رسول الله ﷺ پر مخ به اثر ښکاره سو او دمخ مبارک رنگ به یې بدل سو کله به دننه ولاړی او کله به دباندې راووتی او دا کلمه به یې ویل: **اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَا فِيهَا وَخَيْرَ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فِيهَا وَشَرِّ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ.**

ژباړه: اې خدايه! زه ددې هوا خير غواړم او کوم څه چې په دې هوا کې دي (چې د باران او نورو څخه عبارت دي) د هغو خير غواړم او د کوم مقصد لپاره چې دي دغه هوا رالېږلې ده د هغه خير غواړم اې خدايه ﷺ! زه ددې هوا د شر څخه پنا غواړم کوم څه چې په دې هوا کې دي د هغه د شر څخه پنا غواړم او د کوم څه لپاره چې دي رالېږلې ده د هغه د شر څخه پنا غواړم کله

اللہ ﷻ عادیانویہ ارہ فرمایلی دی:

ڏياره: دعاديانو قوم جي ڪلهه وريخ وليده جي د مڇڪي پر لوري راروانه وه نو وڻ ويل: دا وريخ پر مور باران اورو (الله ۽ فرمايل) نه داسي نه ده بلڪي دا هغه عذاب دئ جي تاسويي د راتلو ڙر غوشتنه ڪول (او بيغمير ته به مو ويل: ڪه ته ريستنئ بي نو پر مور عذاب راوله ، الله ۽

(¹⁴) در منته

(¹⁵) سورة الاحقاف الابه (٢٤)

بې په دې ډول بيان کړې دئ:) يوه سخته سيلۍ ده چې سخت عذاب پکښې دئ او هر شی به د الله ﷻ د حکم سره سم تباہ کړي وروسته د هغه سيلۍ په وجه ټول داسي هلاک سوه چې دودانيو پرته هيڅ نه پکښې ښکارېدل (الله ﷻ فرمايي:) موږ په دغه ډول مجرمانو ته عذاب ورکوو. (16)

فايده: تاسو وگورئ چې هغه څوک چې د دنيا او آخرت سردار دئ دومره زيات د الله ﷻ څخه وېرېږي سره له دې چې ټولو ته معلومه ده چې الله ﷻ په قرآن کریم کې د رسول ﷺ سره وعده کړې ده چې ستا په شتون کې به وډوۍ ته عذاب نه ورکوم ددې وعده سره سره بيا هم رسول الله ﷺ ته د سيلۍ او ورېځې د راتگ په وخت کې به د تيرو قومونو عذاب ورپه ياد سو.

د رسول الله ﷺ په حال کې يو څه فکر کول پکار دي که تاسو وگورئ موږ هر وخت په گناهونو کې اخته يو زلزلې او نور ډول - ډول عذابونه ووينو بيا هم ددې پرځای چې د الله ﷻ څخه و ويريږو ، توبې و باسو او لمونځونه وکړو بې ځايه تحقيقات شروع کړو.

۲- په تياره کښې د حضرت انس ﷺ عمل

نضر بن عبدالله ﷺ فرمايي: د حضرت انس ﷺ په ژوند کې يوه ورځ دورځي تياره خوره سوه زه د حضرت انس ﷺ و حضور ته ورغلم او ورته ومي ويل چې د نبې ﷺ په زمانه کې هم دا ډول شيان راتلل انس ﷺ راته وويل: د نبې ﷺ په زمانه کې چې به لږه هوا تېزه سوه موږ به د قيامت څخه وېرېدو او په چټکۍ سره به و مسجد ته تلو.

يو بل صحابي ابودرداء ﷺ فرمايي: د رسول ﷺ دا عادت و چې کله به سيلۍ را والوته نبې ﷺ به و مسجد ته تشریف يو وړی. (17)

(16) بيان القرآن
(17) جمع الفوائد

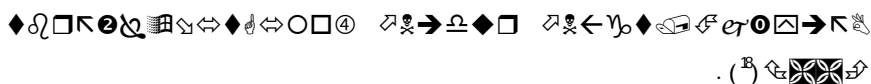
فايده: په اوس وخت کي لوی-لوی مصيبتونه او بلا وي راځي بيا هم هيڅوک مسجد ته نه دي تللي عام خلگ خو پرېږده بلکي خاصو خلگو هم دا کار نه دی کړی خپله په زړه کي ددې سوال په جواب کي فکر وکړئ.

۳_ د لمر تر ندي نيولو په وخت کي د رسول ﷺ عمل

د رسول الله ﷺ په زمانه کي د اصحابو کرامو سره دا فکر و چې رسول ﷺ به د لمر تر ندي نيولو په وخت کي څه کوي او دابه يې ويل: چې ددې کار څېړنه دي وسي. کله چې به لمر تر ندي ونيوی اصحابانو مبارکانو به خپل کارونه پرېښودل په چابکۍ سره به راغلل همدا ډول د نوي عمر هلکان چې د غشي ویشتلو په تمرين به اخته وه په چابکۍ سره به راغلل خو وگوري چې رسول الله ﷺ څه کوي؟ رسول الله ﷺ به دوه رکعت د کسوف (د لمر تر ندي نيولو) لمونځ ادا کړی او ډېر به يې لمونځ اوږد کړی دومره به يې اوږد کړی چې خلگ به بې هوښه پرېوتل په لمانځه کي به يې ژړل او فرمايل به يې: اي خدايه ﷻ! تا زما سره وعده نه وه کړې چې ستا په شتون کي به پر دوی عذاب نه راولم؟ او نه به په داسي وخت کي عذاب پرې راولم چې دوي په استغفار اخته وي؟ (يعني اي الله ﷻ! دا تر نده ليري کړې).

الله ﷻ په سورة الانفال کي د رسول ﷺ سره وعده کړې ده چې ته په دوی ک مو جوي يې پر دوی به عذاب نه راولم ، نه په داسي وخت کي عذاب پرې راولم چې دوي په استغفار اخته وي ځکه الله ﷻ فرمايي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْغَلْبُ لِلْإِسْلَامِ فَلَا يُقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَتَحَرَّوْا سَبِيلًا ۚ إِنَّهُمْ قَدْ جَاءَهُمُ الْغَلْبُ ۚ وَأَنَّهُمْ فِي شَكٍّ ۚ﴾

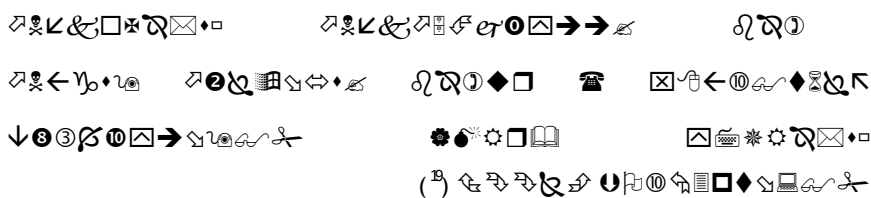


ژباړه: الله ﷻ داسې نه دی چې پر دوی عذاب راوړي او حال دا چې ته په دوی کې یې او نه الله ﷻ په عذاب کونکې دی حال دا چې دوی استغفار ویونکي وي.

رسول الله ﷺ و خلکو ته داسې نصیحت وکړې: که چیرې لمر یا سپوږمۍ تر نښه ونیسي نو ووبرېئ او د لمانځه و لوري ته هڅه وکړئ زه چې کوم څه کوم د آخرت حالات وینم که تاسو ته دا حالات معلوم سي نو خدا به کمه کړي او ژړا به ډېره کړي کله چې مو داسې حالات (دلمر او سپوږمۍ تر نښه) ولیدل لمونځ کوئ، دعا کوئ او صدقه ورکوئ.

۴- نبی کریم ﷺ ټوله شپه په ژړا تېرول

رسول الله ﷺ یو ځلي ټوله شپه په ژړا تېره کړه او تر سهار یې په لمانځه کې د آیات وایه:



ژباړه: (ای خدایه!) که ته دوی په عذاب کړي (ستا اختیار دی)، دوی ستا بنده ګان دي) مالک اختیار لري چې خپلو بندګانو ته د ګناه په بدل کې سزا ورکړي) او که ته دوی ته مغفرت

(۱۸) سورة الانفال الاية (۳۳)

(۱۹) سورة المائدة الاية (۱۱۸)

وېرېدئ چې ويل به يې: کاشکي زه درخته وای چې پرې سوي وای کله به يې ويل: ارمان چې زه هم وانه وای چې يو حيوان خوړلی وای او کله به يې ويل ارمان چې زه د يو مؤمن انسان د بدن وېسته وای.

يوه ورځ ده مبارک يو باغ ته تشریف يوړی يو حيوان يې ناست وليدئ سوړ اسويلی يې و کښی او حيوان ته يې وويل: ته څومره په خوند خوړل او څينسل کوي، ددرختو په سايو کي گرځې او پر تاباندي داخرت هيڅ حساب او کتاب نسته ارمان چې ابوبکر هم ستا په خبر وای يعنې دايې دالله ﷺ دوېرې خوښه وه چې حيوان وای.⁽²²⁾

ربيعه اسلمي ﷺ فرمايې: يوه ورځ زما او د حضرت ابوبکر ﷺ په منځ کي څو خبري زياتي سوې ده مبارک ماته يو سخت لفظ ووايه چې پر ما ښه ونه لگېدئ ژر يې فکر بدل سو او راته وې ويل ته هم هغسي بل لفظ ماته ووايه چې بدله خلاصه سي او آخرت ته شی پاته نسي ما دويلو څخه انکار وکړی، ده مبارک را ته وويل چې ووايه که يې نه وايي زه نبي ﷺ ته ورځم او عرض به ورته وکړم ما پدې جواب سره هم د ويلو څخه انکار وکړی، دی ولاړ سو او دولاري پدغه وخت کي د بنو اسلم د قوم څخه څه خلگ راغله او وې ويل: دا عجيبه خبره ده چې خپله يې هم زياتی کړی دئ او هم رسول الله ﷺ شکايت کوي مادي خلگو ته وويل تاسو دغه سړی پېژندلی دئ دا څوک دئ؟ دا ابوبکر صدیق ﷺ دئ که دی خوابدی سي نو دالله ﷺ نازولی رسول ﷺ به له ما څخه خوابدی سي او د نازولي رسول ﷺ په خفگان سره الله ﷺ ناراضه کېږي که الله ﷺ راڅخه ناراضه سي نو بيا د ربيع په هلاکت کي څه شک سته؟ ربيع ﷺ فرمايې: ددې څخه وروسته زه د رسول ﷺ و حضور ته حاضر سوم او قصه مي ورته وکړه نبي ﷺ و فرمايل: ښه

دي وکړه تاته جواب او بدله اخيستل پکار نه و مگر د هغه په بدله کښي داسي ووايه چي ابو بکره ! تادي الله ﷻ معاف کړي.

فايده: داد حضرت ابو بکر صديق ﷺ د الله ﷻ دوېرې لږ خبره وه و حضرت ابو بکر صديق ﷺ ته بدله اخيستل دومره قدر او ارزښت درلودئ چي لومړی يې وريعه ﷻ ته خپله خواست وکړی او بيا يې د نبی ﷺ په واسطه ددې اراده وکړه چي ريعه ﷻ بدله واخلې نن مونږ او تاسو په سلگو نو خبري يو او بل ته کوو او ددې فکر هم په ذهن کي نه راځي چي په آخرت کي به ددې خبرو بدله اخيستل کېږي او يابه حساب او کتاب راسره کېږي.

۲- د حضرت عمر ﷻ حالت او دَحَرَه واقعہ

حضرت عمر ﷻ به زيات وخت يوه کڅوړه واخيسته او وبه يې ويل ارمان چي زه دا کڅوړه وای کله به يې ويل ارمان چي زه خپلي مور نه وای زېږولی يوه ورځ يو سړی ورته راغلی او ورته وې ويل: فلانکی سړی پر ما ظلم کوي تاسو راسره ولاړ سئ د هغه څخه زما بدله راواخله ده مبارک هغه سړی په يوه دوره وواهه او ورته وې ويل کله چي زه د کار د پاره کښېنم ته نه راځي او کله چي زه په نورو کارونو اخته سم نو ته راسې او راته وايي چي بدله راواخله، هغه سړی ولاړی، ده مبارک دستي يو سړی پسې ولېږه او هغه يې راوغوښتی او دوره يې په لاس ورکړه ورته وې ويل اي سړيه ! ته ما وهلی يې اوس ته زما څخه بدله واخله هغه سړی ورته وويل ماته د الله ﷻ لپاره بخښلی يې.

حضرت عمر ﷻ کورته تشریف يووړی دوه رکعتہ نفل يې ادا کړه بيا يې خپل ځان ته وويل: اي عمره ! ته کښته وې الله ﷻ لوړ کړې، ته گمراه وې الله ﷻ هدايت درکړی، ته ذليل وې الله ﷻ عزت درکړی بيا يې د خلگو پاچا جوړ کړې اوس تاته يو سړی راځي او درته وايي چي زما

د ظلم بدلۀ راواخله ته يې په دوره وهې سبا به د قيامت په ورځ خپل رب ته څنگه جواب وايي ده مبارک په دغه ډول تر ډېره وخته پوري پرځان ملامتي ويل. (23)

د حضرت عمر رضي الله عنه مړی (غلام) حضرت اسلم رضي الله عنه وايي: زه يوه ورځ د حضرت عمر رضي الله عنه سره (حره - 24) نومي ځای ته تلم يو ځای مي په يو ځنگل کښي اور تر سترگو سو حضرت عمر رضي الله عنه وفرمايل: ښايي دا يو قافله وي چي د شپې په وجه به ښار ته نسواي تلای د ښار د باندې به پاته سوې وي راځه چي پوښتنه پرې وکړو او ددوی د نن شپې د حفاظت انتظام وکړو هلته چي ورسېدو وموليدل چي يوه ښځه ناسته ده څو کوچني اولادونه ورسره دي ژاړي او جغي وهي يو ديگ پر نغري پروت دی د اوبو ډک دی لاندې اور ترې بليږي موږ سلام ورته ووايه او د نژدې ورتلو اجازه مو ځني واخيسته حضرت عمر رضي الله عنه پوښتنه ځني وکړه چي دا کوچنيان ولي ژاړي؟ ښځې ورته وويل: ډېر وږي سوي دي د لوږې له امله ژاړي ده مبارک بيا پوښتنه ځني وکړه چي په ديگ کښي څشي دي؟ ښځې ورته وويل دا ديگ مي د کوچنيانو د خوشحاله کولو لپاره د اوبو ډک کړی او پر اور مي ايښي دی چي ددوی زړونه پرې ډاډه سي او وېده سي، ښځې زياته کړه چي زما او د امير المومنين عمر رضي الله عنه په منع کښي به الله ﷻ فيصله کوي چي زما ددې ستري حال څخه ځان نه خبروي حضرت عمر رضي الله عنه په ژړا سو او وې ويل الله ﷻ دي پر تا رحم وکړي عمر ستا د حال څخه څه خبر دی؟ ښځې وويل هغه زمونږ امير جوړ سوی دی او زمونږ د حال څخه ځان نه خبروي اسلم رضي الله عنه وايي چي زه حضرت عمر رضي الله عنه د ځان سره بېرته بوتلم او په يوه گونۍ (بوري) کښي يې د بيت المال څخه څه اوږه، خورماوي، وازگه، څه کالي او څه پيسې واچولې گونۍ يې ښه ډکه کړه ماته يې وويل چي دا زما پر ملا باندې کښېږده ما ورته وويل زه به يې يوسم ده مبارک راته وويل: يا زما پر ملا باندې يې کښېږده، دوه درې واره مي تينگار وکړي چي زه به يې يوسم

(23) اسد الغابة

(24) مدينې ته نژدې د يو ځای نوم دی

کارونه په چابکۍ سره کوي. (اې خلگو! ښه کسان خوداسي وي لکه چي ومي ويل) نو تاسو و لي دومره لېري سوي ياست؟ يعني اوازونه مو پورته کړي دي.

وهب بن منبه رضي الله عنه فرمايي ددې څخه وروسته مادوه کسان هم يو ځای ونه ليدل.

فايده: حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه به د الله ﷻ د ويري څخه دومره ژړل چي هروخت به يې په مخ کي داوښکو د بهېدو له امله دوې نښي د نالو په څېر معلومي وي.

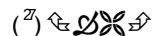
په پورتني قصه کښي عبدالله بن عباس رضي الله عنه د نيکو کارونو لپاره يوه اسانه تگلاره وښودل هغه دا چي هر څوک د الله ﷻ د لويې فکر وکړي د هغه لپاره هر ډول ښک کار اسانه وي او بيا هغه يقناً د اخلاصه ډک وي که موږ په شپه او ورځ کښي يعني ۲۴ ساعته کښي په دغه ډول يولږ فکر وکړو نو دغه گران کار دی؟

۸- د تبوک په سفر کښي د ثموديانو په کلي تېرېدنه

د تبوک غزا يوه مشهوره غزا ده او د رسول ﷺ وروستۍ غزا ده کله چي رسول اکرم ﷺ ته خبر ورکړل سو چي د روم پاچا پرمدينه منوره د حملې کولو اراده لري يو لوی لښکر ورسره دئ او د شام پر لاره مدينې ته راځي نو رسول الله ﷺ د هجرت په نهم کال د خدای تعالي (رجب) دمياشتي پر پنځمه د پنج شنبې په ورځ دروم د پاچا مقابلې ته د مدينې منورې څخه روان سو لکه څرنگه چي سخته گرمي وه او مقابلې هم ډېره سخته وه لدې وجهي نبي ﷺ صفا اعلان وکړي چي د روم د پاچا مقابلې ته څو تياري وکړي، نبي ﷺ پخپله ددې کار لپاره چنده کول شروع کړل دا هغه غزا ده چي حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه خپل د کور ټول سامان ددې جگړې لپاره راوړی او کله رسول الله ﷺ ورته وويل چي اې ابوبکر صديق! د کور خلگو ته دي يوشی پرېښودئ حضرت ابوبکر رضي الله عنه ورته وويل: چي د کور د خلگو لپاره مي الله ﷻ او دده در رسول ﷺ دنوم برکت او ددوی رضا او

خوشحالي پرېښودل، حضرت عمر ؓ ددې غزاء لپاره د خپل کورنيم سامان راوړی چي قصه به يې په شپږم باب څلورم شمېره کښي راسي، حضرت عثمان غني ؓ ددريمي حصې دجنگياليو سامان ورکړی همدا ډول هر مسلمان تر خپل توان زيات شيان راوړل لکه څرنګه چي په عمومي ډول مسکنت زيات وو نو لس - لس کسان به پريوه او ښ باندې په وار سره سپرېدل له همدې امله ددې جنگ و جنگياليو ته جيش العسرة (د سختۍ لښکر) ويل سوی دئ. دا جګړه ډېره سخته وه او سفر هم ډېر ليري و ګرمي هم زيات وه دومره ګرمي وه چي په دغه وخت کښي د مدينې منورې د خرماو باغونه پاخه ولاړه حال داچي دمسلمانانو لپاره د ټول کال د رزق د جمع کېدو وخت و دا په حقيقت کښي د الله ﷻ سخت امتحان و ديوي خوا د الله تعاليٰ څخه وېره وه او دنبي ﷺ امر و چي د تللو پرته بله لار نه وه د بلي خوا د ټول کال رزق له منځه تلل و ځکه ټولي درختي پخې وي هغه ټولي بې سرپرسته پاتېدې خو ددې ټولو سختو تکليفونو سره د الله ﷻ وېره پردوی مبارکانو باندې غالبه سول او درسول الله ﷺ سره روان سول يواځي منافقان، معذورين، ښځي، کوچنيان او هغه کسان پاته سول چي په مدينه کي ورته اړتيا وه او ياداسي کسان پاته سول چي ددوی لپاره سپرلی نوي د ژړا په حالت کښي پاته سول الله ﷻ يې په اړه ايات نازل کړي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي اتَّخَذُوا فَتَكُونُوا مِنَ الْخَالِفِينَ﴾
 ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي اتَّخَذُوا فَتَكُونُوا مِنَ الْخَالِفِينَ﴾
 ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي اتَّخَذُوا فَتَكُونُوا مِنَ الْخَالِفِينَ﴾
 ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي اتَّخَذُوا فَتَكُونُوا مِنَ الْخَالِفِينَ﴾



فايده: د الله تعاليٰ خوږ او نازولۍ بنده او دده سرتيري دوستان چي د خپلي قربانۍ ثبوت وركوي په دغه ځاى كښي په تېزۍ سره تېرېږي او رسول ﷺ په ژړا د تلو حكم وركوي چي خداي مكره هغه عذاب پر دوى نازل نسي (كوم چي پر شمو ديانو نازل سوى و) زموږ حال وگوره په كوم كلي كښي چي زلزله وسي د هغه ځاي څخه د سيل ځاى جوړوو، دوران سوو ودانيو وسيل ته ورځو ژړا خوڅه كوي بلكى په زړه كښي د ژړا فكر لانه كوو.

د تبوک په غزا کېښي د معذورانو څخه پرته د اتيانو څخه زيات منافقان د انصارو څخه وه چې په جنگ کي يې گډون نه و کړی په دغه پيمانۀ د کلو او صحراو خلگ هم وه ، ددې څخه علاوه يوه لويه ډله د باندنيو خلگو څخه داسي وه چې خپله هم په غزا کېښي نه وه تللي او نور يې هم منعه کول لکه چې الله ﷻ ددوی بيان داسی کوي :

(²⁸) اسلام ، خمس

لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ.

ژباړه: (منافقانو به نورو خلکو ته ویل:) په گرمۍ کېنې مه وځئ.

یعنې دوی به خلگ منع کول چې سخته گرمي ده مه ځئ او حال دا چې الله ﷺ فرمایي ددو زخ د اور گرمي ډېره سخته ده.

ددغه خلگو څخه علاوه درې ریښتني پاڅه مسلمانان هم وه چې د قوي عذر څخه پرته په جنگ کېنې نوه شریک سوی یو کعب بن مالک ؓ، دوهم هلال بن امیه ؓ او دریم مراره بن ربیعہ ؓ دا درې سره مبارک اصحابان د نفاق د عذر په وجهه نوه پاته سوي بلکې خوشحالي یې د پاته کېدو سبب سو.

کعب ؓ خپل حالات په تفصیل سره بیانوي وروسته به راسي، د مراره بن امیه ؓ باغ ښه د میوو ډک و فکریې وکړې چې که چیري زه ولاړ سم نو ټوله میوې به ضایع سي زه تل په غزاو کېنې شریک سوی یم که دا ځل نسو ولاړ نو څه پروا لري ددغه وجهي څخه پاته سو خو کله چې په حقیقت پوه سو نو د باغ ټولي میوې یې د الله ﷻ په لاره کېنې صدقه کړې ځکه دغه میوې دده د پاته کېدو سبب گرځېدلي وې.

دهلال ؓ اولادونه او خپلوان یو خواته تللي وه نابیره په دغه وخت کېنې سره جمع سول ده هم دا فکر وکړ چې زه تل په غزاو کېنې شریک سوی یم که دا ځل شریک نسو نو څه تاوان لري کله چې په حقیقت پوه سو نو د زړه له درده یې د ټولو قریبانو سره د اړیکو پرېکولو اراده وکړه ځکه دغه اړیکي دده د پاته کېدو سبب گرځېدلي وې.

د حضرت کعب ؓ قصه په احادیثو کې زیاته راغلېده خو دی مبارک خپل حالت په تفصیل سره داسي بیانوي: زه د ټولو غزاو په وخت کې دومره شتمن نه وم لکه د تبوک د غزا په وخت کې چې شتمن وم ما پدغه وخت کې دوې او ښاني درلودې او بل هیڅ وخت زه ددو او ښانو مالک سوی نه وم.

د نبي ﷺ عادت داو چي هر چيري به يې د جنگ اراده وکړه نو د جنگ د ځای معلومات به يې نه ورکاوه بلکه د نورو اړخونو حالات به يې پوښتل څرنگه چي د تبوک په غزا کښي گرمي ډېره وه، سفر هم ليري و او د دښمن د لښکر شمېر هم زيات و نو ځکه يې په ښکاره اعلان وکړي تر څو خلک تيار وکړي همدا وجهه وه چي د نبي ﷺ يو لوی شمېر مسلمانانو نومونه ثبت کړه آن تر دې چي د نومونو ليکل يې مشکل سو که چا غوښتي وای چي ځان پټ کړي نو د خلکو د ډېروالي له امله يې ځان په ډېره اسانۍ سره پوتوالی سواي کعب ﷺ وايي پدغه وخت کي ميوې بيخي پخې وې ما به سهار د سفر د سامان د تيارولو اراده وکړه خو ماښام به سو هيڅ قسم تيار به مي نه وکړه مگر ما په خپل زړه کښي دا فکر کاوه چي زما سره هر څه سته که زه پخه اراده وکړم نو ژر به وسي تر داسي وخته چي نبي کریم ﷺ روان سو او مسلمانان ورسره روان سو زما د سفر سامان تيار نسو بيا به مي هم دا فکر کاوه چي په يوه يا دوې ورځو کښي به ځان تيار کړم ور به سم پدغه ډول مي نن او سبا ته کول تر داسي وخته چي د نبي ﷺ هلته د رسېدو وخت ډېر نژدې سو هغه وخت مي هم کوشش کاوه خو سامان مي تيار نسو پدغه وخت کي چي ما په مدينه منوره کي شاوخوا وکتل نو يوازي به مي هغه کسان تر سترگو کېدل چي د نفاق داغ به پرې لگېدلی و او يا به معذوره وه ، نبي ﷺ چي تبوک ته ورسېدی پوښتنه يې وکړه چي کعب ﷺ نه معلومېږي څه پېښه ده يو ملگري وويل: اي د الله رسوله ! هغه خپل مال او ښکلا مست وگرځاوه حضرت معاذ ﷺ دغه کس ته وويل: غلطه خبره دي وکړه مونږ ته چي څومره معلومات سته هغه ښه سپړي دي نبي ﷺ چوپ سو هيڅ يې ونه ويل تر داسي وخته چي د څو ورځو وروسته ما د رسول الله ﷺ د بېرته راتلو خبر واورېدئ نو ډېر غمجن او فکرمن سوم په زړه کښي به مي ددروغو عذرونه راتلل چي د نبي ﷺ د درد (غصې) څخه به ځان په خلاص کړم بيا به د بخښي خواست ځني وکړم پدې اړه مي د خپلي کورنۍ د هر پوه سره مشوره کول بالاخره په زړه کښي مي دا پرېکړه وکړه چي د ريښتيا پرته مي بل شی نسي خلاصولای نو مي ټينگه اراده وکړه چي

نبي ﷺ ته به رينښتيا وایم ، د نبي ﷺ مبارک عادت دا و چې کله به يې د سفر څخه تشریف راوړي نو لومړی ځل به يې مسجد ته تشریف يووړی او هلته به يو لږ وخت و اوسېدئ چې د خلگو سره ملاقات وکړي ، رسول الله ﷺ د تبوک څخه د راتگ پر وخت دخپل عادت سره سم مسجد ته ولاړی منافقان به ورته راتلل ددرواغو عذرونه به يې ورته ويل او قسمونه به يې ورته اخيستل نبي ﷺ به د هغو ښکاره حال قبلواه او پټ حال به يې الله ﷻ ته سپاری پدغه وخت کي زه حاضر سوم او سلام مي ووايه نبي ﷺ د خوابدتيا په ډول مسکۍ سو او اعراض يې را څخه وکړي ماته يې هيڅ توجهه ونه کړه ما ورته وويل: اي د الله رسوله ! تاسو زما څخه مخ واپوه په الله تعالي دي مي قسم وي چې نه زه منافق يم او نه مي په ايمان کي شک سته ده مبارک راته وويل: دې خوا ته راسه زه ورنژدې سوم او کښېناستم نبي ﷺ راته وفرمايل: کوم شی د تلو څخه منعه کړی وي؟ آیاتا او ښاني نه وي رانيولي؟ ما ورته وويل: اي د الله رسوله ! که ستا پر ځای د يو بل شتمن سړي سره مخامخ وای نو زما دا يقين دئ چې دهغه قهر څخه به مي په يوه مناسب عذر ځان خلاص کړی وای ځکه الله ﷻ ماته د خبرو کولو طريقه را زده کړې ده خوستاسي په اړه ماته معلومه ده چې که چيري نن تاسو په درواغو راضي کړم نو الله ﷻ به را څخه ناراضه سي او که پاک رينښتيا درته ووايم تاسو به راته په غصه سی خو نژدې دی چې الله ﷻ به ستاسو خفگان ليري کړي نو ځکه زه رينښتيا درته وایم حقيقت دا و چې قسم په الله ﷻ ما هيڅ عذر نه درلودئ او څومره چې زه په اوس وخت کي فارغ او طاقتمن وم ددې څخه مخکي هيڅ وخت نه وم سوی ، نبي ﷺ راته وفرمايل: رينښتيا دي وويل بيا يې راته وويل چې ولاړ سه فيصله به الله ﷻ کوي زه ددغه ځای څخه ولاړ سوم زما د قوم خلگو پرما ملامتي وويل: چې تاددې څخه مخکي هيڅ گناه نده کړې که چيري تا عذر ويلي وای نبي ﷺ به ستاسو لپاره د بخښني خواست کړی وای د نبي ﷺ استغفار ستا لپاره بس و ما ددوی څخه وپوښتل چې آیا داسي يو بل څوک سته چې داسي معامله ورسره سوي وي خلگو راته وويل: دوه نور کسان سته و نبي ﷺ ته يې داسي خبري وکړي

لکه تاجي وکړي او نبي ﷺ داسي جواب وکړی لکه تاته چې يې درکړی يو هلال بن أمیه ؓ او دوهم مراره بن ربیع ؓ دی. کعب ؓ فرمایي: ما دوه نور نېکان کسان و لیدل چې بدریان هم وه (يعني د بدر په غزا کې يې گډون هم کړی و) زما په برخليک راسره شریک وه نبي اکرم ﷺ زموږ ددرو سره وو سره د خبرو منعه وکړه چې هيڅوک به زموږ سره خبري نه کوي.

د اقا نون دئ چې هغه چاته څوک غصه کوي چې د هغه سره يې اړيکي زياتي وي او مينه ورسره لري، زورونه وهغه چاته ورکول کيږي چې په هغه کې اهليت وي د چاسره چې داسي استعداد نه وي هغه ته نه څوک غصه کوي او نه زورونه ورکوي همدا وجه وه چې نبي ﷺ د منافقينو پر ځای و دوی درو ته په غصه سو ځکه په دوی کې اهليت موجود و. کعب ؓ فرمایي: خلگو زموږ سره خبري پرېښودې گویا زموږ دنيا بدله سوه آن تردې چې پر موږ باندي فراخه مځکه تنگه معلومېده ټول خلگ پردي سوه هيچا خبري نه راسره کولې او که خدای مه کړه رسول الله ﷺ وفات سي نو تر پايه پوري به خلگ زما سره خبري نه کوي او د مړيني پر مهال به څوک د جنازې لمونځ نه راکوي ځکه د نبي ﷺ د امر خلاف هيچا کار نه سواي کولای زموږ دغه حال تر پنځو سو وروځو پوري و زما دوه ملگري د پيل څخه په کور کې پټ ناست وه زه په دوی کښي يو څه قوي وم گرځېدم را گرځېدم او په لمانځه کښي مي گډون کاوه خو زما سره به هيچا خبري نه کولې. د نبي ﷺ مجلس ته به ولاړم سلام به مي واچوی او په ډېره غوره به مي د نبي ﷺ و شونډانو ته کتل چې د جواب لپاره شونډان ښوري که يا د لمانځه وروسته به نبي ﷺ ته نژدې ودرېدم پاته لمونځ به مي کاوه او نبي ﷺ ته به مي پټ-پټ کتل چې هغه مبارک ماته گوري که يا کله چې به زه په لمانځه مشغول سوم نو نبي ﷺ به ماته کتل او کله چې به زه نبي ﷺ متوجه سوم هغه به زما څخه مخ واړوی او اعراض به يې وکړی په همدې ترتيب مسلمانانو زما سره گذاره کول آخر پر ما کړی تنگه سوه او پر ما د مسلمانانو خبري نه کول ډېر دروند تمام سويوه ورځ د ابوقتار ؓ پر دېواله و ختم ابوقتار ؓ په قرابت کې زما د اکا زوی و او زما سره يې ډيري اړيکي

درلودې نو سلام مي ورته ووايه ابوقتار ﷺ جواب نه را کړی بيا مي دوهم ځل سلام ورته ووايه بيا يې جواب نه را کړي دريم ځل مي بيا سلام ورته ووايه ده مبارک راته وويل: الله ﷻ او دهغه رسول ﷺ ښه پوهيږي ددې خبرې په اورېدو سره مي د سترگو څخه او ښکې رواني سوې او بېرته ولاړم د څو ورځو د تېرېدو وروسته د مدينې بازار ته ولاړم که مي کتل يو عيسايي قبضي د غلي خرڅولو لپاره راغلي دي او د کعب ﷺ په نامه پوښتنه کوي مسلمانانو زما و خواته اشاره وکړه نوموړي عيسايي زما و خواته راغلی او د شام د پاچا غسان خط يې ماته را کړی په خط کې ليکلي وه: مونږ خبر سوې يو چي ستاسو پيغمبر پر تا ظلم کړی دی الله ﷻ به دي د ذلت څخه وساتي ته زما و خواته راسه موږ به دي مرسته او ملاتړ وکړو (د ادنيا قانون دئ چي مشر دکشرانو د ادب او تربیې لپاره کشرانو ته زورونه ورکوي نو مخالف څوک يې کوشش کوي ترڅو بلي خواته يې ولمسوي او تربيه يې ضايع کړي آخريې خير خوا جوړ سي) کعب ﷺ فرمايي: ما چي خط ولوستئ (اِنَّ الله) مي وويل چي زما حالت اوس تر داسي اندازې رارسېدلی دی چي کافر اوس زما طعمه کوي او زما د اسلام څخه د اوښتلو پلانونه جوړوي.

دا خو زه په يو بل غم اخته سوم خط مي راواخيستی يو تنور ته مي واچوی وروسته رسول الله ﷺ ته را غلم او عرض مي ورته وکړی چي اې د الله ﷻ رسوله! ددا اعراض او خوابديا له وجهي زما دغه حالت دی چي اوس کافران و ماته طعمه کوي په دغه وخت کې څلوېښت ورځي پوره سوي وې چي د نبي ﷺ قاصد راغلی او ماته يې وويل: چي خپله ښځه د ځان څخه جلا کړه ما ورته وويل: ايا زه خپله ښځه طلاقه کړم؟ هغه راته وويل: يا بلکي بيلتون غوره کړه ما خپلي ښځي ته وويل: چي د پلار کره ولاړه سه تر هغه وخته پوري چي زما په اړه الله ﷻ فيصله کوي همدا ډول زما دوو ملگرو ته هم د يو قاصد په واسطه د رسول ﷺ پيغام ورسول سو د هلال بن اميه ﷺ ميرمن و رسول الله ﷺ ته حاضره سوه او خواست يې ځني وکړی چي هلال سپين ږيری دی که زه ولاړه سم نو دده د خدمت څوک به نه وي که يې د حال او احوال معلومولو لپاره څوک نه وي نو

هلال به مړ سي رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: پروانه کوي مگر پام کوه چي کوروالی ونه کړئ
 بنځي ورته وويل: چي هغه ددې نه دئ دا قصه چي پېښه سوې ده هغه په ژړا اخته دئ. کعب ﷺ
 فرمايي: ما فکر وکړي که زما ميرمن د هلال ﷺ د ميرمني په شان د رسول الله ﷺ څخه اجازه
 واخلي نو کيدای سي چي ماته هم اجازه راکړي بيا به مي فکر وکړي چي هغه خو سپين ږيري و زه
 خو ځوان يم گوره چي ماته څه جواب راکړي نو دلاوري به مي نسوای کولای آخر دا چي لس ورځي
 نوري تيري سوې چي زموږ سره چا خبري نه کولې يعني پوره پنځوس ورځي پوره سوې يوه ورځ
 مي د سهار لمونځ پر خپل بام وکړي ډېر غمجن ناست وم مخکې پر ما بيخي تنگه وه او ژوند مي
 بيخي په تکليف و چي نابره د سلع د غره د څو کي څخه يو اواز کونکي په لور ږغ وويل: اي
 کعبه! تاته دي خوشخبري وي! ما چي دا اواز واورېدئ دستي پر سجده سوم او د ډېري
 خوشالۍ څخه په ژړا سوم دومري پوه سوم چي تنگي ليري سوې ده. رسول الله ﷺ د سهار د
 لمانځه وروسته زموږ د معافي اعلان کړي و په دې ډول چي يو سړي ته يې وفرمايل چي غره ته
 وخېږه او په زوره اعلان وکړه، دغه اعلان ما تر ټولو مخکي واورېدئ ددې څخه وروسته يو
 سړي پر آس سپور ماته راغلی او زيري يې راکړي ما هم اغوستي کالي وکښل او زيري
 ورکونکي ته مي ورکړه، قسم په الله ﷺ چي په دغه وخت کي ما ددغه جامو* پرته نوري جامې نه
 درلودې بيا مي ديو چا څخه کالي وغوښتل وامي غوښتل.

د رسول الله ﷺ و حضورته ورغلم همدا ډول زما هغه نورو ملگرو ته هم خلگو زيري يووړي
 کله چي زه نبوي مسجد ته حاضر سوم نو حاضر خلگ په چابکۍ زما و خواته راغلل مبارکۍ يې
 راکولې د ټولو څخه مخکي ابو طلحه^{RA} راوړاندي سو چي تل به مي ياد وي.

* که څه هم دده سره نور مال موجود وو خو په هغه وخت
 کي ژوند داسي وو چي شيان به ئي د ځان سره نه پريښودل ()
 هذا لهامش من الشيخ

کعب ۸۸ وایي کله چي زه د رسول ﷺ دربار ته ولاړم نبي ﷺ ته مي سلام ووايه رسول ﷺ خوشاله او خندونکی و د خوشالی رڼا يې په مخ کي برېښيدل رسول الله ﷺ چي به خوشاله و نومخ به يې د سپوږمۍ په څېر برېښېدئ ما ورسول الله ﷺ ته عرض وکړي چي اې دالله ﷻ رسوله ! زما د توبې پوره والی دادئ چي زما ټوله جاييداد به د الله ﷻ د رضا لپاره په صدقه کي ورکوم ځکه دغه مال زما د دومره غم او مصيبت سبب وگرځېدئ رسول الله ﷺ راته وويل: چي ټوله مال مه صدقه کوه چي د تنگسيا سره به مخ سې بلکي يو حصه يې د ځان لپاره پرېږده ما ورته وويل چي ښه دئ د خيبر حصه دي پاته وي کعب ﷺ فرمايي: ماته ريښتيا ويلو خلاصون راکړي مادځان سره وعده وکړه چي ټول عمر به ريښتيا وایم. (23)

فايد: دا داصحابو کرامو دالله ﷻ څخه د ويري يوه نمونه وه چي کعب ۸۸ په ټولو غزاو کي شريک سوی و صرف په دغه يوه جگړه کي شريک سوی نه و دومره زحمتونه يې پر ځان تېر کړه هر څومره زوروني چي ورکړل سوې ده يې فرمانبرداري وکړه او پنځوس ورځي يې په ژړا تيري کړې او د کوم مال له وجهي څخه چي ورته پېښه سوې وه هغه يې ټوله صدقه کړې ، کافرانو چي طمعه وکړه پدې هيله چي دی په غصه کړي مگر ده د غصې پر ځای نور هم پر خپلو کړو پېښماني وکړه او دا يې هم دالله ﷻ او دهغه د رسول ﷺ ناراضي وگڼله چي زما دين دومره کمزوري درجې ته رسېدلی دئ چي اوس کافران طمعه راته کوي چي ددينه څخه مي بې دينه کړي

موږ مسلمانان يو داسلام ټول احکام زموږ په وړاندي پراته دي د هغو احکام څخه که لمونځ را واخلو چي تر ايمان وروسته لوی مهم حکم دئ په موږ کي يې څومره خلگ کوي؟ او

(29) (درالمنشور ، فتح الباري)

کوم کسان چي يې کوي هغه يې په څه ډول کوي زکوة او حج خو لا ايسته کنسېرډه ځکه په هغه کي خو مال مصرفيږي.

۱۰- د اصحابو کرامو په خدا د نبي ﷺ خبر تيا او د قبر ياد

نبي کریم ﷺ يوه ورځ مسجد ته تشریف راوړي يوه ډله خلگ يې وليدل چي خاندي او دخندا په وجه يې غاښونه سپين معلومېدل رسول الله ﷺ ورته و فرمايل: مرگ ډېر يادوي که تاسو مرگ ډېر - ډېر ياد کړئ نو کوم حالت چي زه وينم (يعني خدا) به بيا نه پيدا کيږي پر قبر هيڅ داسي شپه نه تېريږي مگر قبر او اوزونه کوي چي زه د يوازي والي کوريم، زه د خاورو کور يم، زه د نابودي کور يم او زه د چينجيو کور يم کله چي پاک مؤمن په قبر کي کنسېنودل سي نو قبر ورته وايي ستا راتله دي مبارک وي ښه دي وکړه چي راغلي څومره انسانان چي پر مخکې باندې گرځېدل په هغو ټولو کي ته وماته ډېر خوښ وي نو اوس به زما ښه سلوک وويني وروسته نو چي دمړي د سترگو ديد تر کومه ځايه رسيږي په هغه اندازه قبر ورته پراخ سي او د جنت څخه يوه دروازه ورته خلاصه سي چي د جنت خوشبويي او ښه هوا ورته راځي. کله چي يو بد عمله سړی په قبر کي کنسېنودل سي نو قبر ورته ووايي ستا دراتلو دي مبارکي نه وي بد دي وکړه چي راغلي پر مخکې چي څومره انسانان گرځېده په ټولو کي مي ستا څخه بد راتله نن چي ته ماته و سپارل سوي نو زما معامله به وويني ددې څخه وروسته قبر پر راتنگ سي دغه کس کنسېکاږي تر داسي اندازې چي پښتۍ يې سره تيري سي بيا اويا اژدها مارونه پرده باندې مقرر سي که چيري يو مار پر دنيا باندې يو ځل پوکړي نو د زهرو له امله به د مخکي پر مخ يو وانه

هم نه سي پاته دغه ماران به نوموړي سرې تر قيامته پوري چيچي ددې خبري څخه وروسته رسول ﷺ و فرمايل: قبر يا د جنت يو باغ دئ او يا د دوزخ يوه کنده ده. (30)

فايده: د الله ﷻ څخه وېره زياته مهمه او اړينه خبره ده همدا وجه وه چي رسول الله ﷺ به هر وخت د الله ﷻ څخه دويري په زيات فكري و.

مرگ يادول د انسان لپاره زيات گټور دئ ځکه نبي ﷺ پورتنۍ نسخه وښوده چي د انسان لپاره مرگ يادول زيات اړين او گټور دئ (يعني همدا د مرگ ياد دئ چي انسان د ناوړو کارونو څخه ژغوري).

۱۱- حضرت حنظله ؓ د نفاق وېره

حضرت حنظله ؓ فرمايي: يوه ورځ موږ د رسول الله ﷺ په مجلس کي ناست وو چي رسول الله ﷺ و غږ وکړ داسي وعظ و چي زړونه په نرم سوه او د سترگو څخه اوښکي و بهېدې او خپل حقيقت موږ ته ښکاره سوه ، حنظله ؓ فرمايي: کله چي زه د رسول الله ﷺ د مجلس څخه را ولاړ سوم کور ته ولاړم ښځه او اولادونه مي راته راغله د دنيا خبري شروع سوې د اولادو سره مي د خوښۍ او خندا خبري شروع کړې د ښځي سره ټوکي او خندا کول شروع سوه هغه حالت ولاړي چي ماد رسول الله ﷺ په مجلس کي ژړل دستي فکر اسره پيدا سو چي ته خو منافق سوي بي يوازي د رسول الله ﷻ په مجلس کي داسي بي کورته چي راغلي دستي دي حالت بدل سو په دغه فکر ډېر افسوس راته راغلی او ډېر غمجن سوم دستي د کور څخه راووتلم او دا مي وويل چي حنظله خو منافق سو مخامخ حضرت ابوبکر ؓ په مخه راغلی ده مبارک ته مي وويل: چي

(30) (مشکوة)

حفظله خو منافق سو ابو بکر ﷺ راته وويل: سبحان الله هيڅ کله نه، ما خپله قصه ورته بيان کړه چې موږ خو د نبي ﷺ په مجلس کې ناست يو نبي ﷺ د دوزخ او جنت بيان کوي موږ داسې سو چې گویا دغه دواړه زموږ په مخ کې دې کله چې موږ کورته راسو نو د اولادو، ښځې او مال په غم کې سو د نبي ﷺ د مبارک مجلس خبرې ټولې راڅخه ولاړې سي حضرت ابو بکر ﷺ و فرمايل: چې دا خبره خو ماته هم پېښېږي. نو ددې خبرې لپاره دواړه د نبي ﷺ حضور ته حاضر سوه حفظله ﷺ و نبي ﷺ ته وويل: اې د الله ﷻ رسول! زه خو منافق سوم نبي ﷺ ورته و فرمايل: څه پېښه سوه چې منافق سوې حفظله ﷺ وويل: يا رسول الله! ◀ کله چې موږ ستا په مجلس کې ناست يو نو ته د دوزخ او جنت بيان راته کوي موږ داسې سو چې گویا جنت او دوزخ زموږ په مخ کې دي او کله چې کورته ولاړ سو نو د اولادو، کور او ښځې په غمو اخته سو ستا بيان مو د ذهن څخه ووزي رسول الله ﷺ و فرمايل: که چيرې هغه وخت تاسو داسې ياست لکه زما په مخ کې چې ياست نو زما دې قسم په هغه ذات وي چې زما روح دده په قدرت کې دي چې ملائکې به پر لارو او بستر ستاسو سره لاس په لاس وي اې حفظله! خبره داده. کله کله کله. (31)

فايده: دانسان سره انساني اړتياوي مل وي نو د هغه پوره کول هم ضروري دي لکه خوړل، چيښل، ښځه، اولادونه او ددوی د حال پوښتنه دا هم ضروري شيان دي په دې وجه پورتنۍ حالت کله کله منځته راځي او هر وخت نه راځي او نه يې اميد کول په کار دي ټول عمر په داسې حالت کې پاتېدل د ملائکو شان دي ځکه د اشان دهغوی سره مل وي څرنگه چې انسان دانساني اړتياوو سره لاس او گربوان دي نو ټول عمر په يوه حالت کې نه سي پاتېدلای خو دا خبره ضروري ده چې د اصحابو په پاک ژوند کې ژور فکر وکړو چې هغوی به د نبي ﷺ د مجلس څخه د ولاړېدو وروسته لږ فکر بدل سو نو بيا به يې هم دا ويل چې منافق سوم او د منافق کېدو ويره به

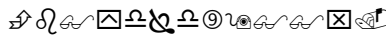
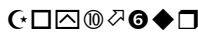
ورسره وه (لکه چي وايي- عشق است هزار بد گمانی) يعني عشق دئ او زر بد گمانی دي ، د کوم چاسره چي عشق وي نو زر بد گمانی ورته پیدا سي. د مثال په ډول که د چا د خپل زوی سره مينه وي او هغه يو ځای په سفر ولاړ سي نو هروخت د زوی د خير او خيريت په فکر کي وي او که خبر سي چي په هغه ځای د طاعون مرض ګډ سوی دئ یا کوم بل فساد پېښ سوی دئ نو خدای خبر چي څومره خطونه به ورته ليري؟

تکميل

د الله ﷻ څخه د ويري بېل حالات

د قرآن کریم په آیاتونو ، حدیثونو او د اولیاؤ په واقعاتو کښي چي څومره د الله ﷻ دوېري اړونده شيان سته د هغه ټولو يو ځای کول خو ګران کار دئ خو دومري په کار ده چي سپری ځان پوه کړي چي د دين د کمال هره څينه د الله ﷻ څخه ويړه ده. حضرت عبد الله بن عمر ؓ دومري زيات ژل چي په ژړا - ژړا کي به يې سترګي خرابي سوې يوه ورځ يو چا وليدئ دده ژړا ته حيران سو ده مبارک ورته وويل ته زما وژا ته حيران يې؟ د الله ﷻ د ويري څخه لمر ژاړي په يو بله قصه کي راغلي دي چي ده مبارک ورته وويل: چي د الله ﷻ دوېري څخه سپوږمۍ ژاړي. يو ځوان صحابي قرآن کریم تلاوت کاوه رسول الله ﷺ تېرېدئ کله چي صحابي ودغه ځای ته راوړسېدئ:





نو د بدن وړبښتان يې شک، شک ودرېده او په ژړا - ژړا په سلگو سواو وې ويل: آه کومه ورځ چې اسمان وچوي يعني قيامت سي زما به څه حال وي. های! زبه برباد يم رولﷺ ورته وويل: ستا ددې ژړا له امله ملائکي هم په ژړا سوې. يو انصاريﷺ د تهجد لمونځ وکړي بيا کښېناستی ډېر يې وژړل او وې ويل: واللّٰه ﷺ ته ددو زخ څخه فرياد کوم رسول الله ﷺ ورته وويل تا نن ملائکي وژړولي.

عبد بن رواحهﷺ يو صحابي دئ ډېر يې ژړل دده مبارک ښځي چې دى په داسي حالت کي وليدئ نو داهم په ژړا سوه عبد الله بن رواحهﷺ پوښتنه ځني وکړه چې ولي ژاړې؟ دې ورته وويل ته پر چشي ژاړې؟ ده مبارک ورته وويل زه خو پردې په ژړايم چې پردوزخ باندي تېرېدل سته گوره چې زه به خلاص سم او که به هلته پاته سم^(۳۲)

زراره بن اوفيﷺ په يو مسجد کي لمونځ ورکاوه کله چې دې ځای ته راوړسېدئ:



نو ژر پرېوتی او وفات سو خلقو را پورته کړی او کورته يې يو وړی.

حضرت خلیلﷺ يو وخت لمونځ کاوه کله چې لاندیني آیات ته راوړسېدئ:








(۳۲) سورة رحمان الاية (۳۷)

(۳۳) (قيام الیل)

(۳۴) سورة المدثر الاية ۸

③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊊ ㊋ ㊌ ㊍ ㊎ ㊏ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊊ ㊋ ㊌ ㊍ ㊎ ㊏ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

نو دغه آیات یې په تکرار سره ووايه دیوه کونج څخه نابیره ښخو سو چي تر څو به دغه آیات وایي؟ ستا په بیا بیا ویلو سره څلور پېراناڼ مړه سوه.

د یو بزګر قصه یې لیکلې ده چي قرآن کریم یې وایه کله چي دې ځای ته راوړسېدئ:

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊊ ㊋ ㊌ ㊍ ㊎ ㊏ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿ ① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊊ ㊋ ㊌ ㊍ ㊎ ㊏ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊥ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

نو یوه چیغه یې وکښل و تېږدئ وفات سو نور هم ددې ډول څخه ډېرو واقعات پېښ سوي دي

حضرت فضیل ؓ یو مشهور بزګر دئ فرمایي: چي د الله ﷻ څخه وېره سړی ته د هر لوري څخه خبر ښیي.

د حضرت شبلي ؓ نوم ټولو اورېدلی دئ، دی مبارک فرمایي: د هغه وخت څخه چي زه د الله ﷻ څخه وېرېدلی یم ماته داسي د حکمت او عبرت دروازه خلاصه سوې ده چي ددې څخه مخکي هېڅ وخت نه وه خلاصه سوې.

په یوه حدیث شریف کي راغلي دي چي الله ﷻ فرمایي: زه پر خپلو بندګانو دوې وېرې نه جمعه کوم او نه دوې بې فکري پرې راولم کوم څوک چي په دنیا کي بې فکري سي نو په آخرت کي

(35) سورة آل عمران الایة (۱۸۵)
 (36) سورة یونس الایة ۳۰

بي ۽ بروم او ڪه په دنيا کي زما څخه وو پرېدئ نو په آخرت کي بي بي فکري ورکوم يعني دافکر به نه وي ورسره چي دوزخ ته به ولاړ سم.

د رسول الله ﷺ څخه روايت دئ: څوک چي د الله ﷻ څخه وويريږي دهغه څخه به هر شی ويريږي او ڪه څوک د الله ﷻ پرته د بل چا څخه وويريږي نو هغه به دهر شی څخه ويريږي. يحيي بن معاذ ؓ فرمايي: ڪه څوک د الله ﷻ څخه دومري وويريږي لکه د مسکنت څخه چي ويريږي نو برابر به جنت ته ولاړ سي.

ابو سلمان دراني ؓ فرمايي: د کوم زړه څخه چي د الله ﷻ وېره ولاړه سي هغه برباد سو. رسول الله ﷺ فرمايي: د کومي سترگي څخه چي د الله ﷻ د وېري او ښکته توی سي ڪه څه هم د مچ تر سر کوچنی وي او پر مخ بي پرېوزي نو الله ﷻ به پرده باندې ددوزخ اور حرام کړي. رسول الله ﷻ فرمايي: کوم زړه چي د الله ﷻ د وېري څخه ورپيږي دده گناهونه داسي رږيږي لکه ددرختي څخه چي پاني رږيږي.

دنبی ﷺ څخه په يو بل روايت کي راغلي دي: څوک چي د الله ﷻ د وېري څخه وژاړي دهغه کس دوزخ ته تلل داسي مشکل دئ لکه شيدې چي د تيو څخه راووزي بيا بي بېرته په تيو ننوتل مشکل وي.

حضرت عقبه بن عامر ؓ د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي د خلاصون لاره کومه ده؟ رسول الله ﷻ ورته و فرمايل: خپله ژبه ترگورت لاندي راوله (يعني قابو يې کړه) په کور کي کښېنه او پر خپلو گناهونو ژاړه.

حضرت عائشې ؓ يوه ورځ د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي ايا ستا په امت کي داسي څوک سته چي بي حساب او بي کتابه جنت ته ولاړ سي؟ رسول الله ﷻ ورته و فرمايل: هو! سته هغه څوک دئ چي خپل گناهونه يادوي او ژاړي.

زما د آقا ﷺ يو بل روايت دئ چې فرمايي: واللّٰهُ تَعَالٰى دوه څاڅکي ډېر خوښ دي يو د اوبښکي څاڅکي دئ چې د الله ﷻ د وېري څخه توی سي دوهم د وينو څاڅکي دئ چې د الله ﷻ په لاره کي توی سي.

په بل روايت کي راغلي دي چې اوه کسان به د عرش تر سيوري لاندي ناست وي يو هغه کس دئ چې په يوازي والي کي يې د الله ﷻ د وېري څخه اوبښکي توييږي. حضرت ابوبکر ؓ فرمايي: چاته چې ژړا ورځي ودي ژاري که ژړا نه ورځي نو د ژړا چم دي وکړي.

محمد بن منکدر ؓ چې به کله ژړل نو اوبښکي به يې پر مخ او ډېره توييدلې او ويل به يې چې ما ته دا روايت رارسېدلی دئ چې د دوزخ او ربه وهغه ځای ته نه رسېږي چې په اوبښکو لوند سوی وي.

د ثابت بناني ؓ سترگي خور سوې يوه طبيب ورته وويل: د يوې خبري وعده وکړه سترگي به دي ښي سي هغه وعده داده چې مه ژاړه ده مبارک ورته وويل: په هغه سترگو کي خبر نسته چې نه ژاري.

يزيد بن ميسرة ؓ فرمايي: ژړا د اوو شيانو څخه کيږي: ليونتوب، خوشالي، ریاکاري، درد، نشه، وېرېدل او د الله ﷻ د وېري څخه، همدا ژړا چې د الله ﷻ د وېري څخه وي غوره ژړا ده چې په يوه اوبښکه باندي د دوزخ د اور درياب مري.

کعب احبار ؓ فرمايي: زما دي په هغه ذات قسم وي چې زما روح دده په قدرت کي دئ که زه د الله ﷻ د وېري څخه وژاړم او اوبښکي مي د سترگو څخه توی سي دغه ژړا ماته تر هغه صدقې غوره ده چې د غره په شان سره زر صدقه کړم.

ددې څخه علاوه نور هم په زرگونو داسي ارشادات سته چې د اخبره ثابتوي چې د الله ﷻ په ياد کي او د خپلو گناهونو په فکر کي ژړا کول کيميا ده او ډېره اړينه او گټوره ده.

يوه بله خبره هم ضروري ده هغه دا چې لکه څرنگه چې د الله ﷻ څخه سپری ویرېږي په دغه اندازه بلکې زیات به د الله ﷻ ورحمت ته امید کوي او د امید په کولو کې به کمی نه کوي ځکه د الله ﷻ د رحمت ساحه ډېره پراخه ده.

د حضرت عمر رضی الله عنه څخه روایت دی، دی مبارک فرمایي: که په ورځ د قیامت اعلان وسي چې ټول خلک جنت ته ځي یو کس به دوزخ ته ځي لږه هم زما دا وېره وي چې هغه کس خو به زه نه یم، او که داسې اعلان وسي چې ټول خلک دوزخ ته ځي یو کس به جنت ته ځي لږه هم زما امید وي چې هغه کس به زه یم.

نو پکار ده چې وېره او امید بېل، بېل وگڼل سي او ځان په پوهه کړل سي دواړو فکر کول پکار دي په ځانگړي ډول د مړینې پر مهال د امید فکر کول زیات پکار دی.

د نبی ﷺ څخه روایت دی چې فرمایي: په تاسو کې دي څوک نه مري مگر په داسې حالت کې دي مړ سي چې الله ﷻ ته یې زیات امید وي.

امام احمد بن حنبل رحمه الله چې کله وفات کېدئ نو خپل زوی یې راوغوښتی او ورته وویل چې ماته داسې حدیثونه واوروه چې و الله ﷻ ته امید په زیاتېږي.

دریم باب

د اصحابو کرامو رضی الله عنهم د پرهیزگاری او مسکنت بیان

د مسکنت په اړه خپله درسول الله ﷺ عادت او دده مبارک واقعاتي پردې بنودنه کوي چې مسکنت رسول ﷺ په خپله اختیار کړې او خوښ یې و په دې اړه دومره ډېر حدیثونه په کتابو کې جمعه سوي دي چې د هغه نمونه بیانول هم گران کار دی.

رسول الله ﷺ فرمايي: فقر (مسکنت) د مؤمن تحفه ده. (37)

۱- د نبي ﷺ لپاره د غرونو د سرو زرو جوړولو څخه د نبي ﷺ انکار

د رسول الله ﷺ څخه روايت دئ چې دى مبارک فرمايي: الله ﷻ ماته وويل چې ستا لپاره به غرونه د سرو زرو جوړ کړم ما ورته وويل: اي خدايه ﷻ! زما دا خوښه ده چې يوه ورځ په ماړه نس ډوډۍ وخورم او دوهمه ورځ وږى سم تاته زارى وکړم او تا ياد کړم چې کله موږ سم ستا شکر ادا کړم او ستا ستاينه وکړم. (38)

فايده: تاسو فکر وکړئ دا د هغه چا حال دئ چې موږ يې تل نوم يادو او د هغه په امتي کېدو باندې فخر کوو او دده مبارک هره خبره موږ ته پر سر او سترگو قبوله ده.

۲- د دنيا د ډېروالي پر غوښتنلو باندې د عمر ﷺ خبرتيا او د نبي ﷺ د څو زارې حالت
رسول الله ﷺ يو وخت قسم اخستى و چې يوه مياشت به خپلو يبييانو ته نه ورځي تر څو وځوړيږي او ځان ته يې يوه جلا کوټه انتخاب کړې وه په هغه کې او سېدئ دا خبره په خلکو کې مشهوره سوه چې رسول الله ﷺ و ټولو يبييانو ته طلاق ورکړى دئ حضرت عمر ﷺ په دغه وخت کې په کور کې و چې دا خبر يې واورېدئ دستي په چټکۍ سره مسجد ته راغلى وې ليدل چې اصحاب کرام جلا، جلا ناست دي او د رسول الله ﷺ د خفگان په وجه ژاري هلته يبيگانې په

(37) (ترمذي)

(38) (ترمذي)

خپلو کورو کښې ژاړې حضرت عمر ؓ خپلې لور حفصې ؓ ته ورغلی هغې هم په خپل کور کې ژړل عمر ؓ ورته وويل: ته اوس ژاړې ایا ماته نه وي وېرولې چې د رسول الله ﷺ د خفگان خبره ونه کړې بیا یې مسجد ته تشریف راوړی په مسجد کې د منبر سره یوه ډله خلگ ناست و ژړل یې دی هم هلته یو گړی کښېناستی خو صبر یې ونه سو نو هغه ځای ته راغلي چې هلته رسول الله ﷺ نژدې و چې وې کتل یو مری (غلام) حضرت رباح ؓ د کوټې په دروازه کې ناست دی پښې یې څړانده کړې دي نو د دغه مری په واسطه یې د رسول الله ﷺ څخه د ننوتلو اجازه و غوښته حضرت رباح ؓ چې رسول الله ﷺ ته راغلی او ورته وې ويل: عمر ؓ د راتلو اجازه غواړي رسول الله ﷺ چوپ سو رباح ؓ راغلی و عمر ؓ ته یې وويل: چې رسول الله ﷺ هیڅ اجازه نه راکړه عمر ؓ بیا د منبر سره کښېناستی بیا یې طاقت نه و سو بیا راغلی د رسول الله ﷺ څخه یې اجازه و غوښته رسول الله ﷺ بیا چوپ سو د عمر ؓ طاقت نه کېدئ دریم ځل یې بیا اجازه و غوښته حضرت رباح ؓ په لوړ اواز وويل: ای عمره! رسول الله ﷺ تاته د ننوتلو اجازه درکړه حضرت عمر ؓ د رسول الله ﷺ و خدمت ته حاضر سو وې لیدل چې رسول الله ﷺ پر بوريا (چټايي) باندي ستوني ستخ پروت دئ او یو شی سربېره باندي هوار دئ په بدن مبارک کې یې د بوريا نښې دورايه ښکاري تر سربېره د څرمني یو بالښت لاندې دئ چې د خرما د درختو د خاشو څخه ډک دئ. عمر ؓ وایي: ما رسول الله ﷺ ته سلام ووايه د سلام څخه وروسته مي د ستي و پوښتل: ای د الله ﷻ رسوله! تا و بییگانو ته طلاق ورکړی دئ ده مبارک راته وويل: یا، ما و رسول الله ﷻ ته په خوش طبعی وويل: ای د الله ﷻ رسوله! موږ قريشي خلگ وو پر ښځو باندي برلاسي وو د انصارو نارینه پر خپلو ښځو باندي برلاسي نه دي زموږ ښځو چې کله د انصارو ښځې و ليدې نو زموږ ښځو هم اثر ځني و اخیستی همدا ډول مي يوه نیمه خبره نوره وکړه چې رسول الله ﷻ مسکی غوندي سو. عمر ؓ زیاتوي ما چې د رسول الله ﷻ په کور کښې و کتل د کور ټول سامان یې درې نارنگ سوي څرمني او یو مټ وربشي وي نور چې مي هر څه شا وخوا و کتل هیڅ شی په

سترگو نه راغلی زه په ژړا سوم رسول الله ﷺ راته وويل: ولي ژاړي؟ ما ورته وويل ولي به نه ژاړم ستا په وجود مبارک کي د بوريا نښي معلومېږي او د کور ټول سامان دي دادئ چي زما په مخ کي پروت دئ بيا مي ورته وويل: اي د الله ﷻ رسوله! ته د عا وکړه چي ستا په امت کي د پيسو او شتمني پراخي راسي د روم او پاريس خلگ گوره چي د الله ﷻ د نه عبادت او بې دينۍ سره دومره شتمن دي، قيصر او کسرا د ويالو او باغونو په منځ کي دي ته خود د الله ﷻ افضل بنده يي دغه حال دي دئ. رسول الله ﷺ څنگ وهلی و پدغه وخت کي کښېناستی او وې فرمايل: اي عمره! ته لا تر اوسه په شک کي پروت يي د آخرت نعمتونه او شتمنۍ تر دنيا غوره دي کافرانو ته په دې دنيا کي نعمتونه او ښه ژوند رسېږي مودې ته په آخرت کي نعمتونه او ښه ژوند رسېږي. عمر ﷺ وويل: اي د الله ﷻ رسوله! زما لپاره بخښنه و غواړه ما په دې خبره کي غلطې وکړه. (39)

فايده: دا د دين او د دنيا د پا چا او د الله ﷻ د نازولي حضرت محمد ﷺ کر نلاره وه چي په بدن مبارک کي يې د بوريا نښي ښکارېدې او د کور ساز او سامان يې هم معلوم سو تا سو وليدئ چي يو چا د ښه ژوند غوښتنه وکړه ده مبارک دستي خبرتيا ورکړه. د حضرت عايشې ؓ څخه يو چا پوښتنه وکړه چي ستا په کور کي د رسول الله ﷺ بستره څنگه وه؟ دې مبارکي و فرمايل: يوه خرمنه وه چي د خرما د درختي د خاشو څخه ډکه وه. د حفصې ؓ څخه هم چا پوښتنه وکړه چي د رسول الله ﷺ بستره څنگه وه؟ دې مبارکي ورته و فرمايل: د گونۍ ټوکرو رسول الله ﷺ به و غواړه بيا به پر پرې واټي دا مبارکه وايي: يوه ورځ مي دغه ټوکړ خلور غبرگه کړی چي يو څه پوست (نرم) سي سهار رسول الله ﷺ راته وويل: ما ښام دي خشي غوړ ولی و؟ ما ورته وويل: هغه ټوکړ مي خلور غبرگه کړی و. رسول الله ﷺ راته

وويل بېرته يې هغسي کړه لکه پخوا چي و ځکه د شپې د پورته کېدو څخه منعه کونکې جوړېږي.⁽⁴⁾

موږ ته وگوره چي پر نرمو پستوگور بچو او فرشونو باندي بيدېږو الله ﷺ څومره پراخي راکړې ده موږ ددې پر ځای چي د الله ﷺ شکر و کارو د نادارۍ نارې وه.

۳- حضرت ابوهريرة ؓ د لوږي په حالت

حضرت ابوهريرة ؓ يو ځلي په بوسکي پزه پاکه کړه بيا يې ځان ته وويل: څه به وايي اې ابوهريرة! نن خو به بوسکي پزه پاکوې هغه وخت دي هېر دئ چي د نبي ﷺ د منبر او کوتې تر منځ به د لوږي څخه بې هوښه پروت وې خلگو به ليونۍ گهلې او پښه به يې پر خټ درکښېښودل او حال دا چي ليونتوب نه و بلکي لوږه وه.

فايده: يعني ابوهريرة ؓ به څو ورځي په نهاره تېرولې بيخي زيات به وږۍ وآن تردې چي بې هوښه به سو خلگو به فکر کاوه چي ليونۍ سوۍ دئ. ويل سوي دي: چي د هغه وخت دا دود و چي څوک به ليونۍ سو نو دوی به پر خټ پښه ورايښودله دادوۍ علاج (درملنه) وه حضرت ابوهريرة ؓ په خلگو کي زيات صابر او عابد انسان و ورځي، ورځي به يې په نهاره باندي تېرولي.

د نبي ﷺ د څخه وروسته الله ﷺ فتوحات مسلمانانو ته ور په برخه کړه شتمني راغلي خو ددې سره - سره بيا هم ابوهريرة ؓ لوی عابد و يوه کڅوڼه به ورسره وه د خرما د مندکو څخه به يې ډکه کړه تسبیح به يې پرې ويلي کله چي به خالي سوه نو مينځي به بيا ور ډکه کړه او ورته

کنڀڻڻوڊل به ٻي داڊده مبارڪ عادت و چي شپه به ٻي ڊري حصي ڪري وهده ، دده ٻڻهي او خادم به ٻي په وار سره عبادت پڪڻي کاوه (يعني يوه حصه به ده عبادت کاوه يوه حصه به ٻي ٻڻهي عبادت کاوه او يوه حصه به ٻي خادم عبادت کاوه).⁽⁴¹⁾

ما دخیل پلار صاحب خخه اور بدلي دي چي زما د نيکه هم تقريباً د ابوهريرة ؓ په خبر عادت وو پدي ډول چي اول به تريوي بجي پوري زما پلار په مطالعه اخته وو دوهم ځل به زما نيکه راپورته سو زما پلار به ٻي بیده ڪړی او خپله به ٻي د تهجد لمونځ وکړی دريم ځل به دسهار د لمانځه خخه ډري پاوه مخکي زما اکا ؓ راپورته سو د تهجد لمونځ به ٻي وکړی زما نيکه به د سنت د اتباع په موخه ارام وکړي. اللهم ارزقني اتباعهم

۴- د حضرت ابوبکر ؓ د بيت المال خخه عايشه (خوراکه)

حضرت ابوبکر صديق ؓ د ټوکرانو تجارت کاوه او ددي لاري ٻي د خپل کور گزاره کوله - کله چي خليفه سو نو دود مطابق ٻي څو پټوان پر لاس واچول او د خرڅولو لپاره ٻي بازار ته تشريف يووړی حضرت عمر ؓ په مخه ورغلی پوښتنه ٻي ځني وکړه چي کومي خواته ځي؟ ده مبارک ورته وويل چي بازار ته ځم عمر ؓ ورته وويل: که چيري ته په تجارت اخته سي نو د خلافت کار به څنگه کيري؟ ابوبکر ؓ ورته وويل چي اولادو ته خوراکه د کومي لاري برابره ڪړم عمر ؓ ورته وويل چي ابو عبیده ؓ ته رسول الله ﷺ د امانت ساتونکی لقب ورکړی دی هغه ته به ورسو چي ستا لپاره د بيت المال خخه يوشی مقرر کړي دوی مبارکان و ابو عبیده ؓ ته ورغله

(41) (تذكرة الحافظ)

ابوعبيده ؓ و ابوبکر ؓ ته دومره معاش مقرر کړی چې په اوسط ډول يې يو مهاجر ته مقرر کړی و يعنې تر دغه نه زيات او نه کم وو .

يوه ورځ د ابوبکر ؓ يې دده مبارک څخه غوښتنه وکړه چې يو خواړه شى ته مې زړه کيږي ابوبکر ؓ په جواب کي ورته وويل: زما سره خو پيسې نسته چې داشى درته رانيسم؟ بې بې ورته وويل: چې زه به د هري ورځي د خوراک څخه لږ - لږ بچت کوم خو ورځي وروسته به دومره پيسې سي چې زه هغه شى په واخلم ده مبارک اجازه ورکړه بې يې مبارکي په خو ورځو کي يو اندازه پيسې سره يو ځای کړي حضرت ابوبکر ؓ ورته وفرمايل: د تجربې څخه دا معلومه سوه چې دومره پيسې چې تا بچت کړی دي دا مونږ ته د بيت المال څخه زياتي را کول کېدي (ځکه موږ په بيت المال کي دومره حق لرو چې گزاره په وکړو نو تا چې دومره پيسې بچت کړي ددې څخه معلومه سوه چې ته په پاته پيسو گزاره کولای سي) نو ده مبارک هغه پيسې چې بې جمع کړي وي هغه يې بيرته بيت المال ته وسپارلې او په راتلونکي کي يې د خپلي تنخواه څخه دومره پيسې کمي کړي چې بې جمع کړي وي.

فايده: دومره لوی خليفه چې لومړی يې خپل تجارت کاوه او دده د اړتياوو لپاره يې بسنه کول لکه څرنگه چې دده دا اعلان څخه هم معلومېږي او هغه روايت يې هم تائيد کوي کوم چې په بخاري شريف کي د عايشې ؓ په روايت کي راغلی دی: کله چې ابوبکر ؓ خليفه جوړ سو نو وې فرمايل: چې زما قوم ته دا خبره معلومه ده چې زما کارو بار تجارت و او زما د اولادو لپاره بې بسنه کول خو اوس د خلافت په وجه د مسلمانانو په چوپړ کي مشغولتيا ده اوس زما لپاره د بيت المال څخه يو څه مقررېږي چې زما د اولادو لپاره بسنه وکړي ددې سره سره کله چې دی وفات کي دی و عايشې ؓ ته يې وصيت وکړی: چې زما په کور کي که د بيت المال څخه يو شى و هغه و نوی خليفه ته و سپاره. حضرت انس ؓ فرمايي: د ابوبکر ؓ د وفات څخه وروسته دده مبارک د کورنۍ سره پيسې نه وې مگر يوه د شېدو اوښه، يوه پياله او يو خادم و په ځينو

رواياتو کي تلنک او يوه کمبله هم راغلي ده کله چي عمر ؑ خليفه سو نو دغه شيان ورته و سپارل سوه ده مبارک وويل: الله ؑ دي پر ابو بکر ؑ رحم وکړي خپل پاته اولادونه يې په سختي کي پرېښودل.⁽⁴²⁾

۵- د حضرت عمر ؑ د بيت المال څخه تنخوا (عائشه)

حضرت عمر ؑ هم تجارت کاوه کله چي خليفه مقرر سو نو د بيت المال څخه په دې ډول تنخوا ورته مقرر سوه چي ده ټول خلگ راتول کړه او پوښتنه يې ځني وکړه چي تاسو ته معلومه ده چي ما تجارت کاوه او س چي تاسو په دې کار اخته کړم نو زما د گزاری ذريعه به څشي وي؟ خلگو بيلي، بيلي اندازې دده د تنخوا لپاره وښودلې حضرت علي کرم الله وجهه چوپ ناست و ده مبارک پوښتنه ځني وکړه چي تاسو څه نظر لرئ؟ حضرت علي کرم الله وجهه وفرمايل: زما په آند چي منځنۍ تنخوا مقرره سي ښه به وي چي ستا او ستا د اولادو لپاره کافي وي حضرت عمر ؑ هم دغه نظر خوښ کړی او دده لپاره منځنۍ عائشه (تنخوا) مقرره سو. ددې مجلس څخه وروسته په يوه مجلس کي چي حضرت علي ؑ، حضرت عثمان ؑ، حضرت زبير ؑ او حضرت طلحة ؑ هم پکښي موجود وه د حضرت عمر ؑ د تنخوا خبره راغله دوی وويل: چي د عمر ؑ تنخوا بايد زياته سي ځکه هغه په يوه تنگ حالت کي ژوند تېروي مگر ددې همت خو چا نسوای کولای چي عمر ؑ ته ووايي چي ستا تنخوا دي زياته سي نو دوی حفصه ؑ راوغوښتل چي د رسول الله ﷺ بي بي هم وه او د عمر ؑ لور هم وه و حفصه ؑ ته يې وويل: چي ته و عمر ؑ ته دا خبره وکړه او زموږ نومان تر هغه وخته مه ورنښه چي دده نظر نه وي درته معلوم سوی حضرت

حفصه ؓ د عمر ؓ په خدمت کي حاضره سوه او ددوی خبره يې ورته وکړه د حضرت عمر ؓ په مخ کښي د غصې او درد نښي ښکاره سوې او بيا يې ددې خڅه ددغه کسانو د نومونو پوښتنه وکړه حضرت حفصه ؓ ورته وويل: چي لومړی ستاسو نظر راته معلوم سي بيا به يې نومونه درته وښييم حضرت عمر ؓ ورته وويل که ماته ددوی نومان معلوم سي نو مخونه به يې وربدل کړم يعني دومري سزاوي به ورکړم چي په مخو کښي به يې نښي معلومي سي بيا يې ورته وويل: اي حفصه! د رسول الله ﷺ تر ټولو ښه جامه ستا په کور کښي څه شي وه؟ حفصه ؓ ورته وويل: دوې گيردې رنگه جامې وي چي رسول الله ﷺ به د جمعې په شپه يا ورځ او يا به يوه ډله خلگ راتله ده مبارگ به اغوستي بيا يې پوښتنه ځني وکړه چي رسول الله ﷺ تر ټولو ښه خوراک کوم خوراک کړی دئ؟ دې مبارکي وويل: چي زموږ خوراک د اور بشو ډوډۍ وه يوه ورځ مو د غوړو د تيم لاندي پاته سوې برخه پر ډوډۍ وموږله نو نښي ﷺ په خپله په ښه خوند سره وخوړله او په نورو يې هم وخوړله بيا عمر ؓ پوښتنه وکړه چي ستا په کور کي د نښي ﷺ ښه بستره څنگه وه؟ حفصه ؓ ورته وويل يو غټ ټوکرو چي رسول الله ﷺ به په گرمۍ کښي غبرگ هواراوه او په ژمي کښي به يې نيمه خوا لاندي او نيمه خوا به يې سر بېره پر ځان واچول.

عمر ؓ وويل: اي حفصه! هغو خلگو ته دا خبره ورسوه چي نبي ﷺ خپل طرز العمل يوه اندازه مقرر کړی و او دا ځرت په اميد يې بس والی کړی و زه به هم د رسول الله ﷺ تابعداري کوم زما او زما ددو ملگرو يعني رسول الله ﷺ او حضرت ابوبکر ؓ مثال داسي دئ لکه درې ملگري چي پر يوه لاره روان وي لومړی يو کس د ځان سره توبښه واخلي او مقصد ته ورسېږي بيا دوه کس دهغه اول ملگري تابعداري وکړي او ورپسې ورسېږي بيا دريم کس تلل شروع

کړي او س نو که زه ددوی پر لاره ولاړ سم نو ددوی سره به یو ځای سم او که مې لاره بدله کړه نو هیڅ کله به ددوی سره یو ځای نسیم. (۴۳)

فايده: داده هغه سړی دژوندانه حال دئ چې ددنیا پاچهان به ځني وپرېدل او رپیدل څومره زاهدانه او سپېڅلي ژوند یې کاوه.

یوه ورځ یې خطبه ویل لوند یې ددوولسو پینو څخه جوړ وو او یوه پینه د څرمنې پکښې وه.

یوه ورځ په خطبه کې څه ځنډ والی راغلی کله چې دی راوړسېدئ نو معذرت یې وغوښتې او وې ویل: زما څخه پر کالو مینځلو وخت تېر سو او ددې څخه پرته مې نور کالې نه درلوده. (۴۴)

یوه ورځ حضرت عمر ؓ ډوډۍ خوړله غلام (مړی) ورته راغلی او ورته وې ویل: چې عتبه بن ابی فرق د راغلی دئ ده مبارک د دننه راتلو اجازه ورکړه کله چې عتبه بن ابی فرق د راغلی نو عمر ؓ د ډوډۍ خوړلو ست ورته وکړی ده هم ډوډۍ خوړل پیل کړل هغه ډوډۍ داسې زیږه وه چې ده نسوای تېرولای نو عتبه بن ابی فرق د ورته وویل: چې تاسو ته دمیده اوږو ډوډۍ هم رسېدلای سې عمر ؓ وویل: ایا ټول مسلمانان دمیده اوږو ډوډۍ خوري؟ عتبه بن ابی فرق د ورته وویل: یا ټوله یې نه خوري. عمر ؓ ورته وویل: افسوس ته غواړي چې زه ددنیا خوندونه په ژوند کې خلاص کړم. (۴۵)

ددې ډول څخه په سوونو نه، په زرگونو نه بلکې په سلهاوو زرونه د مبارکو اصحابو ؓ پېښې سته.

(۴۳) اشهر

(۴۴) اشهر

(۴۵) اُسْدُ الْغَايَةِ

ددوی مبارکانو تابعداري نه اوس کېدای او نه هر چا ته په کار ده ځکه قوتونه کم دي هر څوک یې نه سي پورته کولای همدا وجه ده چې زموږ دوخت د تصوفو بزرگانو دداسي تکلیفونو ایستلو اجازه نه ورکوي ځکه قوتونه تر پخوا کم دي هسي نه چې ضعف راسي. خوددغه مبارکو انسانانو داتباع هیله کول ضروري ده او لږ تر لږه په استراحت کي یو څه کمی راولی.

کېسته او پورته وگورئ او ددې زمانې مطابق یو میانه ژوند اختیار کړئ بد بختانه زموږ خلگ د دنیا په خوندونو کي زیاتوب کوي او تر ځان وزیات مالداره او شتمن ته گوري او په دې افسوس کي مري چې فلانکی سړی تر ما زیات مالدار دی.

۲- د حضرت بلال ؓ د نبی ﷺ لپاره دیو مشرک څخه قرض اخیستل

یو ملگري د حضرت بلال ؓ څخه پوښتنه وکړه چې د رسول الله ﷺ د خوراک د خرڅ انتظام څنگه و؟ حضرت بلال ؓ وویل: د رسول الله ﷺ سره خو پیسې نه وي خودا خدمت ماته سپارل سوی و. کله چې به یو مسلمان وږی راغلی نو نبی ﷺ به ماته اشاره وکړه مابه یو ځای پور وکړی هغه ته به مي خوراک ورکړی یا به یو څوک لوڅ راغلی نبی ﷺ به ماته اشاره وکړه مابه یو ځای پور وکړی او هغه ته به مي جامې ورپیدا کړې ددې انتظام د چلېدو په لړ کي یوه ورځ یو کافر ماته راغلی او راته وې ویل: چې زه مالدار او شتمن یم که دي د پیسو اړتیا سوه د بل چا څخه پور مه اخله ماته راځه زه یې درکوم ماورته وویل: تردې خو ښه خبره نسته. نو کله چې به رسول الله ﷺ ماته امر وکړی ما به د هغه سړی څخه پور اخستي او د رسول الله ﷺ حکم به مي پوره کاوه. دی مبارک وایي یوه ورځ مي اذان وکړی او دس مي تازه کړی که مي کتل هغه کافر راغلی او ماته یې وویل: ای حبشي! زه ورته متوجه سوم زما دمتوجه کېدو سره سم یې ښکتنځل شروع کړه او بد او رد یې ویل بیا یې راته وویل: چې د میاشتي څلور ورځي پاته دي که دي په دغه څلورو

ورڻو کي زما ٽول پور را راپوره نه کړي نو په بدل کي به تا بوزم او غلام به دي کړم د پخوا په خبر به حيوانان خروې بلال ﷺ وایي کافر دا خبره وکړه ولاړی ما ټوله ورځ په غم او تکلیف تېره کړه هرڅنگه چي وه تېره سوه دماخستن دلمانځه وروسته د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سوم او ټوله قصه مي ورته وکړه بيا مي ورته وويل: چي اې دالله ﷺ رسوله! اوس خو نه ستا سره څه شی سته او نه زما سره زه دستي يو کار کولای سم دغه سړی مي بې عزته کوي او شرموي مي نو که ستا اجازه وي زه به يو ځای پټ سم که چيري ستاسو سره يو څه شی پيدا سو بيا به حاضر سم ددې خبري سره سم راغلم توره، ډال او زغرهمي راواخيستل ځکه دا زما د سفر سامان و او دسهار کېدو انتظار مي کاوه سهار نژدې و چي يو ملگری راغلی او راته وې ويل: ژر ورسه د رسول الله ﷺ پکار يي زه هم چابک راغلم که مي وکتل څلور اوښاني بار چوکي دي رسول الله ﷺ راته وويل: د خوشالۍ خبره درته کوم الله ﷺ ستا د پور انتظام وکړی دغه څلور بار اوښاني ستا په تصرف کي دي رسول الله ﷺ زياته کړه دا د فدک رئيس ماته تحفه رالېږلې ده بلال ﷺ وایي ما دالله ﷺ شکر ادا کړی او په خوشالۍ، خوشالۍ مي هغه واخيستي او ټول قرض مي په ادا کړی بېرته راغلم رسول الله ﷺ په مسجد کي انتظار کاوه زه ورغلم او ورته ومي ويل: اې دالله ﷺ رسوله! دالله ﷺ شکر دئ چي الله ﷺ د قرضو څخه ستا اوږې سپکي کړې او اوس هيڅ قرض نه دئ پاته نبي ﷺ وفرمايل: دهغه شیانو څخه څه شی پاته سو ما ورته وويل: بلي پاته سو رسول الله ﷺ راته وويل: ورسه هغه هم تقسيم کړه چي زه هوسا سم ترهغو زه د مسجد څخه نه ځم ترڅو هغه مال تانه وي تقسيم کړی ټوله ورځ تېره سو دماخستن دلمانځه د ادايښي وروسته رسول الله ﷺ زما څخه پوښتنه وکړه چي هغه پاته مال تقسيم سو ما ورته وويل چي يا رسول الله ﷺ څه پاته دئ اړ سړي نه دئ راغلی بيا رسول الله ﷺ په مسجد کي ارام وکړئ. دوهمه ورځ ماخستن بيا نبي ﷺ وفرمايل: چي يو څه سته ما ورته وويل: چي الله ﷺ تاسو هوسا کړلاست ټوله مال خلاص سو.

فايده: د الله ﷺ د دوستانو دا غوښتنه وي چې ددوی په ملک کې هېڅ مال او سامان نوي پاته نو نبي ﷺ چې د ټولو نبیانو سردار دی او د ټولو او لیاو د سرتاج دی نو ولي به د نه مال غوښتل نه کوي چې د دنیا څخه بیخي فارغه ولاړ سم.

ما په ټینگو ثابت سوو روایتو کې اورېدلي دي چې د حضرت مولانا شاه عبدالرحیم رائپوري (نور الله مرقده) عادت دا و چې د نذرانو به څه پیسې جمعه سوې نو په پابندی به یې هغه پیسې راوغښتلې او ټولي به یې وویشلې دوفات کېدو څخه مخکې یې د خپلو اغوستلو جامې او نور شیان خپل خاص خادم حضرت مولانا شاه عبدالقادر صاحب ته ورکړه او ورته وې ویل چې زه به اوس ستا څخه دغه جامې په خواست تر لڼډه وخته پوري واخلم او گټه به ځني اخلم او په ملک کې به ستاوي.

د خپل پلار څخه مې ډېر اورېدلي دي چې خوزه قرضداره و او ویل به یې: چې دا د جگړې شې زه د شپې د ځان سره نه ساتم ددې ډوله څخه د بزرگانو ډېري پېښې سته خو دا ضروري نه ده چې د هر بزرگ رنگ دي یو ډول وي بلکې د بزرگانو رنگونه بېل بېل دي او د چمن په گلانو کېنې د هر یو گل شکل او خوی جلا - جلا وي.

۷- د حضرت ابو هريرة ؓ په لورډه کې د مسئلې پوښتنه

حضرت ابوهريرة ؓ فرمايي: تاسو زموږ هغه حالت ليدلیدئ؟ چې کله - کله به مونږ دومره خوراکه نه سوه پيدا کولای چې خپله ملا پرې جگه کړو مابه دلورې دو جهې څخه ځيکړد مخکي سره يو ځای کړي او کله به مي نس پر مخکۀ اچولی و او پروت به وم او کله به مي په نس پوري ډبري تړلي وې يو واري زه پر هغه لاري باندي کښېنستم چې اصحاب کرام ؓ به پر تېر بدل ، حضرت ابو بکر ؓ تېر سو ما دده مبارک څخه د ځينو خبرو پوښتنه کول شروع کړه فکر مي کاوه چې کورته به مي بوځي او بيا به مي د عادت مطابق څه چې په کور کي موجود وي پر هغه به مي ميلمه کړي خو ده مبارک داسي نه وکړه شايد فکري بلي خواته تللي و يا دکور حال ورته معلوم و چې په کور کي هيڅ نسته ددې څخه وروسته حضرت عمر ؓ تشریف راوړی دده په راتگ سره هم هغسي حالات پېښ سول، بيا نبي ؐ تشریف راوړی زه يې وليدم نو مسکي سو زما په حالات او مقصد پوه سواراته وې ويل: راځه زما سره ولاړه سه زه هم ورسره ولاړم نبي ؐ کورته ننوتی ماهيم د ننوتلو اجازه واخيسته او کورته ورننوتم په کور کښي يوه پياله دشبډو پرته وه د رسول ؐ په خدمت کي يې کښېښوده ده مبارک پوښتنه وکړه چې دا شيدې د کومي خواسوی دي جواب ورکړل سو چې د فلانکي ځای څخه تاسو ته هديه راغلې ده نبي ؐ ماته وويل اي ابوهريرة ! ته ولاړه سه اهل صفه راوغواړه (اهل صفه د اسلام ميلمانه گڼل سوی دي چې نه به يې کور درلودئ او نه يې ځای درلودئ او نه به يې د خوراک څه انتظام وو او اهل صفه ځکه ورته ويل کېده چې صفه اصلا ديو ساويان نوم وو دوی تر هغه ساويان لاندې وه نوځکه ورته اهل صفه ويل کېده) ددغه قصې په وخت کښي ددوی شمېر او يا تنه وو دنبي ؐ عادت دا وو چې ددوی څخه به يې دوه دوه يا څلور څلور د يو شتمن صحابي ميلمانه کول او خپله به يې هم داسي کول چې کله به صدقه راغله نو ټوله به يې دوی ته ورلېږل او خپله به يې گډون نه پکښي کاوه او که به ده مبارک ته ديو ځای څخه هديه راغله ده مبارک به هم گډون پکښي کاوه يعني ورسره څو ډل به يې ابوهريرة ؓ وايي: کله چې رسول الله ؐ ماته ددوی درابنني حکم وکړی په

طبیعت کي خومي نه وه خوښه ځکه شیدې ډېرې لږ وې فکر مي کاوه که ټوله راسي او شیدې وڅښي نو اخر واری ماته رارسېږي نو په پیاله کي به هیڅ شی نه وي مگر ماته د نبی ﷺ امر و دمنلو پرته بله چاره نه وه زه ولاړم ټوله مي راوسته نبی ﷺ راته وویل: چي داپیاله واخله او په دوی شیدې و چښه مابه یوه - یوه ته پیاله ورکول هغه به په ښه ماړه نس شیدې چښلي او پیاله به یې بېرته ماته را کول په دغه ډول ټولو شیدې و چښلي او ماړه سوه بیا نبی ﷺ پیاله په لاس کي واخیسته ماته یې وکتل او مسکی سو بیا یې وفرمایل: چي اوس خوزه او ته پاته سوماورته وویل: چي بېشکه داغسي ده، ده مبارک راته وویل: واخله وې چښه ما و چښلي بیا یې راته وویل نوري و چښه ما نوري و چښلي آخر ماورته وویل: ای دالله ﷻ رسوله! اوس زه نوري نس چښلای نبی ﷺ د ټولو څخه وروسته پاته شیدې و چښلي.

۸- د نبی کریم ﷺ د اصحابو څخه د دوو کسانو په باره کښي سوال

د نبی ﷺ په خدمت کي څه کسان موجود وه چي یو سړی مخامخ تېر سو نبی ﷺ پوښتنه وکړه چي تاسو ددې سړي په اړه څه نظر لری؟ خلگو ورته وویل: ای دالله ﷻ رسوله! دا سړی په عزتمنو خلگو کښي دئ په الله ﷻ قسم کوو که چیري دی د یو چا دنکاح غوښتنه وکړي غوښتنه یې منل کیږي که د چا سپارښت کوي منل کیږي رسول الله ﷺ چي ددوی خبري واورېدې چوپ سو ددې څخه وروسته یو بل ملگری مخامخ تېر سو نبی ﷺ دده په اړه هم پوښتنه وکړه خلگو په جواب کي ورته وویل ای دالله ﷻ رسوله! دا یو غریب مسلمان دئ که چیري د کوزدې غوښتنه وکړي نو څوک خور او لور نه ورکوي که د چا سپارښت کوي نه منل کیږي او که خبري کوي څوک توجه نه ورته کوي نبی ﷺ وفرمایل: که چیري دا ول کس په خبر ټوله دنیا ډکه سي نو دغه دوهم کس تر ټولو بهتر دئ.

فایده: مطلب دادی چي یواځي نبوي عزت دالله ﷺ په نزد تر سلگونو هغه عزتمنو خلکو بهتر دی چي په دنیا کي یې خبري ته په درنه سترگه کتل کیږي او هر څوک یې د خبرو منلو او اورېدلو ته تیار وي خو د الله ﷺ په نزد ددغه انسان هیڅ عزت نسته. حقیقت خبره داده چي دنیا دالله ﷺ دنامه ویونکو له برکته ودانه ده ځکه که په دنیا کي دالله تعالی نوم اخیستونکی نسي پاته قیامت به راسي او ددنیا وجود به ختم سي دا دالله ﷺ د پاک نامه برکت دی چي ددنیا ټوله نظام ولاړ دی.

۹- د نبی اکرم ﷺ سره پر محبت کوونکي باندې د مسکنت راتلل

یو صحابي د نبی ﷺ په خدمت کي حاضر سو او وې ویل: ای دالله ﷺ رسول! زه ستاسره محبت لرم رسول ﷺ ورته وویل وگوره څه وایي؟ صحابي بیا ورته وویل: چي زما ستاسره محبت دی نبی ﷺ بیا په دغه ډول جواب ورته ووايه کله چي درې واري د سوال او جواب وسو نو نبی ﷺ ورته وویل: که چیري ته په خپله خبره کي ریښتني یې نو مسکنت ته ځان تیار کړه ځکه کوم کسان چي زما سره محبت کوي پر هغو باندي مسکنت داسي په چابکی سره راځي لکه اوبه چي دلوړي څخه پر کښته په تیزی سره راځي.

فایده: همدا وجه وه چي ټول اصحاب کرام رضی الله عنهم به هر وخت په مسکنت او لوړه کي وه همدا ډول لوی محدثین، لوی صوفیان او لوی فقهاء کرام زیات یې شتمن نه دي پاته سوي.

۱۰- د عنبر په سريه کښې د مسکنت حالت

نبي ﷺ د هجرت په اتم کال د خدای تعالی په میاشت کې د دریاب و غاري ته یو درې سوه کسيز لښکر ولېږئ همدغه درې سوه کسيز لښکر ته سريه ویل کیږي (۴) پر دوی باندي یې حضرت ابو عبیده ؓ امر کړی نبي ﷺ په یوه کڅوړه کښې د خورما وویوه توبڼه ورکړه دوی مبارکان په هغه ځای کښې پنځلس ورځې و او سېدل ددوی مبارکانو توبڼه خلاصه سوه حضرت قیس ؓ پدې قافله کښې موجود و داوښانو د مالکانو څخه یې اوبڼان په پیسو واخیسته پدې طمعه چې په مدينه منوره کښې به یې پیسې ورکوي او درې-درې اوبڼان به یې هره ورځ حلالول خو دریمه ورځ د قافلې آمر داوښانو د حلالولو څخه منعه وکړه ځکه ده فکر کاوه چې سورلی به خلاصی سي او بېرته تگ به گران سي نو د خلگو څخه یې خپلي، خپلي خرماوي راټولي کړې د چاسره چې وي بیابې په کڅوڼه کښې واچولې او هره ورځ به یې یوه یوه خرما ورکول دوی به څښتنله بیا به یې اوبه پسي څښلې تر مابینامه پوري یې دغه خوراک و که څه هم دا په ویلو کښې کوچنی خبره ده مگر د جگړې پرمهال چې زیاتي توانایی ته اړتیا وي په یوه دانه خرما ټوله ورځ تېرول گران کار دی اولویه خبره ده. کله چې حضرت جابر ؓ د نبي ﷺ څخه وروسته خلگو ته دا قصه وکړه نو یو شاگرد پوښتنه وکړه چې صاحب! دا یوې خرما به نو څه کار کاوه؟ ده مبارک ورته وویل: ددې یوې خرما قدر هغه وخت معلوم سو چې دا یوه خرما هم نه پیدا کېدل یوازې لوږه وه نور هیڅ نه وه ددرختي وچي پاني به موڅنډلي بیا به مو لندې کړې او خوړلي مو

46 : اصلا سريه د مسلمانانو هغه لښکر ته ویل کېږي چې رسول الله ﷺ خپله گډون نه وي پکښې کړی او غذا وهغه لښکر ته ویل کېږي چې خپل رسول الله ﷺ گډون پکښې کړی وي . ژباړن

مجبوري هر څه کوي او د هري سختۍ وروسته الله ﷻ اساني راولي الله ﷻ ددې تکليفونو وروسته دغه مبارکو اصحابانو ته د درياب څخه يو ماهي راوايستی دغه ماهي ته يې عنبر وايه ددغه ماهي څخه اصحابو ﷺ تر اتلسو ورځو پوري خوراک کاوه او د مدیني منوري تر تگ پوري په توبه دانو کي ددغه ماهي غوښه پرته وه کله چي دوی مدینې ته ورسېده او هلته يې نبي ﷺ ته پوره قصه وکړه رسول الله ﷺ ورته وويل: دا د الله ﷻ دلوري يو رزق دی چي تاسو ته يې رالېږلی دی.

فايده: په دنيا کي تکليفونه تېرول ضروري دي په ځانگړي ډول پر سپېڅلو انسانانو باندي زيات تکليفونه راځي ځکه رسول الله ﷻ فرمايي: زيات تکليفونه الله ﷻ پر انبياؤ راولي ورپسي پر هغه چا ډېر تکليفونه راولي چي تر ټولو بهتروي ورپسي يې پر هغه چا راولي چي په پاته کسانو کي بهتروي. د هر سړي ازموينه د هغه سړي د ديني مرتبې سره برابره کيږي او د هر تکليف وروسته الله ﷻ د خپلي مهربانۍ لمخي اساني راولي. په دې خبره کي هم فکر وکړئ چي زموږ پر مشرانو څومره تکليفونه تېر سوي دي او دا ټول تکليفونه يې د دين لپاره پر ځان تېر کړي دي او د دين د خورولو لپاره يې تېر کړي دي او اوس يې موږ په لوی لاس ضائع کوو دوی مبارکانو به لوږي، تندي پر ځان تېرولې، پاني به يې خوړلي ويني به يې تويولي او دين به يې نشر کاوه اوس موږ ددوی گټه هم نسو ساتلای.

KKKKKK

څلورم باب

د اصحابو کرامو ﷺ د تقوا په باب بيان کي

د اصحابانو ﷺ هر عمل او هر عادت ددې وړ دئ چي څوک يې د ځان لپاره غوره کړي او تابعداري يې وکړي. ولي به نه وي چي الله ﷻ د خپل نازولي او محبوب رسول ﷺ د ملگرتيا لپاره دغه ډله غوره او چاڼ کړه د رسول الله ﷻ ارشاد دئ چي فرمايي: زه د انسانانو په بهترين قرن او زمانه کي ولېدل سوم. ⁽⁴⁷⁾

له همدې امله دغه زمانه له هره پلوه غوره زمانه وه او د زمانې بهترين خلگ د رسول الله ﷻ په ملگرتيا کي وساتل سوه.

۱- د نبي ﷺ د يوې جنازې څخه بېرته راتگ او د يوې ښځې بلنه

نبي کریم ﷺ يوه ورځ د يوې جنازې څخه راتلی يوې ښځې د ميلمستيا بلنه ورکړه نبي ﷺ د خپلو خادمانو سره دهغي ښځې کو رته تشریف يووړی دده مبارک و منځ ته وړی کښېښودل

(⁴⁷) شفاء

سوه خلکو وليدل چې د نبي ﷺ خوله ښوري خو تېرېږي نه نبي ﷺ وفرمايل: داسي معلومېږي چې ددې سپرلي غوښي د مالک بې اجازې اخيستل سوي وي هغې ښځې وويل: يا رسول الله! ما ددغه سپرلي د رانيولو لپاره سړي لېږلي و خو پيدا نسو بيا مي د همسايه سپرلي واخيستي او پيسې مي ورو لېږلې خو د کور مالک نه وو نو د هغه ميرمني ته مي ورکړې او هغې ميرمني سپرلي راولېږي رسول الله ﷺ وفرمايل: په دې ډوډۍ بنديان و خوروي⁽⁴⁸⁾

فايده: د نبي ﷺ د لوړ شان پر برابر يو مشتبه يا د شک شى هم ترستوني نه تېرېږي دا څه ليري خبره نه ده ځکه د نبي ﷺ ادنا مريانو ته دا ډول واقعاتي پېښېږي.

۲-د نبي ﷺ د صدقې د يوې خرما د ويري څخه ټوله شپه وينستيا

نبي ﷺ يوه شپه ټوله شپه وېښ وو اړخ پر اړخ او ښتى په بيبیانو کي يو چا ورته وويل: اې د الله ﷻ رسوله! نن خوب نه درځي؟ ده مبارک وويل: نن يوه خرما پرته وه مارا پورته کړه چې ضايع نسي او ومي خوړله اوس فکر راسره پيدا سو چې هسي نه چې هغه خرما د صدقې وه.

فايده: زياته صحيح خبره خودا وه چې هغه خرما د نبي ﷺ خپله وه مگر څرنگه چې د صدقې خرما وي نبي ﷺ ته راتلې نو ده فکر کاوه چې د صدقې خرما مي نه وي خوړلې ددې شک په وجه ټوله شپه خوب نه ورتلی او دا بې ويل چې خداي مه کړه د صدقې خرما مي نه وي خوړلې دا خو د سردار عالم حال و چې د يوې خرما په وجه بې اړخونه بدلول او ټوله شپه خوب نه ورتلی

اوس يې داوسنی زمانې د غلامانو حال وگوره چې د رشوت، غلا، سود او نوري پيسې په زړور تيا خوري او په فخر سره ځان د محمد ﷺ په غلامانو کي گڼي.

۳- د حضرت ابوبکر ﷺ د يو کاهن (فالگر) د خوراک خڅه قی وهل

حضرت ابوبکر ﷺ يو غلام درلودی چې ده مبارک ته يې د غله⁴⁹ په ډول گټه ورکول يوه ورځ غلام ده ته د خوراک يو شی راوړی ده مبارک يو څه و خوړی غلام ورته وويل: چې تا به هر ورځ زما خڅه پوښتنه کول چې د کومي لاري دي گټه کړې ده نن دي هيڅ پوښتنه نه راخڅه وکړه ده مبارک ورته وويل: چې نن ډېر وړی وم د لوړي له امله مي پوښتنه نه وکړه اوس ووايه چې د کومي لاري دي گټلي ده غلام ورته وويل: چې د کفر په وخت کي زه پر يو قوم تېرېدم پر هغوی مي منتر ويلي وو دوی زما سره د يو شی وعده کړې وه نن د هغوی کره واده ووزه ورغلم دا ډوډی يې راکړه ابوبکر ﷺ ورته وويل: تاخو زه هلاک کړم ابوبکر ﷺ ددې خڅه وروسته په ستوني گوتي چڅ کړې او د قي وهلو کوشش يې وکړی خو لکه څرنگه چې ده هغه گوله په لوړه خوړلې وه نوقی يې نه کړه چا ورته وويل: چې په ابو سره قی وهل کيدای سي نو ده مبارک يوه لويه پياله د ابو راوغوښته او به يې وڅښلې بيا يې قي کړې تر داسي اندازې چې د ډوډي گوله يې هم قی کړه يو چا ورته وويل: پر تادي الله ﷻ رحم وکړي ديوي گولې ډوډی لپاره دي دومره تکليفونه پر ځان تېر کړل ده مبارک ورته وويل: که چيري زما په ساه سره دا گوله راوتلای مابه را ايستلې وای ځکه ما دنبي ﷺ خڅه اورېدلي دي چې کوم بدن چې په حرامو سره وده وکړي نو ددو زخ اور

⁴⁹ غله دې ته ويل کيږي چې غلام ته ووايي چې ولاړسه روزانه ماته دومره پيسې راکوه نوري که دي وگټي هغه ستا دي دا جائزه معامله ده. (هذا الهامش من الشيخ)

د هغه لپاره غوره دئ. زما سره داوپره وه چې هسي نه چې په دغه گوله سره زما د بدن يوه برخه وده وکړي⁽⁵⁰⁾

فايده: د حضرت ابوبکر رضي الله عنه څخه داسي ډبري پيښي راغلي دي ځکه دده په طبيعت کي احتياط زيات و چې لږ شک به ورته پيدا سو دسټي به يې قي واهه. هم دا ډول د بخاري شريف په يو روايت کي راغلي دي چې يوه ورځ يو غلام د جاهليت په وخت کي د سحر او جادو يو شی چاته بنودلی و هغه اتفاقاً صحيح سونو هغه و دغه غلام ته څه پيسې ورکړې غلام په مقرر سوو پيسو کي و حضرت ابوبکر رضي الله عنه ته دغه پيسې ورکړې ابوبکر رضي الله عنه و خورلې بيا چې دده په نس کي کوم څه وه هغه يې ټوله قی کړه. دا لازمي نه ده چې په دغه ډول پيسو کي به د غلامانو پيسې حرامي وي بلکي حرام او حلال دواړو گمان پر کېده خو حضرت ابوبکر رضي الله عنه د ډبر احتياط له امله د شک مال نه خوښوی.

۴- د حضرت عمر رضي الله عنه د صدقې د شيدو څخه قي

حضرت عمر رضي الله عنه يو وار شيدې و چينبلي د هغو شيدو خوند عجيبه ورته معلوم سونو کوم ملگري چې شيدې راوړي وي د هغه څخه يې پوښتنه وکړه چې دا څنگه شيدې وي؟ او د کومي خوا څخه راغلي وي؟ هغه سړي وويل: چې په فلانکي څنگله کي د صدقې اوبان خړېدل زه هلته ولاړم هغو خلکو د اوبانو شيدې ولوشلې ماته يې هم راکړې، حضرت عمر رضي الله عنه په خوله کي گوتي واچولې او هغه شيدې يې قی کړې⁽⁵¹⁾

(50) منتخب کنز العمال

(51) مؤطا امام مالک

فايده: د اصحابو مبارکانو سره تل دا فکر وو چې د شک په شى سره مو د بدن يوه برخه وده ونه کړي دا خولاشه کوي چې ښکاره حرام وي لکه زموږ په زمانه کې چې عام سوي دي.

۵- د حضرت ابوبکر ؓ د احتياط لمخي باغ وقف کول

ابن سيرين ؒ فرمايي: کله چې د ابوبکر ؓ د وفات وخت نژدې سو نو ده مبارک و حضرت عائشې ؓ ته وويل: کله چې زه خليفه سوم خلکو راته وويل چې که ته په تجارت مشغول سې نو د مسلمانانو په کارو کې به څه نيمگرتيا پيدا سي بايد ته خپله خوارکه د بيت المال څخه واخلي نو له دې وجې زه مجبور سوم چې يو څه واخلم نو اوس دي زما فلانکى باغ په بدله کې ورکړل سي هر کله چې حضرت ابوبکر ؓ وفات سو نو حضرت عائشې ؓ و حضرت عمر ؓ ته سړې ولېږي او د پلار د وصيت مطابق يې باغ ورکړى حضرت عمر ؓ وفرمايل: ستا پر پلار دى الله ﷻ رحم وکړي ده مبارک غوښتل چې چاته د خولې د خلاصولو وخت ورنه کړي. (۵۲)

فايده: درنو لوستونکو! د فکر کولو خبره ده چې اول خو هغه شى چې ابوبکر ؓ اخيستی څه شى وو يعنې ډېر لږ شى و بيا چې ده مبارک اخيستی د مشورې والاو په ټينگار يې اخيستي او د مسلمانانو د فايدې په وجه سره وددې سره، سره څومره چې دده مبارک توان وو بلکې تر هغه لږ زيات يې احتياط پکښې کاوه چې د احتياط اندازه يې په دريم باب څلورمه شمېره کې وښودل سوه چې بي بي يې د تنگسيا سره د يوه خوږ شى لپاره يو څه پيسې جمعې کړې وې ده مبارک هغه پيسې هم بيت المال ته وسپارلې او په هغه اندازه يې د خپلې عائشې (تنخوا)

څخه کمې کړې د ټولو څخه وروسته يې د آخر کار وو چې د اخيستل سوو پيسو بدله يې بېرته بيت المال ته وسپارل.

۶- د حضرت علي بن معبد ﷺ د کړايې د کور په خاوره سره د خط وچول

علي بن معبد ﷺ يو محدث دى، دى مبارک فرمايي: د يو کړايې په کور کې اوسېدم. يوه ورځ مې يو شى وليکى ددغه خط د وچولو اړتيا پيدا سوه ددغه کور د بوالونه خاورين وه نو فکر مې وکړى چې ددغه دېوال څخه يو څه خاوره را واخلم او خط په وچ کړم بيا مې فکر وکړى چې دا کور خو ما په کړايه نيولى دى داوسېدو لپاره دى ددې لپاره خومې نه دى نيولى چې خاوره يې استعمال کړم بېرته مې په فکر کې راغله چې په دا لږ خاوره هيڅ نه کيږي پروانه لري لږ شى دى نو خاوره مې را واخيسته د شپې يو څوک په خوب کې راغلى او راته وې ويل: چې صبا د قيامت په ورځ به درته معلومه سي چې لږ خاوره يا لږ شى څه پروا لري؟
فايده: دا خبره چې صبا به معلومه سي ددې ظاهري مطلب دادى چې د تقوا درجې زياتي وي کا مله درجه يې يقيناً داوه چې ددغه لږ شى څخه هم ځان وساتي که څه هم دومري لږ شى د جائز کيدو په اندازه کې دى. (۵۳)

۷- د حضرت علي کرم الله وجهه پر يو قبر تېر بیدنه

کميل ﷺ فرمايي: چي زه يو ځل د حضرت علي ﷺ سره روان وم چي يو ځنگله ته ورسېدو حضرت علي ؑا يوې هديرې ته مخ کړې او وې ويل: اې د هديرې څښتنانو! اې پاته سوو خلگو! اې د وېري او يوازيوالي خلگو! څه خبري دي؟ څه حال مو دئ؟ زموږ خبر خو دادئ چي ستاسو وروسته ستاسو مالونه تقسيم سوه، اولادونه مو يتيمان سوه، ښځو مو نور مړونه وکړه دا خو زموږ خبر دئ تاسو هم يو څه وواياست، کميل ﷺ وايي چي علي ﷺ ددې څخه وورسته زما لوري ته وکتل او وې ويل: اې کميله! کچيري دې خلگو ته د خبرو اجازه وای او خبري يې کولای سواي نو دوی به خامخا ويلي وای چي بهترينه توبنه تقوا ده دا يې وويل بيا په ژړا سو او وې فرمايل: اې کميله! قبر د عمل صندوق دئ د مرگ په وخت کي به معلوم سي ⁽⁵⁴⁾.

فايده: يعنې انسان که ښه کار کوي او که بد کار کوي په دغه قبر کي به ساتل کيږي لکه په صندوق کي چي يوشی ساتل کيږي.

په زياتو حديثونو کي راغلي دي چي ښه عملونه به په يوه ښايسته بڼه جوړ سي په قبر کي به د مړي د زړه خوشاله کولو او محبت کولو لپاره راسي او ددې مړي ډاډگيرنه به کوي او بد عملونه به په يو بد شکل جوړ سي بد بوی به يې وي او مړي به نور په تنگيږي.

په حديث شريف کي راغلي دي چي يو سړی مړ سي نو تر قبر پوري دده سره درې ملگري

ځي:

۱- لومړی دده مال وي لکه چي د عربو داسي دود وو چي دمړي سره به يې دده مال وړی.

۲- دوهم هغه کسان دي چي دی تر قبر پوري رسوي.

۳- دريم دده عمل دئ.

دوه ملگري يعني مال او دده خپلوان به بېرته ځني راځي او عمل به ورسره پاته وي. نبي ﷺ بيوه ورځ اصحابو کرامو ته وفرمايل: چي ستاسو د مال او عمل مثال څه ډول دئ؟ اصحابو کرامو ﷺ ورته وويل: چي تاسو لارښوونه راته وکړئ رسول الله ﷺ وفرمايل: ددې مثال داسي دئ لکه چي يو څوک درې ورونه لري او مړ کيږي نو دوی راوغواړي او ورته ووايي چي وروړه ته پوهيږي چي پر ماڅه تيريږي؟ ته زما څنگه مرسته کولای سي دايو ورور ورته ووايي چي زه به ستا درملنه وکړم او هر ډول خدمت به دي وکړم کله چي ته مړ سي غسل به درکړم کفن به درکړم او پراوږو به دي تر قبره پوري يوسم او تر مرگ وروسته به دي په ښو يادوم دا ورور دانسان اولاد او قريبان دي، بيا دوهم ورور ورته ووايي چي زما ستا سره تر مرگه پوري اړيکي دي د مرگ څخه وروسته زه ستا هيڅ پروانه لرم، دا ورور مال دئ، بيا دريم ورور راوغواړي پوښتنه ځني وکړي دريم وروړه وايي چي زه ستا په قبر کي ملگري يم دوېري په وخت کي به دي زړه خوشاله کوم کله چي ستا سره حساب کيږي د نيکۍ په پله کي به دي کنښمن د نيکۍ پله به دي درنوم، دا ورور عمل دئ. رسول الله ﷺ و اصحابو کرامو ﷺ ته وفرمايل: اوس نو تاسو وښايست چي کوم ورور ښه او گټور دئ؟ اصحابو کرامو ﷺ وويل: اي د الله ﷻ رسول! دغه دريم ورور گټور دئ هغه لومړني دوه وړونه خو بې گټي دي. (55)

۸- د نبي ﷺ ارشاد چي د خوراک چينباک حرام وي د هغه دعا نه قبليري

د نبي ﷺ ارشاد دئ: چي الله ﷻ خپله پاک دئ پاک مال قبلوي مسلمانانو ته د هغه شی امر کوي کوم چي يې خپلو رسولانو ته کړی دئ. الله ﷻ فرمايي:

ژباړه: اي رسولانو! د پاکو شيانو

خخه خوراک کوئ نېک عملونه کوئ زه

په هغه شيانو خبريم چي تاسو يې کوئ.

③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿

دوهم خای الله ﷻ فرمايي:

ژباړه: اي هغه کسانو چي ايمان يې

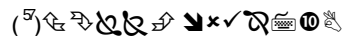
راوړی دئ خوراک کوئ د هغه پاکو

شيانو خخه چي موږ په رزق درکړي دي

د شيطان د قدمونو پيروي مه کوئ

بېشکه شيطان ستاسو ښکاره دښمن دئ.

③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧ ⑨ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑭ ⑮ ⑯ ⑰ ⑱ ⑲ ⑳ ㉑ ㉒ ㉓ ㉔ ㉕ ㉖ ㉗ ㉘ ㉙ ㉚ ㉛ ㉜ ㉝ ㉞ ㉟ ㊀ ㊁ ㊂ ㊃ ㊄ ㊅ ㊆ ㊇ ㊈ ㊉ ㊐ ㊑ ㊒ ㊓ ㊔ ㊕ ㊖ ㊗ ㊘ ㊙ ㊚ ㊛ ㊜ ㊝ ㊞ ㊟ ㊠ ㊡ ㊢ ㊣ ㊤ ㊦ ㊧ ㊨ ㊩ ㊪ ㊫ ㊬ ㊭ ㊮ ㊯ ㊰ ㊱ ㊲ ㊳ ㊴ ㊵ ㊶ ㊷ ㊸ ㊹ ㊺ ㊻ ㊼ ㊽ ㊾ ㊿



نبي ﷺ د يو سړي بيان وکړی چې اوږده، اوږده سفرونه يې کړي وي (د مسافر دعا قبلېږي) او دی خواره واره ويښتانو والاوي، خړو پړو جامو والا (يعني پرېشانه) وي دی دواړه لاسونه الله ﷻ ته پورته کړي او ووايي: اي الله! اي الله! مگر دده خوراک حرام وي چينساک يې حرام وي جامي يې حرامي وي تل يې حرام خوړلي وي نو دده دعا چيرې قبلېږي. (۵۷)

فايده: د خلکو سره تل دا فکر وي چې د مسلمان دعا ولي نه قبلېږي که دې حديث شريف ته وگورو نو ټول حالات معلومېږي که څه هم الله ﷻ کله، کله په خپل فضل د کافر دعا لاهم قبلوي فاسق خولا څه کوي مگر د پرهيزگاره سړي دعا اصل شی دی ځکه نو د پرهيزگارانو څخه خلگ د دعا هيله کوي. که څوک غواړي چې زما دعا قبوله سي نو د حرامو څخه دي ځان وساتي.

۹- د عمر ؓ د خپلي بي بي منعه د مشکو د تللو څخه

د حضرت عمر ؓ و حضور ته يو ځل د بحرین څخه مشک راغله نو عمر ؓ وويل: څوک دا مشک تلي؟ چې پر مسلمانانو باندي يې وويشو دده بي بي حضرت عاتکې ؓ وويل: چې زه به يې وتلم ده مبارک واورېدل او چوپ سو لږ ساعت وروسته يې بيا وويل: چې څوک به يې وتلي؟ تر څو پر مسلمانانو يې وويشو. دې مبارکي وويل: چې زه به يې وتلم عمر ۸۸ بيا چوپ سو دريم

(۵۷) سورة البقرة الاية (۱۶۸)

(۵۸) مجمع الفوائد

ځل يې وويل: چي زه دا نه خوښوم چي ته خپل لاسونه د ترازو په پله کي کښېږدي او په مشکو يې ولري او بيا هغه لري لاسونه پر بدن وموري او ماته په دغه اندازه زياتوب حاصل سي.

فايده: داد حضرت عمر رضي الله عنه کامل احتياط و او خپل ځان يې د تهمت څخه خلاصوي که نه نو څوک چي تلل کوي د هغه لاسونه به خامخا لري کيږي د دغه لږ اندازې په روا والي کي هيڅ شک نسته خو بيا هم ده مبارک خپلي يې بي ته دا خوښه نه کړه.

حضرت عمر بن عبدالعزيز چي عمر ثاني هم ورته وايي ده په خپل وخت کي يو ځل مشک تلل نو پوزه يې وتړل او وې ويل چي د مشکو گټه ښه بوی دی (يعني زه نه غواړم چي دغه گټه تر نورو ماته زياته ورسېږي) ⁽⁵⁹⁾

فايده: داصحابو کرامو رضي الله عنهم، تابعينو (رحمة الله عليهم)، او زموږ د مشرانو او رهبرانو احتياط و.

۱۰- د عمر بن عبدالعزيز رضي الله عنه حجاج حاکم لره حاکم نه جوړول

عمر بن عبدالعزيز رضي الله عنه په خپل وخت کي يو څوک د يو ځای حاکم مقرر کړی يو چا ورته وويل چي داد حجاج بن يوسف په زمانه کي هم حاکم پاته سوی دی عمر بن عبدالعزيز رضي الله عنه دغه سړی د دندې څخه ليري کړی هغه سړی ورته وويل: چي زه ډېر لږ وخت د حجاج په زمانه کي حاکم پاته سوی يم عمر بن عبدالعزيز رضي الله عنه ورته وويل چي ستا لپاره دومره بدې بس ده چي چي د هغه سره يوه ورځ يا تر ورځي هم کم حاکم پاته سوي يې ⁽⁶⁰⁾.

(59) احيا ء

(60) احيا ء

فايده: مطلب دادئ چې دده سره د پاته کېدو اثر خامخا پاته کېږي. څوک چې د پرهېزگارو خلگو سره اوسېږي نو پراوسيدونکي باندې زور وره اغېز په نه ليدونکي ډول د پرهېزگارو خلگو پرېوزي او څوک چې د بد عملو خلگو سره اوسېږي نو د بد عملو خلگو اثر به خامخا پرده پرېوزي همدا وجه ده چې د بدو خلگو د ناستي څخه منعه پکار ده انسانان لا څه کوي بلکې د حيواناتو سره په اوسېدو لا اثر پرېوزي.

رسول الله ﷺ فرمايي: دا وېشنانو او اسونو په مالکانو کې فخر او لويې وي او د بزو په مالکانو کې عاجزې وي. نبي ﷺ ارشاد دئ چې فرمايي: د نیک سړی سره ناسته د مشکو په څير ده که مشک ورونه رسيږي نو بوی به يې خامخا ورسيږي او د بد سړی سره ناسته د اورد کورې په څېر ده که د اور بڅرکي ورونه رسيږي نو د دود (لوگي) څخه يې نه خلاصیږي. (۹)

پنځم باب

د لمانځه شوق او په لمانځه کې عاجزي

لمونځ په ټولو عبادتو کې اړين او لازم شی دئ د قيامت په ورځ به هم لومړی د لمانځه پوښتنه کيږي.

نبي ﷺ فرمايي: د کفر او اسلام تر منځ لمونځ فرق کوونکی دئ. ددې څخه علاوه نور هم زيات ارشادات راغلي دي چې زما په يوه بله رساله (فضائل نماز) کې بيان سوي دي.

۱- د الله ﷺ ارشاد د نفل کونکي په اړه

الله ﷻ فرمایي: څوک چې زما د دوست سره د نېمې کوي و دغه کس ته زما د جنگ اعلان دی او هیڅوک زما سره نژدې والی نسي کولای تر څو هغه څه ادا نه کړي چې ما فرض کړي دي یعنې زما نژدې والی د فرضونو په اداینه سره لاسته راتلای سي او د نفلو په وجه بنده ماته را نژدې کيږي تر داسې بريده چې زه یې خپل محبوب جوړ کړم نو بیا زه د هغه سړی غوږ سم چې اورېدل په کوي او زه د هغه سړی سترگه سم چې لیدل په کوي او د هغه سړی لاس سم چې یو شی په راخلي او د هغه سړی پنبه سم چې تلل په کوي او کوم شي چې زما څخه غواړي هغه به ورکوم او د کوم شي څخه چې پنا غواړي زه به یې ځني ساتم. (۶۲)

فايده: د سترگي، غوږ او نورو غړو جوړېدو څخه مطلب دادی چې د هغه لیدل، اوریدل او گرځېدل به زما د خوښۍ تابع وي او هیڅ خبره به زما د خوښۍ خلاف نه کوي. هغه کسان څومره نیک مرغه دي چې د فرضو د اداينې وروسته د ډېرو نفلو توفیق ور په برخه سي او دا دولت ور په برخه سي. الله ﷻ دي په خپل فضل سره ماته او زما دوستانو ته هم ور نصیب کړي.

۲- د نبي کریم ﷺ ټوله شپه لمونځ کول

يو سړي د عائشې ؓ څخه پوښتنه وکړه چې د نبي ﷺ که څه عجيبه خبره تاليدلي وي نو راته وې وايه عائشې ؓ وويل: د نبي ﷺ کومه خبره عجيبه نه وه؟ بلکې هره خبره يې عجيبه وه يوه شپه راغلی زما سره پرېوتی بيا يې وويل ما پرېږده چې د خپل رب عبادت وکړم دا يې وويل

نو پر لمانځه ودرېدئ او ژبا يې شروع کړه تر داسي اندازې چې اوبښکي يې پر سينه مبارکي راتوی سوي بيا پر رکوع سو په رکوع کي يې هم په دغه ډول ژړل بيا پر سجده سو په سجده کي يې هم په دغه ډول ژړل تر داسي وخته چې بلال ؓ راغلی اود سهار د لمانځه لپاره يې اواز وکړي ما وويل: اي د الله ﷻ رسوله! تاسو دومره وژړل او حال دا چې تاسي د مخکي او وروسته گناهو څخه پاک يې او که فرضاً هم يې نو الله ﷻ تاسو ته د مغفرت وعده درکړې ده. ده مبارک راته وويل: چې الله ﷻ داسي راسره کړی دي بيا نوزه د الله ﷻ شکر گزار بنده نه سم جوړ؟ بيا يې راته وويل: ما به ولي داسي نه کول او حال دا چې نن پر ماباندي دا آياتونه نازل سوي دي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَءُوا الْقُرْآنَ حَتَّىٰ يَخْرُجَ الْغَاسِقُ ۖ وَسَبِّحُوا لَهُ طَائِفَتًا مِّنَ اللَّيْلِ طَائِفَتًا مِّنَ الْبُحْرِ طَائِفَتًا مِّنَ النَّهَارِ ۚ﴾
 ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَءُوا الْقُرْآنَ حَتَّىٰ يَخْرُجَ الْغَاسِقُ ۖ وَسَبِّحُوا لَهُ طَائِفَتًا مِّنَ اللَّيْلِ طَائِفَتًا مِّنَ الْبُحْرِ طَائِفَتًا مِّنَ النَّهَارِ ۚ﴾
 ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَءُوا الْقُرْآنَ حَتَّىٰ يَخْرُجَ الْغَاسِقُ ۖ وَسَبِّحُوا لَهُ طَائِفَتًا مِّنَ اللَّيْلِ طَائِفَتًا مِّنَ الْبُحْرِ طَائِفَتًا مِّنَ النَّهَارِ ۚ﴾
 ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَءُوا الْقُرْآنَ حَتَّىٰ يَخْرُجَ الْغَاسِقُ ۖ وَسَبِّحُوا لَهُ طَائِفَتًا مِّنَ اللَّيْلِ طَائِفَتًا مِّنَ الْبُحْرِ طَائِفَتًا مِّنَ النَّهَارِ ۚ﴾
 ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَءُوا الْقُرْآنَ حَتَّىٰ يَخْرُجَ الْغَاسِقُ ۖ وَسَبِّحُوا لَهُ طَائِفَتًا مِّنَ اللَّيْلِ طَائِفَتًا مِّنَ الْبُحْرِ طَائِفَتًا مِّنَ النَّهَارِ ۚ﴾

دا خبره په زيات شمېر حديثونو کي راغلې ده چې رسول الله ﷺ به د شپې دومره اوږد لمونځ کاوه چې د ډبري ولاړي څخه به يې پښې وپر سېدې خلگو به ورته وويل: اي د الله ﷻ رسوله! ته دومره تکليف پر ځان تېروي حال دا چې الله ﷻ ته بخښلی يې ده مبارک به په جواب کي ويل: ايا زه د الله ﷻ شکر گزار بنده جوړ نسیم؟⁽⁶³⁾

۳- د رسول الله ﷺ په څلور رکعتو کي شپږ سپاري ويل

(63) سورة آل عمران الاية (۱۹۰) ، اقامة الحجة
 (64) بخاري

حضرت عوف رضي الله عنه فرمايي: چي زه يوه ورځ د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره په سفر ولاړم رسول الله صلى الله عليه وسلم مسواک وواهه او اودس يې وکړی دلمانځه نيت يې وتری زه هم په لمانځه کي ورسره شریک سوم نبي صلى الله عليه وسلم په يو رکعت کي سورة بقره ولوستی کوم ځای چي به درحمت آیات راغلی نو رسول الله صلى الله عليه وسلم به لږ ساعت ودرېدی او درحمت د عابه يې غوښتل، کوم ځای چي به د عذاب آیات راغلی نو تر لږ وخته پوري به يې پنا غوښتل د سورة ختمېدو سره سم يې رکوع وکړه او په رکوع کښي يې (سُبْحَانَ الَّذِي جَبَّرْتُ وَالْمَلَكُوتُ وَالْعِظَمَةُ) بيا يې په همدغه اندازه اوږده سجده وکړه کله چي دوهم رکعت ته ولاړ سو په دوهم رکعت کي يې سورت آل عمران ووايه همدا ډول په يو رکعت کي يې يو - يو سورت ووايه چي په څلور رکعتو کښي پاو بالا شپږ سپارې کيږي دا به څومره اوږد لمونځ وچي په هر آيت درحمت او آیات د عذاب باندې يې تر ډېره ساعته دعا غوښته او بيا يې په دغه پيمانه اوږده رکوع او سجده کول.

حضرت خذیفة رضي الله عنه هم خپله يوه قصه د نبي صلى الله عليه وسلم سره د لمونځ کولو رانقله کړې ده او فرمايي: چي رسول الله صلى الله عليه وسلم په څلورو رکعتو کښي څلور لوی سورتونه ولوستل يعني د سورت بقره څخه د سورت مائده تر ختمه پوري يې وويل.

فايده: دغه څلور سورتونه چي نبي صلى الله عليه وسلم په څلور رکعتو کښي لوستلي دي پاؤ بالا شپږ سپارې کيږي او د نبي صلى الله عليه وسلم عادت دا وچي قرآن کریم به يې په تجويد او ترتيب سره لوسته (داصولو سره برابر او په ډېره ارامتيا سره) لکه چي په احاديثو کي راغلي دي ددې سره رسول الله صلى الله عليه وسلم پر هر آيت درحمت او پر هر آيت د عذاب درېدی او دعا به يې غوښتل بيا به يې درکعتو د ولاړي په اندازه اوږده رکوع او سجده کول يعني کله به رسول الله صلى الله عليه وسلم په يو رکعت کښي سورت بقره، آل عمران او سورت مائده لوسته چي دغه درې سورتونه نژدې پنځه سپارې کيږي (بيا به يې په دغه اندازه رکوع کول).

دا هغه وخت کېدای شي چې چا په لمانځه کېښي ارام او د سترگو پوځوالی نصیب شي. نبي ﷺ فرمایي: زما د سترگو پوځوالی په لمانځه کېښي دی. اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي إِتْبَاعَهُ

۴- د حضرت ابوبکر صدیق، حضرت ابن زبیر، حضرت علي او نورواصحابو ﷺ د

لمونځونو حالات

مجاهد رحمته الله علیه د حضرت ابوبکر صدیق، او حضرت عبدالله بن زبیر رحمته الله علیهما حال را نقل کړی دی چې کله به دوی پر لمانځه ودرېدل داسې به ښکارېدل لکه یو لرگی چې ښخ کړې یعنې هېڅ به نه ښوریده. ^(۶۵)

علماو لیکلي دي چې حضرت ابن زبیر د حضرت ابوبکر رحمته الله علیهما څخه لمونځ زده کړی دی او ابوبکر رحمته الله علیه د رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم څخه لمونځ زده کړی دی یعنې په څه ډول چې رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم لمونځ کاوه پدغه ډول به ابوبکر رحمته الله علیه لمونځ کاوه او عبدالله بن زبیر رحمته الله علیه هم په دغه ډول لمونځ کاوه. ثابت رحمته الله علیه وایي چې د عبدالله بن زبیر رحمته الله علیه لمونځ داسې و لکه یو لرگی چې یوځای ښخ کړې یوڅوک وایي چې ابن زبیر رحمته الله علیه به کله دومره اوږده او بې حرکتې سجده وکړه چې مرغان به راغله دده پر ملا به کېښناسته، کله به یې دومره اوږده رکوع وکړه چې ټوله شپه به ترسهاره په رکوع کېښي او کله به یې دومره اوږده سجده وکړه چې ټوله شپه به تېره سوه کله چې پر حضرت زبیر رحمته الله علیه باندې جنګ کېدی نویو واری دمسجد پر دېواله ولگېدی چې دمسجد ددېوال یوه ټوټه یې والوزل او د حضرت زبیر رحمته الله علیه دستوني اوږېرې ترمنځ هغه واری تېر سو خوه هېڅ فکر نه وکړی نه وارخطا سونه یې رکوع او سجده لږه کړه یوه ورځ یې لمونځ کاوه دده زوی چې هاشم نومېدی دده

(۶۵) تاریخ الخلفاء

وڅنگ ته بیده و د بام څخه یو مار راوړلوېدئ او دده پر زوی باندي راتاوسو زوی یې چغی کړې د کور خلگ ټوله په چابکی سره راغله شورما شور جوړ سو هغه ماری یې مړ کړی ابن زیبر رضی الله عنه په هغه ډول سره په بڼه ارامتیا سره لمونځ کاوه کله چې یې سلام وگرځاوه نووې ویل چې یوڅه شور او ښغ می تر غوږ ورسو څه شی و؟ بې بی یې ورته وویل چې الله ﷻ دي پرتارحم وکړي زوی خوبه دي مړسوی وای ته په خبر نه هم نه یې؟ ده مبارک ورته وویل ورکه سې که په لمانځه کښي می بلي خوا ته توجه او فکر کولای نولمونځ به چیري پاته سوی وای. ⁽⁶⁶⁾

حضرت عمر رضی الله عنه چې په اخروخت کي په خنجر ووهل سواو ددغه زخموڅخه بیا شهید سو هروخت به وینه ترې بهیدله اوزیات وخت به بې هوښه و خو بیا هم د لمانځه لپاره بیداره کېدئ لمونځ به یې کاوه دا به یې ویل چې دهغه چالپاره په اسلام کي هیڅ حصه نسته چې لمونځ پرېږدي.

حضرت عثمان رضی الله عنه به ټوله شپه وینس واوپه یوه رکعت کښي به یې ټوله قرآن کریم ختماوه. د حضرت علي رضی الله عنه (کرم الله وجهه) مبارک عادت داسي و چې کله به د لمانځه وخت راغلی نو پر بدن به یې رپیدل راغله او مخ به یې ژړسویو چاپوښتنه ځني وکړه چې داڅه خبره ده چې د لمانځه دوخت په راتگ سره دي مخ ژړسي او بدن دي ریږي؟ ده مبارک ورته وویل: دا دهغه امانت وخت دئ چې الله ﷻ پراسمانو مخکه او غرونو باندي نازل کړی دوی یې د پورته کولوڅخه ناتوانه سول خو ما پورته کړی.

د حضرت خلف بن ایوب رضی الله عنه څخه یو چاپوښتنه وکړه چې تا په لمانځه کښي مچان نه تنگوي؟ ده مبارک په جواب کښي ورته وویل چې بدکاره خلگ حکومت په دورو وهي دی ښغ نه کوي دا تکلیفونه پر ځان تېروي خو په دې فخرکوي چې زه د حکومت په هر ډول وهلو کي نه ښورم

يعني چي زه خوځومره ټينگ يم زه چي دخپل رب ﷺ و حضور ته ولاړيم زه ديوه مچ له امله وښورېږم.

مسلم بن يسار رضي الله عنه چي به کله دلماڼځه لپاره ودرېدی نو دخپل کور خلگو ته به يې وويل چي تاسو ماته خبري کوي زه ستاسو په خبرونه پوهېږم يوه ورځ ده مبارک دبصري په جامع مسجد کي لمونځ کاوه چي دمسجد يوه برخه راچپه سوه خلگو يې له امله وځغستل دباندې سره يوځای سوه شوراو غوغا سوه خودی هېڅ په خبر نه سو.

د حضرت خاتم اصم رضي الله عنه څخه چا دلماڼځه د حالاتو پوښتنه وکړه ده مبارک په جواب کښي ورته وويل: کله چي دلماڼځه وخت راسي اودس وکړم او هغه ځای ته ولاړسم چي لمونځ پکښي کوم لږ ساعت کښېنم چي د بدن په ټولو حصو کښي مي ارامتيا پيدا سي بيادلماڼځه لپاره په داسي ډول ودرېږم چي بيت الله شريفه دخپل نظروړاندې وگڼم، پل صراط تر پښولاندې جنت راسته طرف ته، دوزخ چپه طرف ته اود مرگ ملائکه دشا طرفته وگڼم او دافکر وکړم چي دامې وروستی لمونځ دئ ددې څخه وروسته په پوره عاجزی او کمینۍ سره لمونځ ادا کړم بيا داميد او ويري ترمنځ واوسم چي قبول به سي که يا. (۶۷)

۵- د مهاجر او انصاري چوکيداري او په لمانځه کښي پر انصاري غشي لگېدل

نبي ﷺ د يو غزا څخه تشریف راوړی د شپې يې يو ځای د تېرولو لپاره غوره کړی او بيا يې وويل چي نن شپه به چوکيداري څوک وکړي يو مهاجر صحابي حضرت عمر بن ياسر رضي الله عنه او يو انصاري صحابي حضرت عباد بن بشر رضي الله عنه وويل چي مونږ دواړه به چوکيداري وکړو نبي ﷺ د هغه غره ولوري ته ولېږل چي د هغه لوري څخه ددښمن دراتلو وېره وه او ورته وې ويل چي تاسي به

پر دغه غره باندي چوکیداري وکړی دوی مبارکانو و هغه غره ته تشریف یوړی انصاري و مهاجر ته وویل چي شپه به پر دوو برخو وويشو په یوه برخه کي به ته بیده سي زه به وینس سم په دوهمه برخه کښي به ته وینس سي زه به بیده سم ځکه که دواړه ټوله شپه وینس سو نو کېدلای سي چي پر دواړو باندي د خوب غلبه راسي او دواړه به بیده سو که چيري څه خطر وینس ملگري ته معلوم سي نو خپل ملگري به کښېنوي د شپې لومړۍ برخه د انصاري ملگري دوینس والي لپاره وټاکل سوه مهاجر بیده سوه انصاري د لمانځه نیت وکړی د دښمن لخوا څخه یو سړی راغلی او یو څوک یې د ليري څخه ولاړ ولیدئ دستي یې په غشي وويشتی انصاري هیڅ نه وښورېدی بیا یې دوهم غشي وويشتی ورپسي یې په دریم غشي وويشتي هر غشي چي به یې په بدن کي ولگېدی ده به په لاس د بدن څخه راوایستی او وه به یې غورځوی ددې څخه وروسته یې په ښه ارامتیا سره رکوع او سجده وکړه لمونځ یې پوره کړی بیا یې خپل ملگری راوینس کړی دښمن چي دوی دوه ولیدل و تنبېدئ او فکری یې وکړی چي نده معلومه چي د ابه څومره ملگري وي دده ملگری چي کله راوینس سونو وې لیدل چي د انصاري د بدن ددرو ځایو څخه وینه بهیري مهاجر ورته وویل: سبحان الله تا ولي زه په لومړی وخت نه وینولم؟ انصاري په جواب کښي ورته وویل: ما په لمانځه کښي سورة کھف شروع کړی و زړه مي نه غوښتل چي د خلاصېدو مخکي رکوع وکړم خو زما سره دا وېره پیدا سوه چي د ډېرو غشو په لگېدو سره مړ نه سم او د نبي ﷺ د حفاظت خدمت چي ماته یې سپارلی و هغه راڅخه پاته نه سي که چيري زما سره دا وېره نه وای نو د سورة د خلاصېدو مخکي به مي رکوع نه وای کړې. (۶۸)

فايده: داد مبارکو اصحابو کرامو لمونځ و او د لمانځه سره مينه وه چي د غشو د ويشتلو سره او د وينو د بهېدو سره يې هم د لمانځه په خوند کښي فرق نه راتلی زموږ لمانځه ته گوره چي

غوماشه مو و خوري نو دلمانځه فکر راڅخه ولاړ سي او د مچمچۍ او غالبوزي پوښتنه خو مه کوه.

دلته يو مذهبي اختلافي مسئله سته هغه دا چي زمونږ د امام اعظم رحمۍ الله عليه په اند په وينو توپيدلو سره اودس ماتيري او د امام شافعي رحمۍ الله عليه په اند اودس نه ماتيري کېدلای سي چي د همدې صحابي طريقه همدا وه ، يا کېدلای سي چي تردغه وخته پوري ددې مسئلې تحقيق نه وسوی ځکه نبي ﷺ په دغه مجلس کي تشریف نه درلودئ يا تردغه وخته پوري ده ته دا مسئله معلومه نه وه.

۲- د حضرت ابو طلحه رضي الله عنه په لمانځه کښي د فکر راتلو په وجه باغ وقف کول حضرت ابو طلحه رضي الله عنه يوه ورځ په باغ کښي لمونځ کاوه نو يو مرغه والوتی نو څرنگه چي باغ ډېر گڼ و او مرغه ته ژرد وتلولاړ پيدانه سوه مرغه به يوې او بلي خواته الوتی او د تلولاړ به يې لتول دده مبارک نظر د مرغه په لوري پرېوتی او فکر يې د مرغه په لوري بند سو کله چي يې د لمانځه تورو ته فکر راجمعه کړی تېروتی چي کوم رکعت دئ نو ډېر خوابدی سو چي ددې باغ په وجهه دا غم راپېښ سو چي په لمانځه کښي تېروتنه راڅخه وسوه ژرد نبي ﷺ و حضور ته ورغلی او ټوله قصه يې ورته وکړه او غوښتنه يې ځني وکړه چي ددې باغ په وجهه دا مصيبت ماته راپېښ سو نو له همدې امله دغه باغ زه د الله ﷻ په لاره کښي ورکوم، کوم ځای چي ستازړه غواړي هلته يې ولگوه. همدا ډول يوه بله قصه د حضرت عثمان رضي الله عنه په زمانه کښي هم پېښه سوې ده چي يو انصاري په خپل باغ کښي لمونځ کاوه د خرماوو د پخېدو وخت ښه په وده وو د خرماوو غونچې ډېرې ښې ورته معلومي سوې فکر يې د خرماوو په لوري ولاړی او داځني ورکه سوه چي څو رکعته مي کړي دي نو ډېر غم او خفگان ورته پېښ سو ددې غم په وجه يې دا ټينگه اراده وکړه چي داسي باغ به ځانته ونه ساتم چي په وجه يې ماته دومره لوی غم پېښ سو او

لمونځ يې راڅخه ورک کړې نو د حضرت عثمان ؓ و حضورته ورغلی او ورته وې ويل: چي دا باغ زه د الله ﷻ په لاره کي خرڅوم تاسو چي څه په کوی هغسي ورسره وکړی عثمان ؓ په پنځوس زره خرڅ کړې او پيسې يې پر ديني کارونو ولگولې.⁽⁶⁹⁾

فايده: دا ايماني غيرت دئ چي د لمانځه په ډول يو مهم شي کي چي د بل شي فکر بند سي نو د پنځوسو زرو باغ يودم صدقه کړي. زموږ حضرت شاولي الله ﷻ په قول جميل نومي کتاب کبني د صوفيانو د نسبت ډولونه ليکلي دي ددې په اړه يې داهم ليکلي دي چي دانسبت دالله ﷻ په اطاعت کبني پر نورو باندي مخکي والی او په دې کي د غيرت کولو دئ دوی مبارکانو ته پردې کار باندي غيرت دريږي چي د الله ﷻ په اطاعت کبني يې فکر بلي خواته ولاړ سي.

۷- د حضرت ابن عباس ؓ د لمانځه په وجه د سترگي علاج نه کول

د حضرت ابن عباس ؓ په سترگه کي يو وخت او به راغلې نو د سترگي علاج کوونکي دده حضور ته ورغلی او ورته وې ويل که اجازه وي مونږ به ستا د سترگي علاج وکړو خو تر پنځو ورځو پوري به تاسو احتياط کوی او دمخکي څخه به يو څه پر لور ځای يا پر يو لږگي باندي سجده کوئ ده مبارک ورته وويل هيڅکله داسي نسي کېدلای، زمادي په الله ﷻ قسم وي چي په دې ډول ماته يو رکعت هم دقبلولو وړندئ د نبي ﷺ ارشاد ماته معلوم دئ چي فرمايي: کوم څوک چي قصداً لمونځ پرېږدي هغه به د الله ﷻ سره په داسي ډول ملاقات وکړي چي الله به ځني ناراضه وي.⁽⁷⁰⁾

(69) موطا امام مالک ؓ

(70) درمنثور

فايده: که څه هم شريعت لمونځ په داسي مجبوري کښي جايز کړی دئ او په داسي حالاتو کښي که څوک لمونځ قصد اړ پرېږدي د عذاب تر وعيد لاندې نه راځي خو دا د اصحابو کرامو د لمانځه سره محبت و او د نبي کریم ﷺ په ارشاد باندې په لويه پيमानه د عمل کولو اهميت و په همدې وجه حضرت عبد الله بن عباس ؓ د سترگي علاج خوښ نه کړی دوی مبارکانو پر يوه لمانځه باندې ټوله دنيا قربانول، نن مونږ د بې حيا يې څخه چې څه غواړو ددې قرباني کوونکو په څېر کي يې تر خولې باسو هرکله چې سبا د دوی سره مخامخ سو نو دغه پر دين قرباني ورکوونکي به د حشر دميدان د سيل خوند اخلي بيا به حقيقت معلوم سي چې دوی څوک وه او مونږ د دوی سره څه سلوک کړی دئ.

۸- د صحابه ؓ د لمانځه په وخت کښي دستي دوکانونه بندول

حضرت عبد الله بن عمر ؓ په بازار کي تشریف درلودئ چې د لمانځه د جماعت وخت سو وې ليدل چې فوراً ټولو خپل دوکانونه بند کړل او مسجد ته ننوتل عبد الله بن عمر ؓ فرمايي: چې ددې خلکو په اړه دا آیات نازل سوی دئ:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا صَلَّيْتُمْ فَأَمْسِكُوا عَلَيْكُمْ زِينَتَكُمْ وَأَكْلُوا وَشَرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا ۚ وَمَا يُسْرِفُ الْوَاسِعُونَ﴾ (٧١)

د پورتي آیات پوره ترجمه داسي ده: په دغه مسجدونو کي داسي خلگ سته چې د الله ﷻ د ذکره څخه يعني د لمانځه، روژې او زکوٰۃ څخه يې رانيول او خرڅول نه مشغول کوي دوی د داسي ورځي دنيولو څخه ويرېږي چې ډېر زړونه او سترگي به اوړي. (٧٢)

(٧١) سورة نور الاية (١٨)

(٧٢) بيان القرآن

حضرت عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہ فرمایي: چي دغه خلگ به په خپل کارو بار مشغول وه کله چي به يې اذان واورېدئ نو دسټي به يې کار او بار پرېښودئ او مسجد و ته به ولاړه. نوموړي يو ځای وايي چي قسم په الله ﷻ دا خلگ تاجران و مگر ددوی تجارت دوی د الله ﷻ د عبات څخه نه مشغولول. حضرت عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ يوه ورځ په بازار کي تشریف درلودئ چي اذان وسوده مبارک وليدل چي خلگو خپل سامانونه پرېښودل او مسجد ته ولاړل ابن مسعود رضی اللہ عنہ وفرمايل: داهم هغه خلگ دي چي په اړه يې الله ﷻ فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَؤُلَاءِ فَسَيَكُونُوا سُلُوكًا لَّكُمْ وَمَا تَكُونُونَ لَهُمْ سُلُوكًا لَّهُمْ﴾ (سورة نور).

په يو حديث شريف کي راغلي دي چي رسول الله ﷺ فرمایي: په ورځ د قيامت چي ټوله دنيا الله ﷻ سره يو ځای کړي نو نړغ به وسي چي هغه خلگ دي جلا سي چي د غم او خوشالۍ په دواړه وختونو کي يې د الله ﷻ حمد او ثنا ويل، يوه کوچنۍ ډله به راپورته سي يې حساب او بې کتابه به جنت ته ولاړه سي. بيا به نړغ وسي چي هغه خلگ دي جلا سي چي په شپه کي به د خپلو بسترو څخه جلا او سپدل او خپل رب به يې په وېره او مينه سره يادوی، يوه کوچنۍ ډله به راپورته سي او بېله حساب او کتابه به جنت ته ولاړه سي، بيا به نړغ وسي چي هغه خلگ دي جلا سي چي تجارت د الله ﷻ د ذکر څخه نه منع کول بيا به يوه دريمه کوچنۍ ډله راپورته سي او جنت ته به بېله حساب ولاړه سي ددې درو ډلو د تللو څخه وروسته به د پاته خلگو سره حساب شروع سي.

(73)

۹- د حضرت خبيب رضی اللہ عنہ د قتل په وخت کي لمونځ کول او د زيد او عاصم رضی اللہ عنہ قتل

(73) درمنشور

د احد په غزا کي چي کوم کافران وژل سوي وه د خپلوانو يې د بدل هڅه پياوړې وه چي د خپلو قريبانو بدل واخلي. سلافه چي دوه زامن يې د احد په غزا کي وژل سوي وه پر ځان يې نذر منلی وو چي که د عاصم سر په لاس راغلی نو په کوپړه کي به يې شراب چينېم عاصم ددې زامن وژلي وه او دې اعلان کړی و که هر چا ماته د عاصم سر راوړی زه به سل اوبنان انعام ورکوم خالد بن سفيان ددغه کار لپاره يوه غولونکې تگ لاره جوړه کړه او دده مبارک د سر راوړلو کوشش يې کاوه. خالد بن سفيان څو کسان د (عضل) او (قارة) و مدينې منورې ته ولېږل دغه کسانو هلته ځان مسلمانان ښکاره کړل د نبي ﷺ څخه يې د څوک کسانو غوښتنه وکړه چي ددوی سره ولاړ سي د تبليغ او وعظ لپاره. په دغه کسانو کي يې د عاصم ﷺ غوښتنه هم وکړه چي دده وعظ پر خلگو ښه لگيږي او د خلگو هم خوښ دي. نبي ﷺ لس کسان ددوی سره ولېږل په يوه روايت کي راغلي دي چي شپږ کسان يې ددوی سره ولېږل چي په دوی کي عاصم ﷺ هم موجود وو. په لاره کښي بيوونکو خلگو ددوی سره د وعدې مخالفت وکړی او ددوی د مقابلې لپاره يې د بنمن ورته راوغوښتی چي دوه سوه کسان وه په دې کسانو کي سل کسان غشي وپيژندل شوي وه. په ځينو رواياتو کي راغلي دي چي دغه کسان رسول الله ﷺ د مکې د حال د معلومولو لپاره لېږلي وه چي پر لاري يې د (بنو لحيان) ددوو سوو کسانو سره مقابله سوه دغه کوچنۍ ډله چي د لسو ياشپږو کسانو څخه جوړه وه کله چي يې دا حالات وليدې نو يو غره ته چي (فد فد) نومېدئ وختل کافرانو ورته وويل: چي موږ خپله مخکې ستاسو په وينو رنګول نه غواړو بلکي يواځي موږ د مکې د خلگو څخه ستاسو په بدله کي يو څه پيسې او مال غواړو تاسو موږ ته راسی موږ تاسو ته وژنو مسلمانانو ورته وويل: موږ د کافرانو تر لاس لاندې راتلل نه غواړو نو دسټي يې د ترکش څخه غشي راوايستل مقابله يې شروع کړه. حضرت عاصم ﷺ په جذبه خپلو ملګرو ته وويل: ستاسو سره دوکه و سوه خو د ويري خبره نه ده شهادت غنيمت وگڼي ستاسو محبوب ستاسو سره دي د جنت حوري ستاسو انتظار کوي ددې خبري په کولو سره يې په پوره

توان جگړه پيل کړه کله چې نېزه ماته سوه بيا يې په توره جگړه پيل کړل خو د کافرانو ډله ډېره وه
 آخر شهيد سو او دعا يې وکړه چې اې الله! خپل رسول ﷺ ته زموږ د قصې خبر ورکړه دا دعا يې
 قبوله سوه الله ﷻ په دغه وخت کې رسول الله ﷺ ته خبر ورکړئ. عاصم ﷺ خبر و چې سلافه نذر
 منلی دئ چې زما په کوپړه کې به شراب چينېي نو دعا يې وکړه چې اې الله ﷻ! زما سر ستا په
 لاره کې پرې کيږي نو زما د سر حفاظت وکړه. الله ﷻ يې دعا قبوله کړه کافرانو چې کله دده دسر د
 پرې کولو اراده وکړه نو الله ﷻ د شاتو مچمچۍ را ولېږلې او په يوه روايت کې راغلي دي چې د
 غالبوزو يوه ډله الله ﷻ راوېږل دعا صم ﷺ پر بدن باندې د څلورو طرفونو څخه راوگرځېدلې.
 کافران ونه توانيدل چې دده مبارک سر پرې کړي بيا دوی فکر وکړی چې د شپې به دا کار وکړو د
 شپې بيا د باران يوه خپه راغله دده مبارک جسد يې يووړی دوی ته په لاس نه ورغلی. په دغه
 ډول درې يا اوه کسان شهيدان سول درې کسان پاته سوه چې يو حضرت خبيب ﷺ وو دوهم زيد
 بن طارق ﷺ وو او دريم عبد الله بن دثنه ﷺ پاته سو ددوی سره کافرانو وعده وکړه چې تاسو
 راکښته سئ موږ ستاسو سره دوعدې مخالفت نه کوو دوی مبارکان راکښته سوه کافرانو
 د ليند يو تسمې خلاصي کړې ددوی موتي يې ټينگي وټپلي عبد الله بن طارق ﷺ وويل چې دا
 لومړی دوعدې مخالفت دئ زه هيڅکله ستاسو سره نه ځم دهغو شهيدانو پر لاره تلل زما هم
 خوښ دي کافرانو چې دی هر څومري پوري واهه دی مبارک دځايه څخه نه وښورېدئ آخر يې
 شهيد کړی يوازي دوه مبارک اصحابان پاته سوه خبيب ﷺ و او بل زيد بن دثنه ﷺ و، زيد بن دثنه
 ﷺ صفوان بن اميه دپنځو سواوښانو په بدله کې واخيستی چې دخپل پلار اميه په بدل کې يې
 ووژني حضرت خبيب ﷺ جحير بن ابی اهاب دسلواوښانو په بدله کې واخيست چې دخپل پلار
 اهاب په بدله کې يې ووژني، دبخاري شريف په يوه روايت کې راغلي دي چې خبيب ﷺ دحارث
 بن عامر اولادو رانيوی ځکه ده حارث ددېر په غزا کې وژلي و، صفوان خپل بندي يعني زيد بن
 دثنه ﷺ ژر ديوه غلام په لاس ورکړی د حرم دباندي يې د وژلو له پاره بوتی دده مبارک د شهادت

پر وخت زیات خلگ یو ځای سوي وه چي ابو سفیان هم راغلی و دده د شهادت پر وخت یې دده څخه پوښتنه وکړه چي ستا دي په الله ﷺ قسم وي رینستیا ووايه که ستا پر ځای محمد ﷺ قتل سي ته خلاص سي خوشحاله یې؟ حضرت زید ﷺ وفرمایل: چي زما دي په الله ﷺ باندې قسم وي چي د محمد ﷺ قتل خو لا څه کوي که په هغه یو څوز جگ یې او زه په کور کي ارام کښېنم لا یې هم نه خوښوم. قریشو چي د اجواب واورېدی حیران پاته سوه، ابو سفیان وویل: د محمد ﷺ د ملگرو چي څومره محبت دده سره ما ولیدئ مثال مي هیڅ چیري نه ولیدلئ ددې څخه ورسته زید ﷺ شهید کړل سو. حضرت خبيب ﷺ تر څه وخته پوري بندي و د جحیر مینځه چي بیا وروسته مسلمانان سوه وایي: خبيب ﷺ چي کله زمونږ سره په بند کي و مونږ ولیدل چي د خبيب ﷺ په لاس کي یوه ورځ د سړي د سر په اندازه یوه لویه غونچه د انگورو وه او خوړله یې. په مکه کي دغه وخت انگور بیخي نه وه. نوموړې مینځه زیاتوي چي کله دده دمرگ وخت رانژدې سو نو د نظافت لپاره یې یوه چاره و غوښتل کله چي یې چاره ورکړه نابره یو ماشوم و خبيب ﷺ ته ورغلی خلگو چي ولیدل چي خبيب ﷺ چاره په لاس کي او ماشوم ورته ولاړ دئ خلگ و وېرېدل چي خبيب ﷺ دغه ماشوم مړ نکړي خبيب ﷺ دوی ته وویل: ایا ستاسو فکر دئ چي زه به دا ماشوم ووژنم؟ هیڅکله به داسي و نکړم ددې څخه وروسته کافرانو خبيب ﷺ د حرم څخه وایستی او په رسي یې وځړاوه په دغه وخت کي کافرانو پوښتنه ځني وکړه: که دي په زړه کي څه ارمان وي نو ووايه ده مبارک په جواب کي ورته وویل ماته دومره وخت راکړئ چي دوه رکعت له مونږ وکړم د دنیا څخه د تلو وخت دئ او د الله ﷺ سره ملاقات نژدې دئ کافرانو ده ته وخت ورکړی ده مبارک دوه رکعت نفل په ډېره ارامتیا سره وکړه او بیا یې وفرمایل: که چیري زما دا فکر نه وای چي ستاسو به دا خیال وي چي زه د مرگ د ویري له وجهي وخت تېروم نو دوه رکعت به مي نور هم کړي وای ددې څخه وروسته یې په رسي و ځړاوی او دعا یې وکړه چي اې الله ﷺ! داسي څوک به وي چي ستا تر رسول ﷺ پوري به زما وروستی سلام ورسوي نبي ﷺ ته د حیو په واسطه دغه

سلام ورسول سو. نبي ﷺ و فرمايل: وعلیکم السلام يا خبيب او ملگرو ته يې خبر ورکړې چې خبيب قريشو قتل کړې دئ.

حضرت خبيب ﷺ چې کله په رسی باندې و خړول سو نو څلور کافرانو د څلورو طرفونو څخه پرده باندې دنېزو حمله وکړه او بدن يې ور غلبېل کړې په دغه وخت کې يو چا قسم ورکړې بيا يې پوښتنه ځنې وکړه چې ته دا خوښوې چې تا پرېږدو او محمد ﷺ قتل کړو؟ ده مبارک په جواب کې ورته وويل واللہ العظیم زما داهم نه ده خوښه چې زما د ځان په بدله کې دي په محمد ﷺ يو څو زنونزي.⁽⁷⁴⁾

فايده: که څه هم ددې قصو هر لفظ د عبرت دئ خو په دې قصه کې دوه شيان په ځانگړي ډول د درنښت او عبرت قابل دي: لومړي دا چې ددې مبارکو اصحابانو محبت او عشق دومره زيات و چې د نبي ﷺ د يوه لږ تکليف په ليدلو کې هم خپل ځانونه قربانول. که څه هم ددغه کافرانو ورسول الله ﷺ ته لاس نه رسېدئ خو خبيب ﷺ يو اخی په خوله هم نه غوښتل چې دا خبره پر ځان ومنې چې گویا دده په بدله کې دي محمد ﷺ ووژل سي. کافرانو تر خپله وسه پورې کوشش کاوه چې هر ډول تکليف نبي ﷺ ته ورسوي که څه هم محض په خوله وي پدې يې هم زړه سپرېدئ. دوهم شی د صحابه کرامو ﷺ د لمانځه د درنښت او د لمانځه سره محبت و په دغسې وخت کې خلگ خپل اولادونه، ښځه، قريبان يادوي او د هغوی شکونه ليدل غواړي پيغام او سلام ورته وايي خو د مبارکو اصحابانو ﷺ سلام دنورو پر ځای و نبي ﷺ ته و او اخري ارمان يې دوه رکعت له مونځ و.

۱۰- د نبي ﷺ سره د جنت د ملگرتيا لپاره د لمانځه مرسته

حضرت ربيعہ ؓ فرمايې چې ما د نبي ﷺ په خدمت کې شپه تېرول او د تهجيد په وخت کې به مې ورته داوداسه اوبه او نور د ضرورت وړ شيان لکه مسئله، مسواک او داسې نور ورته ايښودل يوه ورځ نبي ﷺ زما د خدمت څخه ډېر خوشحاله سو اوراته وې ويل: وغواړه څه شي غواړې؟ ما ورته وويل اې د الله ﷻ رسوله! په جنت کې ستا ملگرتيا غواړم نبي ﷺ راته وويل نور څه غواړې؟ ما ورته وويل بس دغه يوشمې بس دئ نبي ﷺ راته وويل د سجدو په ډېر والي سره زما مرسته کوه. (٢٥)

فايده: په پورتنۍ خبره کښې ددې خبرې خبردارۍ دئ چې يواځې په دعا سره بې فکره کښېناستل نه دي په کار بلکې د عمل اړتيا هم سته او په عباداتو کې تر ټولو بهتره عبادت لمونځ دئ څومره چې د لمانځه ډېر والی وسي سجدې زياتې کيږي. کوم خلک چې په دې هيله ناست دي چې پلانکۍ پير يا پلانکۍ بزرگ ماته دعاوي وکړي دا محض دځان تېرايستل دي ځکه الله ﷻ دا دنيا په اسبابو سره چلولې ده که څه هم بې له اسبابو هم پر هر شې باندي قدرت لرې او د قدرت د ښکاره کولو لپاره کله داسې هم کوي چې بې له اسبابو يو کار ترسره کړي خو عام عادت يې دادئ چې د دنيا کارونه د اسبابو سره تړي. د حيرانتيا خبره داده چې موږ د دنيا په کارونو کې پر تقدير او يوازي د دعا په هيله نه کښېنو بلکې (٥٠) ډوله کوششونه کوو چې څرنگه پيسې پيدا کړو او څنگه يې ډيري کړو مگر د دين په کارونو کې تقدير او دعا رامنځته کوو په دې کې هيڅ شک نسته چې د سپېڅلو انسانو دعا ډېره ضروري ده خونبي ﷺ دا ارشاد هم فرمايلي دئ چې د سجدو په ډېر والي سره زما مرسته وکړئ

شپږم باب

ایشار، همدردی او د الله ﷻ په لاره کښي مال خرڅول

ایشار و دې ته وایي چي د خپلو اړتیاوو مخکي د نورو اړتیاوي پوره کړې د اصحابو کرامو هر عادت هم داسي و چي دخپلي اړتیا ترپوره کولو مخکي یې د بل ورور مسلمان اړتیا پوره کول. د اصحابو کرامو د ټولو عادتونو سره برابر والي خوڅه کوي که ددوی مبارکانو د عادتونو څخه یوه برخه د یو چا نصیب سي لویه نیکبختي ده. ځيني داسي عادتونه په دوی مبارکانو کي خاص وه که یې څوک په ځان کي راوړي نو ددوی مبارکانو د عادتونو یوه برخه به یې په ځان کي راوستلې وي چي ددغه عادتونو څخه یو هم ایشار دئ الله ﷻ په قرآن شریف کي ددې ایشار ستاینه کړې ده او فرمایي:

ژباړه: دوي د نورو اړتیاوي تر خپلو اړتیاوو
مخکي پوره کوي که څه هم دوي وږي وي

﴿مَنْ مَلَكَ مِنْكُمْ لَمَّا طُبِعَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَتَاعِ الدُّنْيَا﴾

﴿وَمَنْ مَلَكَ مِنْكُمْ لَمَّا طُبِعَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَتَاعِ الدُّنْيَا﴾

﴿وَمَنْ مَلَكَ مِنْكُمْ لَمَّا طُبِعَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَتَاعِ الدُّنْيَا﴾

﴿وَمَنْ مَلَكَ مِنْكُمْ لَمَّا طُبِعَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَتَاعِ الدُّنْيَا﴾

﴿وَمَنْ مَلَكَ مِنْكُمْ لَمَّا طُبِعَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَتَاعِ الدُّنْيَا﴾

﴿وَمَنْ مَلَكَ مِنْكُمْ لَمَّا طُبِعَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَتَاعِ الدُّنْيَا﴾

۱- د صحابي د ميلمه له خاطره ډېوه مړه کول

يو صحابي د نبي ﷺ و حضور ته ورغلی او دخپلي لورې او ستړې ژوند حال يې ورته بيان کړی. نبي ﷺ خپلو کورونو ته خلگ ولېږل ترڅو دده لپاره يو شى پيدا کړي، خو هيڅ شى پيدانسو بيا نبي ﷺ و اصحابو ته وويل: يوڅوک سته چي ددغه صحابي ميلمستيا وکړي؟ يو انصاري صحابي وويل: اې د الله ﷻ رسوله! زه به يې مېلمه کړم، نو دغه صحابي يې خپل کورته بوتی او خپلي بي بي ته يې وويل: دادنبي ﷺ ميلمه دئ، هر څومره عزت چي يې کولای سې، کمی مه پکښي کوه، او هيڅ شى مه پوټه وه، بي بي ورته وويل: په الله ﷻ دي مي قسم وي چي د ماشومانو لپاره مي يو شى ايښي دئ نور هيڅ په کور کي نسته. صحابي ورته وويل: ماشومانو ته تسلي ورکړه او بيده يې کړه کله چي دوی بيده سوه نو ته ډوډۍ راواخله بيا ته دخراغ دسمولو په بهانه ولاړه سه او خراغ مې کړه موږ به داغسي ورته کښېنو صحابي به ډوډۍ وخوري بي بي هم داسي وکړه. صحابي، بي بي او ماشومانو په نهاره شپه تېره کړه او هغه ميلمه صحابي يې موږ کړئ، الله ﷻ دا آيات نازل کړی:

ژباړه: دوي د نورو اړتياوي تر خپلو اړتياوو مخکي پوره کوي که څه هم دوي وږي وي

﴿مَنْ مَلَكَ مِنْكُمْ لَمَّا طُبِعَتْ يَدَاكَ وَمَمْلُوءًا بِمَا رَزَقْنَاكَ فَأُولَٰئِكَ يَتْلُونَ صُحُفًا وَمِنْهَا كَذِبٌ﴾

﴿وَمِنْهَا كَذِبٌ﴾

﴿وَمِنْهَا كَذِبٌ﴾

﴿وَمِنْهَا كَذِبٌ﴾

﴿وَمِنْهَا كَذِبٌ﴾

فايده: په دې ډول اصحابو کرامو ته گڼ شمېر واقعات پېښ سوي دي چي يوه بله واقعه يې هم په لاندې ډوله ده:

(77) سورة حشر الآية (٩)

۲- د روزاتي لپاره خراغ مړ کول

يو صحابي ﷺ په پرله پسې ډول روژې نيولې او د روژه مات لپاره يې هيڅ نه درلوده. یوانصاري صحابي حضرت زید بن ثابت ﷺ ته معلومه سوه چې دغه صحابي په پرلپسې ډول روژې نیسي او د روژمات لپاره شی نه لري نو خپلي بي بي ته یې وویل چې زه نن شپه یو میلمه راولم چې خوراک شروع سي نو ته د خراغ د سمولو په بهانه خراغ مړ کړه تر هغه وخته پوري چې میلمه مړېږي او خپله خوراک مه کوه بي بي یې هم داسي وکړه ټول پر سترخان باندي د میلمه سره ناست وه گویا ډوډۍ خوري په حقیقت کي دوی ډوډۍ نه خوړل صبا چې کله زید بن ثابت ﷺ د رسول الله ﷺ و حضورته ورغلی رسول الله ﷺ ورته وویل: تاسو تېره شپه د میلمه سره ډېر ښه سلوک وکړی د الله ﷻ ډېر خوښ راغلی. (۸)

۳- د یو صحابي په زکوة کښي اوبښ ورکول

حضرت ابي بن کعب ﷺ فرمایي: زه یو ځلي نبي ﷺ د زکوة راټولولو لپاره ولېږلم زه یو صحابي ته ورغلم د مال حالات چي مي معلوم کړی نو د اوبښ یو بیچی پر لازم کېده ماغونښتنه ځني وکړه ده مبارک په جواب کښي راته وویل چي یو کلن جونگی خونه د شېدو کار کوي او نه د سپر تیا کار کوي بیا ولاړی یو گران قیمته اوبښ یې راوستل او راته وې ویل چي دا اوبښه بوزه

ماورته وويل چي دا نسّم بېولای ځکه چي ماته دښه مال اخيستولو حکم ندی سوی که چيري دا اوبنه ورکول غواړې نو نبی ﷺ په سفر کښي دئ اونن په پلانکی ځای کښي تشریف لري نو ته پخپله ورسه او دده په خدمت کښي بې وړاندي کړه که چيري رسول ﷺ قبوله کړه زه هيڅ انکار نه کوم او که بې قبوله نکړه زه مغفرت غواړم هغه صحابي دغه اوبنه زما سره يو ځای روانه کړه او د نبی ﷺ حضور ته ورغلو او ورته وې ويل اې د الله ﷻ رسول ﷺ! ستاسو قاصد زما د زکوٰۃ اخيستلو لپاره راغلی و په الله ﷻ دي مي قسم وي چي ماته به تر نن پوري داسي نيکمرغي نوای چي د الله ﷻ رسول ﷺ زما په مال کښي مداخله کړې وای نو ما خپل ټول مال قاصد ته وړاندي کړی قاصد راته وويل چي ستا په مال کښي يو کلن اوبن زکوٰۃ واجب دئ يا رسول الله ﷻ! يو کلن اوبن خونه د شېدو کار کوي او نه د سپرتيا کار کوي نو له همدې امله مي ستاسو قاصد ته يو ښه ځوانه اوبنه ورکړه خو ستاسو قاصد قبوله نه کړه نو ما خپله راوستل او ستاسو حضور ته حاضر سوم نبی ﷺ ورته وويل ستاسو زکوٰۃ هم هغه يو کلن اوبن دئ او پرتاسو هم هغه اندازه واجب دئ که چيري ته د خپل لوري څخه زيات اوبنه مال ورکوي نو قبول دي بې کړي الله ﷻ دي بې وتاته بدله درکړي صحابي AA وويل داده اوبنه حاضر ده ، نبی ﷺ اوبنه قبوله کړه او د برکت دُعایې ورته وکړه.

فايده: داد اصحابو کرامو ﷺ د زکوٰۃ د مال حال ونن ډېر د اسلام دعوه کونکي سته او در رسول الله ﷻ سره د محبت او مينې دعوه هم کوي د زکوٰۃ څخه زيات مال خوڅه کوي بلکي هغه پوره اندازه ورکول هم ورته مرگ دئ نن دلوري مرتبې خلگ چي زيات شتمن ورته ويل کيږي ددوی په وړاندي د زکوٰۃ بيان کول بيخي نسته او کوم کسان چي دميانه مرتبې خلگ دي او خپل ځانونه دينداره هم گڼي هغه هم زيار باسي چي کوم خيږن مال و خپلوانو ته ورکړي او يا کوم بل ځای مجبوره سي نو د زکوٰۃ نيت پکښي کوي.

۴- د حضرت ابوبکر ۸۸ او حضرت عمر ۸۸ په صدقه کښي مقابلې

حضرت عمر ۷ فرمايي چي يوه ورځ نبي ۷ د صدقې ورکولو امر وکړي نابېره پدغه وخت کښي زما سره يو څه مال موجود و ماوويل چي نن ورځ خو زما سره نابېره مال سته او زه هېڅ کله په صدقه ورکولو کښي تر حضرت ابوبکر صديق ۷ زيات سوي نه يم نن به ترې زيات سم دا فکر چي مي وکړي او په خوشحالي سره کور ته ولاړم او هر څه چي په کور کښي وه نيم مي ټوله راوړل نبي ۷ راته وويل د کور خلگو ته دي يو څه پرېښول ما ورته وويل چي نيم مي ور پرېښودل حضرت ابوبکر صديق ۷ چي په کور کښي څه درلودل هغه يې ټوله راوړل رسول الله ۷ ورته وويل چي اي ابوبکر صديق! د کور خلگو ته دي يوشی پرېښودئ حضرت ابوبکر ۷ ورته وويل: چي د کور د خلگو لپاره مي الله ۷ او دده در رسول ۷ دنوم برکت او ددوی رضا او خوشحالي پرېښودل حضرت عمر ۷ فرمايي: ما وويل: زه هېڅ کله د حضرت ابوبکر صديق ۷ په خبر نه سم مخته کيدلای.

فايده: په ښو صفتونو او نیکو کارونو کښي سيالي کول يعنې يو تربل ځان مخکي کول مستحب دئ په قرآن کریم کښي ودي کارته هڅونه راغلې ده. (دا پېښه دتبوک په غزا کښي راغلې ده) په دغه وخت کي نبي ۷ د صدقې راټولو لپاره په ځانگړي ډول د اصحابو کرامو هڅونه کړې وه او اصحابو کرامو د خپل توان سره برابر بلکي تر همت او وس زياتي مرستي کړي وې چي بيان يې په دوهمه باب اتمه قصه کښي په لنډ ډول تېر سوي دئ.

جَزَاءُ هُمْ اَللّٰهُ عَنَّا وَعَنْ سَائِرِ الْمُسْلِمِينَ اَحْسَنَ الْجَزَا

۵- د اصحابو کرامو ۷ د نورو په وجه د تندي څخه مړه کېدل

حضرت ابو جهم بن حذيفه ؓ فرمايي چي د یرموک په غزاء کښي زه خپل دا کا د زوی په لټه کښي راووتلم چي زموږ سره يې په جنگ کښي گډون کړی و ، د اوبو يو لوبنی اويو جام مي د ځان سره واخيستی فکر مي کاوه چي هغه به ترې وي نو اوبه به په و چينېم نابېره هغه په يو داسي ځای کښي پروت و چي ساه يې پروتو وه ما پوښتنه ځني وکړه چي اوبه درته راوړم؟ هغه په اشاره راته هو وکړه په دغه حالت کښي يو بل ملگري نژدې پروت وو آه يې وکړې زما دا کار زوی چي ددغه صحابي ښځه واورېدئ ماته يې اشاره وکړه چي ده ته اوبه وروړه ما چي اوبه ور وړې هغه هشام بن ابي العاص ؓ و زه ورورسېدم ده ته نژدې يو دريم ملگری د مرگ په حالت کښي پروت و چي ساه يې پروتو وه آه يې وکړې هشام ؓ وماته اشاره وکړه چي ده ته اوبه وروړه زه چي ورغلم د هغه مبارک ساه ختلې وه کله چي زه بيرته هشام ؓ ته ورغلم د هشام ؓ ساه هم ختلې وه بيا بېرته د اکا زوی ته ورغلم د اکا زوی مي هم شهيد سوی و.

﴿٢٠﴾ ﴿٢١﴾ ﴿٢٢﴾ ﴿٢٣﴾ ﴿٢٤﴾ ﴿٢٥﴾ ﴿٢٦﴾ ﴿٢٧﴾ ﴿٢٨﴾ ﴿٢٩﴾ ﴿٣٠﴾ ﴿٣١﴾ ﴿٣٢﴾ ﴿٣٣﴾ ﴿٣٤﴾ ﴿٣٥﴾ ﴿٣٦﴾ ﴿٣٧﴾ ﴿٣٨﴾ ﴿٣٩﴾ ﴿٤٠﴾ ﴿٤١﴾ ﴿٤٢﴾ ﴿٤٣﴾ ﴿٤٤﴾ ﴿٤٥﴾ ﴿٤٦﴾ ﴿٤٧﴾ ﴿٤٨﴾ ﴿٤٩﴾ ﴿٥٠﴾ ﴿٥١﴾ ﴿٥٢﴾ ﴿٥٣﴾ ﴿٥٤﴾ ﴿٥٥﴾ ﴿٥٦﴾ ﴿٥٧﴾ ﴿٥٨﴾ ﴿٥٩﴾ ﴿٦٠﴾ ﴿٦١﴾ ﴿٦٢﴾ ﴿٦٣﴾ ﴿٦٤﴾ ﴿٦٥﴾ ﴿٦٦﴾ ﴿٦٧﴾ ﴿٦٨﴾ ﴿٦٩﴾ ﴿٧٠﴾ ﴿٧١﴾ ﴿٧٢﴾ ﴿٧٣﴾ ﴿٧٤﴾ ﴿٧٥﴾ ﴿٧٦﴾ ﴿٧٧﴾ ﴿٧٨﴾ ﴿٧٩﴾ ﴿٨٠﴾ ﴿٨١﴾ ﴿٨٢﴾ ﴿٨٣﴾ ﴿٨٤﴾ ﴿٨٥﴾ ﴿٨٦﴾ ﴿٨٧﴾ ﴿٨٨﴾ ﴿٨٩﴾ ﴿٩٠﴾ ﴿٩١﴾ ﴿٩٢﴾ ﴿٩٣﴾ ﴿٩٤﴾ ﴿٩٥﴾ ﴿٩٦﴾ ﴿٩٧﴾ ﴿٩٨﴾ ﴿٩٩﴾ ﴿١٠٠﴾

﴿٧٩﴾ ﴿٨٠﴾ ﴿٨١﴾ ﴿٨٢﴾ ﴿٨٣﴾ ﴿٨٤﴾ ﴿٨٥﴾ ﴿٨٦﴾ ﴿٨٧﴾ ﴿٨٨﴾ ﴿٨٩﴾ ﴿٩٠﴾ ﴿٩١﴾ ﴿٩٢﴾ ﴿٩٣﴾ ﴿٩٤﴾ ﴿٩٥﴾ ﴿٩٦﴾ ﴿٩٧﴾ ﴿٩٨﴾ ﴿٩٩﴾ ﴿١٠٠﴾

فايده: ددې ډول څخه زيات شمېر قصې په احاديثو کښي ذکر سوی دي دا څومره نهايي ايتار دئ يعنې د بل اړتيا تر خپلي اړتيا مخکي پوره کول دي چي خپل دا کا زوی يې مري ساه يې پروتووي او ترې وي دی دي بل چاته اوبه ورکوي. په داسي حالت کښي د بل چا و طرف ته پاملرنه کول مشکل کار دئ دا لاشه کوي چه هغه ترې پرېږدي ددريم کس د اوبولو لپاره ځي ددغه مړه سوو انسانانو روحونه دي الله ﷻ پخپل فضل او مهرباني سره مشرف کړي چي د مرگ په وخت کښي چي هوښ او حواسو جواب ورکړی دئ بيا هم دنورو ملگرو مرسته کوي اود مرستي په حالت کښي مري.

۲- د حضرت حمزه ؓ کفن

د نبی ﷺ اکا حضرت حمزه ؓ دا حد په غزا کښې شهید سو او کافرانو ډېرېې رحمه کړنه ورسره کړې وه یعنې پزه ، غوږونه او داسې نور اندامونه یې ځنې پرې کړي وه سینه یې ورڅیرلې وه زړه یې ځنې را ایستلې و آخیر دا چي ډول - ډول ظلمونه یې پر کړي وه د جنگ دخلاصېدو سره سم نبی ﷺ او نور اصحابانو د شهیدانو د جسدونو لټون شروع کړی او د کفنونو انتظام یې کاو په دغه وخت کي یې حضرت حمزه ؓ په دې بد حالت کښې ولیدئ نو ډېرېې زړه درد وکړی په یو پټیو یې پټ کړی په دغه وخت کي د حضرت حمزه ؓ سکه خور حضرت صفیه ؓ تشریف راوړی چي دخپل ورور حال و ویني نبی ﷺ په دې فکر چي دده خور به د داسي حالت دلیدلو زغم ونلري ځکه داهم دښځي ذات ده نو ددې زوی حضرت زبیر ؓ ته یې امر وکړی چي خپله موردي د حضرت حمزه ؓ دلیدلو څخه منعه کړه زبیر ؓ مورت ته وویل چي رسول الله ﷺ دلیدلو څخه منعه کړې ده موریې ورته وویل چي ما اورېدلي دي چي زما دورور پزه ، غوږونه او داسي نور اندامونه پرې کړل سوي دي نو دا الله ﷻ په لار کي کومه لویه خبره نه ده موږ په دې کار راضي یو دا الله ﷻ څخه د ثواب هیله لرو او انشاء الله صبر به وکړم حضرت زبیر ؓ نبی ﷺ ته ورغلی د مور خبري یې ورته وکړې نبی ﷺ چي دهغې جواب واورېدئ نو دلیدلو اجازه یې ورکړه دا راغله خپل ورور یې ولیدئ اِنَّ الله یې وویل او دده لپاره یې استغفار او دعا وویل . په یو بل روایت کي راغلي دي چي د احد په غزا کي چي کوم ځای مړي پراته وه نویوه ښځه په چابکۍ سره راتله نبی ﷺ وفرمایل چي وگورئ هغه ښځه منعه کړئ حضرت زبیر ؓ فرمایي : ماوېژندل چي زما مورده زه په تلوار دمنعه کولو لپاره ورمخکي سوم خو هغه ډېره زوره وه وه زه یې په سوک ووهلم اورا ته یې وویل چي ليري سه ما ورته وویل چي نبی ﷺ منعه کړې ده نو دا دستي ودرېده ددې څخه وروسته یي دوه

پتوان راو ایسته او وې وویل چي ماد خپل ورور د کفن لپاره راوړي دي اوزه یې دوفات څخه خبره سوې یم په دغه پتووانو کښي کفن ورکړئ موږ هغه پتووان راواخیسته چي حضرت حمزه ؓ ته کفن پکښي ورکړو په دغه وخت کي یو بل انصاري صحابي دده وڅنگ ته پروت و چي کافرانو هم د حمزه ؓ په څېر ظلم ورسره کړی و او شهید کړی یې وو نوم یې حضرت سهیل ؓ وو نوموړ ته پردې خبره شرم ودرېدئ چي حمزه ؓ ته په دوو جامو کښي کفن ورکوو او انصاري یو کفن هم نلري نوله همدې امله ددواړو لپاره یوه یوه جامه وټاکل سوه خویوه جامه (پتو) لوی و اوبل کوچنی و نوموړ هیسکه و اچوله ددې لپاره چي هره جامه دهرچا په نامه راووتل هغه ته به یې ورکوو کله چي موهیسکه ترسره کړه لویه جامه د حضرت سهیل ؓ په برخه سوه اولنده جامه د حضرت حمزه ؓ په برخه سوه چي دده مبارک ترقد کوچنی وه پښې چي به مو ورپتي کړې سر به یې لوڅ سو او سر چي به مو ورپټ کړی پښې به یې لوڅي سوې نبي ﷺ و فرمایل چي سر ورپټ کړئ پر پښو یې پاني او داسي نور شيان ورواچوئ. (۸۰)

د ابن سعد ؓ په روایت کي راغلي دي چي حضرت صفیې ؓ چي کله دوې جامې راخیستي وې او دخپل ورور د جسد په لټه کي وه چي وڅنگ ته یې د ورور په څېر یو بل انصاري هم ولیدئ نو یو یو پتو یې دواړو ته کفن ورکړی د حضرت حمزه ؓ پتو لوی وو. دا روایت مختصر دئ او دخمیس کتاب روایت تفصیلي دئ.

فایده: دا ددواړو جهانود پاچا د اکا کفن و هغه هم پدې ډول چي یوه ښځه دخپل ورور لپاره دوې جامې راوړي دوی دا هم نه خوښوي چي ده ته دي دواړي جامې ورکفن کړي او یو بل انصاري دي یې کفنه پاته سي نو بیا هغه دوې جامي یوه – یوه ددوی په منځ کي وېشي اولنده جامه و هغه چاته رسیږي چي ددواړو جهانود پاچا اکا دئ څوک چي دمسکینانو ملاتړ کوي او د

عدل دعوه کوي که چيري په خپلو دعوو کي رينښتني وي نو ددې پاکو انسانو تابعداري دي وکړي ، چي يوازي په وينا سره نه بلکي په عمل سره يې هم وښودل ، موږ چي ددې پاکو هستو دتابعدارۍ دعوه کوو دا زموږ لپاره دشرم خبره ده .

۷- د سیرلي سره گر ځېدل او بيا بېرته راتلل

حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمايي چي يو صحابي ته يو چا سپړلی په تحفه کښي ورکړی هغه فکر وکړی چي زما فلانکی ملگری تر ما ډېري اړتيا وي لري د اولادو او بچيانو څښتن دی او د هغه د کور خلگ ډېر محتاجه دي نو دستي يې دهغه ملگري وکورتې ورو لېږي هغه بيا ويل ملگري ته ولېږي لنډه دا چي اوو کورونو ته ولېږل سو آخر بېرته د هغه صحابي وکورتې راغلی چي لومړي ورته تحفه سوی و(۸۱).

فايده: ددې ډول قصو څخه معلومېږي چي دوی هم ډېر اړ وه خو هر يوه به د خپلي اړتيا تر پوره کولو مخکي دنورو اړتياوي پوره کولې.

۸- حضرت عمر رضي الله عنه ددایي توب لپاره د خپلي بي بي بېول

امير المومنين حضرت عمر رضي الله عنه چي دخپل خلافت په زمانه کښي يې ډېر واري د شپې د چوکيدار په ډول د ښار ساتنه هم کول يوه ورځ په يوه ډگر باندي تېرسو چي دوړيو يوه خيمه يې وليدل چي پخوا دلته نه وه ولاړه نو نژدې ورغلی کله چي ورنژدي سو نو يو ملگری هلته ناست

(۸۱) در منثور

دئ او د خیمې څخه د ځگړوي اواز راځي حضرت عمر رضی الله عنه سلام ورته ووايه او د هغه ملگري سره کښېناستی او پوښتنه يې ځني وکړه چې ته څوک يې؟ هغه سړي په جواب کي ورته وويل چې زه مسافر یم د ځنگله اوسېدونکی یم امير المومنين ته خپلي اړتياوي وړاندې کوم او د مرستي غوښتلو لپاره راغلی یم بيا ده مبارک پوښتنه ځني وکړه چې د خیمې څخه څنگه اواز راوړي؟ هغه سړي ورته وويل چې څه سړیه خپل کار دي کوه نوري پوښتني مه کوه خوده مبارک ټينگار وکړی چې خامخا به وايي چې داد څه شي تکليف دئ هغه سړي ورته وويل چې ښځه مې پر اولاد مريضه ده دردونه ورته پيدا سوي دي ده مبارک ورته وويل چې بله کومه ښځه نسته؟ هغه سړي ورته وويل چې هيڅوک نسته دی مبارک ددې ځای څخه راروان سو کورته يې تشریف يووړی او خپلي بي بي حضرت ام الکلتوم رضی الله عنها ته يې وويل چې د يو ډېر ثواب شى ستا لپاره راغلی دئ هغې پوښتنه وکړه چې څه شي دئ؟ ده مبارک ورته وويل چې د ځنگله ديو اوسېدونکي يوه بېوزله ښځه يواځې ده پر اولاد باندي مريضه ده ، بي بي وويل چې دا څومره نیکمرغي ده زه تياره یم که ستا اجازه وي زه به ورسم. ولي به دانه وه تياره ځکه دام حضرت فاطمې رضی الله عنها لور وه حضرت عمر رضی الله عنه ورته وويل کوم شیان چې د ولادت په وخت کي پکار يري لکه تيل، ټوکران او داسي نور هغه هم درسره واخله او يو څه غوړي او دانې هم درسره واخله ام الکلتوم رضی الله عنها دغه ضرورت شیان واخيسته او روانه سوه حضرت عمر رضی الله عنه وروسته پسي تلې تر داسي وخته پوري چې بي بي خیمې ته ننوته او عمر رضی الله عنه د خیمې د باندې دهغه صحرايي سړي سره کښېناستی اوريې بل کړی کتو يې باندي کړه يو څه دانې يې و ايشولې بيا يې غوړي ورواچول په دغه وخت کي هغه ښځه دزيږد څخه فارغه سوه د خیمې دننه بي بي ناره کړه چې يا امير المؤمنين! خپل دوست ته مبارکي ورکړه چې هلک پيدا سو هغه سړی چې د امير المؤمنين لفظ واورېدئ نو ووبرېدئ امير المؤمنين وويل: د ويري خبره نه ده وروسته يې هغه کتو د خیمې سره کښېښوده او بي بي ته يې وويل: دغه کتغ هغې ښځې ته ورکړه چې وې خوري. بي بي هم ښځې ته خوراک ورکړی هغې

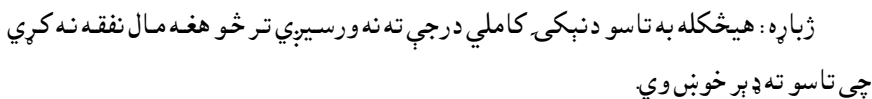
فایده: زموږ د زمانې پاچا نه ، رئیس نه بلکې د یوه کوچنی حیثیت لرونکي شتمن سړی داسې سته چې د مسافر لپاره دې خپله بې بې د شپې څنگله ته بوزي ؟ او په خپله دې په نغري کې اور بلوي بیا دې پخول کوي ؟ شتمن سړی خو پرېږده یو دینداره سړی هم داسې کړي دي ؟ یو څه فکر کول پکار دي د چا نوم چې موږ اخلو د چاپه اړه چې موږ د برکت هره خبره کوو ایا ددوی په شان موږ هم یو څه کړی دی ؟

۹۔ حضرت ابو طلحہ رضی اللہ عنہ باغ وقف کول

حضرت انس ؓ فرمایي: د مدينې په انصارو کي ابو طلحه ؓ تر ټولو زيات شتمن و او تر ټولو د لوی باغ څښتن و دده مبارک يو باغ وو چي (بیرحاء) نومېده دده ډېر خوښ و مسجد نبوي ته هم نژدې و او خوږې او به هم پکښي زياتي وې نبي ﷺ به زيات وخت هغه باغ ته ورتلی او او به به يې چينېلي.

ڪله چي ڊا آيات نازل سو:





فایده: موږ ته تر ټولو خوښ مال یعنې خپل بڼه جايداد کله په يو وعظ يا د قرآن کریم د يو آيات په لوستلو يا اوریدلو سره خيراتوو؟ که د خيراتولو فکر هم راته پيداسي نو دغه کار هغه وخت کوو چي موږ د ژوند څخه ناامیده سوي يو يا د قریبانو څخه خوابدي سوي يو د هغوی د محرومه کولو په موخه د خيراتولو فکر راسره پيداسي او کلونه په دې فکر کي يو چي يو داسي شی پيداسي چي زما په ژوند کي په کار راسي وروسته چي هر څه کيږي پروانه کوي. که نوم نبودنه پکښي وي لکه دواډه يا کوزدې مجلسونو جوړول نو د داسي کار لپاره چي د پیسو مصرف کيږي نو که په سود او قرض راته پيداسی هم منځ ته ځي اړوو.

(⁸⁴) درمنشور

۱۰- د حضرت ابوذر غفاري ؓ و خپل خادم ته خبر ورکول

حضرت ابوذر غفاري ؓ يو مشهور صحابي دئ چې د اسلام راوړلو قصه يې په لومړي باب پنځم شمېره کي تېره سوه نوموړي د لويو زاهدانو څخه و. ده مبارک خپله هم مال او شتمني نه سره جمعه کول او نه يې دا خوښېدل چې بل څوک يې جمعه کړي زيات وخت به د شتمنو خلکو سره په جنگ اخته و په همدې وجه د حضرت عثمان بن عفان ؓ په حکم په زېده نومي ځای کي اوسېده چې په ځنگله کي ډېر کمزوري ځای و د حضرت ابوذر ؓ سره په ځنگله کي اوبنان وه يو کمزوري څړونکي يې درلودئ ده مبارک به يې احوال پوښتی ، يوه ورځ د بنو سليم قوم يو سړی ده مبارک ته راغلی او ورته وې ويل: اي ابوذره! زه غواړم چې ستا خدمت وکړم او ستا د فيوضاتو څخه ځان برخمن کړم حضرت ابوذر ؓ ورته وويل: زه هغه څوک خوښوم چې زما خبره مني که ته زما خبره منې نو په شوق او مينه سره اوسه که يې نه منې نو ستا اړتيا نسته سليمي صاحب وايي چې ما ورته وويل: اي ابوذره! کوم شی ستاسو پکار دئ چې په هغه کي زه ستاسو اطاعت وکړم؟ ابوذر ؓ وويل: زه چې کوم مال د الله ﷻ د رضا لپاره خرڅوم نو تر ټولو ښه مال به ورکوي دغه نوی خادم وايي: ما دده خبره قبوله کړه. خادم وايي: نابره يوه ورځ ابوذر ؓ ته چا وويل: چې پر اوبو باندي ځني خلگ اوسېږي چې زيات ضرورتمن دي خوراک ته اړ دي ده مبارک ماته وويل: چې يو اوبن راوړله زه هم ولاړم ډېر ښه اوبن چې د سورلۍ لپاره زيات فرمانبردار و د وعدې مطابق مي د بيولو اراده وکړه بيا مي فکر وکړ چې غريبان خويې غوښي خوري نو دا ښه طاقتور د سورلۍ اوبن ولي ورولم نو تر هغه مي يوه درجه کم اوبښه وکنه دده مبارک حضور ته مي وروستل داسي اوبښه وه چې تر پاته ټولو اوبنانو غوره وه يوازي تر هغه اوبن کمزوري وه چې ما ويلي وه چې دا ډېره ښه د سورلۍ اوبن دئ کيدلای سي دده اوملگرو د سورلۍ لپاره يوخت پکار سي ابوذر ؓ راته وويل: اي خادمه! تا خيانت وکړي زه دستي پوه













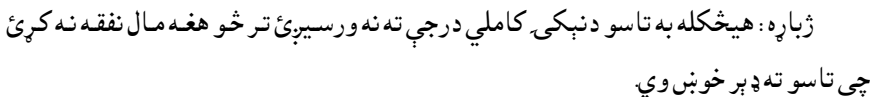










نوله همدې امله د خپل ځان لپاره تر ټولو ښه مال مخکې ولېږه. هغه مال چې ستا تر ټولو خوښ وي ترڅو ستا لپاره جمعه سې.

فايده: په درو برخه لرونكو كي تر ټولو د عاجزانه جوړېدو مطلب دادئ چي څومره دي په توان وي د آخرت په زخيره كي يوشی جمعه كړه داسي نه چي مقدر غالب سي او هغه مال ستا څخه ضائع سي ياته مړ سي مال دي د نورو په لاس كېنېوزي بيا دي څوك پوښتنه نه كوي دكورنۍ غړي او ښځه به دي يو لړ وخت درپسي وژاري بيا دي نه يادوي داسي ډېر خلگ سته چي په مړي پسي خيرات هم نه كوي

په يوه حديث شريف کي راغلي دي چي نبي ﷺ فرمايي: انسان تل دا وايي چي زما مال، زما مال، حال دادئ چي دده مال هغه دئ چي ده وخوړی او ختم يې کړی يا يې واغوستی او زوړ يې کړی او يا يې د الله ﷻ په لاره کي مصرف کړی د ځان لپاره يې خزانه کړی ددې نه پرته نور چي دی هر څه مال يو ځای کړی وي هغه د نورو لپاره يو ځای کړی دئ.

په يو حديث شريف کي راغلي دي چي نبي ﷺ پوښتنه وکړه چي په تاسو کي څوک سته چي تر خپل مال يې د وارث مال خوښ وي؟ اصحابو وويل: يا رسول الله ﷺ! داسي څوک به نه وي چي د نورو مال يې تر خپل مال خوښ وي. (يعني داسي څوک نسته) نبي ﷺ وفرمايل: خپل مال يوازي هغه دئ چي سړي يې خپله و خوري او کوم مال چي پاته سو هغه د وارثانو مال دئ. (۸)

(⁸⁶) مشكوة

۱۱- د حضرت جعفر ؑ قصه

حضرت جعفر ؑ د نبی ﷺ د اکا زوی و او د حضرت علي کرم الله وجهه سکه ورور و. لومړی خو د دوی کورنۍ په سخا، بهادري او شجاعت کي نوموتې کورنۍ وه مگر د حضرت جعفر ؑ د مسکینانو سره خاصه رابطه او علاقه وه او زیاته ناسته یې ورسره کول کله چي د کافرانو څخه تنگ سو نو لومړی یې حبشې ته هجرت وکړې حبشې ته چي کافران پسي ورغلل نو ده خپله صفایي او پاکوالی نجاشي پاچا ته وړاندي کړې چي قصه یې د اول باب په لسم شمېره کي تېره سوه د حبشې څخه یې بیا و مدینې منورې ته هجرت وکړې او د موته په غزا کي شهید سو چي قصه به یې دراتلونکي باب په پای کي راسي دده مبارک دوفات سره رسول الله ﷺ دده کور ته تشریف یووړی ترڅو دده د کورنۍ سره غم رازي وکړي او تسلي ورکړي دده زامن عبد الله، عوان او محمد یې راوغوښتل پر سرو یې لاس ورته کړی د برکت دعا یې ورته وکړه د حضرت جعفر ؑ په ټول اولادو کي دده اثر (اغیزه) وه خو په عبد الله نومي زوی کي یې د سخاوت صفت زیات و له همدې امله ده ته د قطب السخاء لقب ورکول سوی دی یعنی د سخاء ستوری د اوو کالو په عمر یې د نبی ﷺ سره بیعت وکړې. یو چا عبد الله بن جعفر ؑ و حضرت علي ؑ ته د سپارښت لپاره بوتی دده په سپارښت د هغه سړی کار و سو نو هغه سړی دده لپاره څلوېښت زره روپۍ د نذراني په ډول راواستولې ده مبارک بېرته ورواستولې او ورته وې ویل: موږ خپله نیکي نه خرڅو یو بل چا هم درې زره روپۍ د نذراني ورته راوړي ده په ناستو خلکو ووېشلې خپله یې نه کړي قبولي یو وخت یو تاجر بازار ته شکره راوړې وه په بازار کي هیڅ خرڅه نه سوه د هغه تاجر سره ډېر فکر او غم و عبد الله بن جعفر ؑ خپلو کار کوونکو ته وویل: تاسو ددغه تاجر څخه شکره (بوره) رانیسئ او په خلکو یې مفته (وړیا) وویښئ. د شپې چي به ددوی

قوم ته میلہ راغلی نو دده په کور کي به یې خوراک او چیناک کاوه او هر ډول اړتیاوي به یې ده پوره کولې.⁽⁸⁷⁾

حضرت زبیر رضی اللہ عنہ په یو جنگ کي گهون کړی و یوه ورځ یې خپل زوی عبداللہ راوغوښتي او وصیت یې ورته وکړې په وصیت کي یې ورته وویل: فکر کوم چي زه به نن شهید سم ته زما پور ادا کړه او فلانکی او فلانکی کار وکړه دا وصیتونه یې زوی ته وکړه په همدغه ورځ شهید سو زوی چي یې د پور حساب وکړی نو پرده باندي دوویششت لکه روپیۍ باندي وي هغه هم په دې ډول وي چي خلگو ده ته په امانت مالونه اینسودل ځکه دی په امانت داری کي زیات مشهور وکله چي به خلگو مال ورته راوړی ده به ورته وویل چي زما سره خو ځای نسته ستا مال یې پر ما قرض دا خبره به یې ورته وکړه مال به یې ځني واخیستي دستي به یې صدقه کړې. دا یې هم وزوی ته ويلي وه که څه مشکل درته پېښ سو نو زما مولا ته وایه عبد الله وایي: چي زه په دې نه سوم پوه چي د مولا څخه یې مقصد څوک دئ نو ما پوښتنه ځني وکړه چي ستامولا څوک دئ؟ ده مبارک راته وویل: زما مولا الله ﷻ دئ. آخر داچي حضرت عبد الله رضی اللہ عنہ دده مبارک ټول قرضونه ادا کړه، عبد الله بن زبیر رضی اللہ عنہ فرمایي: کله چي ماته مشکل دیوه قرض په ادا کولو کي پېښ سو نو ما به وویل: یا د زبیر مولا! فلانی کار نه کیږي هغه کار به دستي وسو عبد الله بن زبیر رضی اللہ عنہ فرمایي: یوه ورځ ما عبد الله بن جعفر رضی اللہ عنہ ته وویل: چي زما دپلار لس لکېه روپیۍ د قرضونو په سرلیک کي ستاسو پر ذمه دئ ده مبارک راته وویل کومه ورځ چي دي خوښه وي په هغه ورځ راسه چي پیسې درکړم عبد الله رضی اللہ عنہ وایي زه ددې خبري کولو وروسته پوه سوم چي ما غلطي کړې وه په حقیقت کي دده قرض زما دپلار پر ذمه و نو زه بېرته ورغلم و عبد الله بن جعفر ته مي وویل چي زه غلط سوی وم ستاسو زما پر پلار باندي قرض دئ ده مبارک راته وویل: ما وروبخښلی

دئ ماورته وويل: بخښه نه غواړم ده مبارک راته وويل: ښه دئ، هره ورځ چي درته اسانه وي په هغه ورځ يې راکړه ماورته وويل: ددې پيسو په بدله کي مخکه زما خڅه واخله ماته د غنيمت په مال کښي ډېره مخکه راغلې ده، ده مبارک راته وويل: ښه دئ، مايوه کمزوري مخکه چي اوبه او نور ډاډتيا شيان يې هم نه درلوده ور مي کړه ده دستي را خڅه قبوله کړه غلام ته يې امر وکړي چي په دغه مخکه کي د لمانځه مسئله اواره کړه غلام په هغه مخکه کي د لمانځه مسئله اواره کړه عبد الله بن جعفر عليه السلام پر هغه ځای دوه راکعته نفل وکړه او ډېره اوږده سجده يې وکړه د لمانځه خڅه چي فارغه سو غلام ته يې وويل: داځای وکنده غلام چي هغه ځای وکندي دستي يوه چينه د اوبو راپورته سوه چي جوش يې واهه⁽⁸⁸⁾

فايده: د اصحابو مبارکانو دغه کارونه وه چي ددې باب په قصو کي ليکل سوي دي يا په نورو قصو کي ليکل سوي دي دا ددوی لپاره څه لويه خبره نه وه بلکي دا ددوی عام عادتونه وه.

اوم باب

بهادري، زړه ورتوب او دمرگ ارزو

د مرگ د شوق لازمي نتيجه بهادري ده څوک چي تر خپل سر تير سي نو بيا هر څه کولای سي وېره، فکر کول، د ځان د ساتني لاري چاري لټول، مال او شتمني ټوله دژوند لپاره دي کله چي دمرگ شوق پيدا سي د مال محبت پاته کيږي ددښمن وېره لمنځه ځي. ارمان چي ددې مبارکو انسانانو په برکت ماته هم دادولت را نصيب سوي وای.

۱- حضرت ابن جحش او حضرت سعد ؓ دعا

حضرت عبد الله بن جحش ؓ د احد په غزا کي و حضرت سعد بن ابی وقاص ؓ ته وویل: اې سعد! راسه چي په گډه دعا وکړو په ما او تا کي دي هریو دخپل ضرورت دعا وکړي هغه بل به امین وایي ځکه داسي دعا قبلېدو ته زیاته نژدې ده دواړه مبارکان یو کونج ته ولاړل او هریو ده دعا وکړه لومړی حضرت سعد ؓ پدې ډول دعا وکړه: اې الله ﷻ! صبا و ماته په جنگ کي یو لوی بهادر انسان په مقابلې کي راولې چي پر ما زوروره حمله وکړي او زه هم زوروره حمله پرې وکړم بیا ماته فتحه (بری) رانصیب کړي او هغه ستا د رضا لپاره ووژنم او غنیمت یې ماته حاصل کړي. حضرت عبد الله بن جحش ؓ آمین پرې وایه وروسته حضرت عبد الله بن جحش ؓ پدې ډول دعا وکړه: اې الله ﷻ! صبا و ماته یو لوی بهادر په مقابلې راولې چي پر ماسخته حمله وکړي او زه هم سخته حمله باندې وکړم او بیا ماستا په لاره کي شهید کړي بیا پزه او غوږونه راڅخه پرې کړي کله چي قیامت سي ته پوښتنه راڅخه وکړي چي اې عبد الله! ستا غوږونه او پزه ولي پرې سوي دي؟ زه درته ووايم چي یا الله ﷻ! ستا او ستا د رسول ﷺ په لاره کي پرې سوي دي حضرت سعد ؓ پرې آمین ووايه دوهمه ورځ جنگ شروع سو ددوی دعاوي په هغه ډول قبولي سوې لکه دوی چي کړي وې (۸۹)

سعد ؓ وایي: د عبد الله بن جحش ؓ دعا زما تر دعا غوره وه ما د احد د غزا په میدان کي ما بنام ولیدل چي د جحش ؓ غوږونه او پزه په یو تار پیسودل سوي وه. هم دا ډول دده توره هم

ماته سوې وه بيا رسول ﷺ يو ښاخ ورکړی چې دده په لاس کې توره جوړه سوه تر ډېره وخته پورې هم داسې وه بيا په دوه سوه ديناره خرڅه سوه. ⁽⁹⁰⁾ دينار دسرو زرو د يوې سيکې نوم دی. فايده: په دې قصه کې د يوې خوا لوی کمال بهادري او زړور توب دی چې د يوه بهادر دښمن د مقابلې ارزو ده د بلې خوا لوی کمال د خپل محبوب سره مينه او عشق دی چې په لاره کې يې د ځان ټوک، ټوک کولو هيله ده په آخر کې چې پوښتنه ځنې وسې چې دا ولي؟ دی ورته ووايي چې داستا لپاره.

رهيگا کوئی توتیغ ستم کي ياد رگرون مين * مری لاشی لاشو کي تکرۍ دفن
کرنا کرسو مزارون مين

ژباړه: چيرې خو به د ظلم د توري څخه يوه ټوټه د ښې په ډول پاته سي زما د وجود ټوټې په سلو قبرونو کې ښخې کړي.

۲- دا حد په غزا کې د حضرت علي ؑ بهادري

دا حد په غزا کې مسلمانانو ته يو څه ماته وه چې لوی لامل يې د نبی ﷺ د يوه امر نه پر ځای کول وه چې بيان يې د اول باب په دوهمه قصه کې سوی دی په دغه وخت کې مسلمانان د څلورو طرفونو څخه د کافرانو په منځ کې راغلل په همدې وجه ډېر مسلمانان شهيدان سوه يو څه و تنبېده نبی ﷺ هم د کافرانو د يوې ډلې په منځ کې راغلی کافرانو دا اواز خپره کړې وه چې نبی ﷺ شهيد سو په دغه وجه هم ډېر مسلمانان و تنبېدل حضرت علي ؑ فرمايي: کله چې کافرانو مسلمانان راگير کړه او نبی ﷺ زما د سترگو څخه پټ سو نو لومړی ما در رسول الله ﷺ لتون

په ژوندو کي وکړي نه مي کړي پيدا بيا مي په شهيدانو کي ولټوي هلته مي هم نه کړي پيدا
نوما په خپل زړه کي وويل چي دا خوشوني نه ده چي رسول الله ﷺ دي د جنگ دميدان څخه
تنبتبدلي وي داسي معلومېږي چي الله ﷻ زموږ د عملونو له امله ناراضه سوې وي او خپل
رسول ﷺ يې اسمانو ته پورته کړي وي نو د علاج لپاره بله لاره نسته بې له دې چي د کافرانو په
ډله ورگډ سم ترڅو شهيد سم ما خپله توره راواخيسته حمله مي وکړه تر داسي اندازې چي
کافران د منځ څخه و يوې خواته سوه زما پر رسول الله ﷺ باندي سترگي ولگېدې زه ډېر
خوشحاله سوم او پوه سوم چي الله ﷻ د ملائکو په واسطه د خپل محبوب حفاظت کړي دي نو
ولاړم د رسول الله ﷻ سره ودرېدم کافران ډلي ډلي راتلل پر رسول الله ﷻ يې حملي کولې نبي ﷺ و
فرمايل: اي علي! دا ډله منعه کړه زه هم د هغي ډلي مقابلي ته ورغلم يواځي مي د هغي ډلي
مقابله وکړه او ځيني مي ځني مړه کړه بيا يوه بله ډله پر نبي ﷺ د حملي په نيت رامخکي سوه
رسول الله ﷻ زما و طرفته اشاره وکړه زه بيا ددوی مقابلي ته ور مخکي سوم ددوی مقابله مي
وکړه. ددې څخه وروسته جبرائيل ﷺ راغلی د حضرت علي ﷺ د بهادري او مرستي ستاينه يې
وکړه رسول الله ﷻ وفرمايل: اِنَّهُ مِنِّي وَاَنَا مِنْهُ يعني زه دده څخه يم دی زما څخه دی. نبي ﷺ پدغه
خبره سره په خپل منځ کي پوره يوالي ته اشاره وکړه جبرائيل ﷺ وويل: وَاَنَا مِنْكُمْ يعني زه
ستاسو ددواړو څخه يم. (۹۱)

فايده: يواځي سپړي چي د يوې ډلي سره مقابله کوي او بيا نبي ﷺ پيدا کوي بېرته د
شهادت په نيت د کافرانو په ډله ورننووي دا که د يوې خوا د رسول الله ﷻ سره زياته مينه او
عشق څرگندوي خو د بلې خوا کامل او پوره دلاوري او زړورتوب دی.

۳- حضرت حنظله ؓ شهادت

حضرت حنظله ؓ په لومړي وخت کي دا حد په غذا کي گډون نه وکړی وایي: چي ده واده کړی و دشپې د بي بي سره يو ځای سوی و سهار يې د غسل تياري کول د غسل لپاره ناست و سر يې مينځی چي نابره د مسلمانانو د ماتي ږغ يې تر غوږ سو ددې او از زغم يې نه درلودی دستي ولاړ سو توره يې واخيسته د جنگ ميدان ته يې ځان ورساوه پر کافرانو يې حملې شروع کړې او برابر پر مخ روان و چي په دغه حالت کي شهيد سو څرنگه چي شهيد که جنوب نه وي نو بېله غسله په قبر کي بنځيرې نو اصحاب ؓ خو دده په جنابت نه وه خبر نو دده سره يې هم داسي معامله وکړه خو نبي ؐ وليدئ چي ده مبارک ته ملائکي غسل ورکوي نبي ؐ واصحابو کرامو ته دده د غسل بيان وکړی ابو سعيد ساعدي ؓ فرمايي: ما چي دنبي ؐ فرمان واورېدئ نوزه ولاړم حنظله مي وکاتئ د حنظله تر سر او به خڅېدې نبي ؐ چي کله دا حد د غذا خڅه راغلی او خېړنه يې وکړل ورته معلومه سوه چي حنظله د غسل پرته و غذا ته تللي و. (۹۲)

فايده: داهم کامله بهادري ده ځکه بهادر سړي ته په خپله اراده کي خنډ کول گران کار دئ نوله همدې امله ده مبارک دومره انتظار هم نه سو کولای چي غسل وکړي.

۴- د حضرت عمرو بن جموح ؓ د شهادت ارزو

حضرت عمر بن جموح ؓ په پښه گوډ وو څلور زامن يې درلوده زيات يې در رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضرول او په غزاو کي يې گډون کاوه. دا حد په غذا کي دده سره هم دافکر پيدا سو

چي کاشکي زه هم په غزا کي گډون وکړم خلکو ورته وويل: چي ته معذوري د گډوالي له امله ستا لپاره تلل گران کار دئ ده مبارک ورته وويل: داڅومره بده ده چي زما زامن جنت ته ولاړ سي او زه دي پاته سم بي بي يې هم د پيغور په ډول دده دتيارولو لپاره ورته وويل: زه وينم چي ته د جنگ څخه راتنستېدلې يې او بېرته راغلی يې عمرو بن جموح ؓ چي دا واورېدل وسله يې واخيستل د قبلي پر لوري روان سو او دادعا يې وويل: **اللَّهُمَّ لَا تُرْدِنِي إِلَيَّ أَهْلِي** ژباړه: اې خدايه! ما بېرته خپل کور ته مه راوړلې دستي راغلی د نبي ﷺ په خدمت کي حاضر سو د خپل حال بيان يې ورته ووايه چي دی خپل قوم د غزا څخه منعه کړې و او دځان شوق يې هم ورته ووايه او وې ويل: يار رسول الله ﷺ! زه اميد لرم چي په دې گوډه پنبه په جنت کي وگرځم رسول الله ﷺ ورته وويل: الله ﷻ ته معذوره کړي يې نو ستا په نه تلو کي څه تاوان دئ ده مبارک بيا دخپلي ميني او شوق څرگندونه ورته وکړه نو رسول الله ﷺ اجازه ورکړه. ابو طلحه ؓ وايي: ما عمرو بن جموح ؓ په جنگ کي وليدئ چي سينه يې ايستلي وه نيغ روان و او دا يې ويل: قسم په الله ﷻ زه د جنت شوقي يم دده يو ځوی هم په ده پسي روان و دواړه جنگېدل آخر دواړه شهيدان سوه دده بي بي دخپل مېړه او زوی جسدونه پراوښ و اچول ددفن کولو لپاره يې مدينې منورې ته راوړل خو اوښ کښېناستی هر څه چي يې په وکړه اوښ نه ولاړېدئ چي وي به واهه اوښ به بېرته د احد پر لوري مخ کړې بي بي يې ونبي ﷺ ته بيان وکړې نبي ﷺ ورته وويل: دا اوښ ته امر سوی دئ عمرو بن جموح ؓ چي د کور څخه وتی څه خوبه يې نه وي ويلي دې ورته وويل: عمرو بن جموح ؓ چي د کور څخه وتی مخ يې و قبلي ته کړی دادعا يې وويل: **اللَّهُمَّ لَا تُرْدِنِي إِلَيَّ أَهْلِي** نبي ﷺ ورته وفرمايل: په همدغه وجه اوښ نه ځي. (93)

فايده: د داسي چانونم د جنت شوق دئ او هم د الله ﷻ او د هغه در رسول الله ﷺ سره ريښتيني محبت دئ ځکه اصحاب د يوه ځای څخه بل ځای ته ورسېدل خو دی مبارک د مرگ څخه وروسته په هغه ډول دئ ډېر کوشش يې وکړی چې د دې ځای څخه يې يوسي خو اوښ نه تللی يابه کښېناستی او يابه بېرته د احد پر لوري روان سو.

۵- د حضرت مصعب بن عمير ؓ شهادت

حضرت مصعب بن عمير ؓ د اسلام دراوړلو څخه مخکي په ډېر ناز پالل کېده د ډېرو شتمنو هلکانو څخه و پلار به دده لپاره يوه جوړه کالي په دوسو اخيسته بيا به يې په ده باندې اغوسته د نوي عمر ځوان و په ډېر ناز او نعمتو کښي لوی سوی و. د اسلام په پيل کي د کورنۍ د خلگو څخه په پټه مسلمان سو دی هم په دغه حالت کي او سېده چي يو چا دده کورته خبر ورکړی چي مصعب ۸۸ مسلمان سوی دئ کورنۍ چي يې خبره سوه دی يې بندي کړی او وې تړی خو ورځي تېري سوې يو وخت يې موقع پيدا کړه و تنبېدئ کومو خلگو چي حبشې ته هجرت کاوه ده هم هجرت ورسره وکړی د هغه ځای څخه چي راغلی نو مدينې منورې ته يې هجرت وکړی د پرهيزگاری او مسکنت ژوند يې تېراوه ، په تنگ حالت کي يې ژوند تېراوه. يوه ورځ رسول الله ﷺ تېرېدئ مصعب ؓ يوازي په يوه پټو کي و هغه هم داسي پټو و چي ځای پر ځای به شکېدلی و او ځای پر ځای به د ټوکړ ياد څرمني پنه ورکړل سوې وه نبي ﷺ دده داوسنی حالت او تېر حالت بيان وکړی سترگي مبارکي يې د اوښکو ډکي سوې.

دا حد په غزا کي د مهاجرو مجاهدينو بيرغ ده مبارک نيولی و يو کافر ديوي خوا راغلی دی مبارک يې پر هغه لاس ووايه چي بيرغ يې په نيولی و د دې لپاره چي بيرغ ولويږي او مسلمانانو ته خپله ماته ښه ښکاره معلومه سي ده مبارک دستي په بل لاس بيرغ ونيوی کافر پر

دا بل لاس په توره وواهه ده مبارک بیرغ په ځیگر کې ښخ کړی یعنې په منډوانو یې ونيوی مخکې ته یې نه پرېښودئ کافر دی مبارک په غشي وويشتی دی شهید سو بل صحابي راغلی بیرغ یې پورته کړی هر کله چې یې دی ښخوی نو دده سره یوازې یو پټو ورسره و چې سر به یې په پټ کړی پښې به یې ښکاره سوې چې پښې به یې ورپټې کړې سر به یې ښکاره سو رسول الله ﷺ امر وکړی چې د سر خوا یې ورپټه کړی پر پښو باندي یې پانې ورواچوی.⁽⁹⁴⁾

فايده: داد هغه نازولي آخري ژوند دی چې په ناز-ناز سره لوی سوی و او یوه جوړه کالي یې په دوسوه درهمه اخیستل او اغوستل به یې نن دده مبارک یو کفن هم نه پیدا کيږي او دایې مېړانه وه چې په خپل ژوند یې بیرغ و مخکې ته نه پرېښودئ لاسونه یې دواړه پرې سوه خو بیا یې هم بیرغ مخکې ته نه پرېښودئ. ډېر په ناز لوی سوي و خو د هغو خلکو ایمانونه دومره مضبوط سوي وه چې دایمان د مینې له وجې به یې د ځان سره هیڅ شی نه پرېښودئ پیسې، ارام او شوق به یې هیڅ و ځان ته نه پرېښودئ او خپل ځان یې دایمان په خواری کې لگای.

۲- د قادسیې په جنگ کې د حضرت سعد ؓ خط

د عراق په جنگ کې د حضرت عمر ؓ اراده وه چې په جنگ کې گډون وکړي خو د خاصو او عامو ډلو سره یې په دې کار کې تر څو ورځو پوري مشوره کېدله چې د عمر ؓ پاتېدل به ښه وي او که به په جنگ کې تلل ښه وي د عامو خلکو دا خوښه وه چې حضرت عمر ؓ په جنگ کې گډون وکړي او د خاصو خلکو دا خوښه وه چې عمر ؓ گډون نه پکښې وکړي او په مدینه کې پاته سي دلښکرو انتظام وکړي. د مشورې په خبرو کې د سعد بن ابې وقاص ؓ نوم واخیستل سو ټولو

خوښ کړی او وې ويل: که سعد ولاړسي نو بيا عمر ؓ ته اړتيا نسته حضرت سعد ؓ مشهور بهادر وو د عربو په زمريانو کي شمېرل کېدئ لنډه داچي سعد ؓ و ټاکل سو او ولېرل سو کله چي په قاديسیه کي د حملې لپاره ورسېدئ نود کسرا پاچا دده د مقابلې لپاره رستم خان را واستوی چي مشهور پهلوان و پر رستم خان باندي وېري غلبه کړې وه او پوره کوشش يې کاوه چي پاته سي پاچا ته يې وېره نه ښکاره کوله په ښکاره به يې دا ويل چي ما دلې پرېږده زه به دلته ستاسره په لښکر لېرلو ، صلاح او مشورو کولو کي ستاسره مرسته کوم خو پاچا چي نوم يې (يزدجرد) و ونه منل آخر د مجبوري څخه په جنگ کي شريک سو. (۹۵)

حضرت سعد ؓ چي کله روانېدئ حضرت عمر ؓ ده ته وصيت وکړی چي د الفاظو لنډه ترجمه يې داده: اې سعده ! په دې خبره خطانه وزې چي ته در رسول الله ﷺ ماما بلل کېدې او دهغه صحابي وې الله ﷻ بدي په بدي نه مينځي بلکي بدي په نیکي مينځي د الله ﷻ او د بندگانو تر منځ هيڅ خپلوي نسته بلکي الله ﷻ ته يوازي بندگي قبوله ده د الله ﷻ په نزد باعزت او بي عزت ته ټوله يو برابر دي ټول د الله ﷻ بندگان دي او الله ﷻ د ټولو رب دئ د الله ﷻ نعمتونه په بندگۍ سره لاسته راځي په هر کار کي و هغه شي ته گوره چي د نبي ﷺ طريقه وه په هم هغه شي باندي عمل کوه زما دا نصيحت ياد ساته ته ديوه لوی کار لپاره لېرل سوي يې چي خلاصون يې يواځي د الله تعالي په تابع داري کي لگېدلای سي د خپل ځان او ملگرو سپېڅلي عادتونه جوړوه د الله تعالي څخه وېره اختيار وه د الله ﷻ څخه وېره په دوو خبرو کي يو ځای کېدای سي لومړي د الله ﷻ په اطاعت کښي ، دوهم د گناه څخه په ځان ساتلو کي ، د الله ﷻ اطاعت چي د چاپه برخه سي د دنيا څخه به يې کرکه کېږي او د آخرت سره به مينه لري. (۹۶)

(۹۵) شهر

(۹۶) شهر

ددې څخه وورسته حضرت سعد ؓ په ډېره خوشحالي سره لښکر تيار کړی او د جنگ پر لوري روان سو دده د خوشحالي کيفيت دهغه خط څخه معلومېږي چي ده رستم ته لېږلی دی ده مبارک په خپل خط کي ليکل دي: **فَانْ مَعِيَ قَوْمٌ يُجِبُونَ الْمَوْتَ كَمَا يُجِبُونَ الْاَعَاجِمَ الْحُمْرَ** ژباړه : بېشکه زما سره داسي قوم ملگری دی چي د مرگ سره داسي مينه لري لکه عجم چي يې د شرابو سره لري⁽⁹⁷⁾

فايده: د شرابو د مينه لرونکو څخه که پوښتنه وسي چي په شراب چينلوکي څومره خوند دی؟ (نو هغه ته خامخا معلومېږي چي تر ټولو خوږو خوند وړ دی) څوک چي د مرگ سره په دغه پيمانه مينه لري نو کاميابي ولي دداسي چاپلونه نه مو چوي؟

۷- د حضرت وهب بن قابوس **AA** شهادت د احد په غزا کي

حضرت وهب بن قابوس ؓ يو صحابي دي چي يو وخت مسلمان سو په صحراء کښي په يو کور کښي او سېدئ بزې يې خړولې يو وخت يې د واره سره بزې په يوه پړۍ وتړلې او دمدينې منورې پر لوري روان سو کله چي مدينې منوري ته ورسېدئ پوه سو چي محمد ﷺ د احد غزا ته تللی دی بزې يې هلته پرېښودې د محمد ﷺ ملاقات ته ورغلی په دغه وخت کي د کافرانو يوه ډله راغله رسول الله ﷺ و فرمايل: څوک دغه ډله خواره واره کولای سي چي زما سره به په جنت کي ملگری وي حضرت وهب ؓ په ډېر زور سره توره وچلول کافران يې ټوله خواره واره کړل دوهم او دريم ځل بيا داسي پېښه وسوه رسول الله ﷺ وده مبارک ته د جنت زيری ورکړی ده چي دا واورېدل توره يې واخيستل د کافرانو په يوه گڼه ډله ورننوتی او شهيد سو.

(97) تفسير عزيزي اول ټوک

حضرت سعد بن ابې وقاصؓ فرمايي: ما د وهبؓ په څېر بهادري او شجاعت د هيچا ندی ليدلی دده د شهادت څخه وروسته ما رسول الله ﷺ وليدئ چې دده دسر لوري ته ولاړ او دابې ويل: الله ﷻ دي ستا څخه راضي سي زه ستا څخه راضي يم ددې څخه وروسته رسول الله ﷺ دی په خپلو مبارکو لاسونو سره ښځ کړې سره ددې چې په دغه غزاء کې رسول الله ﷺ هم ځني راضي سوي و حضرت عمرؓ فرمايي زما د هيچا په نيکو کارونو غېته ^(۹۸) نه وه سوي لکه د وهب په نيکو کارونو چې مي وسوه زما زړه غواړي چې د الله ﷻ څخه دده په څېر عمل نامه واخلم. ^(۹۹)

فايده: په ده باندي د حضرت عمرؓ غېته کېدل د يو خاص کار له امله و، هغه داچې خپل ځان ته يې په ځان نه وه ويلي (يعني تر خپل سرتيرو) که نه نو حضرت عمرؓ او د نورو صحابه کرامو ﷺ نیک کارونه تر دغه هم زيات وه.

۸- د بير معونه جنگ

(^{۹۸}) غبطه ودې ته وايي چې يوڅوک يوه ځانگړتيا ولري بل کس چې يې وويي نو دافکر ورته پيدا سي چې کاشکي ما هم دغه ځانگړتيا درلودای. حسد دي ته ويل کېږي چې يوڅوک يوه ځانگړتيا ولري بل کس فکر وکړي چې کاشکي دغه ځانگړتيا ده نه درلودای بلکې ما درلودای غبطه روا ده او حسد ناروا دی. ژباړن.
(^{۹۹}) اصابه - قره

د بير معونه يو مشهور جنگ دئ چي د اصحابانو او ياكسيزه لوی جماعت په پوره ډول پكښي شهيد سوې دئ چي دوى ته قرآء (قاريان) ويل كيږي ځكه چي دوى ټوله د قرآن كريم حافظان وه زيات شمېر يې انصار وه پرته ديو څو كسانو څخه چي مهاجرين وو ددوى د نبى ﷺ سره ډېره مينه وه ځكه چي دوى د شپې زياته برخه په ذكر او تلاوت تېرول او دورځي به يې د نبى ﷺ د بيبيانو د كورونو، اړتيا وي لكه لرگي، اوبه او داسي نور پوره كولې. دغه سپېڅلي ډله د نجد يواو سيدونكي د بني عامر د قوم يو سړي چي نوم يې عامر بن مالك و او كنيه نوم يې ابو براء و د خپل ځان سره يې تر خپل سيوري لاندې د تبليغ او وعظ په نامه بېولي وه كه څه هم نبى ﷺ دوى ته ويلي وه چي زما سره داوېره ده چي اصحابو ۸۸ ته كوم تاوان ونه رسيږي خو دغه سړي ډېره تسلي وركړې وه نبى ﷺ دغه اويا اصحاب ۱۰۰ ورسره كړه او يو خط يې د عامر بن طفيل په نامه چي د بني عامر رئيس و وليكي په خط كښي د اسلام بلنه ليكل سوې وه. دوى مباركان د مدينې منورې څخه رخصت سوه كله چي بيرته معونه ته ورسېده هلته تم سوه ددوى دوو ملگرو هريو حضرت عمر بن امية ؓ او حضرت منذر بن عمر ۸۸ د خپلو ملگرو ټولو اوښان دخړولو لپاره پر غاړه واخيستل او حضرت حرام ؓ ددوو ملگرو سره يو ځاى و عامر بن طفيل ته ورغلل ددې لپاره چي د رسول الله ﷺ خط وروړي هلته چي نژدې سوه حضرت حرام ؓ و خپلو ملگرو ته وويل: تاسو دلې ودرېږئ زه به ورسم كچيري يې زما سره دوكه وكړه نو تاسو ولاړئ سئ ځكه ددرو تر مړه كېدو نو د يوه مرگ بهتر دئ عامر بن طفيل د عامر بن مالك وراړه وهغه عامر چي مسلمانان يې راوستلي وه عامر بن طفيل د مسلمانانو سره سخته دښمني درلوده حرام ؓ چي د رسول الله ﷺ خط وركړى عامر بن طفيل مخكي تردي چي خط ولولي حرام ؓ يې په نېزه داسي وواهه چي نېزه پوري ووري ترې ووتل حرام ؓ وويل: (فُتِ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ) يعنې د كعبې په رب قسم كوم چي زه كامياب سوم ددې وينا څخه وروسته شهيد سو عامر بن طفيل په دې هم بسنه ونه كړه چي قاصد وژل په هيڅ قوم كي روا كار نه دئ او نه يې دې ته كتل چي دغه حضرات زما اكا په خپله

پنا کي راوستلي دي بلکي خپل قوم يې را جمعه کړی ددې لپاره چي دا ټول اصحابان ووژني او يو هم ژوندی پرې نه ږدي خو دده قوم په دې وجه چي عامر بن مالک دغه اصحابان په خپله پناه کي راوستلي دي د اصحابانو ووژلو ته تيار نسوه خو عامر بن طفيل د شاوخوا څخه خلگ را جمعه کړه يوه لويه ډله يې تياره کړه پر مسلمانانو باندي يې حمله وکړه مسلمانانو هم مقابله وسره شروع کړه اخر مسلمانانو به ترکومه پوري ددوی سره مقابله کولای چي د څلور خواوو څخه کافرانو حمله پرې وکړي وه او دوی يې په منځ کي محاصره سوي وه ؟ د کعب بن زيد ؓ پرته چي کافرانو مې بللی وو نور ټول اصحابان ؓ شهيدان سوه . حضرت منذر ؓ او حضرت عمر بن امية ؓ چي اوبسان يې خړول د اسمان و خواته يې وکتل وې ليدل چي مردار خواره مرغان الوتل دواړو وويل چي خامخا يو څه پېښه سوي ده نو بېرته د خپلو ملگرو و خواته راغلل کله چي راو رسېدل وې ليدل چي ملگري يې ټوله شهيدان سوي دي او شاوخوا په توره سمبال سواره پرې راگرځي دوی دواړو چي دا حالت وليدی نو په خپلو منځو کي يې مشوره وکړه حضرت عمر بن امية ؓ وويل: راځه چي بېرته ولاړ سو رسول الله ﷺ خبر کړو خو منذر ؓ وويل رسول الله ﷺ خو به هغسي هم خبر سي زما زړه نه کيږي چي شهادت پرېږدم او ددې ځاي څخه ولاړ سم چي ملگري مي بيده پراته دي درځه چي د خپل ملگرو سره يو ځای سو نو دواړو و ميدان ته ورو دانگل حضرت منذر ؓ شهيد سو او حضرت امية ؓ ونيول سو. څرنگه چي د عامر مورد يوه غلام ازادول په يو کار کي نذر ايښی و نو عامر په هغه وجه عمر بن امية ؓ ازاد کړی. ⁽¹⁰⁰⁾

په دغه مبارکو انسانانو کي د حضرت ابوبکر ؓ غلام عامر بن فهيره هم و دده مبارک قاتل جبار بن سلمی وايي: ماچي کله عامر بن فهيره په نيزه وواهی ده وويل: (وَاللّٰهُ فُتْرٌ) يعنې په الله ﷻ مي دي قسم وي چي زه کامياب سوم ددې څخه وروسته ما وليدی چي دده جسد و

اسماني طرف ته پورته سوزه ډېر حيران سوم ددې څخه وروسته ما د خلگو څخه وپوښتل: چې دغه سړی ما په نيزه وواهی دسټي مې سو خو بيا هم دی وايي چې په الله ﷺ قسم چې زه کامياب سوم دده کاميابي نو په چشي کي ده؟ خلگو راته وويل: دده کاميابي په جنت کي ده پدې وجهه زه مسلمان سوم. (11)

فايده: دا هغه خلگ دي چې اسلام په دوی فخر کوي نو پر ځای خبره ده چې وويل سي: بېشکه دوی د مرگ سره د عجمو تر ميني د شرابو زياته مينه درلوده ولي به دوی ته مرگ خوښ نه و چې دوی په دنيا کي داسي کارونه کړي وه چې د الله ﷻ په نزد ددوی کاميابي يقيني وه نو دوی چې به مړه کېده کاميا به کيده.

۹- د حضرت عمير ؓ وينا چې خرما خوړل اوږد ژوند دی

د بدر په غزا کي رسول الله ﷺ په يوه خيمه کي تشریف درلودی چې اصحابانو ته يې اشاره وکړه يعنې ورته وې ويل: ولاړ سئ داسي جنت ته ورمخکي سئ چې پلنوالی يې تر اسمانو او مخکو زيات دی او د متقيانو لپاره جوړ دی يو صحابي حضرت عمير بن الحما م ؓ چې دا خبره واورېدل وې ويل: واه، واه، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: پر کومه خبره دي واه واه وويل ده مبارک ورته وويل: چې زه به هم غواړم چې ددغه خلگو څخه سم چې جنت ته ځي رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: ته هم ددغه خلگو څخه يې بيا يې د خرما کڅوڼه راواخيستل او خرماوي يې خوړلې بيا يې وويل زه چې دغه خرماوي خورم چې زما په لاس کي دي داهم ډېر وخت دی او

خلاصوم يې نوزه دومره انتظار نه سم کولای خرما وي يې وغورځولې توره يې واخيستل د کافرانو په يوه ګڼه ډله ورننوتی تر هغه وخته پوري وځنگېدی ترڅو شهيد سو. ⁽¹⁰²⁾

فايده: په حقيقت کي هم دا خلک د جنت وړ وو او په جنت يې ټينګ يقين و زموږ که يقين ټينګ سي نو ټولي خبري به سمې سي.

۱۰- د حضرت عمر ؓ هجرت

د حضرت عمر ؓ به څه بيان کوي هر سړی دده په بهادري خبر دی او دده په مېړانه اقرار کوي د اسلام په شروع کي چي مسلمانان په کمزوري حالت کي وو نبي ؐ په خپله د اسلام د قوت لپاره دده د مسلمانېدو دعا وکړه او در رسول الله ﷺ هغه دعا قبوله سوه حضرت عبد الله بن مسعود ؓ فرمايي: موږ د عمر ؓ تر مسلمانېدو تر وخته پوري وکعبې ته نژدې په ښکاره لمونځ نه سواي کولای، حضرت علي ؓ فرمايي: په لومړي وخت کي به مسلمانانو په پټه هجرت کاوه يو - يو به تللی خو کله چي عمر ؓ د هجرت اراده وکړه نو توره يې په غاړه کړه لېندۍ يې په لاس کي واخيسته او ډېر غشي يې هم د ځان سره واخيسته لومړی مسجد ته ولاړی په ښه آرامۍ سره يې طواف وکړی بيا يې په ښه آرامۍ سره لمونځ وکړی وروسته د کافرانو مجلسو ته ورغلی او ورته وې ويل: د چاچي زړه غواړي چي موږ يې پر وژاړي، ښځه يې کونډه سي او اولادونه يې يتيمان سي هغه دي د مکې د باندني راووزي او زما مقابله دي وکړي دا وينا يې جلا - جلا ډلو ته وکړه بيا يې تشریف يووړی په هيچا کي دومره همت نه سو پيدا چي دده مقابلي ته ورووزي. ⁽¹⁰³⁾

(102) طبقات ابن سعد

(103) اسد الغابة

۱۱- د موته د غزا قصه

رسول الله ﷺ و مختلفو پاچهانو ته د اسلام د بلني ليکونه واستول چي په هغو کي يې يو د حضرت حارث بن عمير ازدي ﷺ په لاس د بصرا پاچا ته وليږي حارث بن عمير ﷺ چي کله و موته ته ورسېدئ د قيصر د حاکمانو څخه يو کس چي شرحبيل غساني نومېدئ دغه مبارک قاصد وواژي او حال دا چي د قاصد وژل د ټولو قومونو په اصطلاح کي يو ناروا کار بلل کېدئ پر نبي ﷺ باندي دا خبره گرانه پرېوتل نو درې زره کسيزه لښکري تيار کړي حضرت زيد بن حارثه ﷺ يې ورامير کړي بيا يې ورته وفرمايل: که زيد بن حارثه ﷺ شهيد سي نو بيا دي جعفر بن ابي طالب ﷺ امير سي که دی هم شهيد سي نو بيا دي عبدالله بن رواحه ﷺ امير سي که دی هم شهيد سي بيانو د مسلمانانو چي هر څوک زړه غوښتي هغه دي امير کړي يوه يهودي دا خبري واورېدي او وې ويل: د اکسان به خامخا شهيدان کيږي ځکه د لومړنيو انبياؤ ددغه ډول خبرو څخه مطلب هم داسي و رسول الله ﷺ يو سپين بيرغ جوړ کړي حضرت زيد ﷺ ته يې ورکړي بيا رسول الله ﷺ او ددوی د يوې ډلې سره ددوی درخصتولو په اراده د ښار د باندې راوواتی د ښار د باندې چي مجاهدين رخصتېدل پاته خلگو دعا ورته کوله چي الله ﷻ دي تاسو کاميابه کړي او په خير او سلامتيا سره مورب تعالي ﷻ بېرته راوله او الله ﷻ دي تاسو د هر ډول بدۍ څخه و ساتي حضرت عبد الله رواحه ﷺ ددوی په جواب کي درې بيتونه وويل چي مطلب يې داسي و: زه د خپل رب څخه د گناهونو بحېښنه غواړم او يوه داسي توره وي چي په هغې سره زما د وينو داري رواني سي او يا په يوه داسي نېزه ووهل سم چي زما تر کولمو او ايښي ووزي څيري يې کړي کله چي څوک زما و قبر ته تيرېږي نو ووايي: الله ﷻ دي تالارېښود او کاميابه کړي ريشتيا هم ته لمر او کامياب وي ددې څخه وروسته دوی مبارکان روان سوه شرحبيل ته هم ددوی د روانېدو

خبر ورور سېدئ د شرجبیل سره سل زره فوج تیار سو د مقابلې لپاره ، کله چي دوی مخکي ولاړل نو ورته معلومه سوه چي دروم پاچا هرقل هم د سلو زرو فوجيانو سره مقابلې ته راروان دئ ددې خبر په اورېدو سره اصحابان فکر من سوه چي ددې دومره لوی طاقت مقابله شروع کړي او که رسول الله ﷺ ته خبر ورکړي په دغه حال کي عبدالله بن رواحه ؓ په لوړ او ازو ويل: اي خلکو ! تاسو د کومي خبري څخه وپريږئ ؟ تاسو د کوم مقصد لپاره راوتلي ياست ؟ ستاسو مقصد شهيد کېدل دي موږ هېڅ کله د قوت او د سړو د ډېروالي په زور نه يو جنگېدلي بلکي موږ يوازي د هغه دين په زور جنگېدلي يو چي د هغه دين په وجه الله ﷻ موږ ته عزت راکړی دئ. مخ په وړاندي ځئ ددو کاميابيو څخه به يوه خامخا لاسته راوړئ يا به برياليتوب وي او يا به شهادت وي مسلمانانو چي دا خبره واورېده ميرانه يې وکړه پر مخ روان سوه آن تردې چي موته نومي ځای ته ورسېده او جنگ شروع سو حضرت زید ؓ بيرغ په لاس کي واخيستي ميدان د جنگ ته ورغلی زورور جنگ شروع سو د د شرجبیل ورور ووژل سو او ملگري يې و تنستېدل خپله شرجبیل هم و تنستېدئ يه يوه کلا کي پټ سو و هرقل ته يې د مرستي لپاره سړي ولېږي هر قل د سوه زره فوجيان راو لېږل جنگ په زيات زور سره شروع کېدئ چي زید ؓ شهيد سو دستي حضرت جعفر ؓ بيرغ په لاس کي واخيستي دخپل آس پښې يې په خپله پرې کړې چي بيرته تگ يې د زړه څخه ووزي يو خوا شعار يې وويل چي مطلب يې دادئ: اي خلکو ! جنت څومره ښه شی دئ او جنت ته نژدې کېدل څومره ښکلی دئ او د جنت اوبه څومره يخي دي دروم پر خلکو عذاب راغلی ماته په کار ده چي هغه ووژنم ، دا شعرونه يې وويل د آس پښې يې پخپله پرې کړي چي بېرته تلل يې د زړه څخه ووزي توره يې واخيسته کافرانو راسته لاس ځني پرې کړي بيابې بيرغ په چپه لاس کي ونيوی کافرانو چپه لاس ځني پرې کړي ده مبارک بيرغ په موټانو کي ټينگ کړي په خوله يې کلک ونيوی يو سړی د شا دخوا څخه ورغلی د شا دخوا يې دوې ټوټې کړې ، دی مبارک غوزار سو دستي شهيد سو. عبدالله بن عمر ؓ فرمايي: موږ چي

کله شهيدان را ټولول دی چي مو راپورته کړی په بدن کي يې (۹۰) زخمو نه وه. حضرت جعفر ع ۸۸ چي شهيد سو خلکو عبد الله بن رواحه ع ته اواز وکړی ده په دغه وخت کي د جنگ په يو طرف کي د غوښي يو ټوټه خوړله ځکه ددرو ورځو څخه يې هيڅ شی نه و خوړلی ده چي اواز واورېدی دستي راپورته سو او وې ويل: حضرت جعفر ع شهيد سوی دئ ته په دنيا اخته يې دستي راغلی بيرغ يې راپورته کړی سخت جنگ يې شروع کړی گوته يې زخمي سوه په وځړېده ده مبارک د اڅرېدلې گوته په پښه ونيول لاس يې راکش کړی گوته يې پرې سوه ليري يې و غورځوله په سخت جنگ او خفگان کي فکر من سو چي نه د مقابلې توان سته او نه همت سته لږ وخت ددې فکر تېر سوي و چي خپل زړه ته يې وويل: اي زړه! اوس د خشې شوق او مينه درته پاته ده؟ چي ته يې له خطرې وېرېږي د بي بي شوق غواړي؟ هغه په درې طلاقه طلاقه ده، د غلامانو شوق غواړي؟ هغه ټول ازاد دي د باغ او پيسو شوق غواړي؟ هغه ټوله د الله ع په لاره کي صدقه دي ددې څخه وروسته يې يو څو اشعار وويل چي ترجمه يې داسي ده. اي زړگيه! ته به ورکښته کېږي. په خوشحالي ورکښته کېږي که په خوابدي ورکښته کېږي ستا د ارام ژوند يوه زمانه تېره سوه. فکر وکړه ته د يو څاڅکي نطفې څخه پيدا يې کافران گوره پر مسلمانانو په ډاډه زړه را روان دي تاته څه پېښه سوه چي جنت نه خونېوي که شهيد نه سي نو آخر خو هم مري په دغه وخت کي د آس څخه راکښته سو د اکا زوی يې يوه ټوټه غوښي ورته ونيولې چي وې خوره! ملا به دي سيده سي د څو ورځو څخه دي شی نه دی خوړلی ده د اکا د زوی څخه هغه ټوټه غوښه واخيستله د يو طرف څخه د حملې اواز راغلی ده هغه ټوټه غوښه و غورځول او سخت و جنگېدی تر شهيد کېدو پوري يې توره وچلول (104)

فایده: دا داصحابو کرامو د ژوند یوه نمونه ده ددوی مبارکانو هر قصه ددنیا د فاني کېدو او د آخرت سره د مینې سبق ورکوي. داصحابانو کرامو ﷺ څخه به څه پوښتنه کوي چي په تابعینو کي داسي خلگ ختلي دي چي په یوه په قصه سره یې دغه باب ختموو چي د هغه رنگ بل ډول دئ ددښمن مقابلې خو تاسو وليده اوس یې د حکومت په وړاندي دلاوري هم ووينئ:

۱۲- د سعید بن جبیر ﷺ او حجاج بن یوسف خبري اتری

نبي ﷺ فرمایي: اَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ حَقٍّ عِنْدَ السُّلْطَانِ جَائِرٍ

ژباړه: بهترین جهاد د ظالم پاچا په وړاندي د حق خبره کول دي.

د حجاج بن یوسف ظلم او تېری په ټوله دنیا کي مشهور دئ که څه هم د هغې زمانې ظالم پاچا په ظلم سره د دین د خورولو کار هم کاوه خو د عادل او دینداره پاچا په پرتله به دی بد گڼل کېدئ او په دغه وجه به خلگ دده څخه بهزاره وه.

سعید بن جبیر ﷺ د ابن الاشعث ﷺ سره یو ځای سو د حجاج مقابلې یې شروع کړه حجاج د عبد المالک بن مروان له خوا حاکم و او سعید بن جبیر ﷺ مشهور تابعي و او د لویو علماؤ څخه و د حکومت دده سره دښمني درلودل په ځانگړي ډول حجاج دده سره زیاته دښمني درلوده لکه څرنگه چي مبارک تابعي د حجاج سره مقابلې شروع کړي وه او هغه ونه کړای سواي چي دی ونیسي نو خامخا یې دښمني ورسره کول د ماتي وروسته و مکي ته په پټه ولاړی حکومت مکې ته نوی حاکم ولېږی زوړ حاکم یې راوغوښتی نوی حاکم چي ورغلی خطبه یې وویل او په آخر کي یې د عبد المالک بن مروان دافرمان خلگو ته واوروی چي هر چا چي و سعید بن جبیر ﷺ ته پناه ورکړه خیر یې نسته وروسته حاکم د خپل ځان لخوا ورته وویل د هر چاپه کور کي که دی پیداسو نو هغه به وژل کیږي. یوازي دده کورنۍ نه بلکي د همسایه گانو کورونه به یې هم

ورغورخوم لنډه داچي دمکې حاکم په ډېر تکلیف سره نوموړي تابعي ونيوی او حجاج ته یې ولېږي حجاج ته د خپل درد (غصې) او وژلو موقع په لاس ورغله خپل مخ ته یې راوغوښتی او پوښتني یې ځني وکړې:

حجاج: ستا نوم څه شي دئ؟

سعید: زما نوم سعید دئ.

حجاج: ستا د پلار نوم څه شي دئ؟

سعید: زما د پلار نوم جبیر دئ. (سعید معني نیک بخته او جبیر معني اصلاح سوی)

که څه هم په نومونو کې خو معني مقصود نه وي خو حجاج ته دغه ښه معني والا نوم هم خوند نه ورکوی نو پدې وجه یې ده ته وویل: ته شقي بن کسیر یې (شقي معني بد بخته او کسیر معني مات سوی)

سعید: زما مور زما نوم تر تا ښه پېژندی.

حجاج: ته هم بد بخته یې اوستا مور هم بد بخته ده.

سعید: په غیبو باندي ستا څخه علاوه یو بل ذات خبر دئ (یعني علام الغیوب الله ﷺ)

دئ)

حجاج: گوره زه اوس تا وژنم.

سعید: نو زما مور زما نوم صحیح ایښی دئ.

حجاج: اوس زه تا دژوند په بدله کې دوزخ ته لېږم.

سعید: که ماته معلوم وای چې دوزخ ستا په لاس کې دئ نو ته به مې معبود جوړ کړي

وای

حجاج: د نبی ﷺ په هکله ستا څه عقیده ده؟

سعيد ﷺ هغه درحمت نبي و، د الله ﷻ رسول و او په هدايت ښودلو سره ټولي دنيا ته لېږل
سوی و.

حجاج: د خلفاو په هکله ستا څه نظر دئ؟

سعيد ﷺ زه د هغوی محافظ یم هر څوک د خپل عمل زموار دئ.

حجاج: زه هغوی ته ښه وایم که بد؟

سعيد ﷺ په کوم څه چې زه یم خبر د هغه په هکله زه هیڅ نسیم ویلای ماته یوازې خپل
حال معلوم دئ.

حجاج: په دوی کې تاته تر ټولو خوښ څوک دئ؟

سعيد ﷺ ماته تر ټولو خوښ زما د څښتن تعالی ﷻ راضي کوونکي دئ. په ځینو کتابو کې
ددې جواب پرځای داسې توري راغلي دي: دهغوي ځیني حالات پر ځینو باندې ترجیح ورکوي.
حجاج: د ټولو څخه زیات د مالک راضي کوونکی څوک دئ؟
سعيد ﷺ دغه کس و هغه چاته معلوم دئ چې د زړه پر ښکاره او پر پټ رازونو باندې علم
لري.

حجاج: حضرت علي ﷺ به په جنت کې وي که به په دوزخ کې؟

سعيد ﷺ زه ددې څخه کم یم چې په پټو حالاتو باندې خبر درکړم.

حجاج: ته زما سره د ریشیتیا ویلو اراده نه کوي؟

سعيد ﷺ ما درواغ نه دي ویلي.

حجاج: ته ولې نه خاندې؟

سعيد ﷺ د خدا خبره نه ده سوې چې زه و خاندم او هغه څوک به څنگه خاندې چې د
خاورو څخه جوړ وي قیامت ته یې تلل وي شپه او ورځ په فتنو کې اوسي.
حجاج: زه خو خاندم.

سعید ﷺ: موږ په مختلفو طريقو پيدا کړي يو.

حجاج: زه خو تاوژنم.

سعید ﷺ: زما د مرگ سبب پيدا کونکی د خپل کار څخه فارغ سوی دی.

حجاج: زه و الله ﷻ ته تر تا ډېر خوښ یم.

سعید ﷺ: په الله ﷻ هغه څوک د لاوري نه سي کولاي چي تر څو خپله مرتبه معلومه نه کړي

په غيښو يوازي الله ﷻ خبر دی و بس.

حجاج: زه به ولي د لاوري نه کوم زه د ټولني د پاچا سره یم او ته د باغيانو د ډلي سره يې.

سعید ﷺ: زه د ټولني څخه جلا نه یم او نه فتنه خوښوم څه چي په تقدير کي دي هيڅوک يې

نه سي بدلولای.

حجاج: کوم شيان چي موږ دا امير المؤمنين لپاره جمعه کوو ته يې په اړه څه نظر لري؟

سعید ﷺ: زه نه یم خبر چي تاسو څه شي جمعه کوی؟

حجاج: سره زر، سپين زر، ټوکران او داسي نور، بيا يې دا شيان راوغوښتل او د سعید په

مخکي يې کښېښودل.

سعید ﷺ: دا ښه شيان دي چي د خپلو شرطونو مطابق وي.

حجاج: شرطونه څشي دي؟

سعید ﷺ: شرطونه دا دي چي په دغه سره داسي شيان واخلي چي د قيامت په ورځ امن

پيدا کړي که نه نو د شيدې ورکونکي به تی روه دونکی هېر کړي او حمل به وغورځي او سړي ته

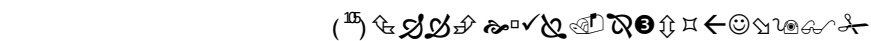
به ښه عمل څخه پرته بل هيڅ شی کار نسي کولای.

حجاج: موږ چي دا شيان يو ځای کړي دي دا ښه شيان دي.

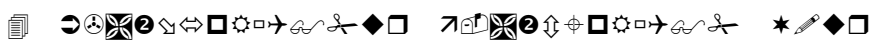
سعید ﷺ: د دې شيانو ښه والي تاته معلومېږي.

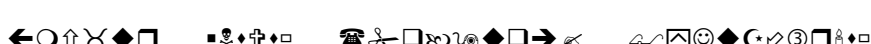
حجاج: ته په دې شيانو کي يو شی ځانته خوښوي؟

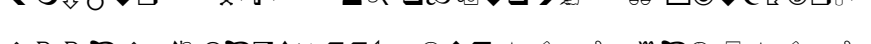




ژباړه : ما خپل منځ د هغه ذات ولوري ته واړوی چي اسمانانونه او مخکي يې پيدا کړي دي په داسي حال کي چي د باطل څخه وحق ته ميل کونکی يم زه د مشرکانو څخه نه يم. حجاج وويل: دده منځ د قبلې څخه واړوئ د نصار او و قبلي ته يې کړئ ځکه هغو هم په دين کي تفريق کاوه او اختلاف يې رامنځته کوی. ژر دده مبارک منځ واړول سو. سعيد وويل:









 (16) الکافي بالسراير

ژباړه: الله ﷻ لره ختيځ او لويديځ دئ هري خواته چي منځ واړوي هم هلته خدای ﷻ سته بېشکه الله ﷻ پراخي راوستونکی اوزيات عالم دئ. الله ﷻ کافي دی په پتو رازو کي يعني په پتو احوالو خبر دئ.

حجاج وويل: پري منځ يې واړوئ موږ په ظاهر باندي د عمل کولو زمه واريو.

سعيد وويل:
 







(105) سورة آل عمران الاية (٧٩)

(106) سورة بقره الاية (١١٥)

(107) سورة طه الاية (٥٥)

ژباړه: موږ د دې مخکې څخه پيدا کړي ياست بېرته مو دې مخکې ته وروړلو او بيا مو د دې مخکې څخه راباسو.

حجاج وويل: وي وژنئ! سعيد ؑ وويل: زه تا د دې خبرې شاهد جوړوم چې زه وایم. لا اله الا الله و اشهد ان محمد عبده و رسوله

ته دغه کلمه په یاد ساته کله چې زه ستاسره د قیامت په ورځ یو ځای سم بیا به یې بدله درڅخه اخلم. د دې څخه وروسته شهید سو. (انا لله و انا اليه راجعون)

دده په شهادت دده د بدن څخه زیاته وینه ولاړه حجاج ورته حیران سو دخپل طبیب څخه یې پوښتنه وکړه چې ولي دومره وینه ځني ولاړه؟ طبیب ورته وويل: دده زړه ډېر آرام و په زړه کې یې د مرګ هیڅ وېره نه وه نو وینه یې پر خپل نورمال حالت باندې وه نو ځکه ډېر وینه ځني ولاړه. داسې نه لکه نور خلګ چې تر مرګ مخکې یې ټوله وینه دوېرې څخه وچه سي. ⁽¹⁸⁾

فایده: د دې قصې په سوال او جواب کې نور کتابونو زیادت او کمی کړی دئ نورو بیا ځني نور سوالونه او جوابونه رانقل کړي دي زموږ مقصد یوازې نمونه بنودل دي نوله دې امله مو په دغه اندازه بسنه وکړه.

د دې ډول څخه د تابعینو زیاتې قصې راغلي دي (چې د دوی پر بهادري باندې بنودنه کوي) امام اعظم ؑ، امام مالک ؑ، امام احمد بن حنبل ؑ او داسې نورو مبارکو انسانانو د حق وینا په وجه ډېرې سختۍ تیري کړي دي خو حق یې د لاسه نه دئ ورکړی.

اتم باب

ژباړه: نه ښايي مومنانو لره چې ټوله دي ووزي که چيري داسي نه وي ددوی د هر ډلي څخه دي يوه کوچنۍ ډله ځي ددې لپاره چې پوهه په دين کښي حاصله کړي او کله چې بېرته قوم ته راسي نو خپل قوم دي دالله ﷻ د عذاب څخه ووهروي

حضرت عبدالله بن عباسؓ فرمايي: کوم عاموالي چې ددغه آياتو څخه:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا الصَّافِينَ هُمْ أَعْيُنُهُمْ أَغْمِيَتْ وَأَهُمُ امَّا بِلَا حِسَابٍ﴾ (110) اود —

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا الصَّافِينَ هُمْ أَعْيُنُهُمْ أَغْمِيَتْ وَأَهُمُ امَّا بِلَا حِسَابٍ﴾ (111) هغه پدې آيات سره

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا الصَّافِينَ هُمْ أَعْيُنُهُمْ أَغْمِيَتْ وَأَهُمُ امَّا بِلَا حِسَابٍ﴾ منسوخ سو. اصحابان ﷺ په پيل کي د شمېر له مخي لږ وه دوی اړ وه چې ددوی دغه کوچنۍ ډله د دين ټول کارونه سرته ورسوي خو کله چې د تابعينو په زمانه کښي اسلام تر لږو ځايونو پوري خپور سو نو د مسلمانانو يو لويه ډله رامنځته سوه د اصحابو ﷺ په خبر لږ والی له مينځه ولاړی الله ﷻ د دين دهرې څانگي لپاره خلک پيدا کړه. د حديثو لپاره خپله ډله پيدا سوه چې په پوره پاملرنه سره به يې د حديثو منظمو او خپرول کول، د فقه او بېله ډله جوړه سوه، د صوفيانو، قاريانو، مجاهدينو او داسي نورو لپاره ډلي جوړې سوې مطلب دا چې د دين دهرې شعبي لپاره مستقل سمبالونکي پيدا سول په هغه وخت کښي داسي ضروري وو چې په يوه شعبه کښي دي ځان کمال ته ورسوي ځکه چې د دين په ټولو شعبو کښي ځان کمال ته رسول گران کار و داصفت الله ﷻ و انبياؤ (عليهم السلام) ته ورکړی و خصوصاً و سيد الانبياء ﷺ ته يې ورکړي و نو له همدې امله به پدې باب کښي د اصحابانو تر څنگ دنورو مبارکو انسانانو

(110) سورة التوبة الاية (٤١)

(111) سورة التوبة الاية (٣٩)

قصې هم ذکر سي ترڅو معلومه سي چي دوی مبارکانو په څومره سختيو کي د علم سره شوق دلوردي.

۱- د فتوا ورکونکي ډلي سرليک

که څه هم اصحابان د اعلاء کلمه الله لپاره د جهاد په کولو سره مشغول وه خو بيا هم ددغه بوختيا سره - سره په علم هم بوخت وه او ددې علم خپرول او رسول هم ددوی دنده وه په دوی کي يوه ډله دفتوي لپاره خاصه سوې وه چي د نبي ﷺ په زمانه کي يې هم د فتوي کار کاوه نومونه يې په لاندې ډول دي: حضرت ابوبکر ؓ، حضرت عمر ؓ، حضرت عثمان ؓ، حضرت عبدالرحمان بن عوف ؓ، حضرت علي ؓ، حضرت ابي بن کعب ؓ، حضرت عبدالله بن مسعود ؓ، حضرت معاذ بن جبل ؓ، حضرت عمار بن ياسر ؓ، حضرت خذيفة ؓ، حضرت سلمان فارسي ؓ، حضرت زيد بن ثابت ؓ، حضرت ابو موسي ؓ او حضرت ابودرداء ؓ (112)

فايده: دا ددغه مبارکو انسانانو د کامل او بشپړ علم خبره وه چي د نبي ﷺ په موجوديت کي دوی د فتوي ورکولو کار کاوه.

۲ د حضرت ابو بکر ؓ د حديثو د مجموعې سوځل

(112) تلقیح

حضرت عائشة رضي الله عنها فرمايي: زما پلار حضرت ابوبکر رضي الله عنه د پنځوسو حديثونو يوه مجموعه تياره کړې وه يوه شپه ما وليدئ چې زما پلار ډېر نارامه دئ پر ځای باندې اړخ پر اړخ اوږي ما چې وليدئ ډېره خوابدې سوم پوښتنه مې ځني وکړه چې څه تکليف لرې او که دي څه د فکر وړ خبره اورېدلې ده؟ لنډه دا چې ټوله شپه کت پر کت او بښتی سهار يې راته وويل: هغه زما د حديثو مجموعه چې ما ستا سره ايښې وه هغه راوړه ما چې راوړه ده مبارک وسوځل ما پوښتنه ځني وکړه چې ولي دي وسوځل؟ ده مبارک راته وويل: زما سره وېره وه چې صبا به زه مړ سم او د حديثونه به مې تر شا پاته سي حال دا چې په دې حديثونو کې داسې څه موجود دي چې د ځان څخه جو سوي دي په هغه وخت کې به ما معتبر روايتونه گڼلي و خو وروسته راته معلومه سوه چې معتبر روايتونه نه دي او څه گړې پکښې دئ چې بيا به يې مسئوليت زما د غاړې وي ځکه زما د خوا خلکو ته ورپاته دي. ⁽¹¹³⁾

فايده: حضرت ابوبکر رضي الله عنه چې د پنځوسو حديثونو يوه رساله جمعه کړې وه داد ده پوره علم او د علم سره محبت و او دا چې ده سوځل داد ده مبارک پوره احتياط و. داد مخورو اصحابانو رضي الله عنهم د حديثونو په هکله احتياط و همدا وجه ده چې د مخورو اصحابانو رضي الله عنهم څخه ډېر کم حديثونه روايت سوي دي ددې کار څخه زموږ لپاره سبق اخيستل په کار دي په ځانگړي ډول هغه کسانو ته چې پر منبرانو ناست وي او حديثونه رانقلوي چې د حضرت ابوبکر رضي الله عنه د احتياط دغه حال وو. حال دا چې اصحابان رضي الله عنهم فرمايي چې ابوبکر رضي الله عنه په موږ ټولو کې لوی عالم و ددې تر څنگ درسول الله صلى الله عليه وسلم د وفات وروسته د بيعت خبره پېښه سوه نو ابوبکر رضي الله عنه په خپل تقرير کې هيڅ داسې حديث يا آيات نه دي پرې ايښي چې د انصارو په فضليت کې راغلي و ددې خبرې څخه

معلومیږي چي ابوبکر ؓ په ټولو حدیثونو کي او په ټوله قرآن کي پوره معلومات درلودئ خو بیا هم دده څخه ډېر لږ روایتونه نقل سوي دي هم دا سبب دئ چي امام اعظم ؒ ډېر لږ روایتونه رانقل کړي دي

۳- د حضرت مصعب ؓ تبلیغ او د نبی ﷺ تعلیم بنودل

مصعب بن عمیر ؓ چي قصه یې په اوم باب پنځمه شمېره کي تېره سوه نبی ﷺ دی مبارک دمنی ددرې دهغه مسلمانانو سره دتبلیغ او دیني تعلیم بنودلو لپاره لیږلي و کوم چي د مني په دره کي تر ټولو مخکي مسلمانان سوی وه. په مدینه منوره کي به دی هروخت په تعلیم او تبلیغ کولو مشغول و. خلکو ته به یې قرآن کریم بنودئ او ددین خبري به یې ورته بنودې. د اسعد بن زرارۍ ؓ سره او سېدئ د مقري په نامه مشهور سوی دئ. سعد بن معاذ او اسید بن حضیر چي دواړه سرداران وه په دې خبره ناراضه وه سعد واسید ته وویل: چي ته اسعد ته ورسه او ورته ووايه چي موږ اورېدلي دي چي تايو څوک مسافر پیدا کړی دئ د ځان سره دي کښېنولی دئ او زموږ ناپوه خلک تېر باسي. اسید چي اسعد ؓ ته راغلی نو په سختۍ سره یې خبري ورسره وکړې اسعد ؓ ورته وویل: ته راسه دهغه خبري واوره که دي خوښي سوي نو قبولي یې کړه که دي خوښي نه سوي نو بیا که یې منعه کړې پروانه لري اسید ورته وویل: دا ښه دانصاف خبره ده حضرت مصعب ؓ واسید ته د اسلام صفتونه واورول او د قرآن کریم آیاتونه یې ورته تېر کړل اسید چي دده خبري واورېدې نو وې ویل: دا څومري ښې خبري دي دا څومره ښه کلام دئ اسید زیاته کړه: اې مصعبه ۸۸! تاسو چي څوک په خپل دین کي داخلوی نو څنگه یې داخلوی؟ مصعب ؓ ورته وویل: غسل وکړه د شهادت کلمه ووايه. اسید ؓ دغه ټول کارونه وکړه او مسلمان سو د مسلمانېدو سره سم ولاړی سعد یې هم راوستی هغه هم دده خبري واورېدې مسلمان سو بیا

خپل قوم بنو الاشهل ته ولاړی او هغوته یې وویل: زه ستاسو په نظر څنگه سړی یم هغو ورته وویل: ته زموږ په نظر ډېر غوره او بهتر سړی یې پر دې خبره باندې سعد رضی الله عنه ورته وویل: ستاسو د نارینوو او ښځو سره زما خبرې تر هغه وخته پورې حرامې دي ترڅو چې تاسو مسلمانېږئ او په محمد صلی الله علیه و آله باندې ایمان راوړئ ده مبارک په دې خبره سره د بنو الاشهل قوم ټوله نارینه او ښځینه مسلمانان سوه او حضرت مصعب رضی الله عنه دوی ته په تعلیم ورکولو باندې مشغول سو. ⁽¹¹⁴⁾

فايده: د اصحابانو رضی الله عنهم دا عمومي قاعده وه چې کله به څوک مسلمان سو نو د مسلمانېدو سره سم به دی یو مستقل تبلیغ کوونکیو او کومه خبره چې به د اسلام ده ته ورسېده نو ده به د سټي نورو ته رسول او خورول به یې دا دده د ژوند یوه وظیفه وه په دغه وظیفه کې د پیسو، تجارت، دنده او کوم بل دنيوي مسلک نه و.

۴- د حضرت ابي بن کعب رضی الله عنه تعلیم

حضرت ابي بن کعب رضی الله عنه یو مشهور صحابي دئ، د مشهورو قاريانو څخه دئ او د اسلام راوړلو مخکي یې لیک او لوست زده و په عربو کې د لیکلو دود نه وو خو د اسلام څخه وروسته د لیکلو دود عام سو دی مبارک د لومړي وخت څخه په لیک دود پوهه و دی مبارک به د رسول الله صلی الله علیه و آله په حضور کې حاضرېدئ او وحی به یې لیکلې. د قرآن کریم لوی ماهر و، نوموړی د هغه کسانو څخه و چې د نبی صلی الله علیه و آله په ژوند کې یې قرآن یاد کړی و نبی صلی الله علیه و آله دده په اړه فرمایي: زما د امت لوی قاري ابي بن کعب دئ ده مبارک په پابندۍ سره په اتوشپو کې یې د تهجد په لمانځه کې یې قرآن کریم ختماوی نبی صلی الله علیه و آله یوه ورځ وده و فرمایي: الله تعالی ماته فرمایلي دي چې زه و تاته قرآن کریم

واوروم ده مبارک ورته وویل ای دالله ﷺ رسوله ﷻ! الله ﷻ زما نوم واخیستی؟ نبی ﷺ ورته وفرمایل: هو، ستانوم یې واخیستی ده مبارک چي دا خبره واورېدل د ډېري خوشحالی څخه په ژړا شو. شعر

ذکر میرا مجه سی بهتر هی کی اس محفل می هی

یعنی زما یادونه تر ما بهتره ده چي په دغه مجلس کی کیري.

جندب بن عبد الله ﷺ فرمایي: زه مدینې منورې ته د علم حاصلولو لپاره حاضر سوم په نبوي مسجد کښي د حدیثو لوستونکي گڼ شمېر مبارکان ناست وود شاگردانو ټولی په جلا - جلا ډول استاذانو ته ناستي وې زه په دې حلقو کی تېر سوم یو سړی د مسافر په ډول ناست و چي دوی جامې یې په تن وې حدیث یې نورو ته بنسودل ماد خلگو څخه وپوښتل: دا کوم بزرگ دی؟ دوی راته وویل: دا د مسلمانانو سردار ابي بن کعب ﷺ دی، زه هم دده مبارک د درس په ټولی کی کښېناستم کله چي د حدیثو څخه فارغه سو کورته تللی زه په پسې سوم کله چي دی کورته ورسېدئ ومي لیدئ چي کوربې ډېر زوړ، خراب او د کمزوري سامان لرونکی و او ډېر د عاجزی او زهد ژوند یې و. (15)

حضرت ابي بن کعب ﷺ فرمایي: یوه ورځ نبی ﷺ زما څخه امتحان واخیستی چي د قرآن کریم لوی آیات کوم دی؟ (د برکت په لحاظ) ما ورته وویل: ای د الله ﷻ رسوله ﷻ! الله ﷻ او د هغه رسول ﷺ ښه پوهیري نبی ﷺ دوهم ځل پوښتنه راڅخه وکړه ما د اب له وجي په هغه ډول جواب ورکړی دریم ځل یې بیا راڅخه وپوښتل نو ما په جواب کی ورته وویل: د آية الكرسي آیات دی نبی ﷺ ډېر خوشحاله سو او راته وې ویل: الله ﷻ دي تاته ستا علم مبارک کړي.

يو ځلي نبي ﷺ لمونځ ورکاوی يو آيات ځني پاته سو ابي بن کعب ﷺ فتحه ورکړه (د لمانځه د فراغت څخه وروسته) نبي ﷺ وپوښتل چې دا فتحه چا راکړه؟ ابي بن کعب ﷺ و فرمايل: دا زه وم. نبي ﷺ و فرمايل: زما هم دا گمان و چې تابه ښودلی وي.⁽¹¹⁶⁾

فايده: دا د ابي بن کعب ﷺ علم او قرآن سره مينه او محبت او دده مبارک خاص خدمتونه وه، ده مبارک د نبي ﷺ سره په هره غذا کي گډون کړی و د نبي ﷺ هيڅ داسي جهاد نه و چې ده گډون نه وي پکښي کړی.

۵- د حضرت خذیفة ۸۸ د فتنو د پېژندنې اهمام

حضرت خذیفة ۸۸ د نومو اصحابو څخه دی دده مبارک لقب صاحب السر (راز ساتونکی) و نبي ﷺ د منافقینو او فتنو علم ده ته ښودلی دی. ویل سوي دي: یو ځلي نبي ﷺ ده مبارک ته تر قیامته پوري راتلونکي فتنې ټولي په شمار سره وښودلې. نبي ﷺ هیڅ داسي فتنه نه ده پرې ایښې چې په هغه کي دي درې سوه کسان شریک وي مگر ده ته یې دهغې فتنې حال او د لارښود نوم، د پلار او مور نوم او دهغه د قوم نوم یې په څرگند ډول ښودلي دي. حضرت خذیفة ۸۸ فرمایي: خلکو به د نبي ﷺ څخه د خبرو پوښتنه کول خوما به د بدیو د خبرو پوښتنه کول ددې لپاره چې ځانونه ځني وساتو، مایوه ورځ د نبي ﷺ څخه وپوښتل: اې د الله ﷻ رسوله! دغه برکتونه چې ستا په وجه موږ ځني برخمن یو ایا ددې څخه وروسته یوه بدی هم راتلونکې ده؟ نبي ﷺ راته و فرمایي: هو، بدی راځي، ما ورته وویل: ددې بدی وروسته بیا نیکي راځي؟

نبي ﷺ راته وويل: اي خديفة! ﷺ كلام وايه او په معناوو کي يې فکر کوه او د احکامو تابعداري يې کوه (دي مبارک وايي: زه فکر اخيستی وم) وه مي ويل: ددې بدی وورسته به نيکي راځي؟ نبي ﷺ و فرمايل: هو، نيکي راځي خو زړونه به داسي نه وي لکه لومړي چي وه. ما بيا ورته وويل: اي د الله ﷺ رسوله! ﷻ ددې نيکۍ وروسته به بيا بدې وي؟ نبي ﷺ راته وويل: داسي خلک به پيداسي چي نور به گمراه کوي او ددو زخ لوري ته به يې بيايي ما ورته وويل: که زه په دغه زمانه کي موجود وم نو څه به کوم؟ نبي ﷺ راته وويل: که چيري په دغه وخت کي د مسلمانانو يوه متحده ډله وه او يو پاچا يې درلودئ نو ددوی سره واوسه که نه ووتولي ډلي پرېږده په يو کونج کي جلا کښېنه او يا ديوې درختي په بېخ کي کښېنه او هم دلته تر مرگه پوري واوسه.

څرنگه چي رسول الله ﷺ وده ته د ټولو منافقانو حال ښودلي و نوله همدې امله به حضرت عمر ﷺ دده څخه پوښتنه کول چي زما په حاکمانو کي خو څوک منافق نسته؟ حضرت عمر ﷺ به هغه حاکم ددندې څخه ليري کوی چي غالباً به يې په خپل فراست (الهي پوهه) سره پېژندلی وای. کله چي به څوک مړ سو نو عمر ﷺ به څېړنه کول چي خديفة ﷺ يې په جنازه کي گډون کوي که يا؟ که به خديفة! ﷻ په جنازه کي و نو عمر ﷺ به يې هم په لمانځه کولو کي گډون کاوه که به يې گډون نه وکړی نو عمر ﷺ به هم نه ورتلی. کله چي حضرت خديفة ﷺ وفات کېدئ نو په ډېره نارامۍ سره يې ژړل خلکو پوښتنه ځني وکړه (چي ولي ژاړې؟) ده مبارک په جواب کي ورته وويل: د دنيا په پاته کېدو باندې نه ژرام بلکي مرگ خو زما خوښ دئ مگر زه پردې ژاړم چي زه به د الله ﷺ په رضا کي روان يم او که به ناراضي کي روان يم ددې څخه وروسته يې وويل: دا زما

دژوند وروستی ساعت دئ ای الله ﷺ! تاته معلومه ده چي زه ستاسره مینه لرم نو پدې وجه سره په خپل ملاقات سره ماته برکت راکړې. (۱۱۷)

۲_ حضرت ابوهریرهؓ د حدیثونو یادول

حضرت ابوهریرهؓ یو نوموتی او د درنښت وړ صحابي دئ او دومره ډېر حدیثونه ده مبارک رانقل کړي دي چي دده په خبر بل صحابي نه دي نقل کړي دده مبارک و علم ته خلک حیران وه ځکه دی په اووم کال دهجرت راغلی او مسلمان سو په یوولسم کال دهجرت نبي ﷺ وفات سوی دئ په دومره لږوخت کي چي څلور کاله کېږي ده څنگه دومره ډېر حدیثونه یاد کړل ؟ ددې خبري وجه خپله حضرت ابوهریرهؓ بنسودلې ده فرمایلي یې دي چي خلک وايي ابوهریرهؓ ډېر روایتونه رانقل کړي دي حال دا چي زما مهاجر ورونو تجارت کاوه ، بازار ته تلل او راتلل او زما انصار و ونړود کښت او وکړوندي کار کاوه دوی ټوله په کار ونو بوخت وه (ماهیڅ بوختیا نه درلوده) حضرت ابوهریرهؓ د اصحاب صفه د مسکینا نوڅخه یو مسکین و د نبي ﷺ په خدمت کي به چي یوڅه د خوراک لپاره ورکړل سو په هغه به یې صبر کاوه پروت به و په داسي پېښو کي به دی مبارک موجود و چي نور اصحابان به نه وه موجود داسي شیان به یې یادول چي هغوی به نسوای یادولای.

ابوهریرهؓ فرمایلي دي: ما یو ورځ نبي ﷺ ته دخپلي حافظې شکایت وکړی رسول الله ﷺ راته وویل ته خپل پتو هوار کړه ما چي پتو هوار کړی نبي ﷺ په دواړو لاسونو په پتو کي دیوشي

اشاره وکړه بيا يې راته وويل: دا پتو د ځان سره يو ځای کړه ما هم هغه پتو په خپله سپنه پوري
ونيوی ددې څخه وروسته بيا هيڅ شی زما څخه نه سوهرې. (118)

فايده: اصحاب صفة وهغه کسانو ته ويل کېږي چې د نبی ﷺ په خانقاه کې به اوسېدل ددوی
مبارکانو د خوراک لپاره څه خاص انتظام نه و. دومري به ووايو چې دوی د نبی ﷺ میلما نه وه د کوم
ځای څخه چې به څه هډيه يا صدفه راتله په هغه به ددوی گوزاره وه حضرت ابوهريرة ؓ هم په دې
خلگو کې و ډېرو وختونه به پردوی باندې په نهاره تېرېدل ځنې وخت به دلورې له امله د ليو تنوب
په څېر حالت کې سو ه لکه چې د درېم باب په دريمه او اومه قصه کې تېر سو ه ددې دومره
ستړياو وسره — سره بيا هم ده مبارک حديثونه يادول داده شغل و چې له برکته يې ده
تر ټولو زيات حديثونه بنودلي دي.

ابن جوزي ؒ په (تلقیح) نومي کتاب کې ليکلي دي چې ابوهريرة ؓ پنځه زره درې سو ه
څلور او يا (۵۳۷۴) حديثونه رانقل کړي دي.

يوه ورځ ابوهريرة ؓ د جنازې اړوند يو حديث بيان کړی چې د نبی ﷺ ارشاد دی: څوک چې
د جنازې لمونځ ادا کړي بېرته راسي يوقيراط ثواب ورکول کېږي او څوک چې دمړي په
بنځولو کې شريک سي دوه قيراطه ثواب ورکول کېږي او ديوه قيراط ثواب د احد تر غره زيات
دی حضرت عبداللہ بن عمر ؓ ته په دې حديث کې يو څه شک پيدا سو او ورته وې ويل: اې
ابوهريرة ؓ! په فکر سره خبري کو ه ده مبارک ته درد (غصه) ورغله دستي وعائشي ؓ ته
ورغلی او ورته وې ويل: زه تاته قسم درکوم چې دغه د قيراط حديث تاد نبی ﷺ څخه اورېدلی دی؟
عائشي ؓ وفرمايل: هو، اورېدلی مي دی، ابوهريرة ؓ وفرمايل: زما لپاره خونه په باغ کې
د درختو اېښودلو څه کار و او نه په بازار کې د مال خرڅولو څه کار و زه به د نبی ﷺ په دربار کې

پروت وم يوازي داكار مي درلو دئ چي ديا دولوڅه خبره په لاس راسي او يا څه خوراک راکړل سي.

حضرت عبداللہ بن عمر رضي الله عنہما وويل: بېشکه ته ترموړ د نبی ﷺ په حضور کي زيات حاضر وي او په حديثونو زيات پوهه يې. ⁽¹¹⁹⁾

ددې سره سره ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي: زه هره ورځ دولس زره واره استغفار وایم. دده سره يوتار و چي زرغوتي ورکړل سوي وي (د تسبوح په څېر) دشپې به تر هغه وخته پوري نه بیده کېدئ ترڅو چي دغه غوتي به يې په سبحان الله نه وي پوري کړي. ⁽¹²⁰⁾

۷ — د مسیلمه کذاب وژل او د قرآن جمعه کول

د نبی ﷺ د وفات څخه وروسته د مسیلمه کذاب پر خلکو باندې اثر پر زیاتېدو سو (ده د نبی ﷺ په ژوند کي د نبوت دعوه کړې وه) څرنګه چي په عربو کي د دین څخه او بېستل په زور سره شروع سوه نوله وجهي يې دی نور هم طاقتور سو. حضرت ابوبکر رضي الله عنه دده سره جنگ وکړی الله ﷻ

(119) مسند احمد

(120) تذکره

اسلام ته برلاسی ورکړی او مسيلمه ووژل سو مگر په دې جنگ کې د اصحابانو ﷺ يوه لويه ډله هم شهيدان سوه خصوصا د قرآنکریم د حافظانو يوه ډله هم شهيدان سوه.

حضرت عمر **ؓ** د ابوبکر **ؓ** حضور ته ورغلی او ورته وې ويل: په دې جنگ کې قاريان ډېر شهيدان سوه که چيرې په دغه ډول په يوه يادو و جنگو کې نور حافظان هم شهيدان سي نو د قرآنکریم ډېرو برخو د ضائع کېدو ويره ده نو د قرآنکریم په يوځای کې وليکه چې وساتل سي حضرت ابوبکر **ؓ** ورته ويل: ته څنگه په يوه داسې کار کې دلوري کوي چې نبی ﷺ نه دی کړی. حضرت عمر **ؓ** پر دغه خبره باندې ټينگار کوی او داړتيا څرگندونه يې کول په آخر کې د حضرت ابوبکر **ؓ** نظر هم ورسره برابر سونو حضرت زید بن ثابت **ؓ** يې راوغوښتی (چې قصه يې په يوولسم باب اتلسم شمېره کې راوړانه ده) زید **ؓ** فرمایي: زه د حضرت ابوبکر **ؓ** و حضور ته ورغلم چې عمر **ؓ** هم تشریف درلودئ حضرت ابوبکر **ؓ** خپلې خبرې او د عمر **ؓ** ټولې خبرې راته بيان کړې وروسته يې وفرمايل: (اې زیده **ؓ**!) ته ځوان او د عقل څښتن يې پرتا باندې هيڅ ډول بدگمان نسته ددې ټولو خبرو سره ته د نبی ﷺ په زمانه کې دوحيو ليکونکی پاته سوی يې نولدي وجهې دغه کار هم ته وکړه دخلگو څخه قرآنکریم راجمعه کړه او يوځای يې نقل کړه حضرت زید بن ثابت **ؓ** فرمایي: په الله ﷻ قسم کوم که ابوبکر **ؓ** ماته امر کړی وای چې فلا نې غرونړوه او ودي خوا ته بې رابدل کړه ماته به تر دغه کار آسانه وای. ما ورته وويل: تا سو څنگه داسې کار کوی چې نبی ﷺ نه دی کړی دوی مبارکانو به زه وپوهولم. (يعني قناعت به يې را کړئ) په يو حديث کې راغلي دي چې حضرت ابوبکر **ؓ** وزید **ؓ** ته وفرمايل: که ته د عمر **ؓ** ملگرتيا وکړې نوزه به هم د دغه کار حکم درکړم او که يې نه کوي نوزه هم د دغه کار اراده نه کوم زید بن ثابت **ؓ** فرمایي: چې ډېرو خبرو وروسته الله ﷻ زما سينه ودي لوري ته خلاصه کړه چې قرآنکریم دي يوځای جمعه کړل سي نو ما هم دامر په عملي کولو کې دخلگو څخه قرآنکریم

راجمعه کړې چې جلا ، جلا ليکل سوی و او هغه قرآن کریم مي هم راجمعه کړی چې د اصحابانو ﷺ په سينو کي ساتل سوی و د ټولو لټه مي وکړه او سره يوځای مي کړی. (121)

فايده: د دې قصې څخه لومړی د معلومېږي چې دوی مبارکان د نبی ﷺ د تابعدارۍ دومره پابنده وه چې د غره بدلول ورته اسانه کار و تر داسي کار چې نبی ﷺ نه وو کړی. د دې دومري اخلاص په نتيجه کي الله ﷻ د يوه داسي کتاب جمعه کېدل چې د دين بنسټ دئ د دوی په عملنامو کي ايښي دئ. بيا حضرت زید ؓ د قرآن کریم په جمعه کولو کي دومري احتياط کاوه چې هيڅ آيات به يې د ليکلو پرته نه اخيستي (بلکي داسي آيات به يې په ليکلي ډول اخيستي) چې د نبی ﷺ په زمانه کي به ليکل سوی و دغه آيات به يې د نور ورسره يوځای کوی بيا به يې د حافظانو د لوستلو سره کاتي. (چې ليکلي آيات او د يادسوي آيات خو فرق نسته) څرنگه چې قرآن کریم په جلا - جلا ځايونو کښي ليکل سوی و په همدغه وجه يې په پيدا کولو کي څه ستيا او زحمت و مګر ټوله قرآن کریم پيدا سو. ابي بن کعب ؓ چې نبی ﷺ په خپله د قرآن کریم زيات پوه ورته ويلی و د قرآن کریم په جمعه کولو کي يې د زيد بن ثابت ؓ مرسته کول. په داسي زحمتونو سره قرآن کریم دغه مبارکوانسانانو تر ټولو لومړی جمعه کړی.

۸- د حضرت ابن مسعود ؓ د حديث په روايت کي احتياط

حضرت عبد الله بن مسعود ؓ د نوموتو اصحابانو څخه دئ ، دهغه اصحابانو د ډلي څخه دئ چې فتوي ورکونکي وه او د اسلام په پيل کي مسلمانان سوی وه او د حبشې هجرت يې هم کړی و په ټولو غزاو کي يې د نبی ﷺ سره ګډون کړی و د خاص خدمت په وجه د صاحب النعل

(خپلو والا) ، صاحب الوساده (بالنسبت والا) صحاب المظهرة (داوداسه ابووالا) لقبونه ورکړي سوي دي ځکه د نبي ﷺ زيات خدمتونه ده ته سپارل سوي وه رسول الله ﷺ دده په اړه داهم فرمايلي دي: د مشورې پرته که مي څوک امير ټاکي نو عبد الله بن مسعود به امير ټاکم . نبي ﷺ ده مبارک ته فرمايلي وه چې تاته هروخت دراتلو اجازه ده په بل ځای کي رسول الله ﷺ فرمايلي دي: څوک که غواړي چې په هغه ډول قرآن کریم ولولي چې نازل سوی دئ نو عبد الله بن مسعود **AA** په طريقه دي بې ولولي نبي ﷺ فرمايلي دي: ابن مسعود **AA** چې کوم حديثونه بيان کړي هغه رښتيا بولي ابو موسی اشعري **AA** فرمايلي دي: موږچي کله د يمن څخه راغلو نو تر ډېره وخته پوري مو ابن مسعود **AA** داهل بيتو څخه گڼي ځکه د رسول الله ﷺ په کور کي دده او د مور تگ اوراتگ دومره زيات و لکه دوی چې بې دکور خلک وي. (122)

خود دې ټولو سره سره ابو عمرو شيباني **AA** فرمايلي دي چې زه د ابن مسعود **AA** سره يو کال و او سپدم ما هېڅ کله دى نه وليدئ چې د يوې خبرې نسبت دي بې رسول الله ﷺ ته کړي وي که به بې نسبت رسول الله ﷺ ته کوى نو پرېدن به بې رپېدل راغله. عمر بن ميمون **AA** وايي چې زه تر يو کاله پوري د هري پنجشنبې په ورځ ابن مسعود **AA** ته ورتللم ما هېڅ کله دده څخه داسي خبره وانه ورېدل چې ده بې و رسول الله ﷺ ته نسبت کړي وي يوازي يوه ورځ بې حديث بيانوى پر ژبه بې راغلل چې نبي ﷺ و فرمايل نو بدن بې ورپېدئ په سترگو کي بې او بڼکي راغلې رگونه بې وپرسېدل او دا بې وويل انشاء الله هم داسي به بې ويلي يا به بې دې ته نژدې ويلي وي او يا به په دغه ډول و ، يابه ددې وينا څخه يو څه کم او يا به بې يو څه زيات فرمايلي وي. (123)

فايده: د اصحابانو مبارکاتو **AA** د حديثونو په اړه احتياط و ځکه رسول الله ﷺ فرمايلي دي : څوک چې پر ما باندې درواغ ووايي نو خپل ځای دي په اوږدو زخ کي تيار کړي. دوى مبارکان

(122) بخاري

(123) مقدمه او جزمسند احمد

ددې ويري څخه چې درواغ پر رسول الله ﷺ راڅخه ونه ويل سي نوهره مسئله به يې در رسول الله ﷺ دويټا او حالاتو سره برابره بيانول خودابه يې نه ويل چې دادر رسول الله ﷺ وينا ده ځکه دوي مبارکان وېرېدل چې داسي نه جي پر رسول الله ﷺ باندي درواغ وويل سي ددوي په وړاندي که موږ خپل ځانونه پر تله کړو نو بې شمېره بې خبرني حديثونه بيانو يو ده هم نه وېرېر و حال داچې د نبي ﷺ ولوري ته دخبري دنسبت کولو اورانقلولو کاريوه لويه ذمواړي ده. حنفي فقه هم زيات د عبد الله بن مسعود ؓ د ويناو وڅخه اخيستل سوي ده.

۹- و حضرت ابودرداء ؓ ته ديوه حديث لپاره دمدينې څخه ودمشق ته ورتلل

کثير بن قيس وايي چې زه ددمشق په مسجد کي د ابودرداء ؓ سره ناست وم چې يوسړي ابودرداء ؓ ته راغلی او ورته وې ويل چې زه دمدينې څخه ديوه حديث لپاره راغلی يم ما اورېدلي دي چې تا هغه حديث در رسول الله ﷺ څخه اورېدلی دی ابودرداء ؓ پوښتنه ځني وکړه چې دتجارت خودي څه کار نه و؟ هغه سړي ورته وويل: يا، بيا ابودرداء ؓ ترې وپوښتل: بل څه مقصد خودي نه و؟ سړي ورته وويل: يا، يوازي دحديث دزده کړي لپاره راغلی يم ابودرداء ؓ ورته وويل: ما در رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چې څوک دعلم لاسته راوړلو لپاره ځي الله ﷻ دهغه کس لپاره دجنت لاره اسانه کوي، ملائکي خپل وزرونه دعلم دزده کونکي دخوښۍ په موخه غوړوي او دطالب العلم لپاره دآسمان اومځکي اوسېدونکي دمغفرت غوښتنه کوي ترداسي بريده چې ماهيان په اوبو کښي طالب العلم ته دمغفرت غوښتنه کوي. د عالم ارزښت پر عبادت کونکي باندي داسي دئ لکه دسپوږمۍ ارزښت پر ستورو باندي. علماء دانبيآؤ

وارشان دي ، انبياء خپل وارشان د مال او شتمنۍ نه جوړوي بلکې خپلو وارشانو ته علم پرېږدي څوک چې علم لاسته راوړي هغه لوی دولت لاسته راوړي. (124)

فايده: حضرت ابودرداء را په هغه اصحابانو کي دئ چي په فقه کښي پوهېدئ او دته حکيم الامت (دامت پوه) ويل سوي دي. ده مبارک فرمايلي دي: ماديبي عليه السلام د نبوت په وخت کي تجارت کاوه د مسلمانېدو وروسته مي وغوښتل چي تجارت او عبادت دواړه وکړم خودواړه نه سره کېده نو تجارت مي پرېښودئ اوس مي زړه داسي دئ: که چيري دمسجد په دروازه کي مي دکان وي يولمونځ هم نه راڅخه قضا کېږي ، دورځي څلوېښت ديناره وگټم او بيا يې صدقه کړم لامي هم تجارت نه خوښيږي. يو چا پوښتنه ځني وکړه: چي ولي دي داسي تجارت نه خوښيږي چي لمونځ هم نه درڅخه قضا کېږي او هره ورځ دومره گټه هم کوي بيا يې دالله ﷻ په لاره کي خرڅوي؟ ده مبارک په جواب کي ورته وويل: حساب خو غواړي. ابودرداء را دا هم فرمايلي دي چي زه دمرگ سره مينه لرم ددې لپاره چي دخپل بادا سره ملاقات وکړم ، دمسکنت سره مينه لرم دعا جزی لپاره ، او دناروغۍ سره مينه لرم ددې لپاره چي گناه مي ومنيځل سي. (125)

په پورتنۍ قصه کي (تاسو وليدل) چي يو صحابي ديوه حديث لپاره دومره لوی سفر کړي و ددوی مبارکانو لپاره دحديثونو په لاسته راوړلو کي سفر څه گران کار نه و ديوه حديث داوړېدلو او زده کولو لپاره ډېر لري سفر کول دوی مبارکانو ته اسانه و. شعبي رحمته الله عليه يو مشهور محدث دئ دکوفي اوسيدونکی دئ يوه ورځ يې خپل شاگرد ته يو حديث وايه او بيا يې ورته وويل واخله دا حديث دي په خپل کور کي مفت (وپيا) په لاس درغلی که نه نو ددغه يوه حديث لپاره به دي هم مدينې منورې ته سفر کاوه ځکه په لومړيو کي دحديثونو خزانه مدينه منوره وه. دعلم سره مينه لرونکو حضراتو دعلم لاسته راوړلو لپاره ډېر لوی او اوږده سفرونه کړي دي

(124) ابن ماجه

(125) تذکره

سعید بن المسیب رضی اللہ عنہ یو نوموتی تابعی دئ ، دی مبارک فرمایي: زه دیوه حدیث شریف لپاره خو ورځي او شپې پیاده (پلي) تللی یم امام الائمه امام بخاری رحمہ اللہ په سنه ۱۹۴هـ کي پیدا سوی دئ په سنه ۲۰۵هـ کي یعنی دیو لسو کالو په عمر یې د حدیثو د علم لوستل شروع کړي دي. عبدالله بن مبارک رحمہ اللہ ټول کتابونه په کوچنوالي یاد کړل کوم حدیثونه چي په خپل ښار کي لاسته ورتلل هغه یې زده کول بیایي په سنه ۲۱۲هـ کي سفر پیل کړی دده مبارک پلار وفات سوی و دی یتیم و په سفر کي یې مور ورسره ملگرې وه. د سفر د پیل څخه وروسته یې بلخ ، بغداد ، مکې مکرّمې ، بصرې ، کوفې ، شام ، عسقلان ، حمص او دمشق ښارونو ته سفرونه وکړل او هر ځای چي به د حدیثو ذخیره لاس ته ورتله په لاس یې راوړل په داسي کثرتوب کي د حدیثو استاذ سو چي پرمخ یې د ډیري وېسته نه و دی مبارک وایي: زه د اتلس کالو وچي ماد اصحابانو او تابعینو د فیصلو نومی کتاب جوړ کړی. حاشد رحمہ اللہ او دده یو ملگري وایي چي موږ به د امام بخاری رحمہ اللہ سره یو ځای استاذ ته ورتلو ما او ملگري به لیکل کول خو امام بخاری رحمہ اللہ به داغسي چوپ ناست و یو وخت موږ ورته وویل: ته خو داغسي وخت تېروي؟ ده جواب رانه کړی موږ په تکرار سره دغه سوال ځني وکړی ده مبارک راته وویل: زه مو ډېر تنگ کړم راوړی تاسو څه لیکلي دي موږ خپله لیکنه راوړه چي شاوخوا پنځلس زره (۱۵۰۰۰) حدیثه کېدل ده مبارک دغه ټوله حدیثونه په یاد راته وویل موږ بېخي ورته حیران سو.

۱۰- د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ و یو انصاري ته ورتلل

حضرت عبد الله بن عباس رضی اللہ عنہ فرمایي: ما یو انصاري ته وویل: نبی صلی اللہ علیہ وسلم خو وفات سو تر اوسه پوري د اصحابانو یوه لویه ډله موجوده ده راځه ددوی څخه په پوښتنو مسئلې یادي کړو انصاري راته وویل: ددومره ډېرو اصحابانو په شتون کي به تاته خلگ د مسئلې پوښتلو لپاره

راځي؟ لنډه دا چې هغه انصاري همت نه وکړی خوزه د مسئلو په زده کړه پسي روان سوم کله چې به زه خبر سوم چې فلاني صحابي فلانی حديث د رسول الله ﷺ څخه اورېدلی دی زه به ور تلم او څېړنه به مې ځني کوله. ماته د مسائلو ډېره لويه زخيره د انصارو څخه لاسته راغله ځينو خلکو ته به ور غلم نو معلومه به سوه چې بیده دی نو خپل پتو به مې په در بند کي کښېښودئ هلته به کښېناستم که څه هم د باد او دوړو له امله به خاوري زما پر خوله او بدن باندي باد پدلي خو ما به انتظار کاوه کله چې به هغه را کښېناستی نو کومه خبره به چې ما به ځني زده کول هغه به مې ځني وپوښتل هغه سړي به راته وويل: ته د نبي ﷺ د اکا زوی يې تا ولي دومره تکليف ايستلی دی؟ زه به درغلی وای ما به ورته وويل: زه د علم حاصلونکي يم او د علم حاصلونکی دراتلو مستحق وي. ځينو اصحابانو رضي الله عنه به زما څخه پوښتنه وکړه چې د څه وخت څخه ناست يې؟ ما به ورته وويل د ډېرو وخت څخه ناست يم. هغه سړي به راته وويل: تابد کول ولي دي خبر نه راکوئ؟ ما به ورته وويل: زما زړه نه غوښتل چې تاسو زما په وجه د خپلو اړتياو د خلاصېدو مخکي راسی آخر داسي وخت راغلی چې خلک به ماته راجمعه سول ددې لپاره چې علم راڅخه زده کړي. بيا هغه انصاري صاحب وويل: افسوس دغه هلک ترموړ ډېر هوښيار و. ⁽¹²⁶⁾

فايده: دا هغه شی دی چې په وجه يې عبد الله بن عباس رضي الله عنه ته يې د (حبر الامة) او د (بحر العلم) لقبونه ورکړي دي. کله چې دی مبارک وفات کېدی نو په طائف کي يې تشریف درلودئ د جنازې لمونځ حضرت محمد ص ورکړی چې د حضرت علي کرم الله وجهه زوی و او وې فرمايل: نن ددې امت امام رباني رخصت سو. حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه فرمايي: د قرآن کریم د آياتونو د شان نزول په پېژندلو کي عبد الله بن عباس رضي الله عنه تر ټولو ممتاز و حضرت عمر رضي الله عنه به ده ته د علماؤ په خاص صف کي ځای ورکاوه دا ټوله دده د قرباني، تنېجه وه که نه نو دی چې د خپلي

صاحبزادگی. په گمان اوسېدی (يعني دا چي زه د رسول الله ﷺ د اکا زوی یم) چیرې دې لوی مقام ته رسېدای سواي په خپله د آقاي نامدار حضرت رسول اکرم ﷺ ارشاد دئ چي فرمایي: د کوم چا څخه چي علم حاصلوی د هغه په مخ کي عاجزي کوئ په بخاري شریف کي د مجاهد ﷺ څخه نقل سوی دئ: چي څوک په علم او زده کړه کي شرم يا کبر کوي علم لاسته نه سي را وړلای حضرت علي ﷺ فرمایي: څوک چي ما ته يو حرف را ونښي هغه زما بادار دئ دده خوښه ده چي ما ازادوي که مي غلاموي.

يحيي بن کثير ﷺ فرمایي: علم په ارامتيا او استراحت سره نه حاصلېږي. امام شافعي ﷺ فرمایي: څوک چي د ميني پرته او ياپه بې پروايۍ سره علم حاصل کړي دغه کس نه سي کامياب کېدلای څوک که علم په عاجزۍ او داپتيا په ډول لاسته راوړي کاميابه کېدای سي. يحيي بن مغیره ﷺ يولوی محدث دئ، دی مبارک فرمایي: موږ به د استاد څخه داسي وېرېدو لکه څوک چي دپاچا څخه وېرېږي: امام بخاري ﷺ دده په اړه وايي: ده مبارک به د محدثينو دومره احترام کاوه چي مادل چادومره احترام نه دئ ليدلی. امام ابويوسف ﷺ فرمایي: ماد مشرانو څخه اورېدلي دي چي څوک د استاد احترام نه کوي هغه نه سي کاميابه کېدای. په پورتنۍ قصه کي د عبدالله بن عباس ﷺ ديوې خوا د استادانو احترام او دهغوی په وړاندې عاجزي معلومېږي د بلې خوا دده مبارک د علم سره مينه او شوق معلومېږي د چا څخه چي به يو حديث وو دی به په خبرسو دستي به ورتلی هغه حديث به يې زده کوی که هر څومره تکليف او زحمت پکښې وای. اصلي خبره دا ده چي څو تکليف پر ځان نه يوسي علم خوڅه کوي بلکي يو کوچنی شی هم لاسته نه سي راوړای دايو مشهور متل دئ چي وايي: (مَنْ طَلَبَ الْعُلَى سَهَرَ الْيَالِي).

يعني څوک که لوړې مرتبې غواړي نو شپې به روڼوي

متفرقي علمي کارنامې

حارث بن يزيد ، ابن شبرمة ، قعقاع او مغیره رضي الله عنه څلور اصحابان وه دوی مبارکانوبه دماخستن تر لمانځه وروسته يو علمي بحث شروع کړی دسهار تر اذانه پوري به يو هم نه جلا کېدئ. لیث بن سعد رضي الله عنه فرمایي: امام زهري رحمته الله به دماخستن دلمانځه څخه وروسته په اوداسه باندي دحدیثونو سلسله شروع کړه دسهار تر اذانه به یې ورسول. ⁽¹²⁷⁾

(دارمي) دراوردي رحمته الله وایي: امام ابو حنیفه رحمته الله او امام مالک رحمته الله ماولیدل چي دماخستن تر لمانځه وروسته یې په یوه مسئله کي بحث شروع کړی پرسهار سو او هلته یې دسهار لمونځ وکړی هغه هم داسي مسئله وه چي ملامتول نه وه پکښي. ⁽¹²⁸⁾

ابن فرات بغدادی رحمته الله چي کله وفات سو اتلس ۱۸ صندوقه کتابونه ځني پاته سوه چي په دغه کتابو کي یې اکثره په خپل قلم لیکلي وه ستره خبره لاداده چي دمحدثینو په آند دنقل په صحت اوښه والي کي دده لیکل سوی ښه دلیل دی. ابن جوزي رحمته الله یونوموتی محدث دی دده مبارک پلار دده په درې کلنی کي وفات سو دده مبارک دیتیم والي په حالت وده وکړه. مگر دتکلیف ایستلو یې دا حال و چي دجمعې دلمانځه پرته به بل چیري دکور څخه لیري نه تلئ یوه ورځ یې پر منبر وویل: مایه دغه خپلو گوتو دوه زره (۲۰۰۰) جلده لیکلي دي په دې کي تر دوه نیم سوه (۲۵۰) کتابونو زیات دده خپل وه. څلور برخي لیکل روزانه دده عادت و. ددرس یې داسي حالت و چي په یو وخت کي دده شاگردان سل زره اټکل سوي دي. امیران ، پاچاهان او وزیران به دده ددرس په مجلس کي حاضر وه.

(127) دارمي

(128) مقدمة

ابن جوزي رحمه الله فرمايي: سلو زرو ۱۰۰۰۰۰ کسانو زمالاس نيوی کړي دي او شل زره زما په لاس مسلمانان سوي دي. ددې سره چي د شيعه گانو زور وده مبارک ډېر تکليفونه پرځان تېر کړي دي. (128)

ده مبارک د حديثو د ليکلو په وخت کي قلمونه تراشل هغه تراش سوی پسپل يا هغه براده يې سره يوځای کول کله چي وفات کېدئ نو وصيت يې وکړی چي په دغه تراشنو (برادې) سره زما د غسل اوبه تودې کړی ده مبارک دومره قلمان استعمال کړي وه چي يوازي تراشني يې دومره زياتي وې چي دده مبارک دمړيني وروسته يې دده د غسل اوبه په تودې کړې يوڅه تراشني لاپاته سوي.

يحيي بن معين رحمه الله يو نوموتي استاذ دی، دی مبارک وايي: ما په خپلو لاسونو لس سوه زره ۱۰۰۰۰۰۰ حديثونه ليکلي دي.

ابن جرير طبري رحمه الله يو مشهور مؤرخ دی، دی مبارک د اصحابانو او تابعينو په حالاتو بڼه خبر دئ تر څلوېښتو کالو پوري يې هره ورځ څلوېښت پاڼي ليکل عادت وو دده مبارک د وفات وروسته دده شاگردانو حساب وکړی څومره پاڼي چي ده په ژوند کي ليکلي وې د بالغ کيدو څخه تر وفات پوري يې ټولي پاڼي جمعه کړې بيا يې دده پر ژوند ووېشلې نو پر ورځ باندې څوار لس پاڼي راووتې. دده د تاريخ طبري نومي کتاب مشهوره دئ په عمومي ډول تر گوټو کيدای سي کله چي ده د تصنيف اراده وکړه نو د څلگو څخه يې وپوښتل چي د ټول عالم تاريخ ليکل به تاسو خوشحاله کړي؟ څلگو پوښتنه ځني وکړه چي اندازه به يې څومره وي؟ ده په جواب کي ورته وويل: چي تقريبا ديرش زره پاڼي به راسي څلگو ورته وويل: ددې کتاب د پوره کېدو مخکي به عمرونه ختم وي يعني موږ به مړه سو بيا به بشپړ سي ده ورته وويل: ان الله، همتونه ټيټ سوه

ددې څخه وروسته يې کتاب را لنډ کړی تقریبا درې زره پاڼې سو په همدغه ډول دده تفسیر چې یادونه یې وسوه په عمومي ډول لاسته راتلای سي.

دارقطني رحمه الله د حدیثو یو مشهور مؤلف دی د حدیثو د زده کړې لپاره یې بغداد، بصرې، کوفې، واسط، مصر او شام ته سفرونه کړي دي یوه ورځ د استاد په مجلس کې ناست وو استاد حدیث لوستی ده یوشی د کتاب څخه نقل کاوه یوه ملگري یې نیوکه باندې وکړه چې ته بلې خواته متوجه یې ده ورته وویل: زما او ستا په توجه کې فرق دی ته راوښایه چې استاد تراوسه پورې څومره حدیثونه وویل ملگري یې په فکر کې ډوب سو ده ورته وویل: استاد اتلس ۱۸ حدیثونه وویل لومړی داو دوهم داو په دغه ترتیب یې ټوله حدیثونه سره دسند ورتنه وویل.

حافظ اثرم رحمه الله یو محدث دی، ده مبارک د حدیثو په یادولو کې زیات تمرین کاوه یو ځلې یې حج ته تشریف یوړی هلته حرم ته د خراسان څخه دوه لوی حدیثو عالمان راغلي وه او په حرم شریف کې یې په جلا - جلا ډول درس ورکاوه وهر یوه ته د زده کونکو یوه لویه ډله ناسته وه دی مبارک د دواړو په منځ کې کنښناستی او د دواړو څخه یې په یوه وخت کې حدیثونه ولیکل. عبدالله بن مبارک رحمه الله یو مشهور محدث دی دده مبارک په علم حاصلولو کې زحمتونه زیات مشهوره دي ده مبارک په خپله فرمایلي دي: چې ما څلور زرو استادانو څخه حدیث زده کړي دي

علي بن حسن رحمه الله وايي: یوه شپه سخت یخ وو زه او ابن مبارک د ما خستن دلمانځه کولو وروسته دمسجد څخه راتلو چې په دروازه کې دیوه حدیث په اړه زما او دده په منځ کې خبرې شروع سوې ما به څه ویل ده به هم یوڅه ویل په همدغه ځای کې په ولاړې ولاړ وو چې دسهار اذان وسو.

حمیدي رحمه الله یو مشهور محدث دی نو موږي هغه کس دی چې د بخاري او مسلم حدیثونه یې یوځای کړي دي ټوله شپه به یې لیکل کول دگرمي په وخت کې چې به ډېر تنگ سو نو یوه تالی-

(پياله) به يې داو بو څخه ډکه کړه په هغه کي به کښېناستی ليکل به يې کول دټولو خلگو څخه به جلا اوسېدئ او شاعر هم و چې دده يو شعر په دې ډول دئ:

لِقَاءَ النَّاسِ لَيْسَ يُفِيدُ شَيْئًا سِوَى الْهَدْيَانِ مَنْ قِيلَ وَقَالَ
فَاقْلَلْ مَنْ لِقَاءِ النَّاسِ إِلَّا لَأَخْذِ الْعِلْمِ أَوْ إِصْلَاحِ حَالِ

ژباړه: د خلگو په ملاقات کي هيڅ گټه نسته دې ځايه خبرو پرته نو د خلگو ملاقات لږ کړئ
ماسوا ددې څخه چې دا ستاذ څخه د علم حاصلولو لپاره خبري وکړي يا د نفوس د اصلاح لپاره
د شيخ سره ملاقات وکړي.

امام طبراني رحمه الله يو مشهور محدث دئ ډېر کتابونه يې ليکلي دي يو چا دده د کتابونو
ډېروالي وليدئ نو پوښتنه يې ځني وکړه چې څنگه دي ليکلي دي؟ ده مبارک ورته وويل:
ديرش کاله مې شپه او ورځ پر بوريا چتيايي تېر کړي دي. ابو العباس شيرازي رحمه الله وايي:
ما د طبراني رحمه الله څخه درې سوه زره ۳۰۰۰۰۰ حديثونه ليکلي دي.

امام ابو حنيفه رحمه الله په ناسخ او منسوخ حديثونو کي زياته څېړنه کول کوفه چي په دغه
زمانه کي د علم کور ورته ويل کېده هر څومره محدثين چي پکښې وه ده مبارک دټولو حديثونو
جمعه کړي وه کله چي به د دباندي څخه يو محدث راغلی نو ده به شاگردانو ته امر وکړي: چي که
دده سره يوداسي حديث وي چي زموږ سره نه وي نو څېړنه يې وکړي. امام ابو حنيفه رحمه الله چي به کله
په يو علمي مجلس کي د يوې مسئلې څېړنه کول په دغه مجلس کي به په حديثو او فقه پوه
خلگ په زيات شمېر ناست وه نو کله به پر دغه مسئله يوه مياشت خبري و سوي وروسته چي به
فيصله وسوه نو هغه به دده مذهب وگرځول سو او وه به ليکل سوه

د امام ترمذي رحمه الله د نامه څخه به څوک ناخبره وي (يعني هر سړی يې پېژني) د حديثو زيات
يادول دده خصوصي ځانگړتيا وه او د حافظې په توان کي مشهوره و يو وخت دده څخه محدثينو
امتحان واخيستی څلوېښت داسي حديثونه يې بيان کړه چي مشهوره نه و امام ترمذي رحمه الله د ستي

بیان کره. امام ترمذی رحمہ اللہ فرمایي: ما یوہ ورخ دمکي مکرمي په لاره کښي داستاذ څخه دوه حدیثونه نقل کره نابیره دهغه استاذ سره مي ملاقات وسو که څه هم هغه حدیثونه مانقل کړي وه خوومي غوښتل چي داستاذ څخه يي په خپله واورم نو داستاذ څخه مي دویلو غوښتنه وکړه استاذ حدیثونه ویل شروع کړه نابیره داستاذ سترگي زما په لاس کي پر هغه کاغذ ولگېدې چي ماهغه دوه حدیثونه پکښي لیکلي وه استاذ چي کاغذ ولیدي نو دواړه حدیثونه يي ولیدل ناراضه سو او ماته يي وویل: ته نه شرمیږي چي حدیثونه دي زده دي اود سره دي بیايي په ماهم وايي ما ورته وویل: استاذ! دا حدیثونه ماستا څخه پرلاري واورېدل ته چي هر حدیث ووايي زما دستي په یادوي داستاذ باور نه وسو نو راته وې ویل: ښه ته هغه حدیثونه ووايه چي ما ویلي وي، ما ټوله حدیثونه ورته وویل بیا استاذ راته وویل دا حدیثونه به ستا دپخوا څخه یاد وه ما ورته وویل: استاذ! ته اوس نوي حدیثونه ووايه زه به يي دستي درته ووايم استاذ نوي حدیثونه وویل ما دستي په یاد ورته وویل یوه غلطی مي نه وکړل. دا دپخوانیو محدثینو او علماو زحمتونه وه چي دعلم په لاسته راوړولو او خورولو کي يي گالل چي دهغه ټولو شمېرل هم گران کار دی.

قرطمة رحمہ اللہ یو محدث دی چي زیات مشهور نه دی دده یوشاگرد داؤد رحمہ اللہ وایي: خلگو به دا بو حاتم رحمہ اللہ او داسي نورو دحافظي بیان کاوه خو ما چي دقرطمة رحمہ اللہ حافظه لیدلې ده بل مي هیڅ چیري دومره حافظه نه ده لیدلې زه یوه ورخ قرطمة رحمہ اللہ ته ورغلم ده راته وویل: په دغه کتابو کي چي دي هریو زړه غواړي راوایي خله زه يي په یاد درته وایم ما کتاب الاشربة راپورته کړی ده مبارک ددغه کتاب هر باب دسر څخه تر پایه پوري ټوله ووايه په دغه ترتیب يي ټوله کتاب په یاد تېرکړی.

ابوذرعه رحمہ اللہ وایي: دا امام احمد بن حنبل رحمہ اللہ لس سوه زره ۱۰۰۰۰۰ حدیثونه یاد وه.

اسحاق بن راهويه رحمہ اللہ وایي: ما سل زره حدیثونه جمعه کړي دي او د دیر شو زرو ډېر زما په یاد دي. خفاف رحمہ اللہ وایي: اسحاق رحمہ اللہ موږ ته یوولس زره حدیثونه په یاد و لیکل او بیا یې هغه ټوله په لیکل سوي ترتیب په یاد وویل یو حرف یې نه پکښي کم کړی دی اونه یې پکښي زیات کړی دی.

ابو سعد اصبهاني بغدادی رحمہ اللہ د ابو نصر بغدادی رحمہ اللہ د حدیثو دزد کړي لپاره د شپاړسو کالو په عمر بغداد ته روان سو پر لاري یې دده د وفات خبر واورېدئ بې اختیاره یې وژړل او په چغو یې وویل: چي ددې استاذ د حدیثو سند به بیا د چا څخه ترلاسه کوم. دا هغه وخت کېدای سي چي دیو چا دیو شی سره مینه وي. دده مبارک مسلم شریف ټوله په یاد و او په یاد به یې طالبانو ته لیکي. یوولس حجه یې کړي وه کله چي به خوراک ته کښېناستی نو سترگي به یې داوښکو څخه ډکي سوي. ابو عمر ضریر رحمہ اللہ چي پیدا سوړوند و خو د حدیثو په حافظانو کي شمېرل کیږي. په علم فقه، تاریخ او علم میراث کي یې پوره مهارت درلودئ.

د ابو الحسین اصبهاني رحمہ اللہ بخاري او مسلم دواړه یاد وه بخاري خويې داسي یاد و چي چا به د کوم حدیث سند ووايه ده د ستي دهغه حدیث متن ورته وایه. شیخ تقی الدین بعلبکي رحمہ اللہ په څلورو میاشتو کي مسلم یاد کړی او د جمع بین الصحیحین حافظ و، د کرامت څښتن و، بزرگ و او د قرآن کریم حافظ و. سورة الانعام یې په یوه ورځ په یاد کړی.

ابن السني رحمہ اللہ د امام نسائي رحمہ اللہ مشهور شاگرد دئ د ژوند تر پایه پوري په حدیثو کي مشغول و. زوی یې وایي: زما پر لیکل کول آخريې قلم او مشوانی. کښېښوده لاسونه یې په دعا پورته کړه په دغه حالت کي مړ سو. علامه ساجي رحمہ اللہ په کوچنیوالي کي د فقه علم لاسته راوړی. بیا په حدیثو مشغول و. په هرات کي لس کاله و اوسېدئ د دغه وخت په اوږدو کي یې شپږ واړه ترمذي په خپل لاس و لیکي دابن منده رحمہ اللہ څخه یې غرائب شعبه، زده کاوه ابن منده رحمہ اللہ.

په دغه حالت کي دماخستن ترلمانځه وروسته وفات سو. داستاذ علمي مینه دشاگرد ترعلمي میني ددرنښت ورپه ځکه دژوند ترآخري پوري يې درس کاوه.

د ابو عمر خفاف رحمته الله علیه سل زره حدیثونه په ژبه یاد و. د امام بخاري استاذ عاصم بن علي رحمته الله علیه چي کله بغداد ته ورسېدئ نو دشاگردانو دومره باندي گڼه سوه چي زیات وخت به د شاگردانو شمېر سلوزرو ته ورسېدئ یوه ورځ د شاگردانو اندازه معلومه کړل سوه نو یو سل او شل زره شاگردان وه. ځني وختونه به د حدیثو ځني الفاظ څو واره تکرارېدل. دده یو شاگرد وايي چي یو وار (حدثنا ابو اللیث) لفظ څوارلس واره تکرار سو بسکاره خبره ده چي څوک یو سل او پنځویشت زرو ته او ازرسوي نو خامخا به ځني الفاظ تکرارېږي.

ابو مسلم بصري رحمته الله علیه چي کله بغداد ته ورسېدئ نو په یولوی میدان کي ددرس لپاره کښېناستی او و نفرو به په ولاړه و نورو ته دلیکلو لپاره ویل کول لکه د اختر تکبیرونه چي ویل کیږي ددرس څخه وروسته مشاوي. و شمېرل سوي څلوېښت زره وي او هغه کسان چي لیکل يې نه کول بلکي یوازي يې اوریدل کول دهغو شمېر ترلیکونکو زیات وو.

د فریابي رحمته الله علیه په مجلس کي په دغه ډول درې سوه لیکوالان ولاړه د شاگردانو د شمېر د پروالي ددغه لیکوالانو څخه معلومیږي چي څومره به زیات وه چي یوازي فتحه ورکونکي درې سوه دي. په دغسي سترپا و تېرولو سره ددغه پاک دین علم ترنن پوري ژوندی دی.

امام بخاري وايي: د شپږو سوو زرو حدیثونو څخه مي دبخاري د حدیثونو انتخاب وکړی چي اوه زره دوه سوه پنځه اويا (۷۲۷۵) حدیثونه دي او ده مبارک چي به هر حدیث لیکي نو دوه رکعته نفل به يې کول بیا به يې حدیث لیکي کله چي بغداد ته ورسېدئ نو محدثینو دده څخه امتحان واخیستی په دې ډول چي لس کسان وگمارل سو دغه کسانو ته يې لس، لس حدیثونه انتخاب کړل بیا يې الفاظ وربدل کړل بیا يې دده څخه پوښتنه وکړه په غلط ډول به يې حدیث ورته ووايه بیا يې ورته وویل زه نه یم خبر چي حدیث څه ډول دی په دغه ډول لسو سره

پوښتنه ځني وکړه ده مبارک په ترتيب سره لومړی و لومړی پوښتنوونکي ته وويل: تاداسوال وکړی حديث دي په دې ډول ووايه دا غلط دئ اصل يې داسي دئ. بيا يې دوهم ته ووايه بيا يې دريم ته ووايه په دغه ترتيب يې لسو کسانو ته جواب ووايه او هر سړي ته به يې هغه الفاظ هم ويل چي هغه به اول غلط ويلي وه په دغه ډول يې سل حديثونه دوی ته وويل.

امام مسلم رحمه الله د څوارلسو کالو په عمر د حديثو زده کړه شروع کړه او د ژوند ترپايه پوري په دغه حديثو مشغول و. دی مبارک فرمايي: مادمسلم شريف دپاره ددروسو ورو حديثونو څخه حديثونه انتخاب کړه او مسلم شريف مي ځني وليکي چي دوولس زره حديثه پکښي دي. امام داود رحمه الله فرمايي: ما پنځه سوه زره حديثونه اوربدلي دي په دغه ټولو کي مي څلور زره اته سوه حديثونه انتخاب کړه او سنن ابي داود کتاب مي ځني جوړ کړی.

يوسف مزي رحمه الله يو مشهور محدث دئ ، د اسماء رجال (د حديث د نقل کونکو د نومانو) امام دئ اول يې په خپل ښار کي فقه او حديث زده کړل بيا يې مکي مکرمي ، مديني منوري ، حلب ، حمات ، بعلبک او داسي نورو ځايونو ته سفرونه وکړل. ډېر کتابونه يې په خپل قلم سره ليکلي دي. تهذيب الکمال يې په دوه سوه ټوکه کي ليکلي دي او کتاب الاطراف يې تر اتياوو جلدو زيات دئ. دده مبارک عادت دا و چي زيات وخت به چوپ و د خلگو سره يې خبري کمي کولې زيات وخت به په کتاب مشغول و ، د حسد کونکو له وجهي دښمني ورته پېښه سوه خوده د هيچا څخه بدله نه واخيسته. ددې مبارکانو حالات او قصې بيخي ډېري دي د ټولو ليکل لوی ، لوی کتابونه هم نسي کولای خودلته مي دوې درې قصې د نمونې په ډول ددې لپاره راوړي چي دا د حديثو علم چي ديارلس سوه کاله وروسته داسي پياوړی دئ ، ددې لپاره څومره تکليفونه ايستل سوي دي او په څومره قرباني سره ساتل سوی دي او کوم خلگ چي د علم لاسته راوړلو دعوې کوي او ځانته طالب العلمان وايي هغه ددې علم لپاره څومره خورای تېره وي آيا په هغه ډول دي که يا ؟ او که صرف وخت تېرول دی ؟ او که چېري موږ په

آرامۍ، استراحت، عيش او عشرت ژوند غواړو او د دنيا په کارنو کې مشغول اوسو او دا موفکړوي چې د نبی ﷺ د دين او حديثو حفاظت کوونکي یو نو دا د (این خیال است و محال است و جنون) پرته بل شی نه دی.

(يعني دا داسي يو فکر دی چې شونې نه دی اولیونتبو دئ) ⁽¹³⁰⁾

نهم باب

دنبی ﷺ فرمانبرداري، حکم منل او دا کتل چې د نبی ﷺ منشاء مبارکه څه ده؟ که څه هم د اصحابانو هر کار دنبی ﷺ په تابعداري کې و او د تېرو قصو څخه هم دا خبره معلومېږي خو دلته یو څو قصې بیانوو چې موږ د خپلو حالاتو سره په دې باب سره په خصوصي ډول مقابله وکړو او وگورو چې موږ د الله ﷻ او دهغه د رسول ﷺ فرمانبرداري ترکومي اندازې پورې کړې ده، کوم چې زموږ خلگ په دې هیله دي چې هغه ترقي او نصرت به موږ ته راسي لکه دوی مبارکانو ته چې راغلی و که زموږ خلگ رنستیا ددې هیله لري نو په هغه ډول دي ژوند اختیار کړي لکه دوی چې وکړی او دنیا ته یې ونښودئ.

۱- د حضرت عبدالله بن عمرو بن العاص رضی الله عنه پتو سوځل

(¹³⁰) نوموړی بیت په پوره ډول داسي دی . هم خدا خواهي هم دنيا خواهي هم بنون — این خیال است و محال است و جنون .
ژباړه : هم خدای غواړی هم دنيا غواړي هم زامن غوري دا یوازي خیال دی امکان نه لري اولیونتبو دی په پورته موضوع کې شیخ وفرمایل : چې څوک داسي په عيش او عشرت کې علم لاسته راوړل غواړي دا داسي دی لکه څوک چې خدای ، دنيا اوزامن ټوله غواړي لکه هغه چې لیونتبو دی په داسي ډول علم لاسته راوړل هم لیونتبو دی . ژباړن

حضرت عبدالله بن عمرو بن العاصؓ فرمايي: چې موږ يو وار د نبيﷺ سره په سفر کي ووزه د نبيﷺ حضور ته ورغلم پر ما باندې يو پتو و چې په کسم (ژړ ډوله رنگ) باندې لږ رنگ سوى و نبيﷺ چې پتو وليدئ نو ماته يې وويل: دا دي څه شی پر ځان اچولی دئ؟ ما د نبيﷺ ددې پوښتنې څخه دده مبارک د ناخوښۍ اثرات معلوم کړل دستي کورته ولاړم په کور کي ښځو په نغري کي اور بل کړی و ما پتو په اور کي واچوی. دوهمه ورځ چې راغلم نبيﷺ راته وويل: هغه پتو دي څه کړئ ما ورته قصه وکړه ده مبارک راته وويل: ولي دي وښځو ته نه ورکاوئ د ښځو لپاره خويې پروا نه کول. (131)

فايده: که څه هم د پتو سوځولو اړتيا خونه وه خو د چا په زړه کي چې د چا د ناخوښۍ او ناراضۍ گذار سوى وي هغه ددې هم نه وي جوگه چې لږ فکر وکړي چې آيا ددې پتو لپاره يوه بله لاره هم سته که يوازي له منځه وړل دي. البته زما په ډول نالايقه چاته به نو خدای خبر څومره فکرونه وړلو بدلي وای چې د نبيﷺ ناراضي څومره اندازه ده او پوښتنه به مي کړي وای چې بله لاره هم لري دا جازې لپاره که يا؟ نبيﷺ خو پوښتنه کړې ده منع خويې نه ده کړې او داسي نور.

۲- د يو انصاري خپله ودانۍ نړول

نبيﷺ يوه ورځ د کور د باندې تشریف وړی و چې وې ليدل يو گنبد لور په لور په سوېده دملگرو څخه يې پوښتنه وکړه چې دا څه شی دئ؟ ملگرو ورته وويل: دا فلاني سړي گنبد

جوړه کړې ده نبي ﷺ چوپ سو . يو بل وخت هغه انصاري د نبي ﷺ و حضور ته ورغلی نبي ﷺ ته يې سلام ووايه نبي ﷺ مخ ځني واروی انصاري فکر وکړې چې ښايي د نبي ﷺ نه وي فکر سوی بيا يې سلام ورته ووايه نبي ﷺ بيا هم جواب نه ورته ووايه انصاري ددې زغم نه سواي کولای دستي يې د ناستو اصحابانو ﷺ څخه پوښتنه وکړه او څېړنه يې وکړه چې ولې زه د نبي ﷺ په نظر نه ورځم ؟ اصحابانو ﷺ ورته وويل : نن نبي ﷺ د باندې تللی و ستا گنبد ه يې وليده بيا يې پوښتنه وکړه چې دا د چا ده ؟ انصاري چې دا واورېدل دستي ولاړی هغه گنبد ه يې ونړول داسي يې د مخکي سره سمه کړه چې هيڅ ښان يې نسو پاته او بيا يې داهم ونه کړه چې راغلی وای او نبي ﷺ ته يې ويلې وای چې ستا د ناخوښۍ له وجې مې گنبد ه ونړول ، نابېره نبي ﷺ په خپله هلته تېرېدئ نو وې ليدل چې گنبد ه نسته پوښتنه يې وکړه ، اصحابانو ﷺ ورته وويل : څو ورځې مخکي چې تاسو دده څخه مخ اړولی و ده زموږ څخه پوښتنه وکړه ، موږ ورته وويل : نبي ﷺ ستا گنبد ه ليدلې ده دی ولاړی هغه گنبد ه يې بيخي ونړول. نبي ﷺ وفرمايل هره آبادي د سړي لپاره عذاب دئ مگر هغه آبادي نه چې د سختي اړتيا او مجبوري لپاره وي.⁽¹³²⁾

فايده: دا د پوره مينې خبرې دي ، دوی مبارکانو داهم نه سواي زغملای چې د رسول الله ﷺ مخ مبارک غمجن وويني تر خپل ځان يې رسول الله ﷺ گران بلی ، دغه مبارک صحابي خپله گنبد ه ونړوله بيا يې داهم نه کول چې د نړېدو وروسته راغلی وای او رسول الله ﷺ ته يې ويلې وای چې ستا د خوشحالی په موخه مې گنبد ه ونړول بلکې نبي ﷺ چې کله په پېښيدونکي ډول هلته ولاړی په خپله يې ولیدل. نبي ﷺ ته پر آبادۍ باندې پيسې مصرفول په خصوصي ډول ناخوښه کار و په ډيرو احاديثو کې ددې بيان راغلی دئ. په خپله د نبي ﷺ د بيبیانو خوني دخرما د ښاخونو کوډلي وې او د دروازو پردې يې د گونيو څخه جوړې وې

ددې لپاره چې د پردی سړی نظر دننه ولاړ نسي. یو ځل نبي ﷺ یو ځای په سفر تللی وو ام سلمې ؓ ته یو څه مال په لاس ورغلی نو دې مبارکي خپله خونه د خرماوو د لښتو پر ځای په اومو خښتو جوړه کړه نبي ﷺ چې کله ولیده نو دې ته یې وویل: دادې څه کړې دي؟ دې مبارکي ورته وویل: په هغه خونه کې د بې پردګۍ شک و، نبي ﷺ وفرمایل: بدترین شی پر تعمیر باندې پیسې خرڅول دي. عبدالله بن عمر ؓ فرمایي: یوه ورځ ما او زما مور د خپل کور دیوال سماوی چې ډېر خراب سوی و نبي ﷺ چې ولیدئ نوراته وې فرمایل: مرګ ددې دېوال تر نږدې ډېر نژدې دی. (133)

۳- د اصحابانو سره پتوان راکښته کول

حضرت رافع ؓ فرمایي: یوه ورځ موږ د نبي ﷺ سره په سفر کې و او زموږ په اوبسانو کې پتوان پراته وه چې په دغه پتوانو کې سور رنګه تارونه و نبي ﷺ وفرمایل: زه پوهیږم چې دغه سوروالی پر تاسو غالبه کیږي نبي ﷺ چې دا ارشاد وفرمایه موږ په داسې وېره کې وغورځېدو چې اوبسان یوې خوا اوبلي خواته و تنبېدل او موږ د سټي داوېسانو څخه پتوان راکښته کړه. (134)

فایده: اصحابانو مبارکانو ؓ ته په ژوند کې داسې پېښو اهمیت نه درلودئ البته زموږ د ژوند په لحاظ سره داسې پېښو ته حیرانتیا کیږي ځکه د اصحابو کرامو ؓ عام ژوند هم داسې و، د حدیبي صلح چې په لومړي باب دریمه قصه کې یې بیان و سو په دغه صلح کې عروة بن مسعود د کافرانو لخوا و مسلمانانو ته قاصد راغلی و ده د مسلمانانو ژوند په غور سره تر نظر تېر کړی کله چې مکې ته ولاړی و کافرانو ته یې وویل: زه و لویو - لویو پاچاهانو ته د

(133) ابوداؤد

(134) ابوداؤد

قاصد په توگه تللی يم لکه د فارس، روم او حبشې پاچاهانو سره چې مي ليدلي دي ماد هيڅ پاچا په دربار کي د درباريانو دومره درنښت نه دی ليدلی چې خپل پاچا ته يې ورکوي لکه د محمد ﷺ ملگري چې محمد ﷺ ته تعظيم کوي. هيڅکله دده بلغم و مخکي ته نه پرېږدي بلکي هر يوه ته چې په لاس ورسې دستي يې پر مخ او بدن مېږي، کله چې دی ﷺ د يوشی امر کوي نو ټول ملگري يې تلوار کوي چې هغه کار وکړي. کله چې هغه اودس کوي نو داود اسه د اوبو اخيستلو لپاره ټوله تلوار کوي چې پر بدن يې ومېږي د تلوار بڼه يې داسي وي چې گويا دوی به په خپلو منځو کي جگړه کوي. او کله چې هغه خبري کوي نو ټوله چوپ سي هيڅوک دده د درنښت له وجهي دده لوري ته پورته نه گوري.⁽¹³⁵⁾

۴- د حضرت وائل ۸۸ د ذباب په لفظ سره وېنسته پرېکول

وائل بن حجر ۸۸ فرمايي: زه يوه ورځ د رسول الله ﷺ حضور ته ورغلم زما د سروېنستان ډېر غټ سوي وه کله چې زه ورته مخامخ سوم نو نبي ﷺ راته وويل: ذباب، ذباب. مافکر وکړي چې دا يې لکه چې زما د سروېنستانو په اړه وويل نو زه دستي ولاړم د سروېنستان مي وکښل کله چې په دوهمه ورځ د رسول الله ﷺ حضور ته ورغلم رسول الله ﷺ راته وفرمايل: ماتا ته نه وه وييلي مگر ښه دي وکړه (چې د سروېنستان دي لري کړه).⁽¹³⁵⁾

فايده: ذباب د سپېره په معني دی او د بېکاره په معني هم دی دادنبي ﷺ په اشارو باندي د اصحابو د قربانۍ خبره وه چې د متشاء پېژندلو وروسته که هغه غلط پوه سوی وي بيا هم په عمل کولو کي به يې ځنډ نه راوستی. دلته نبي ﷺ ورته وويل: چې تاته مي نه وويلي خوده

(135) بخاري شريف

(136) ابوداؤد

دغه خبره دخپل ځان په اړه بلل په دې وجه څه شونتيا وه چې ځنډ راغلی وای ، د اسلام په پيل کي په لمانځه کي خبري کول روا وې بيا وروسته منعه سوي حضرت عبد الله بن مسعود AA يوه ورځ د رسول الله ﷺ حضور ته ورغلی رسول الله ﷺ په لمانځه کولو اخته وده مبارک دعادت سره سم سلام ورته ووايه څرنگه چې په لمانځه کي خبري منعه سوي وې نو نبي ﷺ جواب ورنکړی . دی مبارک فرمايي: د نبي ﷺ په جواب نه را کولو سره نوي او زړې خبري را پر زړه سوې په بيلو فکرونو کې ډوب سوم کله به مي فکر کاوه چې پر فلانی خبره به ناراضه سوی وي کله به مي فکر کاوه چې فلانی خبره پېښه سوې ده پر هغه به ناراضه سوی وي کله چې نبي ﷺ سلام وگرزوه نوراته وې ويل چې په لمانځه کې خبري کول منعه سوي دي نو په دې وجه مي د سلام جواب در نه کړی د نبي ﷺ ددې خبري په کولو سره په ما کې ساه وچلېده .

۵- د حضرت سهيل بن حنظلية AA عادت اود خريم AA وينسته پرېکول

په دمشق کي سهيل بن حنظلية AA نومي صحابي اوسېدئ يوازي ژوند يې تېروى ډېر کم به يې دخلگو سره گډون کاوه هيچيرې به نه تلى ټوله ورځ به په مسجد کي په لمانځه يا تسبوح مشغول و او بيا به يې وظيفه کول و مسجد ته د تللو پړوخت د حضرت ابو درداء AA سره مخ سو چې مشهور صحابي دئ ابودرداء AA ورته وويل: په تلو کي د خير يو څه خبري کوه زموږ لپاره فايده ده تاته څه تاوان نسته نو سهيل AA به د نبي ﷺ د زمانې څه واقعاتي او حديثونه ورته وويل ، يوه ورځ سهيل AA پر لاري روان و ابودرداء AA د عادت مطابق خواست ورته وکړی چې يوه د خير خبره راته وکړه بيا ولاړ سه ده مبارک ورته وويل: يوه ورځ نبي ﷺ وفرمايل: چې خريم اسدي AA ښه سړی دئ که چيري دا دوې خبري نه وای پکښې يو دا چې د سرو ښتان يې لوی دي دوهم دا چې لنگ تر بجلکو کښته کوي کله چې خريم ته د نبي ﷺ دا ارشاد ورسېدئ نو

دستی یې چاره راواخیسته د سروېښتان یې تر غوږو کښته پرېکړل او لنگ یې تر نیمې پندۍ پورې پورته تړل شروع کړل.⁽¹³⁷⁾

فایده: په ځینو روایتو کې راغلي دي چې نبی ﷺ خپله و خړیم ته ارشاد وکړی او خړیم ۸۸ قسم وکړی چې دا دواړه به د اوس څخه نه وي په هر صورت په دواړو روایتو کې شک نسته، کېدلای سي چې وده ته یې خپله ارشاد فرمایلي وي او دده په نه موجودیت کې دي یې هم ارشاد فرمایلي وي چې اورېدونکی تللی وي او هغه ته یې خبر رسولیوي.

۲- د حضرت ابن عمر رضی الله عنهما د خپل زوی سره خبرې نه کول

حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما یو ځلي وویل: نبی ﷺ فرمایلي دي چې ښځو ته و مسجد ته د تللو اجازه ورکړئ دا بن عمر رضی الله عنهما یو زوی وویل: چې موږ اجازه نسو ورکولای ځکه دوی وموږ ته بهانه جوړوي او د آزادی او فساد لاره خلاصوي. حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما ډېر ناراضه سو او زوی ته یې بد او رد وویل او ورته وې ویل چې زه د نبی ﷺ ارشاد درته وایم ته وایي چې اجازه نسو ورکولای ددې څخه وروسته یې د تل لپاره د خپل زوی سره خبرې پرېښودې.⁽¹³⁸⁾

فایده: دده مبارک د زوی د اجازه نه ورکول له دې وجهې څخه و چې ښځې فساد ته بهانه جوړوي (د خپلې زمانې د ښځو حال یې لیدلی و) په همدې وجه حضرت عائشة رضی الله عنها په خپله فرمایي: که چېرې نبی ﷺ د اوسنیو ښځو حالت لیدلی وای نو ښځو ته به یې و مسجد ته د تللو اجازه نه وای ورکړې او حال دا چې د عائشې رضی الله عنها زمانه د نبی ﷺ څخه لیرې نه وه خو ابن عمر رضی الله عنهما دا نسوای زغملای چې دی د نبی ﷺ ارشاد وایي او څوک دي یو څه شک پکښې پیدا کړي

(137) ابوداؤد

(138) مسلم، ابو داؤد

يو ازي پر دې خبره چې هغه د نبی ﷺ د ارشاد څخه انکار وکړي ټول عمر يې دخپل زوی سره خبري نه وکړي. مبارکو اصحابانو ﷺ ته په دې کې ډېر تکليفونه راغلل د يوې خوا د نبی ﷺ د ارشاد اهميت و چې دوی خپل ځان باله او د ښځو اجازه پکښې امر سوې وه او د بلې خوا د فتنو او فساد بیره وه نو دوی مبارکانو ته هم د ښځو اجازه مشکل کار سو او بندول يې هم مشکل کار سو. حضرت عاتکه ؓ چې څو واري يې نکاح سوې وه او د حضرت عمر ؓ سره يې هم نکاح سوې وه دا به مسجد ته تلل د حضرت عمر ؓ پر طبيعت ښه نه لگېده يو چا ورته وويل چې ته مسجد ته ځې د حضرت عمر ؓ نه خوښيږي دې ورته وويل چې دده نه خوښيږي نو منعه دي وکړي. د حضرت عمر ؓ تر وفات وروسته دې د حضرت زبير ؓ سره نکاح وکړه د حضرت زبير ؓ نه خوښېده چې دا مسجد ته ځي خو ددې دلاوري يې نسواي کولای چې منع دي يې کړي (ځکه د رسول الله ﷺ د اجازې ارشاد و) يو وار زبير ؓ د شپې د ماخستن دلمانځه پر وخت پر لاري ورته کښېناستی کله چې داتبره سوه نو وې ځوروله ده ته خو جائزه وه ځکه مېړه يې و دې د تبارې له امله ونه پېژندې چې دا څوک دی ددې څخه وروسته دې و مسجد ته تلل پرېښودل، حضرت زبير ؓ پوښتنه ځني وکړه چې مسجد ته تلل دي ولي پرېښودل؟ دې ورته وويل: اوس هغه زمانه نه سوه پاته کوم چې د رسول الله ﷺ زمانه وه.

۷-د حضرت ابن عمر ؓ څخه پوښتنه چې دلمانځه قصر په قران کې نسته

د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما څخه چا پوښتنه وکړه چې د کورني سړي د لمانځه بيان خو په قرآن کي سته د ويري د لمانځه بيان سته او د مسافر د لمانځه بيان په قرآن کي نسته؟ ابن عمر رضی اللہ عنہما و فرمايل: واوړه! الله تعالى نبي صلى الله عليه وسلم جوړ کړی بيا يې راو لېږی موږ نه پوهېدو هيڅ مونه پېژندل اوس نو موږ چې هغه مبارک په څه ډول په کولو ليدلی دئ هم غسي به کوو. ⁽¹³⁹⁾

فايده: مقصد دادئ چې د هري مسئلې وضاحت په قرآن کریم کي لازمي نه دئ بلکي د عمل لپاره د نبي صلى الله عليه وسلم څخه تائيدول ښه کوئ. پخپله نبي صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: ماته قرآن کریم راکړل سوی دئ او ددې برابر نور حکمونه راکړل سوي دي ډېر ژر هغه زمانه راتلونکې ده چې د مړې گيډو خلگ به پر خپلو گديانو ناست وي او وايي به چې بس قرآن کریم ټينگ ونيسئ کوم احکام چې په قرآن کي دي په هغه عمل وکړئ. ⁽¹⁴⁰⁾

۸- د حضرت ابن مغفل رضی اللہ عنہ د حذف په وجه خبري پرېښودل

حضرت ابن مغفل رضی اللہ عنہ يوه ورځ يوه ځوان وراره وليدئ چې ډېري يې غورځولې لوبي يې په کولې نوده ورته وويل: اي وراره! دا کار مکوه ځکه د نبي صلى الله عليه وسلم ارشاد دی: چې دا کار نه ښکار دئ او نه دښمن ته څه تاوان په رسېږي نابېره به پر يو چا ومېنلي د هغه به يا سترگه وچوي او يا به يې غاښ مات سي. وراره چې يې کم عمره و دا کار يې نه پرېښودی بلکي چې اکا به يې وليدي نو بيا به يې ډېري ويشتل شروع کړه اکا يې ورته وويل: زه د نبي صلى الله عليه وسلم ارشاد تاته وایم ته دغه کار نه پرېږدې په الله تعالى دي مي قسم وي چې بيا به هيڅکله ستا سره خبري نه وکړم په يوه بله قصه کي

(139) شفاء

(140) ابوداؤد

راغلي دي چې ده ورته وويل: په الله ﷺ قسم كوم چې زه به ستا په جنازه کې گډون نه كوم او نه به ستا د ناروغۍ پوښتني ته درځم.⁽¹⁴¹⁾

فايده: خذف دې ته وايي چې پرېته گوته کوچنی ډېره کنسېږدې بيا يې غورځوي په کوچنيانو کې عموماً د ډول لوبو مرض وي دا داسې ډېري غورځول دي چې ښکار نه پرې کيږي که نابېره د چا پر سترگه و منبلي نو هغه به زخمي کړي حضرت عبدالله بن مغفل **AA** دا نسوای زغملای چې د رسول الله ﷺ د ارشاد وروسته دي هغه کوچنی بيا هم دغه کار کوي. موږ هره ورځ د نبی ﷺ څومره ارشادات اورو او بيا د هغه څومره اهتمام کوو هر سړی خپله د خپل ځان په اړه پرېکړه کولای سي. (جالبه خولا داده چې موږ خپل اولادونه د هغه کارونو څخه نه منعه کوو چې رسول الله ﷺ يې منعه کړې ده بلکې موږ خپل ماشومان په داسې کارونو امر کوو چې د رسول الله ﷺ مخالفت پکښې وي د مثال په ډول ښکتنځل په کوو او داسې نور د ضرر رسولو کارونه په کوو او هم هغه توکي ورته په خپل لاس برابر وو چې نبوي منعه پرې راغلي ده لکه ډېرو غورځولو ځينې رېږي الات ، پلاستکي توپکان او داسې نور.)

۹- د حضرت حکيم بن حزام **AA** د سوال نه کولو ژمنه

حضرت حکيم بن حزام **AA** يوه ورځ د نبی ﷺ و حضور ته ورغلی او يوشی يې ځني وغوښتی نبی ﷺ ورکړی بيا يې په بله موقع کښي يو څه ځني وغوښتل نبی ﷺ بيا ورکړه دريم واري يې بيا يو څه ځني وغوښته نبی ﷺ ورکړه او ورته وې وفرمايل: اې حکيمه! مال داسي دئ لکه شين باغ خو قاعده يې داده چې که چېرې د زړه په شتمنۍ سره راسي نو په دې مال کې

(141) ابن ماجه ، دارمي

برکت دئ او که په طمع او دوکې سره لاسته راسي نو بيا برکت نسته پکې بيا داسي کيږي (لکه د غوايي د لوبې ناروغي) چې هر وخت خوراک کوي خونه مريږي. حضرت ابن حزم **AA** وويل: اي د الله رسول! ستا څخه به وروسته زه هيڅوک نه تنگوم. وروسته بيا د حضرت ابوبکر صديق **AA** په خلافت کي ابوبکر **AA** و ابن حزم **AA** ته د بيت المال څخه د يوشی د ورکړي اراده وکړه خو ده انکار وکړي وروسته بيا حضرت عمر **AA** پخپل خلافت کي د يوشی د ورکړي اراده وکړه او ټينگار يې وکړي خو ده انکار وکړي. ⁽¹⁴²⁾

فايده: همدا وجه ده چې نن سبا زموږ په مالو کي برکت نسته چې په چل او طمع سره لاسته راغلي دي.

۱۰- د حضرت خذيفة **AA** د جاسوسۍ (مخبرۍ) لپاره تلل

حضرت خذيفة **AA** فرمايي: چي د خندق په غذا کي د مکې کافران زموږ طرفته وه او د دوی سره د کافرانو نوري ډيري ډلي وي چي پرموږ باندي راختلي وي او د حملې لپاره تيار وي او دلته په مدينه منوره کي د بني قريظو ويهوديان وه چي هر وخت د دوی څخه دا وېره وه چي دوی مدينه منوره خالي وويني او زموږ اهل او عيال بيخي را ختم کړي موږ د مدينې د باندني د جنگ په سلسله کي پراته وو منافقانو به د کور د يوازيوالي او خالي والي په بهانه د نبي **ﷺ** څخه اجازه غوښته او بېرته به کور ته راتلل نبي **ﷺ** به هر اجازه غوښتونکي ته اجازه ورکول په دغه بهير کي يوه شپه دومره سخته سيلۍ (باد، دورې) راغلې چي نه ددې څخه مخکي راغلي وي او نه وروسته او تياره دومره زياته وه چي د يو سړي ليدل خو څه کوي خپل

لاس نه ليدل کېده ، باد دومره سخت و چې بورهاري يې د برق په څېر و منافقان خپلو کورو ته بېرته تلل زموږ درې سوه کسيزه ډله په دغه ځای کې وه نبي ﷺ د هريوه پوښتنه کوله او دهرې خوا څېړنه يې کول په دغه لړ کې نبي ﷺ زما خواته تېرېدئ زما سره نه د دښمن څخه د حفاظت وسله وه او نه د يخ دمخنيو لپاره څه جامه وه يو کوچنی پتو را سره و چې ما اغوستی و پر پوندو باندي پر مخکې پوري مېنستي ناست وم نبي ﷺ پوښتنه وکړه چې څوک يې ؟ ما ورته وويل : خذيفه يم ، زه د يخ له امله ولاړېدای نسّم او دشرم له وجي په مخکې پوري پيوست سوم نبي ﷺ راته وويل : ولاړ سه و درېره د دښمنانو ټولگيو ته ولاړ سه او دهغوی حال راوړه چې څه کېږي ؟ زه په دغه وخت کې د بيري او يخنۍ له وجهي تر ټولو په بد حالت کې وم خود رسول الله ﷺ د امر منلو لپاره ولاړ سوم دستي روان سوم کله چې زه روان سوم نو نبي ﷺ داسي دعا وکړه :

اللهم احفظه من يديه و من خلفه و عن يمينه و عن شماله و من فوقه و من تحته
ژباړه: اې الله ! دده ساتنه دمخ دلوري او د شاد لوري څخه وکړې د راسته او چپه لوري څخه يې (ساتنه وکړې) د لوري او لاندي خوا څخه يې (ساتنه وکړې) . خذيفه ۸۸ وايي نبي ﷺ چې دا دعا وکړه زما څخه بیره او يخني بيخي ولاړل او پر هر قدم ماته معلومېده چې گویا زه په گرمۍ کې را روان يم او زما د روانېدو په وخت کې نبي ﷺ دا هم راته وويل : چې په پټه خوله ولاړ سه هيڅ حرکت مه کوه محض وگوره چې څه کيږي ، زه چې هلته ورسېدم نو ومي ليدل چې اور بليږي خلگ ځانونه ورته تودوي يو سړی مي وليدی چې پر اور لاس تودوي بيا يې پر تشي مږي هري خواته نارې دي چې بېرته ولاړ سئ (يعني درځئ کوروته) هر سړی د خپل قوم و خلگو ته د بېرته تلو نارې وهي د دوی پر خيمو باندي د څلورو طرفو څخه باد ډېري اوري ، خيمي يې شکيږي ، آسونه او نور حيوانات يې هلاکيږي . ابو سفيان چې د ټولو قومونو لکه سردار داسي جوړ سوی و پر اور يې ځان توداوی په زړه کې مي راغله چې له منځه يې يو سم

دستي مي د ترکش څخه غشي راوکنې خودنبي ﷺ ارشاد را په ياد سو چي حرکت ونه کړي وگوره راسه ! بېرته مي غشي و ترکش ته واچوی دوی ته يو څه شک پيدا سو او وې ويل: په تاسو کې يو څوک جاسوس سته هر يو دي خپل ملگري تر لاس ونيسي ما هم ژر يو سړی تر لاس ونيوی او پوښتنه مي ځني وکړه چې ته څوک يې؟ هغه راته وويل: سبحان الله ته ما نه پېژنې زه فلانکی يم زه دهغه ځای څخه بېرته را روان سوم کله چې نيمې لاري ته راو رسېدم تقريباً شل سواره د شاه خوا راپسي راغله چې لنگوتي يې تر لې وې او راته وې ويل: چې ته خپل آقا ته ووايه چې الله ﷻ د دښمنانو چاره وکړه ته بې غمه اوسه زه چې کله بېرته راو رسېدم نبي ﷺ يو کوچنی پتو پر سر کړی و لمونځ يې کاوه د نبي ﷺ مبارک عادت داو چې کله به د ويري څه خبره پېښه سوه ده مبارک به د لمانځه و لوري ته توجه کول، کله چې رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو ما خپل د حال ټوله قصه ورته بيان کړه کومه چي مي ليدلې وه نبي ﷺ چې د جاسوسۍ قصه واورېده نو غاښونه مبارک يې (د خدا څخه) وځلېدل، نبي ﷺ زه د خپلو پښو مبارکو سره پرې ايستلم او دخپل پتو يوه برخه يې پر ما واچول ما خپله سينه د رسول الله ﷺ د تلو مبارکو سره ومنلول. (143)

فايده: دا د دوی مبارکانو برخه وه او دا د دوی لپاره مناسبه وه چې په دومره سختو تکليفونو کې د رسول الله ﷺ امر منل د خپل بدن، مال، ځان او تر ټولو ورته خوښ و. الله ﷻ دي داستحقاق او اهليت پرته ما ناپاکه ته هم د دوی د اتباع يوه برخه را نصيب کړي.

لسم باب

دنبځو ديني جذبه

حقيقت دادئ چې که چېرې په نبځو کې د دين جذبه پيداسي نو په اولادو کې ددې اثر وجود لازمي دئ او حال دا چې زموږ په ټولنه کې ددې پر خلاف اولادونه په لومړيو وختو کې په يوه داسې چاپيريال کې ساتل کېږي چې پر اولادو باندې د دين خلاف اثر پرېوزي يا لږ تر لږه ودين ته نه پاملرنه پکښې پيداسي کله چې يوماشوم د پيل څخه د دين په خلاف چاپير يال کې وساتل سي نو نتيجه يې هغه نتيجه ده چې ښکاره ده.

۱- د بي بي فاطمې ﷺ تسبيحات

حضرت علي ؑ يوه ورځ خپل يو شاگرد ته وويل: چې زه د ځان او د بي بي فاطمې ﷺ قصه درته وکړم چې د نبی ﷺ نازولې لوروه؟ شاگرد ورته وويل: بېخي يې راته وکړه علي ؑ ورته وويل: بي بي فاطمې ﷺ په خپلو لاسونو مېچن چلول تر داسې اندازې پورې چې په لاسو کې يې ټټاکي پيداسوي پخپله به يې اوبه راوړلې چې د سلواغو د رسۍ نښې به يې په سينه کې معلومي سوې دکور ټول کارونه لکه جارو او داسې نور به يې پخپله کول تر داسې

اندازې پورې چې کالي به يې خیرن سوه. يو وار نبي ﷺ ته څه غلامان او مينځي راغلي ما فاطمې ﷺ ته وويل چې ته هم ورسه دنبي ﷺ څخه يو خادم وغواړه چې د کور په کارو کې مرسته درسره وکړي دا مبارکه دنبي ﷺ و حضور ته ورغله هلته چې ورغله گڼه گڼه وه ددې مبارکي په طبيعت کې شرم او حيا ډېره وه نو د شرم له وجهي وپلار ته د نورو مخکي ورتل شرم او حيا ورته وگڼل سوه نو بېرته راغله دوهمه ورځ نبي ﷺ پخپله زموږ کور ته تشریف راوړی او وې ويل: اې فاطمې ﷺ! پرون ته راغلي وې څه کار دي؟ فاطمې ﷺ د شرم له وجهي چوپ سوه. علي ﷺ وايي ما وويل: چې اې د الله ﷻ رسول ﷺ! دا په داسي حالت کې ده چې د ميچني له وجهي يې په لاسو کې تناکي پيدا سوي دي د ابو راوړلو له وجهي يې په سينه کې درسي نښي معلومېږي د کور په کارو کې دومره بوخته ده چې هره ورځ يې کالي خیرن وي نو ما ورته وويل: چې رسول الله ﷺ ته څه غلامان او مينځياني راغلي دي ته هم ورسه يو خادم ځني راوړله چې مرسته درسره وکړي ددغه لپاره درغلي وه. په ځينو رواياتو کې راغلي دي چې بي بي فاطمې ﷺ وويل: اې د الله ﷻ رسول ﷺ! زه او علي ﷺ د څرمني يوه بستره لرو دشپې پکښي بيدېږو او د ورځي بيا اوبښ ته دانه او وانبه پکښي ايرېدو. رسول الله ﷺ ورته وويل: لوري! صبر کوه د حضرت موسي ﷺ او دهغه د بي بي تر لسو کالو پوري يوه بستره وه هغه هم د موسي ﷺ چينه وه دشپې به پر بيد بدل، ته تقوي حاصله کړه د الله ﷻ څخه وويرېږه او دخپل څښتن تعالي ﷻ رضا لاسته راوړه د کور خدمت کوه کله چې بيدېږې دروديرش واره سبحان الله وايه، دروديرش واره الحمد لله وايه او څلور دېرش واره الله اکبر وايه دغه تسبيح تر خادم ښه دي بي بي فاطمې ﷺ وويل: زه د الله ﷻ او دهغه د رسول ﷺ څخه راضي يم. (144)

فايده: يعنې كوم څه چې د الله ﷻ او دهغه د رسول ﷺ زما لپاره خوښ وي او د دوی پکښې رضا وي زه په راضي يم ماته په خوشالۍ قبول دي. داد دواړو جهانو د سردار د لور ژوند و. زموږ خلگ چې دوي پيسې پيدا کړي نو د کور کارونه خو څه کوي خپل کار هم نسي کولای په تشناب کې د اوبو گډوه بل څوک ورته ايرېدي يوازي په پورتنۍ واقعۀ کې د بيدې دوخت د ذکر بيان سوی دی. په نورو حديثونو کې تر هر لمانځه وروسته پورتنۍ درې کلمې درود پر شاره ويل بنودل سوي دي او يو وار لاندینۍ کلمې ويل هم راغلي دي: لا اله الا الله وحده لا شریک له ، له الملك وله الحمد و هو علي کل شئ قدير.

۲- د حضرت عائشې ﷺ صدقه

د حضرت عائشې ﷺ و حضور ته دوي لوی ، لوی گونۍ د پيسو ډکې راوړل سوې چې تر سلو زرو درهمو زياتي پکښې وي حضرت عائشې ﷺ خو لوبښي را وغوښتل او هغه يې په ډک کړل وېشل يې شروع کړل تر مابنهامه پوري يې ټولي خيرات کړې يو درهم يې لاهم نه پرېښودئ خپله يې روژه وه و مينځي ته يې وويل چې د روژمات لپاره يوشی راوړه مينځي يوه ډوډۍ او څه د زيتون تيل ورته راوړه او ورته وې ويل: څومره به ښه وای چې نن مود يوه درهم غوښي را غوښتي وای او په غوښو مونږ روژه ماته کړې وای دې مبارکي ورته وويل: اوس نو په پيغور څه کيږي هغه وخت به دي را په ياد کړې وای چې پيسې مي وېشلې ما به راغوښتي وای⁽¹⁴⁵⁾

(145) تذکره

فايده: د حضرت عائشې رضي الله عنها و حضور ته به دغه ډول نذرانې د امير معاوية رضي الله عنه ، عبدالله بن زبير رضي الله عنه اوداسي نورو حضراتو لخوا وړاندي کېدې ځکه دغه زمانه د فتوحاتو زمانه وه دنيوي فراخي وه په کورو کښي به د غلو په څېر د اشرفيو زخېرې وې ددې ټولو اسانتياوو سره، سره دې مبارکي ډېر ساده او کمزورۍ ژوند تېراوې آن تردې چې د روژه مات لپاره به هم د خدمتگار د يادولو اړتيا وه تر سلو زرو درهمو پورې يې پيسې خيرات کړې دا يې هم په فکر کې نه راغله چې زما روژه ده د غوښو راغوښتل غواړي په اوس وخت کې داسي پېښې دومره ليرې سوي دي چې په خپله ددې واقعاتو په ريشتيا کېدو کې لاشک پيدا کېږي خو د کومو کسانو چې دهغې زمانې ژوند تر نظر تېر کړی وي پر داسي واقعاتو او نورو په سوونو واقعاتو باندې هيڅ حيرانتيا نه کوي . په خپله د حضرت عائشې رضي الله عنها ډېرې واقعاتي نژدې ، نژدې دي يو واري يې روژه وه په کور کې يې د يوې ډوډۍ پرته بل هيڅ نه وه يو فقير راغلی سوال يې وکړې دې مبارکي و خادمې ته وويل چې هغه يوه ډوډۍ ورکړه خادمې ورته وويل چې د روژه مات لپاره په کور کې هيڅ شې نسته دې مبارکي ورته وويل پروا نه کوي ته هغه ډوډۍ ورکړه خادمې هغه ډوډۍ ورکړه. ⁽¹⁴⁶⁾

يو واري يې په کور کې مارمې کړې په خوب کې يو چا ورته وويل چې مسلمان دي مړ کړې دې ورته وويل چې مسلمان و نو د نبې ﷺ د بيبيانو کور ته به نه راتلی هغه ورته وويل چې په پرده کې راغلی و په دې خبره سره ډېره و وېرېده راوېښه سوه دولس زره درهمه يعنې د يوه انسان دويني تويولو سره برابر يې خيرات کړل.

عروة رضي الله عنه فرمايي: ما يوه ورځ وليده چې اويا زره درهمه يې خيرات کړل او خپله يې قميص پېښې درلودې. ⁽¹⁴⁷⁾

(146) موطا

(147) طبقات

۳- د حضرت ابن زبیر رضی اللہ عنہ د عائشې رضی اللہ عنہا منعه کول د صدقې څخه او د دې خوابدتیا حضرت عبداللہ ابن زبیر رضی اللہ عنہ د حضرت عائشې رضی اللہ عنہا خوربې و دې مبارکي دده سره مینه درلوده گویا خوربې والی یې ورسره پاللی و عبداللہ بن زبیر رضی اللہ عنہ په دې ډېر پریشان و چې عائشې رضی اللہ عنہا پر خپل ځان دومره تکلیفونه تېروي او هر څه چې یې کورته راځي خیراتوي یې یو ځل یې وویل چې د خاله لاس به څنگه ددې کار څخه بندوم حضرت عائشې رضی اللہ عنہا ته دا خبر ورسېدئ نو ډېره خوابدې سوه چې دی زما لاس د خیرات څخه بندوي نو د نذر په ډول یې قسم وکړی چې دده سره به خبري نه کوي حضرت عبداللہ بن زبیر رضی اللہ عنہ د خپلي خاله په خوابدتیا سره ډېر په تکلیف سو نو ډېر خلک یې ورته واسطه کړه چې دده سره خوشاله سي خو هغې به د قسم عذر کاوه آخر عبداللہ بن زبیر رضی اللہ عنہ ډېر زړه تنگی سو نو د نبی ﷺ د ماما خیلو څخه یې دوه کسان د سپارښت لپاره د ځان سره بوتلل د عائشې رضی اللہ عنہا کورته ورغلل دوی مبارکانو د دننه تلو لپاره اجازه واخیسته دننه ورغلل دی هم په پټه ورسره ولاړی د پردې شاته کښېناستل بي بي عائشې رضی اللہ عنہا د پردې بلي خواته ناسته وه خبري شروع سوې ، دی د پردې دننه خواته ورغلی لاس یې په غاړه کي ورواچوی ډېر یې وژړل او خوشامندی یې کولې هغه دوو مبارکانو هم د سپارښت خبري کولې او د مسلمانانو د خبرو نه کولو په اړه چې رسول الله ﷺ د منع کوم حدیثونه وه هغه یې ورته ویل او د نبی ﷺ چې کوم حدیثونه د پخلا کېدو په اړه راغلي وه هغه یې ورته بیانول ، حضرت عائشې رضی اللہ عنہا چې د رسول الله ﷺ حدیثونه واورېدل نو هغه عذابونو ته یې طاقت ونسو چې د مسلمان د خبرو نه کولو په اړه رسول الله ﷺ فرمایلي وو نو په ژړا سوه دی یې معاف کړی خبري یې ورسره شروع کړې خو د دغه قسم په فدیة کي یې په واروار غلامان ازاد

کړل آن تردې چې څلوېښت غلامان یې آزاد کړل کله چې به دغه قسم په یاد ورغلی نو دومره به یې وژړل چې پورنۍ به یې په اوښکو لوند کړی. ⁽¹⁴⁸⁾

فایده: موږ د سهار څخه تر ماښامه پورې څومره قسمونه په یوه ساه اخلو بیا یې څومره پروا کوو؟ ددې جواب پخپله په فکر وهلو کې دی. دکوم چا سره چې د الله ﷻ د نامه عزت وي او هغه د الله ﷻ په نامه قسم وکړي بیا ترې وپوښتي چې په نه وفا یې پر زړه څه تیرېږي؟ همدا وجه وه چې عائشې ؓ ته به قسم په یاد ورغلی ډېر به یې ژړل.

۴- د حضرت عائشې ؓ د الله ﷻ څخه د ویري حالت

د رسول الله ﷺ چې د عائشې ؓ سره څومره محبت و د چا څخه پټ نه دی آن تردې چې چا به د نبی ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې ستاسو د چا سره ډېر محبت دی؟ رسول الله ﷺ به و فرمایلي چې د عائشې ؓ سره ددې سره ، سره دا مبارکه په مسئلو دومره خبرداره وه چې لوی ، لوی اصحابان به د مسئلې د څېړلو لپاره ددې حضور ته ورتلل . جبرائیل ؑ به دې ته سلام وایه . رسول الله ﷺ ته په جنت کې ددې د بي بي کېدو زیری ورکړل سوی دی. منافقانو چې پردې تهمت ولگاوی په قرآن کریم کې ددې د براءت آیاتونه نازل سوه په خپله عائشه ؓ فرمایي: په ما کې لس داسې خصوصیات سته چې بله بي بي یې نلري . ابن سعد ^{۸۸} په تفصیل سره رانقل کړي دي.

ددې مبارکي د سخا حالت د پورتنیو قصو څخه معلوم سو خو ددې سره ، سره ددې د الله ﷻ د ویري څخه داسې حالت و چې ویل به یې: کاشکي زه درخته وای چې د الله ﷻ تسبیح

مي ويلای او په آخرت کي زما څخه مطالبه نه وای ، کاشکي زه ډېره وای ، کاشکي زه لويه وای ، کاشکي زه نه وای پيدا سوې ، کاشکي زه د درختي پانه وای ، کاشکي زه وابنه وای (148) فايده: دالله څخه د ويري بيان په ورته ډول په دريم باب ، پنځمه قصه کي هم تېر سوي دئ د دوی مبارکانو دا عمومي حالت ودالله څخه ويره ددوی يوه برخه وه.

۵- د حضرت ام سلمه د خاوند دعا او هجرت

ام المؤمنين حضرت ام سلمې د نبی څخه مخکي د ابو سلمه په نکاح وه دوی دواړو په خپل منځ کي دومره محبت درلودئ چي ددې قصې څخه يې اندازه معلومېږي يوه ورځ ام سلمې و ابو سلمه ته وويل چي ما اورېدلي دي چي مېړه او ماينه دواړه جنتيان وي او ښځه چي د بل مېړه سره نکاح نه وکړي الله په جنت کي دغه ښځه وهغه سړي ته په نکاح ورکوي نوراسه ددې لپاره چي ما او تا ژمنه وکړو چي په موږ کي هر يو مخکي مړ سو د بل چا سره به نکاح نه کوي. ابو سلمه وويل: چي ته به زما خبره ومنې؟ ام سلمه وويل چي زه مشوره کوم ددې لپاره چي ستا خبره ومنم. ابو سلمه وويل چي زما تر مرگ وروسته ته نکاح وکړه ، بيا يې دعا وکړه چي اې خدايه ! زما څخه وروسته ام سلمه ته تر ما غوره خاوند ورنصيب کړي چي نه دا تنگوي او نه يې په عذابوي . دوی دواړه يعني ښځه او خاوند د اسلام په شروع کي و حبشې ته يو ځای مهاجر سوه د حبشې د هجرت وروسته يې بيا مدينې منورې ته هجرت وکړي چي خپله ام سلمه يې قصه په تفصيل سره داسي بيانوي : ام سلمه وايي: کله چي ابو سلمه د هجرت اراده وکړه نو اوبن يې تيار کړی زه او زما زوی

سلمة يې پر سپاره کړو ابو سلمة د اوښ مهار کشاوی زما پلرگنی. بنو مغیره چي موږ وليدو نو ابو سلمة ۸۸ ته يې وويل چې ته دخپل ځان اختيار لرې آزاديې موږ خپله نجلی. ستا سره نه پرېږدو چي ته يې ښار په ښار گرځوې دسټي يې د ابو سلمة ۸۸ د لاس څخه د اوښ مهار کش کړی زه يې په زوره راکښته کړم زما خسرگنی. بنو الاسد خبر سوه چي د ابو سلمة خپلوان وه هغوی چي دا حالت وليدی نو زما د پلرگنی. سره په جنگ اخته سوه او ورته وې ويل چي تاسو ابو سلمة ته نجلی. په لاس نه ورکوی نو تاسو هم دخپلي نجلی. اختيار لری مگر زموږ هلک سلمة په لاس نه درکوو (چي ددوی مبارکانو زوی و) دا مبارکه وايي چي زما خسرگنی. هلک را څخه وگرزوی زه يې دپلرگنی. په لاس ورکړم په دغه حالت کي موږ درې سره پر درې لاري سو ابو سلمة ۸۸ مدينې ته ولاړی زه د پلرگنی. سره پاته سوم او زوی مي د نيکه کورته ورسېدئ زه به هره ورځ ميدان ته راتلم تر ما ښامه پوري به مي ژړل پوره يو کال مي وژړل چې نه زه خاوند ته ورتلای سوم او نه ماته زوی راکول کېدئ يوه ورځ زما د اکا زوی پرما زړه وسو خپلو خلکو ته يې وويل: تاسو ولي پر درې مسکيني رحم نکوی دمېړه څخه مو جلا کړې ده د زوی څخه مو جلا کړې ده دا ولي نه پريږدی چي خپل مېړه ته ولاړه سي؟ لنډه دا چي زما د اکا زوی په خبرو دوی راضي کړه دوی ماته اجازه راکړه چي که مېړه ته ځې نو ولاړه سه. بنو الاسد (زما د خاوند قريبانو) چي دا حال وليدئ نو هغوی هم زما زوی را سره کړی ما يو اوښ تيار کړی او زوی مي په غيږ کي ونيوی يوازي مدينې ته روانه سوم درې څلور ميله تللې وم چې په تنعيم کي مي عثمان بن طلحة وليدی ده زما څخه پوښتنه وکړه چي يوازي چېرې ځې؟ ما ورته وويل چي پخپل خاوند پسي مدينې ته ځم بيا يې راته وويل ستا سره بل څوک سته؟ ما ورته وويل: د الله ﷻ پرته بل څوک نسته را سره نو ده د اوښ مهار ونيوی مخکي روان سو. په الله ﷻ قسم کوم چي ما تر عثمان بن طلحة شريف سړی نه وليدلی. کله چي به زه کښته کېدم نو اوښ به يې چوک کړی دی به خپله د يوې درختي شاته جلا کښېناستی کله چي به د سپرېدو

وخت سو نو اوښ به يې نژدې ماته چوک کړې زه به پر سپره سوم بيا به ده د اوښ مهار ونيوی روان به سو پر دغه ترتيب مدينې ته ورسېدو کله چې قبا ته ورسېدو نو عثمان راته وويل: ستا خاوند دلته دئ تر دغه وخته پوري ابوسلمه **۸۸** په قبا کې اوسېدئ عثمان بن طلحة زه مدينې ته ورسولم دی بېرته مکې ته ولاړی دا مبارکه بيا وايي په الله **ﷺ** قسم کوم چې ما د عثمان بن طلحة په خبر شريف او کریم سرې نه دی ليدلی. پدې کال کې چې ما خومره زحمتونه تېر سوي دي ښايي پرهیچا نه وي تېر سوي. **(۸۹)**

فايده: دا پر الله **ﷺ** باندې د توکل خبره وه چې يوازي يې د هجرت اراده وکړه الله **ﷻ** په خپل فضل سره ددې د سفر د سامان انتظام وکړی او ددې مرسته يې وکړه خوک چې پر الله **ﷻ** باندې توکل کوي الله **ﷻ** د هغه مرسته کوي د بندگانو زړونه د الله **ﷻ** په قدرت کې دي د ښځې لپاره چې هجرت فرض وي يوازي هم سفر کولای سي که څه هم محرم نه وي ورسره هم دا وجه ده چې ددې پر سفر باندې شرعي ښوکه نسته.

۲- د حضرت ام زياد **رضي الله عنها** د يو څو ښځو سره دخيبر په جنگ کې گډون

د رسول الله **ﷺ** په زمانه کې نارينوو د جهاد مينه او محبت درلودئ چې په زيات شمېر سره يې قصې راغلي دي خو د جهاد د گډون په شوق کې ښځې هم تر دوی نه وي پاته تل به يې د

(150) اسد الغابة . کومه ښځه چې دوهمه نکاح وکړې په اړه يې دوه حديثه راغلي دي په يوه حديث کې راغلي دي چې دوهم مېړه ته په جنت کې ورکول کېږي په دوهم حديث کې راغلي دي چې ښځې ته اختيار ورکول کېږي دکوم مېړه سره چې اوسېدل غواړي دهغه سره به اوسيږي. پدې خبره کې هم اختلاف سته چې په جنت کې به يوه سړی ته څومره بيبياني ورکول کېږي . هذا الهامش من الشيخ **رحمه الله**

جهاد سره مينه درلوده کله چې به موقع په لاس ورغله نو ځان به يې رساوه ، حضرت ام زياد رضي الله عنها فرمايي: موږ شپږ ښځې په جهاد کې د شريکېدو لپاره روانې سو نبي ﷺ چې خبر سو نو موږ يې راوغوښتلو او په مخ مبارک کې يې د درد (غصې) نښې ښکارېدې راته وې فرمايل: تاسو د چا په اجازه راغلي ياست؟ موږ ورته وويل: اي د الله ﷻ رسوله! $\blacktriangleleft$ زموږ وړي ورېشل زده دي او په جهاد کې اړتيا ورته پېښېږي او دواوي هم زموږ سره دي که نور هيڅ نه وي نو د مجاهدينو سره خو په غشو ورکولو کې مرسته کولای سو ، که څوک زخمي سي نو د هغه درملنه خو کولای سو ، د اوبو لوښي مونيې ډکولای سو ، د چينيلو لپاره خوا به برابر ولای سو. (٢١)

فايده: الله ﷻ په هغه وخت کې په ښځو کې داسې دلاوري پيدا کړې وه چې دنن سبا سړي يې نه لري ، گورئ دغه مبارکي اصحابيانې د خپل شوق له مخې د جهاد ډگړته رسېدلي وې او څومره کارونه يې د ځانو لپاره په خپله وټاکل ، حضرت ام سليم رضي الله عنها سره ددې چې عبدالله بن طلحه يې په نس وو يعنې حامله وه د حنين په غزا کې يې گډون وکړی او يوه چارې يې د ځان سره ساتلې وه رسول الله ﷺ پوښتنه ځنې وکړه چې دا دې دڅه لپاره ساتلې ده؟ دې ورته وويل: که کوم کافر ماته تږدې کېدئ نو زه به يې په دغه چارې ووهم تردې مخکې د احد په غزا کې هم شريکه سوې وه د زخميانو او ناروغانو دارو درمل به يې کاوه حضرت انس رضي الله عنه فرمايي: ما حضرت ام سليم او عائشه رضي الله عنهما وليدې چې د اوبو لوښي يې په چابکۍ سره ډکول او راوړل يې زخميان يې اوبول کله چې به لوښي خالي سوه بيا به تللې.

٧- د ام الحرام رضي الله عنها د البحر په غزا کې د شرکت خواش

حضرت ام حرام رضی اللہ عنہا دانس **۸۸** خالہ وہ نبی ﷺ بہ دھگی کورته زیات تشریف وری او کله۔ کله به یې د غرمې آرام هم ددې په کور کې کاوه یوه ورځ نبی ﷺ ددې په کور کې آرام کاوه په مسکا راپورته سو، ام حرام رضی اللہ عنہا پوښتنه ځني وکړه چې زما مور او پلار دي تر تارتا قربان سي پر څه شي مسکی سوې؟ ده مبارک وفرمايل: زما د امت څه خلک ماته وښودل سوه چې د درياب پر څنډه د جنگ په اراده داسي پر آسانو سپاره دي لکه پاچهان چې پر تختو ناست وي ام حرام رضی اللہ عنہا وويل: اي د الله ﷻ رسوله **۱**! ماته هم دعا وکړه چې الله ﷻ مي په دوی کې شامله کړي، نبی ﷺ وفرمايل: ته به هم په دوی کې شامله سي له دې څخه وروسته بيا نبی ﷺ آرام وکړی، بيا راپورته سو مسکی ام حرام رضی اللہ عنہا د مسکا سبب ځني وپوښتی نبی ﷺ په هغه ډول جواب ورکړی دې بيا ورته وويل: اي د الله ﷻ رسوله **۱**! ماته دعا وکړه چې زه هم د دوی په ډله کې داخله سم نبی ﷺ ورته وويل: ته به په لومړۍ ډله کې يې

د حضرت عثمان **۸۸** په خلافت کې امير معاويه د شام حاکم و پر جزائر قبرص باندې يې د حملې کولو اجازه وغوښته حضرت عثمان **۸۸** اجازه ورکړه، امير معاويه يو لښکر تيار کړی او حمله يې وکړه په دغه لښکر کې ام حرام رضی اللہ عنہا او ددې مېړه دواړه موجود وه د بېرته راتگ پر وخت ام حرام رضی اللہ عنہا پر يوه غاټه سپره وه چې هغه غاټه و توریده دا مبارکه ځني ايله سوه مغزی يې مات سو او وفات سوه او هم هلته خاوروته وسپارل سوه. ^(۳۲)

فايده: داد جهاد سره مينه وه چې په هره غذا کې به يې دگډون شوق کاوه خو لکه څرنگه چې د ام الحرام رضی اللہ عنہا په دوهم جنگ کې گډون په تقدير کې نه و ليکلی نو ځکه يې گډون نه وکړی او رسول الله ﷺ هم دعا نه وه ورته کړه.

۸- د حضرت ام سليم رضي الله عنه د زوی د مرگ سره ، د خپل مېړه سره يو ځای والی

حضرت ام سليم رضي الله عنه د حضرت انس رضي الله عنه مور وه کله چې د انس رضي الله عنه پلار وفات سو نو د انس رضي الله عنه د پالنې په موخه يې تر څه وخته پوري نکاح نه وکړه خو ورځي وروسته يې د ابو طلحة رضي الله عنه سره نکاح وکړه د ابو طلحة رضي الله عنه څخه يې يو زوی ابو عمير پيدا سو رضي الله عنه چې به کله د دوی کورته تشریف يو وړی نو د ابو عمير سره به يې خوشطبعي کول. نابېره ابو عمير وفات سو ام سليم رضي الله عنه ښه پاک و لمبوی کفن يې ورکړي پر يو کټ يې پرې ايستی د ابو طلحة رضي الله عنه روژه وه د خوراک شيان يې ورته برابر کړه او خپله يې ځان ښه ښايسته کړی خوشبويي يې ولگول ماښام چې يې خاوند راغلی وو دوی يې وخوړله او د خپل زوی پوښتنه يې وکړه دې ورته وويل: چې هغه خو اوس آرام دئ بيخي ښه سوی دئ نو خاوند يې ډاډه سو د شپې يې د خپلي ميرمنې سره يو ځای والی وکړی کله چې سهار سو ام سليم رضي الله عنه و ابو طلحة رضي الله عنه ته وويل: که څوک تاته څه پيسې په قرض درکړي او بيا يې بېرته غواړي نو بېرته يې ورکول په کار دي او که نه؟ ابو طلحة رضي الله عنه ورته وويل: ورکول يې په کار دي د ځان سره د ساتلو هيڅ حق نه لري دهغه شی دی بېرته يې غواړي. وروسته ام سليم رضي الله عنه ورته وويل: ستا زوی چې الله تعالى تاته امانت درکړی و بېرته يې واخيست په دې خبره سره ابو طلحة رضي الله عنه غمجن سو او ورته وې ويل: تا ولي زه نه خبرولم. سهار در رسول الله صلى الله عليه وسلم حضور ته ورغلی او ټوله قصه يې ورته وکړه رضي الله عنه ورته دعا وکړه او وې فرمايل چې ښايي الله تعالى په دغه شپه کې برکت واچوي. يو انصاري وايي چې ما د نبی صلى الله عليه وسلم دهغې دعا برکت وليدی دهغې شپې د حمل څخه عبد الله بن طلحة رضي الله عنه پيدا سو چې دده بيا نهه اولادونه وسوه ټولو قرآن کریم ولواستی. ^(۱۵۳)

فایده: ډېر دصبر خبره ده چې خپل زوی يې مړ سي او په دغه ډول دي يې وزغمي چې خاوند يې هم په پوه نسي ځکه چې د خاوند يې روژه وه که چېرې خبر سي نو د خوراک څخه به ووزي.

۹- د حضرت ام حبيبې ؓ خپل پلار پر بستره نه کښېنول

ام المومنين حضرت ام حبيبې ؓ د نبی ﷺ څخه مخکې د عبدالله بن جحش په نکاح کښي وه دوی دواړه يعني مېړه او ماينه يو ځای مسلمانان سوي وه او د حبشې هجرت يې هم يو ځای کړی و کله چې حبشې ته ولاړل نو مېړه يې د اسلام څخه واوښتی مرتد سو د کفر په حالت کي مړ سو دې مبارکي د کونډتوب وخت په حبشه کې تېر کړی نبی ﷺ د نکاح پيغام ورواستوی او د حبشې د پاچا په معرفت نکاح وسوه چې ددې باب په پای کي به ديبيانو په بيان کي راسي ، د نکاح څخه وروسته يې مدينې منورې ته تشریف راوړی د حديبې د روغي جوړي په وخت کي ددې پلار ابو سفیان مدينې منورې ته راغلی چې د نبی ﷺ سره د روغي جوړي د ټينگوالي لپاره خبري وکړي ، د لور د ملاقات لپاره کور ته ورغلی کله چې دی ورغلی ددې په کور کي بستره غوړېدلې وه ابو سفیان پر کښېناستی حضرت ام حبيبې ؓ هغه بستره ژر راټوله کړه پلار يې حيران سو چې ددې پر ځای چې بستره را هواره کړي ، هواره کړې بستره يې ټوله کړه پوښتنه يې ځني وکړه چې زه په دې بستره نه ارزېدم چې راسه ټوله دي کړه او که يې زه وړ نه وم؟ ام حبيبې ؓ ورته وويل: دا د الله ﷻ د پاک نبی ﷺ بستره ده او ته ناپاکه مشرک يې زه تا څنگه پر دې بستره کښېنوم ، پلار يې ډير ورته په درد (غصه) سو او ورته وې ويل : چې له ما څخه د جلا کېدو وروسته په ډيرو بدو عادتونو اخته سوې يې خود ام حبيبې ؓ په زړه کي چې د رسول

الله ﷺ کوم درنښت و دهغې په وجه يې دانسواى زغملاى چي يو ناپاک مشرک دي يې پر بستره کښېني که يې پلار وي يا بل څوک وي.

يوه ورځ يې د نبې ﷺ څخه د څانښت د دوولسو رکعتونو فضيلت واورېدى نو تل به يې په پابندۍ سره کول.

ددې پلار چي اوس يې قصه تېره سوه وروسته مسلمان سو کله چي وفات سو نو لور يې دريمه ورځ خوشبويي را وغوښتل او استعمال يې کړه او وې ويل چي زما و خوشبويي ته اړتيا نه وه او نه مي شوق ورته کېدئ خوما د نبې ﷺ څخه اورېدلي دي چي ښځې ته د مېړه پرته جائز نه ده چي پر بل چا باندې تر درو ورځو زيات غم وکړي يوازي به پر مېړه باندې څلور مياشتي او لس ورځي غم کوي زه له دې وجهي خوشبويي استعمالوم چي غم ونه گڼل سي. کله چي يې د وفات وخت را ورسېدئ نو حضرت عائشة ؓ يې را وغوښتله او ورته وې ويل چي زما او ستا د بنوالي ژوند و او د بنو تر منځ خامخايو څه راځي نو الله ﷻ دي ماته بخښه وکړي او ته يې هم راته وکړه حضرت عائشې ؓ ورته وويل: الله ﷻ دي تاته ټول شيان درو بخښي او معافي دي درته وکړي ، دې چي دا واورېدل نو ورته وې ويل: تا ماته ډيره خوشحالي راو بخښل الله ﷻ دي تاته هم خوشحالي درکړي او الله ﷻ دي تراو تازه ولره وروسته يې ام سلمې ؓ ته هم سپړي ور ولېږي. (154)

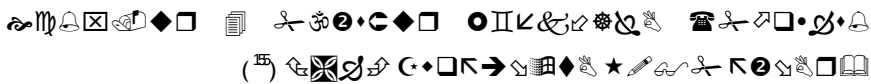
فايده: د بنو په منځ کي داسي اړيکي وي چي يوه دبلي درنگ ليدل هم نه غواړي خودې ته دا معلومه وه چي د دنيا اړيکي پر همدې ځاى خلاصېږي او دا آخرت بارونه به مي پر سر پاته سي. ددې چي د نبې ﷺ سره څومره محبت و او د نبې ﷺ چي څومره درنښت ددې سره و په پورته قصه کي د بستري څخه معلوم سو.

۱۰- د حضرت زینب ؓ د افک په معامله کي پاکوالی او صدقه

ام المومنین حضرت زینب بنت جحش ؓ په قرابت کي د نبی ﷺ د خاله لور وه د اسلام په پیل کي مسلماننه سوې وه په اول کي ددې نکاح د حضرت زید ؓ سره سوې وه نوموړي د نبی ﷺ ازاد سوی غلام و او نبی ﷺ په زوی سره هم نیولی و په همدې وجه ورته زید بن محمد ؓ ویل کېږي.

د زید ؓ د زینب ؓ سره جوړوالی نه راغلی نو زید ؓ طلاق ورکړی نبی ﷺ پدې موخه چي د کفر دوخت دا دود مات کړي چي کوم څوک به په زوي والي سره نیول سوی و هغه دسکه زوی په خبر و د ماینې سره به یې نکاح نه کول (یعني لکه چي دمېرور سره نکاح نه ده روا د کفر په وخت د نیول سوي زوی دمېرمني سره هم نکاح روا نه وه دا چي دغه رواج مات سي) نو نبی ﷺ و زینب ؓ ته د نکاح پیغام ورواستوی زینب ؓ ورته وویل: زه د خپل خدای ﷻ سره مشوره کوم دستي یې اودس تازه کړی دلمانځه نیت یې وکړی او وې ویل: چي د الله ﷻ د مشورې پرته زه کار نه کوم ، ددې ددغه پاک نیت برکت و چي الله ﷻ پخپله د نبی ﷺ نکاح د زینب ؓ سره وکړه او دا آیات نازل سو:

﴿وَمَنْ يُؤْتَ الْوَيْسَاءَ فَهُنَّ أَهْلُ الْبَيْتِ وَالْأَهْلُ الْبَيْتِ الْأَحْصَاءُ﴾
 ﴿وَمَنْ يُؤْتَ الْوَيْسَاءَ فَهُنَّ أَهْلُ الْبَيْتِ وَالْأَهْلُ الْبَيْتِ الْأَحْصَاءُ﴾
 ﴿وَمَنْ يُؤْتَ الْوَيْسَاءَ فَهُنَّ أَهْلُ الْبَيْتِ وَالْأَهْلُ الْبَيْتِ الْأَحْصَاءُ﴾
 ﴿وَمَنْ يُؤْتَ الْوَيْسَاءَ فَهُنَّ أَهْلُ الْبَيْتِ وَالْأَهْلُ الْبَيْتِ الْأَحْصَاءُ﴾



ژباړه: نو کله چې زید خپله اړتیا له هغې (زینب عليها السلام) څخه پوره کړه (چوپوالی یې ورسره نه راغلی) نو موږ هغه (زینب عليها السلام) ستا په نکاح کښي درکړه دپاره ددې چې پر مومنانو باندي تنگي رانسي په ښځو کي د زوی نیول سوي (يعني دنیول سوي زوی دښځي سره نکاح روا سي) کله چې هغوی خپل ضرورت پوره کړی وي ، او دالله ﷻ امر خامخا کېدونکی دی .

کله چې زینب عليها السلام ته ددې آیات د نازلېدو زیږی ورکړل سو نو دې زیږي کونکي ته هغه کالي ورکړه کوم چې یې اچولي وه او پخپله پر سجده پرېوته او دوی میاشتي روژه یې نذر کړه .
د حضرت زینب عليها السلام دا ویاړ په برخه و چې نکاح یې په آسمان کي وسوه او په قرآن کي نازله سوه او دنورو بیبیانو نکاحي د دوی د خپلوانو لخوا سوي وي دا د عائشې عليها السلام مقابلې ته راغله ځکه پر نبی ﷺ باندي د عائشې عليها السلام تر ټولو د محبوبيت نازو او ددې د آسمان دنکاح نازوو . ددې سره - سره چې کله پر عائشې عليها السلام باندي د تور لگولو قصه پېښه سوه نو نبی ﷺ د نورو تر څنګ ددې څخه هم پوښتنه وکړه دې په جواب کي ورته وویل چې زه په عائشه عليها السلام کي د نیکی پرته بله بدي نه وینم دا ریشتنې دینداره ده . (دادي مبارکي د بني په وړاندي دریزوو) کله نو همدغه پر بن باندي د تور لگولو وخت و او ددې وخت و چې دمپړه د نظر څخه یې وغورځوي او نازینه هم وه (ځکه د بني خو هغه بن بیخي نه خوښیږي چې پر مېړه گرانه وي) ددې سره یې د زړه له کومي د عائشې عليها السلام صفایي وکړه .

حضرت زینب عليها السلام ډېره بزرګه وه ډېري روژې یې نیولې او ډېر نفلو نه یې هم کول پخپلو لاسو به یې زیار ایستي څه چې به په لاس ورغلل خیراتول به یې ، د رسول الله ﷺ د وفات په

وخت کي بيبیانو پوښتنه وکړه چي ستاسو سره به لومړی کومه بي بي ملاقات کوي رسول الله ﷺ وفرمايل: د چا چي لاسونه اوږده وي دوی مبارکانو لرگي راواخيستل د لاسو اندازه کول يې شروع کړل وروسته معلومه سوه چي د لاسو د اوږدوالي څخه مقصد ډېر خيرات او ورکړه ده ځکه تر ټولو مخکي زينب ؓ وفات سوه .

حضرت عمر ۸۸ چي کله د نبی ﷺ بيبیانو ته تنخوا مقررہ کړه او دې ته يې ددې برخه دوولس زره درهمه ور ولېږل دې فکر وکړي چي دا د ټولو بيبیانو دي نو وې ويل چي د وېش لپاره نوري بيبیاني وږ دي قاصد ورته وويل: داپيسې يوازي ستا دي او دټول کال لپاره دي دې په حيرانتيا سره وويل: سبحان الله دستي يې پر مخ يوه زړه ټوټه ټوکر واچوی ددې لپاره چي دا مال نه وويني بيا يې وويل چي د خوني په کونج کي يې واچوه او يو ټوکر يې پرې واچوی بيا يې برزه ۸۸ ته وويل: (د قصې نکل کوونکي دئ) ددې مال څخه يو موټ فلاني ته ورکړه او يو موټ فلاني ته ورکړه لنډه دا چي په قريبانو او مسکينانو يې يو - يو موټ ووېشی آخر لږ پيسې پاته سوې نو برزه ۸۸ يې هم غوښتنه وکړه دې مبارکي ورته وويل: کومي پيسې چي تر ټوکر لاندي پاته سوي دي هغه ته واخله برزه ۸۸ وايي: ما پاته پيسې واخيستي او حساب مي کړې څلور اتيا درهمه وي ددې څخه وروسته يې دعا وکړه چي اې الله ﷻ! راتلونکی کال ماته داسي پيسې مه راکوې ځکه په راتلو کي يې فتنه ده ، ددې دعا قبوله سوه د راتلونکي کال مخکي دا وفات سوه کله چي حضرت عمر ۸۸ ته خبر ورغلی چي دې مبارکي هغه ټولي پيسې خيرات کړې نو دوولس زره نوري يې ورواستولي دې هغه هم خيرات کړې . سره ددې چي مسلمانانو ډيري فتوحاتي کړي وي او ډيري لاسته راوړني يې درلودې خو ددې څخه د وفات په

وخت کي هيڅ مال نسو پاته يوازي هغه کور ورته پاته سو چي دا پکښي اوسېده ددې ډېرې صدقي له امله ددې لقب ماءوی المساکين و يعنې د مسکينانو تم ځای⁽¹⁵⁶⁾

يوه ښځه وايي چي زه د حضرت زينب[ؓ] په کور کي وم موږ د کالو په رنگولو اخته وو نبي^ﷺ تشریف راوړی موږ چي يې وليدو بېرته ولاړی د زينب[ؓ] دا فکر سو چي نبي^ﷺ ته جامې رنگول خوښ نه سوه نو دستي يې هغه رنگ سوي جامې بېرته پرېولې رنگ يې ځني بوتيدو هم ځل نبي^ﷺ تشریف راوړی هغه د رنگ اثر نه و نو خوني ته يې تشریف يووړی⁽¹⁵⁷⁾

۱۱- د حضرت خنساء[ؓ] د خپلو څلورو زامنو سره په جنگ کي گډون

حضرت خنساء[ؓ] يوه مشهوره شاعره وه د خپل قوم د څو کسانو سره يو ځای مدينې ته راغله مسلمانان سوه. ابن اشير[ؒ] وايي: د علماؤ پر دې اتفاق دی چي په ښځو کي تر دې چا ښه شعرونه نه دي ويللي نه مخکي اونه وروسته. د حضرت عمر[ؓ] په خلافت کي په سنه ۱۶هـ کښي د قاديسیې جنگ و سو په دغه جنگ کي دا د خپلو څلورو زامنو سره شريکه سوه د جنگ يوه ورځ مخکي يې خپلو زامنو ته نصيحت وکړې د جهاد جذبه يې پکښي پيدا کړه او ورته وې ويل: اي زما زامنو! تاسو پخپله خوښه مسلمانان سوی ياست پخپله خوښه مو هجرت کړی دی په هغه ذات دي مي قسم وي چي دده څخه ما سوا بل څوک د عبادت نسته لکه څرنگه چي تاسو د مورد يوه نس څخه پيدا سوی ياست په همدغه ډول د يوه پلار څخه پيدا سوي ياست ما ستاسو د پلار سره خيانت ندی کړی نه مي ستاسو ماماگان شرمولي دي او نه مي ستاسو پر عزت څه خال پيدا کړی دی. تاسو ته معلومه ده چي د کافرانو سره جهاد کول څومره ثواب لري

(156) طبقات

(157) ابوداؤد

سوه دې وويل: الله ﷻ لره دي شکروي چي د دوی په شهادت سره يې ماته عزت را کړی د الله ﷻ څخه هيله لرم چي زه هم په هغه سایه کي واوسم چي د الله ﷻ درحمت سایه پر دوی څلورو ده. (۳۰)
فايده: داسي ميندي هم وې چي خپلو ځوانانو زامنو ته يې په تيز جنگ کي د ورننوتلو هڅونه ورکول او کله چي شهيدان سوه نو د الله ﷻ شکر يې ادا کړی.

۱۲ - د حضرت صفيې ؑ په يواځي سر د يهودي وژل

حضرت صفيه ؑ د نبی ﷺ عمه وه او د حمزه ؑ خور وه د احد په غزا کي يې گهلون کړی و په دغه غزا کي چي مسلمانانو شکست وخورى نو کله چي به يو مسلمان تنستېدی دې به پر مخ په نېزه وهی او بيرته به يې د جنگ لوري ته استوی ، د خندق په غزا کي رسول الله ﷺ ټولي بنسځي په يوه کلا کي بندي کړې حسان بن ثابت ؑ يې باندي محافظ کړی و يهوديانو دا موقع گټه وبلل او يوې ډلې يې پر بنسځو د حملې اراده وکړه ځکه دوی اصلي د بنسټمنان وه نو يو يهودي د حال معلومولو لپاره راغلی صفيې ؑ دليري څخه وليدئ حضرت حسان ؑ ته يې وويل چي د کلا څخه دباندې ور ووزه هغه يهودي مې کړه احسان ؑ کمزوري سپين ږيری و دلاوري يې ونه کړه نو دې خپله د يوې خيمې موږی را واخيستی دباندې ورووته هغه يهودي يې په يوازي سر مې کړی دا چي هغه يهودی نامحرم و نو د يهودي سامان يې نه را واخيستی دسراو پنبو څخه ئي شيان نه وايستل راغله و حضرت حسان ؑ ته يې وويل چي هغه يهودي ما مې کړی ته ورسه سامان يې راوړه او سر يې هم ورپرې کړه ده بيا د کمزوری له وجهي دلاوري ونه کړه دا په خپله ورووته سامان يې ځني راوړی او سر يې ځني پرې کړی را يي وړی پر ديوال باندي يې د

يهوديانو پريوې ټولي باندي وروغورزوي يهوديانو چي سروليدى وې ويل چي محمد ﷺ خپلي بنځي يوازي نه پرېږدي خامخا محافظين ورپرېږدي او په کلا کي دننه موجود دي (161) فايده: حضرت صفية ؓ د هجرت په شلم کال د دروايا کلو په عمر وفات سوې ده او د خندق غزا د هجرت په پنځم کال کي سوې ده نو په دغه وخت کي ددې عمر (۵۸) کاله کيږي په اوس وخت کي زموږ بنځو ته په دومره عمر کي د کور کار لا ورته گران وي پريوازي سر سړي قتلول خولا ايسته پرېږده په داسي حال کي چي يوې خواته بنځي وې او بلي خواته د يهوديانو نارينوو ډله وه .

۱۳- د حضرت اسماء ؓ د بنځو د ثواب په هکله پوښتنه

حضرت اسماء بنت يزيد ؓ يوه صحابه وه د نبې ﷺ و حضور ته ورغلل او ورته وې ويل : اې د الله ﷻ رسوله ! زما مور او پلار دي تر تا قربان سي زه د مسلمانانو بنځو د استازي په توگه راغلي يم تاسو الله ﷻ د نارينوو او بنځو دواړو لپاره پيغمبر لېږلى يې موږ بنځي پر الله ﷻ او پر تاسو ايمان لرو موږ په کورو کي گيږيو نارينوو موږ په کورو کي بنځي کړي يو د نارينوو خواهشات زموږ څخه پوره کېږي د دوى اولادونه موږ په نس وړو ددې ټولو خبرو سره - سره نارينه تر موږ په ديني کارو کي مخکي دي ، د جمعې لمونځ کوي ، لمونځ په جماعت کوي ، د ناروغانو پوښتنه کوي ، په جنازو کي گډون کوي ، د حج پسې بل حج کوي او تردې ټولو زيات جهاد کوي ، کله چي دوى حج ، عمري او جهاد ته ځي نو موږ بنځي د دوى د مالو حفاظت کوو ، جامې ور جوړوو او اولادونه يې ور پالو ايا موږ د دوى سره په ثواب کي شريکي نه يو؟

نبي ﷺ چي ددې خبرې واورېدې اصحابو ته متوجه سو ورته وې ويل: آيا تاسو د دين په اړه تر دې ښځې ښه سوال کوونکي ليدلیدئ؟ اصحابو ورته وويل: اي د الله ﷻ رسول له! موږ هم فکر نه کاوه چي ښځې دې هم داسي سوال کولای سي رسول الله ﷺ د اسماء ﷻ و لوري ته متوجه سو او ورته وې ويل: اي اسماء! ښه يې واوره او ځان په پوه کړه او هغه ښځو ته يې وښيه چي ته يې رالېږلې يې چي د ښځې د خپل مېړه سره ښه سلوک، د مېړه خوښي لاسته راوړل او په امري يې عمل کول دهغه د ټولو ثوابونو سره برابر دئ اسماء ﷻ چي دا خبره واورېدل ډيره خوشحاله سوه او بېرته ولاړل. (۱۶۲)

فايده: د ښځو د خپلو مړو سره ښه سلوک کول او د دوی اطاعت کول ډير قيمتي شی دئ خو ښځې په ناخبره دي. اصحابانو يوه ورځ رسول ﷺ ته وويل: عجم خلگو خپلو پاچهانو او سردارانو ته سجده کوي ته تر دوی ډېر حقدار يې موږ به تاته سجده کوو نبي ﷺ منع وکړه او ورته وې ويل: که چيري د الله ﷻ پرته بل چاته سجده روا وای نو ښځو ته به يې امر کړی وای چي خپلو مړو ته سجده وکړي بيا نبي ﷺ وفرمايل: په هغه ذات دي مي قسم وي چي زما روح يې په قدرت کي دئ چي ښځه به تر هغه وخته د خپل خدای حق ادا نه کړي ترڅو د مېړه حق يې نه وي ادا کړي، په يو حديث کي راغلي دي چي که يوه ښځه په داسي حال کي مړه سوه چي مېړه يې ځني راضي و جنت ته به ځي، په يوه حديث کي راغلي دي چي که چيري يوه ښځه د خپل مېړه څخه ناراضه سي او ولاړه سي جلا شپه تېره کړي ملائکي لعنت باندې وايي، په يوه حديث کي راغلي دي چي د دوو کسانو لمونځ چي تر سر پورته سي د قبوليت لپاره آسمان ته نه ځي يو غلام چي د بادار څخه تنبېدليوي دوهمه ښځه چي مېړه ځني ناراضه وي.

۱۴ - د حضرت ام عمار ؓ اسلام او په جنگ کي گډون

حضرت ام عمار ؓ يوه انصاري صحابيې ده چي د اسلام په پيل کي مسلمانې سوې ده او په بيعة العقبه کي يې گډون کړی دی د عقبه معني دره ده نبي ﷺ په اول کي خلگ په پټه مسلمانانول ځکه کافرانو دغه مسلمانانو ته بيا ډير تکليفونه ورکول دمدينې څخه خلگ د حج په زمانه کي راتلل د مني په غره کي يوه دره وه په دغه دره کي په پټه مسلمانانېدل . د هجرت وروسته چي کله د جنگونو سلسله پيل سوه نو دا په زياتو جنگونو کي شريکه سوې ده خصوصاً د احد ، حديبه ، خيبر ، عمرة القضاء ، حنين او ديمامة په جنگونو کي يې گډون کړی دی د احد په غزا کي دا خپله قصه کوي چي د احد په غزا کي ما لوبني د اوبو ډک کړي وه احد ته روانه سوم ددې لپاره چي ورسم مسلمانان د تړدې څخه ووينم چي څه حال يې دی که تړي وه او به به ورکړم او که څوک زخمي و دوا به ورکړم په دغه وخت کي ددې عمر درو څلويښت کاله وو او ددې دوه زامن او مېړه هم په دغه غزا کي وه دا وايي په اول کي مسلمانانو فتحه تر لاسه کړه وروسته د کافرانو پر لاسي ښکاره سوه ما رسول الله ﷺ ته تړدې ځان ورسوی کوم کافر چي به د رسول الله ﷺ و خواته تلی هغه به مي منع کوی په اول کي ددې سره ډال نه وو ورسره وروسته بيا ورکړل سو چي د کافرانو حملې به يې په منعه کولې يو ټوکړ يې تر ملا تړلې و د رښکيو (زړو ټوکړانو) څخه ډک و کله چي به څوک زخمي سو نو دستي به يې يو ټوکړ راواخيستی و به يې سوځی او هغه زخم به يې په ډک کړی خپله هم زخمي سوه دوولس يا ديارلس ځايه زخمي سوه په دغه زخمو کي يو زخم ډير زيات و . ام سعيد ؓ وايي : ما ددې پراوړو يو ژور زخم وليدئ ما پوښتنه ځني وکړه چي دا زخم څنگه جوړ سو دی؟ دې راته وويل : د احد په غزا کي کله چي خلگ لالهانده يوې او بلي خواته گرځېدل نو ابن قيمه را مخکي سو او وې ويل : محمد ﷺ چيري دی؟ ماته يې يو څوک راوښياست که نن ژوندی ولاړی نو بيا زما خلاصون نسته . مصعب بن عمير ؓ او څو کسان يې

و مخته ورغلل په هغو کسانو کي زه هم وم ابن قیمة زما پراوړه گذار وکړی ما هم خو گذارونه پر وکړه خو هغه دوی زغري اغوستي وي هېڅ تاثیر یې پروته کړی. دغه زخم داسي سخت زخم و چې په ټوکرانو سره مي علاج وکړي خو علاج یې نه و سو. کله چې رسول الله ﷺ د حمراء الاسد د جنگ اعلان وکړی ام عمار ؓ هم ملا وتړله خو لکه څرنګه چې زخم یې ډېر تازه و په دغه وجه یې شرکت نه وکړی، رسول الله ﷺ چې کله د غزا څخه راغلی نو لومړی یې ددې حال معلوم کړی کله چې خبر سو چې دابنه ده نو ډیر خوشاله سو ددې څخه علاوه نور زخمو نه هم ددې پر بدن واحد په غزا کي جوړ سوي وه، ام عمار ؓ فرمایي چې په اصل کي دوی سپاره وه موږ پلي (پیاده) وو که چیري دوی يعني کافران هم پیاده وای نو اصلي مقابلې به معلومه سوې وای، کله چې به پر آس یو څوک سپور راغلی نو دهغه حملې به ما په ډال منعه کولې خو کله چې به هغه بلي خواته روان سو نو ما به دهغه دآس پښه پرېکړه آس به غوزار سو سپور به هم راپرېوتی کله چې به هغه راپرېوتی نو نبی ﷺ به زما زوی ته ناره وکړه زوی به مي راغلی. زما مرسته به یې وکړه په دواړو به مو مي کړی ددې زوی عبدالله بن زید ؓ فرمایي: زما چپه مټ زخمي سو وینه یې نه درېدل نبی ﷺ وفرمایل چې پردغه مټ پټی. و تره زما مور راغله دملا څخه یې رښکی را وایستل او پټی یې را وتړل بیا یې راته وویل: څه ولاړسه دکافرانو سره مقابلې وکړه نبی ﷺ دا پښه ولیدل او وې فرمایل: ای ام عمار! دا ستا په ډول څوک همت لري؟) يعني هېڅوک دومره همت نه لري چې خپل زخمي زوی دي جنگ ته استوي. نبی ﷺ په دغه حالت کي دې او ددې کورنۍ ته خو- خو واره دعاوي وکړې او ستاینه یې وکړه ام عمار ؓ فرمایي یو وار یو کافر راغلی نبی ﷺ وفرمایل: ای ام عمار! دا هغه سړی دی چې ستا زوي یې زخمي کړی دی دا وایي ما حمله پرې وکړه پر پښې مي وواهه هغه زخمي سو دستي کښېناستی بیا زموږ څو خلګ ورمخته سوه هغه مو مي کړی نبی ﷺ مسکی سو او راته وې ویل: د خپل زوی بدله دي واخیستل. دا وایي: کله چې نبی ﷺ موږ ته دعاوي کولې ما ورته وویل: ای

د الله ﷺ رسوله! موږ ته دعا وکړه چې الله ﷻ مو ستا سره په جنت کې يو ځای کړي کله چې نبي ﷺ دغه دعا ورته وکړل دې ورته وويل: چې اوس نو زه هېڅ پروانه کوم هر څومره تکليفونه چې په دنيا کې پر ما تېر سي د احد د غزا څخه علاوه دا په نورو غزاوو کې هم شريکه سوې ده کارنامې يې معلومي سوي دي د نبي کریم ﷺ د وفات وروسته د اسلام څخه او بېتل زيات سوه او په يمامه کې سخت جنگ و سو دا په دغه سخت جنگ کې هم شريکه سوه په دغه غزا کې ددې يولاس پرې سوي دئ او يوولس زخمونه يې پر بدن باندې جوړ سوي دي ددغه زخمو په حالت کې مدينې منوري ته ورسېده. (۱۶۳)

فايده: دا د يوې نښې د کارنامو حال دئ چې د احد په غزا کې يې عمر دروځلو بېست کاله و او د يمامه په غزا کې يې عمر دوپنځوس کاله و بيا يې هم داسي په جنگو کې گډون کاوه دي ته نو کرامت ويل کېږي.

۱۵- د حضرت ام حکيم ﷺ اسلام او په جنگ کې گډون

ام حکيم بنت حارث د عکرمه بن ابې جهل بي بي وه او دا حد په غزا کې يې د کافرانو د لوري څخه گډون کړی و کله چې مکه مکرمه فتحه سوه نو مسلمانان سوه دخپل خاوند سره يې زياته مينه وه خو هغه دخپل پلار ابو جهل د اثر له وجهي نه و مسلمان سوي کله چې مکه فتحه سوه نو خاوند يې يمن ته و تېستېدئ دې درسول الله ﷺ څخه دخپل مېړه دپاره امن وغوښتی بيا خپله يمن ته ولاړه او مېړه يې په ډير تکليف راضي کړی چې ستا لپاره مي د نبي ﷺ

په لمن کي امن غوښتی دئ ته د رسول الله ﷺ د توري څخه پناه پيدا کولای سې نو هغه مدینې منورې ته ورسره راغلی مسلمان سوداړو په خوشحالی ژوند تېراوه.

وروسته د حضرت ابو بکر **ؓ** په خلافت کي د روم جنگ و سو عکرمه **ؓ** گډون پکښي وکړی دغه ښځه هم ورسره وه ، عکرمه **ؓ** په دغه غزا کي شهید سو ، بیا د دغه بي بي سره حضرت خالد بن سعید **ؓ** نکاح وکړه ده مبارک په دې سفر کي په مرج الصفر نومي ځای کي د یو ځای کېدو غوښتنه وکړه دې ورته وویل: اوس لاهم د دښمن وېره ده یو څه صبر وکړه ده ورته وویل: زه په دغه جگړه کي خپل شهادت په سترگو وینم نو په یوه ځیمه کي یو ځای والی وکړی سهار د ولیمې انتظام کېدئ چي د رومیانو فوځیان راپورته سوه سخت جنگ شروع سو حضرت خالد بن سعید **ؓ** شهید سو ام حکیم **ؓ** هغه ځیمه راواخیستله چي شپه یې پکښي تېره کړي وه خپل ټول سامان یې پکښي وپیچی خپله یې د کافرانو مقابله شروع کړه اووه کسان یې په یوازي سرووژل. ⁽¹⁶⁴⁾

فايده: زموږ ښځي وگوره د یوې خوا خو په داسي حالت کي نکاح ته نه تیارېږي که تیاري هم سي نو په داسي ناڅاپه مرگ سره تر ډیرو ورځو پوري ژاړي جهاد کول خو لاڅه کوي دې مبارکي د ژړا پر ځای جهاد شروع کړی او اووه کسان یې په ښځینه لاس ووژل.

۱۶- د حضرت سمیه ام عمار **ؓ** شهادت

سمیه بنت خیاط **ؓ** د حضرت عمار **ؓ** موره چي قصه یې د اول باب په اوومه شمېره کي تېره سوي ده دې هم د خپل خاوند او زوی په څېر د اسلام لپاره ډول ، ډول تکلیفونه تېر

کړي دي خو د اسلام ميني چي ددې په زړه کي کوم کور جوړ کړی و له وجهي يې ددې په زړه کي يوه ذره فرق هم نه راتلی دا به يې د گرمۍ په سخت وخت پرېږو پرې ايستل د اوسپني تودې زغري به يې په واغوستلې بيا به يې ودرول ددوبي په گرمي کي چي اوسپنه ډيره توديرې دا به په ډير سخت تکليف کي وه نبي ﷺ چي به کله د دوی وخوا ته تېرېدئ نو د صبر نصيحت به يې ورته کاوه او د جنت وعده به يې ورکول يوځلي يې يې سميه ﷺ ولاړه وه ابو جهل په ډېر درد او غصه سره دا مبارکه په نېزه په شرمگاه کي ووهل او دهغه زخم خځه وفات سوه. د اسلام په خاطر دا تر ټولو لومړی شهيد ده. (165)

فايده: د بنځو دومره صبر زغم او همت د غبتي وړدئ يعنې (دا چي کاشکي زه هم داسي وای) خو اصلي خبره داده چي د چا په زړه کي چي کوم شی کور جوړ کړي بيا د هيش شي پروا نه کوي او هر څه ورته اسانه کيږي ، اوس هم داسي په لس گونو قصې راځي چي خلگ خپل ځانونه قربانوي مگر که ځان قربانول د الله ﷻ په لاره کي وي ، د دين لپاره وي او دهغه ژوند لپاره وي چي تر مرگ وروسته راځي نو دکاميابی سبب گرځي او که دنيوي مقصد پکښې وي نو دنيا خو يې ولاړه آخرت يې هم برباد سو.

۱۷- د حضرت اسماء بنت ابوبکر ﷺ ژوند او تنگ لاسي

حضرت اسماء ﷺ د ابوبکر AA لور وه ، د حضرت عبدالله بن زبیر AA مور وه او د حضرت عائشې ﷺ ميرېزې خور وه او مشهوره صحابه يې بي ده د اسلام په پيل کي مسلمانې سوي ده ويل سوي دي چي دا د لسو نارينوو څخه وروسته مسلمانې سوي ده او د هجرت څخه او وياشت

کاله مخکي پيدا سوې ده کله چي حضرت محمد ﷺ او حضرت ابوبکر **ؓ** و مدینې منورې ته هجرت وکړې نو زید **ؓ** او داسي نورېې ولېږل ددې لپاره چې د دوی اهل او عیال راوړلي دهغې خوا د دوی سره حضرت اسماء **ؓ** هم راغله کله چي قباء ته راوړسېده نو عبدالله بن زبیر **ؓ** پيدا سو د هجرت وروسته دا لومړی پيدايننت دئ. ددغه زمانې فقر ، مسکنت مشهور و خو ننگ ، همت زړه ورتيا او جفا کشي يې هم بې ساري وه ، په بخاري شريف کي د اسماء بنت ابي بکر **ؓ** د ژوند حالات په خپله ددې څخه نقل سوي دي چې داوايي: کله چي زما نکاح د زبیر **ؓ** سره وسوه ، دده سره نه مال وو ، نه جايداد وو او نه غلام و يو اوښ يې درلودئ چي او به به يې پرې راوړلې او يو آس يې درلودی ، ما به هم داوښ لپاره واښه راوړل ، خرما خستکي به مي ورته راوړلې ميدولې به مي د دانو په ډول به مي په خوړلې . ما به پخپله او به راوړلې د اوبو څلواغه چي به وشکېده په خپله به مي گنډله او هم به مي د آس خدمت په خپله کوی ، واښه او دانې به مي ورکولې او دکور ټول کار او خدمت به مي کاوه مگر ډوډۍ پخول مي ښه نه وه زده نو اوږه به مي واغېښل د همسايه انصارو کور ته به مي وروړل د همسايه د کور ډېره ريشتني مخلصه ښځه وه زما ډوډۍ به يې را پخه کړه . رسول الله ﷺ په مدينه کې وزبیر **ؓ** ته يوه ټوټه ځمکه ورکړه چې نژدې دوه ميله ليري وه ما به دهغه ځای څخه پر خپل سرد خرماوو هډوکي راوړل زه يوه ورځ په دغه ډول چي بار مي پر سر و نبي ﷺ په مخه راغلی چي پراوښ را روان و او يوه ډله انصار هم ورسره وه نبي ﷺ چې زه وليدم نو آس يې ودراره او اوښ ته يې د چوکېدو اشاره وکړه ددې لپاره چې زه پر سپره سم زه د خلگو په مخکي پراوښ باندې په سپرېدو شرمېدم او دامې هم په فکر کې وه چې زبیر **ؓ** ډېر غيرتمن دئ کېدای سي دده پر طبيعت گرانه پرېوزي ، نبي ﷺ ته زما حال معلوم سو چي دا شرميري نو بيرته کورته روان سو او زه چي خپل کورته چي ورسېدم و زبیر **ؓ** ته مي قصه وکړه چې زه شرمېدم هم او ستا د غيرت فکر مي هم کاوه ، زبیر **ؓ** وويل: قسم په الله ﷻ چي ستا پر سرد هډوکو راوړل ماته تر دغه هم گران دي)

مگر مجبوري وه مسلمانان زيات وخت په جهاد او نورو د دين په کارو اخته وه نو له دې امله زيات د کور کارونه بنسټو کول (دا مبارکه وايي ددې څخه وروسته زما پلار ابوبکر **AA** يو غلام راواستوي چې نبي ﷺ ده ته ورکړی وهغه غلام د آس خدمت کاوه زه د آس خدمت څخه ډېره سترې وم غلام چې راغلي زه داسي سوم لکه د لوی بند څخه چې خلاصه سوم. ⁽¹⁶⁾)
فايده: د عربو دا رواج و او اوس يې هم دا رواج دئ چې د خرما وو هډوکي میده کړي بيا يې ميچن کړي وروسته يې په حيواناتو د دانې په ډول خوري .

۱۸- د حضرت ابوبکر **AA** د هجرت په وخت کي د اسماء **ؓ** خپل نيکه ته تسلي ورکول
حضرت ابوبکر **AA** چې کله د هجرت اراده وکړه نو فکر يې کاوه چې ښايي پر لاري د ډېرو تکليفونو سره مخ سو او نبي ﷺ هم ورسره و نو څه پيسې چې ورسره وي ټولي يې د ځان سره واخيستي (چې نژدې پنځه يا شپږ زره درهمه کېدې) ددې څخه وروسته د حضرت ابوبکر **AA** پلار ابو قحافه چې په سترگو پوند و او تر دغه وخته پوري لا مسلمان سوې هم نه و خپلي لمسی ته د تسلي لپاره راغلی او ورته وې ويل افسوس چې ابوبکر **AA** په خپل تگ سره تاسو ته تکليف ورساوی او ښايي خپل ټول مال يې هم وړي وي دا بيا بل تکليف دئ، اسماء **ؓ** وايي چې ما ورته وويل : يا، نيکه ! زما پلار ډېر مال پرې ايښی دئ دا خبره مي ورته وکړه دستي مي کوچنۍ، کوچنۍ ډېري را ټولي کړي او په يوه ټوکره کې مي غوټه کړي او په هغه تاخچه کې مي کښېښودې چې پيسې به ايښودل کېدې نيکه چې لاس پر وگرځاوه ورته معلومه سوه چې تاخچه د پيسو ډکه ده نو وې ويل دا يې ښه کړي دي ستاسو به گوزاره په وسې اسماء **ؓ** وايي

قسم په خدای ﷺ زما پلار یوه پیسه هم نه وه پرې اېښي خو ما دخپل نیکه د تسلي لپاره او ددې لپاره چې غمجن نسي دغه چم مي ورته وکړي. (۱۶۷)

فايده: داد همت او صبر خبره ده که نه نو تر نیکه به دغه نجونو زیات غم کاوه او هرڅومره شکایتونه چې یې نیکه ته په دغه وخت کي کړي وای صحیح و ځکه ظاهري اسره یې په دغه نیکه وه په دغه وخت کي چې نیکه ودې ته متوجه کړې چې دیوې خوا د پلار جلا والی دی او د بلې خوا د مال نیستي ده ددې سره، سره دمکې او سیدونکي د دوی سره چندانې اړیکي هم نه لرلي او اکثره یې د بنمنان وه ځکه دوی مسلمانان وه خو الله ﷻ دغه مبارکو انسانانو هر یوه ته جلا جلا نارینه و که ښځینه وو یوه - یوه ځانگړتیا ورکړې وه چې د انسان غېته پرې کېږي یعنې دا چې کاشکي ما هم داسي ځانگړتیا درلودای، حضرت ابوبکر ؓ په اول کي زیات مالدار و او لوی تاجرو خو اسلام ته د راتلو وروسته یې د الله ﷻ په لاره کي دومره پیسې خرڅي کړي چې د تبوک په غذا کي یې ټوله مال راوړی او ورپې کړي لکه د شپږم باب په څلورمه قصه کي یې چې بیان په تفصیل سره وسو په همدا وجه رسول الله ﷺ فرمایي: ماته دهیچا مال دومره فایده نه ده رسولې لکه د ابوبکر ؓ مال چې فایده را رسولې ده ما دهر چا د احسانونو بدله ورکړې ده خو د ابوبکر ؓ د احسانونو بدله به الله ﷻ ورکوي.

۱۹ - د حضرت اسماء ؓ سخاوت

حضرت اسماء ؓ ډېره سخي وه په اول کي به یې صدقه په ټاکلې اندازه ورکول یعنې په ټول او ترازو یا په پیمانې به یې خیرات کاوه خو کله چې رسول الله ﷺ ورته وویل: پیسو ته

غوټه مه ورکوه ، ټول مکوه او حساب مه کوه څومره چې دي توان وي صدقه ورکوه بيا يې زيات خيراتونه کول خپلو لونیو او دکور بنځو ته به يې داسي نصيحت کاوه: کله چې د الله ﷻ په لاره کي صدقه کول غواړی نو ددې انتظار مه کوئ چې پيسې به زياتي سي بيا به صدقه ورکړم که مو دا انتظار کاوه هيڅکله پيسې نه زياتيږي ځکه اړتياوي هم ور سره ډيريري او که مو بېله انتظاره پيسې مصرفولې نو ستاسو په پيسو کې به هيڅ کمی رانسې. (۲۰)

فايده: ددې مبارکو انسانانو لاسونه چې په پيسو کې څومري تنگ وه پدغه پيمانه د دوی لاسونه په صدقه ورکولو کې پراخ او لوی وه. عجيبه داده چې د رسول الله ﷺ په زمانه کي هيچا د مسکنت شکايت نه کاوه) او اوس ټول خلگ د مسکنت څخه شکايت کوي سره ددې چې هيڅ به اوس داسي ډله پيدا نه کړی چې په نسو پوري يې ډيري تړلي وي يا يې څو ورځي په نهاره تېري کړي وي .

۲۰- د نبي ﷺ د لور حضرت زينب ؓ هجرت او وفات

د دواړو جهانود سردار حضرت محمد ﷺ لور زينب ؓ د نبوت لس کاله مخکي پيدا سوې ده يعني هغه وخت چې نبي کریم ﷺ دېرش کلن و او دخپلي خاله د زوی ابوالعاص بن ربیع سره يې نکاح وسوه کله چې نبي ﷺ هجرت کاوه نو دا نه ور سره ولاړه ددې خاوند د کافرانو له لوري د بدر په غزا کي راغلی و بيا ونيول سو دمکې خلگو چې کله دخپلو بنديانو لپاره فدېې راواستولې نو ددې مبارکي هم دخپل خاوند لپاره فديه راواستول په هغه فديه کې اميل و چې خديجې ؓ و دې ته د واده په وخت کي ورکړی و نبي ﷺ چې اميل وليدی نو بي بي خديجې ؓ ور

په ياد سوه او دسترگو څخه يې اوښکي راغلې ، د اصحابو ﷺ په مشوره دا پرېکړه وسوه چې ابوالعاص دي د فديې پرته آزاد سي په دې شرط چې دی مکې ته ولاړ سي نو زينب ﷺ دي مدينې ته راولېږي ، دوه کسان د زينبې ﷺ د راوستلو لپاره ورسره کړل سوه يعني هلته چې ورسپړي نو دغه دوه مسلمانان به د مکې د باندې تم سي ، ابوالعاص به دوی ته د مبارکه په لاس ورکړي زينب ﷺ خپل ليور کنانه پر اوښ سپره او روانه سوه. د مکې کافران چې په دې پېښه خبر سوه نو اور پر بل سو دستي يې يوه ډله دمقابلې لپاره ولېږل چې په هغو کې يو بن اسود و چې د خديجې ﷺ د تربړه زوی وو په همدې لحاظ د زينبې ﷺ د ورور په درجه کي او يو بل نفر ورسره و. پر حضرت زينب ﷺ باندې يې د نيزې واری وکړی دا مبارکه د اوښ څخه راولوېده ، څرنگه چې ماشوم يې په نس و نو هغه ماشوم يې هم ضايع سو اکثره وايي چې دغه حمله کونکی جبار و کنانه د دوی سره د غشو مقابلې شروع کړه ابو سفیان ورته وويل د محمد ﷺ لور چې په دومره ښکاره ډول مدينې ته ځي دا خو موږ نه سو زغملای نو داسي وکړه چې اوس بېرته ولاړ سئ بل واري په پټه ولاړ سئ کنانه ورسره خوښه کړه د زينبې ﷺ دغه زخم تر څو کاله پوري و او ددغه زخم څخه ناجوړه سوه او په اتم کال د هجرت وفات سوه

(رضي الله عنها وارضاه)

نبي ﷺ فرمايي: زينب ﷺ زما تر ټولو ښه لور وه ځکه زما په مينه کې يې ډېر تکليفونه وزغمل د ښځېدو په وخت کې نبي ﷺ خپله ددې وقبر ته کښته سو دا يې ښځه کړه نبي ﷺ چې کله وقبر ته کښته سو نو ډېر غمجن و کله چې راپورته سو نومخ يې ډېر روښانه (خوشاله) و اصحابانو ﷺ پوښتنه ځني وکړه (چې يا رسول الله ﷺ ! ولي دي مخ مبارک خوشاله دئ؟) ده

مبارک ورته وويل: چې زه د زینبي ﷺ دناتوانۍ په فکر کي وم نو دعا مي وکړه چې الله ﷻ ددې څخه تکلیف او دقبر تنگوالی ليري کړي الله ﷻ دعا قبوله کړه. (169)

فايده: د نبي ﷺ لور ددين په خاطر دومره تکليفونه تېر کړل چې آخريې ساه پکښي ورکړل بيا هم د قبر د پراخوالي لپاره د نبي ﷺ د دعا اړتيا ورته پيدا سوه نو زموږ به څه حال وي؟ په همدې وجه د قبر د پراخوالي لپاره زياتي دعاوي پکار دي ځکه نبي ﷺ به زيات وختونه دتعليم په منځ کي دقبر د عذاب څخه پناه غوښتله.

اللهم احفظنا بمنک و کرمک و فضلک.

۲۱- د حضرت ربیع بنت معوذ ﷺ ديني غیرت

ربيع بنت معوذ ﷺ يوه انصاري صحابيه وه په زياتو غذاوو کي د نبي ﷺ سره ملگرې وه د زخميانو درملنه به يې کول او د وژل سوو شهيدانو جسدونه به يې را پورته کول د نبي ﷺ د هجرت مخکي مسلماننه سوې وه او دهجرت وروسته واده سوه ددې د واده په ورځ نبي ﷺ ددې وکورتته تشریف يووړی هلته نجونو هغه شعرونه ويل چې د اسلامي کارنامو او اسلامي مشرانو بيان پکښي سوي و چې د بدر په غذا کې شهيدان سوي وه په دوی کي يوه نجلی دا مصرع ويل: وَفِينَا نَبِيٌّ يَعْلَمُ مَا فِي غَدٍ . يعنې په موږ کې يو نبي دی چې د سبا په حال خبر دی. نبي ﷺ ددغه شعر څخه منع کړه چې د سبا په حال خو يوازي الله ﷻ خبر دی دربيع ﷺ پلار معوذ په هغو کسانو کي وچي ابو جهل يې وواژه يوه ورځ يوه ښځه چې اسماء نومېده ديو څو ښځو سره يو ځای دربيع کور ته ورغلل دې عطر خرڅول نو دربيع څخه يې د معرفي کېدو غوښتنه وکړه

لکه د ښځو چي همدا سي دود دئ ربيع ﷺ خپل ځان ورته معرفي کړي يعني خپل او د پلار نوم يې وروښودل هغې ښځې چي د معوذ نوم واورېدئ نو ورته وې ويل: د خپل سردار د قاتل معوذ لوري؟ (څرنگه چي ابو جهل د عربو سردار گڼل کېدئ نو له همدې وجهي دغي ښځې ورته وويل چي دخپل سردار د قاتل لوري) ربيع ﷺ چي ددې سوال واورېدئ ډېر درد (غصه) ورغله او ورته وې ويل زه د خپل غلام د قاتل لوريم (د ربيع ﷺ زړه نه منله چي ابو جهل دي ددې دپلار سردار و نومول سي). اسماء چي ددې خبره واورېده چي ابو جهل ته يې د غلام نسبت وکړي درد (غصه) ورغله ورته وې ويل زما عطر خرڅول پرتا باندې حرام دي ربيع ﷺ ورته وويل پر ما باندې هم حرام دئ چي ستا څخه عطر واخلم ما په هيڅ عطر وکي دومره بد بويي نه وه ليدلې لکه ستا په عطر وکښي چي سته (170)

فايده: ربيع ﷺ فرمايي: چي د بد بويي لفظ مي ددې د سوځولو لپاره ووايه دا ددې مبارکي غيرت نه منل چي د دين د دښمن په اړه دي د سردار لفظ واورې. په نن زمانه کښي د دين د لويو دښمنانو لپاره د سردار تر لفظ لوړ الفاظ استعمالېږي که يې څوک منعه کړي نو خلک تنگ نظره ورته وايي او حال دا چي نبي ﷺ فرمايي: تاسو منافق ته سردار مه وياست که چيري هغه ستاسو سردار سو نو تاسو خپل رب ناراضه کړئ (171).

معلومات

د نبي اکرم ﷺ بيبياني او اولادونه

(170) اسد الغابة

(171) ابوداود

د خپل آقا او د دواړو جهانو سردار نبي اکرم ﷺ د بيبيانو او اولادو حالات معلومول يو لوی شوق دی او هر مسلمان ته په کار دی چې د دوی په اړه يو لنډ معلومات په لاس راوړي او په لنډ ډول يې وليکي ځکه تفصيلي حالات ليکل يې لوی لوی کتابونه غواړي د نبي اکرم ﷺ د نکاحو شمېر چې د محدثينو او مؤرخينو پرې اتفاق دی د يوولسو بيبيانو سره دی تر دغه شمېر په زياتو بيبيانو کېنسي اختلاف سته او پر دې خبره هم اتفاق دی چې د نبي ﷺ لومړی نکاح د بي بي خديجې رضی الله عنها سره سوې ده خديجۃ رضی الله عنها کونډه وه کله چې نبي ﷺ نکاح ورسره کول دده مبارک عمر (۲۵) کاله و او ددې مبارکې عمر (۴۰) کاله و د نبي ﷺ اولادونه د ابراهيم څخه پرته نور ټول ددې څخه پيدا سوي دي چې بيان به يې وروسته راسي .

۱- د حضرت خديجې رضی الله عنها حالات

د حضرت خديجې رضی الله عنها لومړی نکاح د ورقۃ بن نوفل رضی الله عنه سره په پلان کېنسي وه خود نکاح نصیب نه و سوی وروسته بيا د دوو نورو کسانو سره ددې نکاح سوې ده دا چې په دې دوو کسانو کېنسي به يې اول د چا سره نکاح کړې وي پدې کې اختلاف دی زيات تاريخ پوهان په دې آند دي چې اول يې د عتيق بن عائذ سره نکاح سوې وه چې دده څخه يې يوه لور پيدا سوي وه چې نوم يې هنده وه کله چې غټه سول نو مسلماننه سوه او د اولادو خاونده سول. ځينو ليکلي دي چې د عتيق څخه يې يو زوی پيدا سو چې نوم يې عبدالله يا عبدالمناف و د عتيق څخه وروسته يې بيا نکاح د ابو هاله سره سوې ده د ابو هاله څخه يې دوه اولادونه سوي دي چې يو يې هند نومېده او بل يې هاله نومېده ځينو ويلي دي چې هند هلک و او هاله نجلی وه ځينو بيا ويلي دي چې دواړه هلکان وه خو هند د حضرت علي کرم الله وجهه تر خلافت پوري ژوندی و کله چې ابو هاله وفات سو بيا يې د حضرت رسول اکرم ﷺ سره نکاح وکړه پدغه وخت

کښي ددې عمر (۴۰) کاله و د نبي ﷺ سره په نکاح کښي (۲۵) کاله پاته سوه د نبوت پر لسم کال د روژې په مياشت کي د (۲۵) کالو په عمر وفات سوه د نبي ﷺ ددې سره زياته مينه وه ددې په ژوند يې د هيڅ بلې ښځې سره نکاح ونکړه تر اسلام مخکي ددې لقب طاهره وپه همدې وجه ددې اولادونه د نور خښتنان دي او بنو طاهره ورته ويل کيږي ددې مبارکي فضائل (مناقب) د حديثو په کتابو کښي زيات راغلي دي ددې دوفات څخه وروسته نبي ﷺ پخپله ددې و قبر ته ورکښته سو او په خپلو مبارکو لاسونو يې ښځه کړه تر دغه وخته پوري د جنازې د لمانځه حکم نه و راغلی وروسته بيانبي ﷺ د حضرت عائشې او سودې ﷺ سره نکاحي کړي دي پدې خبره کښي هم اختلاف دئ چي لومړی يې د چا سره نکاح وکړه ځينو تاريخ پوهانو ليکلي دي چي اول يې د عائشې ﷺ سره نکاح وکړه ځينو ويلي دي چي لومړی يې د سودې ﷺ سره نکاح وکړه او وروسته يې د عائشې ﷺ سره نکاح وکړه.

۲- د حضرت سودې ﷺ حالات

حضرت سوده ﷺ هم کونډه وه ددې دپلار نوم زمعه بن قيص و ددې اوله نکاح د خپل دا کا د زوی سکران بن عمرو سره سوې ده دواړه مسلمانان سول او حبشې ته يې هجرت وکړی سکران په حبشه کښي وفات سو ځينو ليکلي دي چي مکي ته راغلی بيا وفات سو دده دوفات وروسته د نبوت په لسم کال چي کله خديجه ﷺ وفات سوه څو ورځي وروسته د نبي اکرم ﷺ ددې سره نکاح وسوه ددې سره واده د حضرت عائشې ﷺ تر واده د ټولو په آند مخکي سوی دئ د نبي ﷺ مبارک عادت دا و چي په زيات وخت به په لمانځه کي مشغول و يو ځلي نبي ﷺ ته دې وويل چي ما ښام تا دومره اوږده رکوع وکړه چي زه پردې و بېرېدل چي د پزي څخه به مي وينی ولاړي سي (دې به د نبي ﷺ وروسته په نبي ﷺ پسي لمونځ کاوه څرنگه چي دا د بدن څخه درنه وه

نوله امله به یې تکلیف ور پېښ سوي وي) یو ځلي نبي ﷺ ددې د طلاق اراده وکړه دې مبارکي ورته وویل چي اې د الله ﷻ رسوله! زه د مېړه خواش نلرم خودا مي خوښه ده چي په جنت کې ستا په بیبيانو کښي داخله یم نو تاسي وماته طلاق مه راکوی زه د خپلي شپې نوبت و حضرت عائشې ﷺ ته ورکوم په همدې وجه به ددې د شپې واری د حضرت عائشې ﷺ په برخه کښي راتلی په (۵۴) یا (۵۵) هجري کال کښي وفات سوې ده ځينو لیکلي دي چي د حضرت عمر ۸۸ په خلافت کښي وفات سوه ددې څخه علاوه یوه بله نسخه د سودې په نامه هم سته چي د قریشو د قوم څخه ده دهغي سره هم نبي ﷺ د نکاح کولو اراده وکړه دې ورته وویل چي زما تر ټوله دنیا ته خوښ یې خو زما پنځه یا شپږ اولادونه دي ماته دا خبره گرانه ده چي هغه ستا سرته ولاړ وي ژاړي او چیغي وهي نبي ﷺ ددې خبره خوښه کړل او ددې ستاينه یې وکړل او د نکاح اراده یې پرېښوده.

۳- د حضرت عائشې ﷺ حالات

د حضرت عائشې ﷺ سره په مکه مکرمه کښي د نبوت پر لسم کال د کوچني اختر په میاشت کښي رسول الله ﷺ نکاح وکړه پدغه وخت کي ددې عمر شپږ کاله و د نبي ﷺ په بیبيانو کي یواځي دا پیغله وه نوري ټولي کونډیاني وي چې نکاح یې ورسره وکړل د نبوت څلور کاله وروسته دا پیدا سوې ده د هجرت په وخت کښي ددې عمر نهه (۹) کاله و د (۱۸) کالو په عمر یې د حضرت محمد ﷺ سره مخه ښه وکړه یعني نبي ﷺ ځيني وفات سو په (۵۷) هجري کال کښي دروژې پر اوولسمه دسې شنبې په شپه د (۲۲) کالو په عمر وفات سوه دې مبارکي وصیت وکړي چې ما په عمومي هدیره کښي د نورو بیبيانو سره ښخه کړي داغسي هم وسوه په بقیع (نومي هدیره) کښي دفن سوه، په عربو کښي دا خبره زیاته مشهوره وه چي د کوچني اختر په میاشت کښي نکاح بې برکته وي حضرت عائشه ﷺ فرمایي: زما نکاح د نبي ﷺ سره هم د

کوچنی اختر په میاشت کښي وسوه او واده مي هم د نبي ﷺ سره د کوچني اختر په میاشت کښي وسو د نبي ﷺ په بیسانو کښي چې تر ما زیاته برخمنه وه بي بي خدیجه ﷺ وه. د خدیجې تروفات وروسته خولته ﷺ د حکیم لور د نبي ﷺ حضور ته ورغله او ورته وې ویل چې اې د الله ﷻ رسوله ! تاسو نکاح نکوئ؟ نبي ﷺ وفرماییل د چا سره ؟ دې ورته وویل پیغله هم سته او کونډه هم سته نبي ﷺ ورته وویل چې څوک دي؟ دې ورته وویل چې پیغله ستاسو د هر دوست حضرت ابوبکر صدیق ﷺ لور عائشه ده او کونډه سوډه بنت زمعه ده، نبي ﷺ وویل ښه خبره ده وې کړئ داددې ځایه څخه د ابوبکر صدیق ﷺ کورته ولاړه او د حضرت عائشې ﷺ مور ام رومان ﷺ ته یې وویل چې زه دیو لوی خیر او برکت سره راغلې یم هغې پوښتنه وکړه چې څنگه برکت دئ؟ دې ورته وویل چې نبي ﷺ زه د عائشې سره د نکاح کولو لپاره راېرلې یم ، ام رومان ﷺ ورته وویل چې عائشه ﷺ خو د نبي ﷺ ورېره ده د هغه سره څنگه نکاح کېدلای سي خو بیا هم ښه دئ چې ابوبکر ﷺ راسي حضرت ابوبکر ﷺ پدغه وخت کښي په کور کي نه و تر راتگ وروسته دې دغه بیان ورته وکړی هغه هم دغه جواب ورکړی چې دا خو د نبي ﷺ ورېره ده د نبي ﷺ سره نکاح څنگه کېدای سي خولته ﷺ ولاړه نبي ﷺ ته یې قصه وکړل نبي ﷺ ورته وویل چې ابوبکر ﷺ خو زما د اسلام ورور دئ د هغه دلور سره زما نکاح جائز ده خولته ﷺ راغله و ابوبکر ﷺ ته یې د نبي ﷺ وینا واورول د څه وخت وروسته ابوبکر صدیق ﷺ وویل: نبي ﷺ را وغواړه نبي ﷺ د ابوبکر صدیق ﷺ کور ته تشریف یووړی نکاح وسوه هجرت چې وسو څو میاشتي وروسته ابوبکر ﷺ و نبي ﷺ ته وویل چې تاسو خپله بي بي يعني عائشه ﷺ ولي نه و دئ؟ نبي ﷺ د سامان د نه برابرېدو عذر ورته وکړی حضرت ابوبکر صدیق ﷺ د نذراني یوڅه پېسې وړاندې کړې چې په دغه پېسو سره د واده تیاري وسوه د هجرت وروسته د کوچنی اختر د میاشتي په لومړي یا دوهمه ورځ د څښت په وخت کې د ابوبکر ﷺ په کور کي واده وسو دغه درې نکاحي د نبي ﷺ د هجرت مخکي سوي

دي ددې څخه وروسته څومره نکاحي چي سوي دي تر هجرت وروسته سوي دي د حضرت عائشې ؓ څخه وروسته د حضرت عمر ؓ د لور حفصې ؓ سره نکاح وسوه.

۴- د حضرت حفصې ؓ حالات

حضرت حفصه ؓ پنځه کاله مخکي تر نبوت په مکه کې پیدا سوي ده لومړۍ نکاح يې په مکه کي د خنيس بن حذافه ؓ سره سوي ده دی هم زوړ مسلمان و لومړۍ يې حبشي ته هجرت وکړی بيا يې مدينې منورې ته هجرت وکړی د بدر په غزا کي يې گډون کړی دی پدغه غزا يا دا حد په غزا کي زخمي سو چي ددغه زخمه څخه جوړ نسو په دوهم يا دريم کال د هجرت وفات سو. حضرت حفصې ؓ هم دخپل خاوند سره حبشي هجرت کړی و بيا مدينې ته راغلې وه کله چي کونډه سوه نو حضرت عمر ؓ لومړی د حضرت ابوبکر ؓ څخه غوښتنه وکړه ددې لپاره چي دده دلور حفصې سره نکاح وکړي حضرت ابوبکر ؓ چوپ سو کله چي د حضرت عثمان ؓ بي بي حضرت رقيه ؓ وفات سوه نو حضرت عمر ؓ و حضرت عثمان ؓ ته دخپلي لور حفصې ؓ د نکاح يادونه وکړه عثمان ؓ په جواب کي ورته وويل: زه فی الحال د نکاح اراده نه لرم. حضرت عمر ؓ و نبي ﷺ ته شکايت وکړی چي دوی زما دلور سره نکاح نه کوي، نبي ﷺ وفرمايل: زه د حفصې ؓ لپاره تر عثمان بهتر سړی درنښيم او د عثمان لپاره تر حفصې بهتره ميرمن ښيم وروسته نبي ﷺ په دوهم يا دريم کال د هجرت پخپله د حفصې ؓ سره نکاح وکړه او عثمان ؓ ته يې خپله لور ام کلثوم په نکاح ورکړه.

د حفصې ؓ په لومړۍ خاوند کي د تاريخ پوهانو اختلاف دی ځيني وايي چي د بدر په غزا کي زخمي سو او دهغه زخم څخه شهيد سو او ځيني وايي چي دا حد په غزا کي زخمي سو دبدر غزا په دوهم کال د هجرت وه او دا حد غزا په دريم کال د هجرت وه په همدې وجه ددې مبارکي د

نکاح په نېټه کې هم اختلاف سته حضرت ابوبکر ؓ فرمايي: ماته چې کله عمر ؓ د حفصې ؓ د نکاح وويل نو زه له دې وجهې چوپ سوم چې نبی ﷺ ددې د نکاح بيان ماته کړی و، قبلولای مې ځکه نسو چې نبی ﷺ يې د نکاح اراده درلوده او انکار مې ځکه نسو کولای چې د نبی ﷺ راز مې نسو ښکاره کولای (ځکه که مې انکار کړی وای عمر ؓ دليل راڅخه غوښتی درواغ مې نسوای ورته ويلای خامخا به مې رشتيا ورته ويلای) که چېرې نبی ﷺ د حفصې ؓ د نکاح اراده نه درلودای نو خامخا به ما نکاح ورسره کړی وای. حضرت عمر ؓ وايي ماته د عثمان ؓ تر انکار د ابوبکر ؓ انکار ډېر غموونکی و. حضرت حفصه ؓ ډېره عابده وه زيات وخت به د شپې ويښه وه عبادت به يې کاوه او زيات وخت به يې روژې نيولې، نبی ﷺ يو وخت په يوشه وجه دې ته طلاق ورکړی او پر دغه خبره باندي د عمر ؓ خوابد تيا پکار وه نو حضرت جبرئيل ؑ شريف راوړی او وې ويل: چې الله ﷻ فرمايي چې حفصې ؓ ته بېرته رجوع وکړه دا به د شپې زيات وخت بيداره وه (عبادت به يې کوی) او زيات وخت به يې د ورځې روژې وې. د عمر ؓ لحاظ هم پکښې منظور و په همدغه وجه نبی ﷺ بېرته رجوع ورته وکړه، په پنځه څلوېښتم هجري کال د جمادي الاولې (د درېمي خور) په مياشت کې د دروشپيتو کالو په عمر وفات سوه ځينو ليکلي دي چې په يو څلوېښتم هجري کال د شپيتو کالو په عمر وفات سوه. ددې د نکاح وروسته نبی ﷺ د زينب ؓ سره نکاح وکړه.

۵- د حضرت زينب بنت خزيمة ؓ حالات

حضرت زينب ؓ د خزيمة لور وه ددې مبارکې په لومړۍ نکاح کې اختلاف دئ ځينو ليکلي دي چې لومړۍ نکاح يې د عبد الله بن جحش سره سوې ده چې د احد په غزا کې شهيد سو قصه يې په اووم باب اوله شمېره کې تېره سوه وروسته يې د نبی ﷺ سره نکاح و سوه ځينو

لیکلی دی چي لومړی نکاح یې د طفیل بن حارث سره وسوه بیا ده طلاق ورکړی د طلاق وروسته دده ورور عبیده بن حارث په نکاح کړه عبیده بن حارث **AA** د بدر په غزا کې شهید سو وروسته نبی ﷺ نکاح د هجرت یو دېرش میاشتي وروسته په دریم هجري کال د روژې په میاشت کې ور سره وکړه، اته میاشتي د نبی ﷺ په نکاح کې وه وروسته په څلورم هجري کال د دوهمي خور په میاشت کې وفات سوه. د نبی ﷺ په بییانو کې حضرت زینب او حضرت خدیجه **ؓ** د نبی ﷺ په ژوند کې وفات سوي دي نوري ټولي نهه سره دده مبارک تروفات وروسته وفات سوي دي حضرت زینب **ؓ** ډېره سخي وه په همدغه وجه د اسلام مخکي ددې نوم ام المساکين و یعني د مسکینانو مور، بیا نبی ﷺ ددې نوم ام سلمة کنسېښودئ. ددې دنکاح وروسته د نبی ﷺ نکاح د حضرت ام سلمة **ؓ** سره وسوه.

۲- د حضرت ام سلمې **ؓ** حالات

حضرت ام سلمة **ؓ** د ابو امیة لور وه ددې مبارکې لومړی نکاح خپل د اکا د زوی ابوسلمة **AA** سره سوي ده چي اصلي نوم یې عبدالله بن عبدالاسد و، ام سلمة **ؓ** او خپل خاوند په اول کې مسلمانان سوي دي وروسته د کافرانو د لاسه تنگ سوه حبشي ته یې هجرت وکړی د حبشي څخه بیا مدينې ته راغلل په حبشه کې یې یو زوی وسو چې سلمة نومېدئ چي قصه یې ددغه باب په پنځمه شمېره کې په تفصیل سره تېره سوه په مدينه کې چي او سېدل یو هلک د عمر په نامه یې پیدا سو او دوي لوني یې د دره او زینب په نامه پیدا سوې ابوسلمة **AA** د لسو نارینو

خخه وروسته مسلمان سوی دئ د احد او بدر په غزاوو کي یې گډون کړی دئ د احد په غزا کي
 زخمي سو ددغه زخم خخه یې ډېر تکلیفونه پرځان تېر کړل وروسته د صفري په میاشت کي د
 څلورم کال دهجرت و یوې سړي ته ولاړی (سریه معنی د کافرانو سره کوچنی جنگ چي رسول
 الله ﷺ پکښي گډون نه وي کړی) دهغې خوا د راتگ پر وخت یې زخم تازه سو ددغه زخم خخه په
 څلورم کال دهجرت د څلورمې خور (جمادي الثاني) په میاشت کي شهید سو. حضرت ام
 سلمة رضی الله عنها په دغه وخت کي حامله وه یعنی عیال داره وه زینب یې په نس وه. کله چي پیدا سو نو
 عده یې پوره سو، حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه و دې ته د نکاح خواهش وکړی دې عذرو ته
 ووايه وروسته رسول الله ﷺ د نکاح غوښتنه ځني وکړه دې مبارکي ورته وویل: یو خو زما سره
 زوی سته او بل زما په طبیعت کي غیرت سته زما هیڅوک قریب نسته (یعني دا چي زما غیرت
 نه قبلوي چي د قریبانو پرته پر خپل سر نکاح وکړم) رسول الله ﷺ ورته وویل: ستا د زوی خو
 الله ﷻ ساتونکی دئ او غیرت به ولاړ سي ستا د قریبانو خخه به هیڅوک دا نسب نا خوښه نه کړي
 چي تا نکاح ورسره کړې ده دې مبارکي خپل زوی سلمة ته وویل چي زما نکاح د نبی ﷺ سره را
 وټړه، په څلورم کال دهجرت د کوچني اختر د میاشتي په آخره ددې نکاح د نبی ﷺ سره سو
 ځینو دوهم او ځینو دریم کال لیکلي دئ. ام سلمة رضی الله عنها فرمایي: ما د نبی ﷺ خخه اورېدلي دي چي
 چاته مصیبت ورسیري اولاندي دعا ووايي الله ﷻ به دهغه سوي تاوان غوره بدله ورکړي: اللهم
 اجرني في مصیبتی واخلفني خیرا منها. ژباړه: اې الله ﷻ! ماته د غم مزدوري راکړي او د غم په
 بدل کي غوره بدله راکړي. ام سلمة رضی الله عنها وایي: کله چي ابو سلمة رضی الله عنه وفات سو نو ما دغه دعا ویل او
 فکر به مي کاوه چي تر ابو سلمة رضی الله عنه به نو بهتر څوک وي الله ﷻ زما نکاح د رسول الله ﷺ سره
 راوړه. ددې د بنایست ډېر نوم تللی و وعاشة رضی الله عنها وایي ما ددې ډېر تعریف اورېدلی و نو کله چي
 ددې نکاح سو نو په یوه بهانه په پټه، پټه ولاړم ورته ومي کتل کله چي مي ولیدل نو تر
 هغه ډېره بنائسته وه چي ما یې تعریف اورېدلی و بیا ما حفصه رضی الله عنها ته ددې بیان وکړي حفصه رضی الله عنها

راته وويل: يا دومره نه ده بښايسته لکه نوم چي يې تللي دي د رسول ﷺ په بيبيانو کې تر ټولو وروسته په (۵۹) هجري کال او يا په (۶۲) هجري کي وفات سوه په دغه وخت کي يې عمر خلور اتيا کاله و چې په دغه لحاظ نهه (۹) کاله مخکي تر نبوت پيدا سوې ده څرنگه چي ددې نکاح تر زينب بنت خزيمه ﷺ تر وفات وروسته وسوه نو ځکه دا د زينب بنت خزيمه ﷺ په خونه کې اوسېده، دا چي هلته ورغلل په خونه کې په يوه ټوکره کي لږ اوربشي غوټه دي يوه ميچن پرته ده دې مبارکي هغه اوربشي ميده کړې پخې يې کړي غوړي يې ورواچول د ماليدې په خير يې يوشی ځني جوړ کړي په اوله ورځ يې نبي ﷺ ته د خوراک لپاره کښېښودئ ددې د نکاح وروسته نبي ﷺ د زينب بنت جحش سره نکاح وکړه.

۷- د حضرت زينب بنت جحش ﷺ حالات

داد نبي ﷺ د عمه لور وه لومړی نکاح يې د زيد بن حارث ﷺ سره سوې وه چې نبي ﷺ په زوی والي سره نيولی و وروسته ده طلاقه کړه بيا الله ﷻ پخپله ددې نکاح د رسول الله ﷺ سره وکړه چي قصه يې په سورة احزاب کې بيان سوې ده دغه وخت ددې عمر پنځه دېرش کاله و، د مشهورې وينا مطابق ددې نکاح دمياني په مياشت کې سوې ده ځينو يې کال د هجرت دريم کال ښودلیدی خو صحيح خبره داده چې پنځم هجري کال و پدغه حساب نو داد نبوت اولس کاله مخکي پيدا سوې ده دې په دې وجه فخر کاوه چې د ټولو بيبيانو نکاحي د هغو خپلوانو کړي دي او زما نکاح الله ﷻ کړې ده، کله چي حضرت زيد ﷺ دې ته طلاق ورکړي نبي ﷺ دې ته د نکاح پيغام ولېږی، دې په جواب کي ورته وويل زه تر هغه پوري فيصله نکوم تر څو زه د خپل خدای ﷻ سره مشوره ونکړم، دا يې وويل اودس يې تازه کړی دوه رکعتي نفل يې وکړ بيا

[illegible]

دغه آیات چې نازل سونځي ﷺ دې ته زېری ورواستوی، دا چې خبره سوه د خوشحالی څخه پرسجده پرېوته ، نبی ﷺ د دې د نکاح ولیمه (د واده ډوډۍ) په لور شان وکړه یوه بزه یې حلاله کړه د غوښو او ډوډۍ میلستیا یې وکړه ټولو خلکو ته یې په مایه نس ډوډۍ ورکړه یوه ډله چې به فارغه سوه نوبلې ډلې ته به یې بلنه ورکړه ، زینب رضی الله تعالی عنہا ډېره سخي وه او پخپله به یې خواري کښله چې یوشی به ځني زیات سو هغه به یې خیراتوی، ددې په باره کي رسول الله ﷺ فرمایلي دي: چې زما سره به تروفات وروسته لومړی بې بې هغه څوک وي چې لاسونه یې اوږده وي ، بیبیانو یوه لښته راوخیستله ظاهري اوږدوالی یې مراد کړی خپل لاسونه یې اندازه کړه په ټولو

کي د سودې ﷺ لاسونه اوږده وه د نبي ﷺ تر وفات وروسته چې د ستې دا وفات سوه نو معلومه سوه چې د لاسو د اوږدوالي څخه ظاهري اوږدوالی نه دی مراد بلکې سخا ترې مراد ده دې مبارکي ډيري روژې هم نيولې د هجرت په شلم کال د پنځوسو کالو په عمر وفات سوه د جنازې لمونځ حضرت عمر ۸۸ ورکړې ددې قصه په هم دغه باب کي په لسمه شمېره کي تېره سوه. ددې څخه وروسته نبي ﷺ د جوړېې ﷺ بنت الحارث بن ابي ضرار سره نکاح وسوه.

۸- د حضرت جوړېې بنت الحارث ﷺ حالات

داد مريسيغ په غزا کي په بنديانو کي راغلي وه د غنيمت د مال د وېش پر مهال و حضرت ثابت بن قيس ۸۸ ته په برخه ورغلل د بندي کېدو مخکي د مسافع بن صفوان په نکاح کېني وه حضرت ثابت ۸۸ دا په نهه اوقيو سړو زرو په بدله کې مکاتبه کړه ، مکاتبه دې ته ويل کېږي چې بادار و خپل غلام ته ووايي چې ته ماته دومره پيسې راوگټه يا يې راپيدا کړه زه به تا آزاد کړم. يوه اوقيه څلوېښت درهمه ده او يو درهم درې نيمې انې کېږي (۱۷۳) په اوسني حساب د نو (۹) اوقيو قيمت اته اويا درهمه او دولس انې کېږي ، که چيري درهم څلور انې سي نو نوي (۹۰) درهمه کېږي.

دا مبارکه د نبي ﷺ حضور ته ورغله او ورته وې ويل: اي د الله ﷻ رسوله ﷻ! زه د خپل قوم د سردار حارث لور يم ماته چي کوم مشکل پېښ دی و تاسي ته معلوم دی اوس زه په دومري پېسو باندي مکاتبه سوې يم دغه پيسې زما د توان څخه وتلي دي اوس ستاسي په اميد راغلې

(۱۷۳) په حقيقت کي درهم د يوې زړې سکي نوم دی چې درې ماشي سين زر کېږي د شيخ په زمانه کي نو درهم درې نيمې انې کېږي ، آنه يو پاکستانی او هندي واحد دی چې هره آنه (۱۵) پيسې کېږي او سل پيسې يوه پاکستانی يا هندي روپي کېږي . دشيخ (رحمة الله عليه په زمانه کي يودرهم درې نيمې انې کيده اوس يوه اوقيه زياتي پيسې کېږي .) ژباړن

يم نبي ﷺ ورته وويل زه به تاته ډېره ښه لاره درونښم هغه دا چې پيسې به درکړم آزاده به دي کړم او نکاح به در سره وکړم ، رښتيا هم تردې ښه لاره نه وه دې هم په خوشحالي سره قبوله کړه د مشهورې وينا له مخې په پنځم هجري کال يې نکاح و سوه ځينو شپږم هجري کال ښودلی دئ اصحابو کرامو ﷺ چې کله واورېدل چې په بنوالمصطلق د نبي ﷺ خسرگنۍ سوه نودوی هم ددې خپلوی په درنښت خپل خپل غلامان آزاد کړل ويل سوي دي چې د يوې حضرت جوړيې ﷺ له وجهي سل کورنۍ آزادي سوې چې نژدې اووه سوه نارينه پکښې شامل وه د نبي ﷺ په ټولو نکاحو کښې دا ډول مصلحتونه موجوده.

حضرت جوړيې ﷺ ډېره ښايسته وه په مخ کښې يې ملاحټ ((نمکي والي)) موجود و ويل سوي دي چې چا به ورته وکتل نو نه به ترې ولاړېدئ، حضرت جوړيې ﷺ ددې جنگ څخه مخکې يو خوب ليدلی و چې د يثرب څخه يوه سپوږمۍ را روانه وه او زما په غيږ کښې را ولوېده دا وايي چې زه کله بندي سوم نوماته دخپل خوب د ختلو اميد پيدا سو دغه وخت ددې عمر شل (۲۰) کاله ؤ دمخکښې قول مطابق دا مبارکه په پنځوسم (۵۰) هجري کال په لومړي خور کښې د (۲۵) کالو په عمر په مدينه منوره کښې وفات سوه په ځينو رواياتو کښې ددې وفات په (۵۲) هجري کال کښې د (۷۰) کالو په عمر ليکل سوي دئ.

۹- د حضرت اُم حبيبيې ﷺ حالات

دا مبارکه د ابوسفیان لور ده ددې په نامه کي اختلاف دئ ډېرو مرمله ددې نوم ښودلی دئ او ځينو بيا هند ښودلی دئ ددې اوله نکاح په مکه مکرمه کښې د عبدالله بن جحش سره

سوي ده دا او ددې خاوند په اوله کښي مسلمانان سوي دي دوی دواړه د کافرانو د تکليفونو له امله خپل وطن پرېښودئ حبشې ته يې هجرت وکړی هلته چې ورسېدل مېړه يې پر اسلام پاته نسو بلکه نصراني سو دې هم په دغه شپه کښي خپل خاوند په خوب کښي په ډېر بد شکل وليدئ سهار ورته معلومه سوه چې دی نصراني سوی دئ پردې چې په يوازي والي کښي کوم حالت تېر سوي دئ هغه يواځي واللّه ته معلوم دئ خو الله ودي ته دا بدل ورکړی چې د نبی ﷺ په نکاح کښي راغله نبی ﷺ د حبشې پاچاه ته پيغام وليږی چې د ام حبیبې ﷺ نکاح زما سره وکړه نجاشي ابرهه نومي ښځه ودي ته د خبر لپاره ولېږل ، دې په خوشحالی کښي خپل دواړه ښکاري چې په لاسو يې وه ، د پښو پازيونه ، گوتمی ، کړې او داسي نور شيان ورکړل نجاشي ددې نکاح وکړه او دخپل طرفه څخه يې څلور سوه ديناره مهر ادا کړی ډېر شيان يې ورکړل کوم خلک چې د نکاح په مجلس کښي ناست وه هغوی ته يې دخوراک تر څنگ پيسې هم ورکړې ډېرو تاريخ پوهانو په آند دغه نکاح په اووم هجري کال کښي سوې ده ځينو بيا شپږم کال ښودلی دئ د خميس ليکوال ليکي: چې ددې نکاح په شپږم کال کښي وسوه او واده يې په اووم کال وسو کله چې دا مدينې ته را ورسېده نجاشي پاچا ډېري خوشبوياني ، سامانونه او داسي نور شيان ورکړي وه دنکاح وروسته يې د نبی ﷺ حضور ته ولېږل ځينو د تاريخ کتابونو ليکلي دي چې ددې نکاح ددې پلار وتړل مگر د حديثو څخه نه معلومېږي او بل داچې دا خبره ځکه صحيح نده چې ددې پلار تر دغه وخته پوري مسلمان سوي نه و تردې قصې وروسته مسلمان سو ددې يوه قصه هم ددې باب په (۹) شمېره کښي تېره سوې ده. ددې په وفات کښي ډېر اختلاف دئ ډيرو خلکو (۴۴) سنه ښودلې ده او ددې څخه علاوه (۴۲) هجري سنه ، (۵۰) هجري سنه ، (۵۵) هجري سنه او داسي نوري سني هم ښودل سوي دي.

۱۰ - د حضرت صفیې ؓ حالات

حضرت صفیة ؓ د حیی لور ده د حضرت موسی ؑ د ورور حضرت هارون ؑ د اولادې څخه ده اول د سلام بن مشکم په نکاح کښي وه وروسته بیا د کنانه بن ابی حقیق په نکاح کښي راغله دده سره یې په داسي وخت کښي نکاح وسوه چي جنگ شروع سوی و او ددې خاوند وژل سوی و، د خیبر د جنگ څخه وروسته د حیه کلبي ۸۸ نومي صحابي د نبی ﷺ څخه یوه مینځه وغوښته نبی ﷺ صفیة ورکړه. څرنگه چي په مدینه منوره کي دوي لوی قبیلې یعنی بنو قریظه او بنو نضیر مخ په وده وې دا دیو سردار لور وه په دغه وجه ډېرو خلکو وویل چې ددې مینځیتوب ډېرو خلکو ته ناخوښه دی که نبی ﷺ دا په نکاح واخلي نو د ډېرو خلکو د زړه تسلي به وسي، په دغه وجه نبی ﷺ و د حیه ۸۸ ته ډېر شی په بدله کي ورکړی دايې ځني واخيسته آزاده یې کړه او په نکاح یې واخيسته او د خیبر څخه د راتگ پر مهال په یو کور کښي ددې واده وسو سهار نبی ﷺ و اصحابو ته وویل: د چا سره چې کوم د خوراک شيان دي هغه راوړی اصحابانو چې جلا جلا د خوراک شيان درلوده لکه خرماوي، پنیر، غوړي او داسي نور هغه یې راوړه د څرمني پر یو ستر خوان باندې یې کښېښوده په ګډه یې و خوړل دا ولیمه وه (یعني د واده ډوډۍ وه). په ځینو روایتو کي راغلي دي چي نبی ﷺ ودې ته اختیار ورکړی او ورته وې ویل: که ته په خپل قوم او هیواد کي اوسېدل غواړي نو آزاده یې ولاړه سه او که زما سره په نکاح کي اوسېدل غواړي نو دلته اوسه دې ورته وویل: چي اې د الله ﷻ رسوله! ښه چي د شرک په حال کي وم ما ستا خواهش درلودئ اوس چي مسلمانان سوم څنگه ولاړه سم، ددې څخه مراد غالباً هغه خوب و چې دې د مسلمانېدو څخه مخکي لیدلی و دې مبارکي خپل خوب و خپل مېړه کنانه

ته ویلی و چي دیشرب خخه دسپورمی. یوه ټوټه زما په غیږ کې ولوبده مېړه یې یوه ټینگه چپلاخه داسي په زور ووهل چي په سترگو کي یې نښي معلومي سوې او ورته وې ویل چې ته د یثرب د پاچا سره نکاح کول غواړې؟. یو وار یې لمر په خوب لیدلی و چي ددې په سینه کي راغلی و دغه خوب یې هم خپل خاوند ته بیان کړي و هغه ورته ویلي وه چې ته غواړي د یثرب د پاچا په نکاح کې راسي؟ چا ویلي دي چي دې خوب لیدلی و چي د سپورمی. یوه ټوټه یې په سینه کي راغلې وه دغه خوب یې خپل پلار ته بیان کړی و پلار یې هم یوه ټینگه چپلاخه پر مخ وهلې وه او ورته ویلي یې وه چي ته غواړي چي د یثرب پاچا ته ولاړه سې (دغه دوه درې ډوله روایتونه راغلي دي دا چې کوم یو به صحیح وي) ممکنه ده چي دغه خوب یې مېړه او پلار دواړو ته ویلي وي او یا یې سپورمی. دوه واره لیدلې وې. د صحیح قول مطابق دا مبارکه د روژې په میاشت په سنه (۵۰) هجري کال د شپېتو کالو په عمر وفات سوه. دا وایي چي زه کله د نبی ﷺ په نکاح کښي راغلم نو زما عمر اولس کاله لانه و.

۱۱- د حضرت میمونې ﷺ حالات

حضرت میمونې ﷺ د حارث بن حزن لور وه او اصلي نوم یې بره وو نبی ﷺ ددې نوم بدل کړی میمونه نوم یې باندې کښېښودئ لومړی د ابو رحم بن عبدالعزي په نکاح کښي وه د ډېر تاریخ پوهانو هم دا وینا ده چې نوموړی کس ددې لومړی خاوند و ځینو بیا لیکلي دي چي دې د نبی ﷺ مخکي د دوو کسانو سره نکاح کړې ده. نبی ﷺ چي کله په اووم هجري کال و عمرې ته تلئ نو ددې سره یې د میانۍ په میاشت کي په سرف نومي ځای کي نکاح وکړه د نبی ﷺ اراده وه چي د مکي خخه تر بهرته ستنېدو وروسته ددې سره واده وکړي خو څرنگه چي د مکي خلکو نبی ﷺ ته په مکه کي د اوسېدو اجازه ورنکړه نو ځکه تر بیرته راتگ وروسته یې په سرف کي

واده وسو په سرف کي هم خاص په هغه ځای کي چي د واده خیمه وه. د صحیح قول مطابق دا مبارکه په سنه (۵۱) هجري کال کي وفات سوه ځینو ددې وفات تاریخ سنه (۶۱) هجري بنودلې ده په دغه وخت کي ددې عمر یو اتیا کاله و او هم هلته یې قبر جوړ سو. دا هم د عبرت ځای دی او تاریخي پېښه ده چې په یوه سفر کي نکاح وسي په دوهم سفر کي واده وسي او څه وخت وروسته یې هلته قبر جوړ سي .

حضرت عائشة رضی اللہ عنہا فرمایي: میمونته رضی اللہ عنہ په موږ ټولو کي زیاته پرهېزگاره او وسیله کونکي وه ، یزید بن اصم رضی اللہ عنہ وایي: چي ددې بوختیا لمونځ او یا د کور کار و که چېرې د دواړو څخه به فارغه سوه نو مسواک به یې واهه . د بیبیانو په نکاح کي د میمونې رضی اللہ عنہا نکاح تر ټولو آخره وه په دغه خبره کي د ټولو محدثینو او مؤرخینو اتفاق دی البته د بیبیانو د نکاح په ترتیب کي اختلاف سته چي په وجه یې د دوی د نکاح په تاریخو کي اختلاف پیدا سوی دی چي په مختصر ډول معلومه سوه ، د نبی ﷺ دوې بیبیاني یعنی خدیجه او زینب بنت خزیمه رضی اللہ عنہما د نبی ﷺ په ژوند کي وفات سوي دي نوري ټولي د نبی ﷺ په وفات کي موجودي وې . ددغه بیبیانو څخه علاوه ځینو محدثینو او مؤرخینو د نبی ﷺ نوري نکاحي هم بنودلي دي چي په کېدو کي یې اختلاف و نو ځکه ما دهغه بیبیانو حالات لیکلي دي چي د محدثینو پرې اتفاق دی او دنورو حالات مي نه دي لیکلي کوم چې پکښي اختلاف دی.

معلومات

د نبی ﷺ اولادونه

دمحدثينو او مؤرخينو پر دې خبره اتفاق دئ چې د نبی ﷺ څلور لوني وي او د پيري څيرني وروسته معلومېږي چې تر ټولو مشره حضرت زينب ؓ ده دوهمه حضرت رقيه ؓ ده دريمه حضرت ام كلثوم ؓ ده څلورمه سيدتنا حضرت فاطمه ؓ ده ، او په زامنو كي يې د پراختلاف دئ ځكه چې دوى مباركان ټوله په كوچنيوالي وفات سوي دي. په دغه وخت كي د عربو د تاريخ چندانې پروا نه وه او سرتيري اصحابان هم په دغه وخت كي زيات نه وه چې هره خبره يې په پوره ډول ساتلې واى دزياتو علماؤ څېړنه داده چې د نبی ﷺ درې زامن حضرت قاسم ، حضرت عبدالله ، او حضرت ابراهيم (عليهم السلام) سوي دي ځينو وييلي دي چې د نبی ﷺ نارينه اولادونه پنځه وو څلورم يې حضرت طاهر او پنځم يې حضرت طيب دي ، ځينو وييلي دي چې طيب او طاهر د اوږه د نبی ﷺ د يوه زوى نومان دي كه داسي وي نو د نبی ﷺ نارينه اولادونه څلور كيږي ، ځينو وييلي دي چې طيب او طاهر د اوږه د عبدالله نومونه وه كه داسي سي نو د نبی ﷺ نارينه اولادونه درې كيږي ، ځينو وييلي دي چې د نبی ﷺ دوه زامن نوره چې مطيب او مطهر دي دوى ليكلي دي چې طيب او مطيب يو ځاى پيدا سوه او طاهر او مطهر يو ځاى پيدا سوه په دغه ډول نود نبی ﷺ د نارينه اولادو شمېر اوو ته رسېږي ، خو د زياتو علماؤ څېړنه داده چې د نبی ﷺ نارينه اولادونه درې دي. همدا ډول د نبی ﷺ ټول اولادونه د ابراهيم ؑ څخه پرته د خديجې ؓ څخه پيدا سوي دي.

۱- د حضرت قاسم ؑ حالات

حضرت قاسم ؑ تر ټولو مخکې پيدا سوى دئ خو په دې كي اختلاف دئ چې حضرت زينب ؓ تر دوه مشره وه او كه كشره وه حضرت قاسم ؑ په كوچنيوالي كي وفات سوچي عمر يې دوه كاله و ځينو تر دې كم او زيات عمر ليكلي دي.

۲- د حضرت عبداللہ ﷺ حالات

د نبي ﷺ دوهم زوی حضرت عبداللہ ﷺ دئ د نبوت څخه وروسته پیداسوی دئ په هم دغه وجه ده مبارک ته طیب او طاهر ویل کیږي دئ هم په کوچنیوالي وفات سوی دئ دده مبارک په وفات باندې کافران ډېر خوشاله سوه ځینو لیکلي دي چي د حضرت قاسم په وفات باندې کافران ډېر خوشاله سوه ددې لپاره چي د نبي ﷺ نسل ختم سي او دابه یې ویل چې د نسل د ورکېدو څو ورځي وروسته به دده نوم هم ورک سي د دوی ددغه وینا په جواب کي الله ﷻ سورة کوثر نازل کړی چي دده مبارک نوم به ورک نسي هم داسي وسوه چي نن څوارلس پیړۍ وروسته هم دده مبارک نوم د سلهاوو زرو انسانانو په زړو کي سته.

۳- د حضرت ابراهیم ﷺ حالات

د نبي ﷺ دریم زوی حضرت ابراهیم ﷺ دئ چي د ټولو په اتفاق تر هجرت وروسته د لوی اختر په میاشت کي په اتم هجري کال کي پیدا سو د نبي ﷺ دغه مبارک زوی د نبي ﷺ د مینځي حضرت ماريې ﷺ څخه پیدا سو او د نبي ﷺ تر ټولو وروستی نارینه اولاد دئ نبي ﷺ دده په اوومه ورځ دده عقیقه وکړه دوه پسونه یې حلال کړه (يعني دشکرانې په ډول یې او مه ورځ ولمانځل) نبي ﷺ دده دسر د وینستانو په اندازه سپین زر خیرات کړل. ابوهند بیاضي ۸۸ دده مبارک سر وروخرايه او د سرو بښتان یې ښخ کړه، نبي ﷺ وفرمایل: ما د خپل پلار ابراهیم ﷺ نوم پرده باندې کښېښودئ. دی مبارک د شپاړسو میاشتو په عمر د لومړۍ خور په لسمه نېټه په سنه (۱۰) هجري کي وفات سو. ځینو بیا دده عمر مبارک اتلس میاشتي ښودلی دئ. نبي ﷺ فرمایلي دي: چي ابراهیم ﷺ لپاره په جنت کي شیدې ورکونکي مقرره سوه.

۴- د حضرت زينب ؓ حالات

حضرت زينب ؓ د نبی ﷺ تر ټولو مشره لور وه ځينو مؤرخينو د دې مبارکې نوم بل ډول ليکلی دی خو صحيح نه دی دا مبارکه د نبی ﷺ د نکاح پنځه کاله وروسته پيدا سوه په دغه وخت کې د نبی ﷺ عمر دير ش کاله و ، د خپل مور او پلار په غيږ کې لوسته ، مسلماننه سوه ، د خپل خاله د زوی سره يې نکاح وکړه چې ابوالعاص بن ربيع ؓ نومېده د بدر د غزاه څخه يې وروسته هجرت وکړې په دغه هجرت کې يې د کافرانو د ناپاکو حرکتونو په لړ کې يې زخمي سوه چې قصه يې د دې باب په (۲۰) شمېره کې تېره سوه د همدغه زخم له امله د ژوند تر پايه پورې ناروغه وه اود (۸) هجري کال په شروع کې يې وفات سوه د دې خاوند هم په (۲ ، يا ۷) هجري کال کې يې مسلمان سو کله چې يې خاوند مدينې منورې ته ورسېدئ نو دا مبارکه هم دده په نکاح کې يې پاته سوه د بي بي زينبې ؓ د خپل خاوند څخه دوه اولادونه پيدا سوي دي چې يو هلک او بله نجلی وه د هلک نوم يې علي و چې د خپلې مور د وفات وروسته د بلوغ څخه لږ څه مخکې د نبی ﷺ په ژوند کې يې وفات سو همدغه علي د نبی ﷺ سره دمکې د فتحي په سفر کې يې پراوښه باندې سپور و. د نجلی نوم يې حضرت امامه ؓ وه دا هغه نازولې وه چې د حديثو په کتابو کې يې ډېرې قصې راځي چې کله به نبی ﷺ لمونځ کاوه سجدې ته به ولاړی دا به يې پر ملا سپره سوه دا د نبی ﷺ تر وفات وروسته ژوندی وه .

حضرت فاطمه ؓ چې د دې خاله وه کله چې وفات سوه د دې نکاح د حضرت علي ؓ سره وسوه د حضرت علي ؓ تر وفات وروسته يې بيا د مغيره بن نوفل سره نکاح وکړه د حضرت علي ؓ د دې څخه هيڅ اولاد ندى سوى مگر د مغيره څخه ځينو د يحيي په نوم يو زوی ليکلیدئ ځينو بيا دا خبره رد کړې ده. ويل سوي دي چې حضرت فاطمه ؓ کله وفات کېده نو

وصيت يې کړې و چې زما څخه وروسته دې حضرت عليؓ زما د خور زې سره نکاح وکړي
حضرت امامهؓ په سنه (۵۰) هجري کښي وفات سوه.

۵- د حضرت رقيېؓ حالات

د نبیؐ دوهمه لور حضرت رقيةؓ وه دا مبارکه تر خپلي خور حضرت زينبؓ دري کاله وروسته پيدا سوې ده په دغه وخت کښي د نبیؐ مبارک عمر (۳۳) کاله و ځينو رقيةؓ تر زينبؓ مشره بنودلې ده خو صحيح خبره داده چې دا کشره وه د نبیؐ د اکا ابو لهب د زوی عتبه سره يې نکاح سوې ده کله چې د ابو لهب په شان کښي د اللهﷻ د لوري څخه سورة (لهب) نازل سو نو ابو لهب خپلو دوو زامنو عتبه او عتيبه ته وويل: که چېرې تاسو د محمدﷺ لوړنو ته طلاق ورنکړې نو زما ملاقات ستاسو سره حرام دئ عتيبه ته نبیؐ دريمه لور ام کلثوم ورکړې وه په همدا وجه دوی دواړو د نبیؐ لوني طلاقې کړې د دوی نکاح په کوچنيوالي کښي سوې وه په دغه وخت کښي لا د دوی واده نه و سوی کله چې مکه مکرمه فتحه سول نو د رقيېؓ خاوند عتبه مسلمان سوی و خو بې بې ته يې لا پخوا طلاق ورکړې و او نکاح يې د حضرت عثمانؓ سره ډېر وخت مخکي سوې وه حضرت عثمان او حضرت رقيةؓ په دواړو وارو کښي وحېشې ته هجرت کړې و چې بيان يې د اول باب په لسمه شمېره قصه کښي تير سو تر دغه هجرت وروسته نبیؐ و فرمايل ماته هم دهجرت امر کېدونکي دئ او زما دهجرت ځای به مدينه منوره وي د نبیؐ ددې خبري سره اصحابانوﷺ مدينې ته سفر شروع کړې په دغه سلسله کښي د نبیؐ تر هجرت مخکي دوی دواړه مبارکان مدينې ته ورسېدل د نبیؐ تر هجرت وروسته چې يې کله د بدر وغزا ته تشريف وړې په دغه وخت کښي رقيةؓ ناروغه وه نبیؐ ددې د ناروغۍ په وجه حضرت عثمانؓ ورته پرېښودې د بدر دغزا د فتحي زيرې چې

اصحابانو ته را رسېدئ په دغه وخت کي دوی د رقيې ﷺ د بنځېدو مراسم بشپړ کړي وه په همدغه وجه رسول الله ﷺ ددې په بنځيدو کي هم شريک نسو ددې ډاول خاوند سره واده نه و سوی نو دهغه مېړه څخه يې اولاد هم ندی سوی مگر د حضرت عثمان رضي الله عنه څخه يې يو زوی د عبد الله په نامه په حبشه کښي پيدا سوی د خپل مور تر وفات وروسته هم ژوندی و او په سنه (۴) هجري کښي د شپږو کالو په عمر وفات سو ځينو بيا ليکلي دي چي تر خپلي مور تر مرگ يو کال مخکي وفات سو ددغه زوی پرته د رقيې ﷺ بل هېڅ نارينه اولاد ندی سوی.

۲- د حضرت ام کلثوم رضي الله عنها حالات

د نبی ﷺ دريمه لور ام کلثوم رضي الله عنها ده په دې کښي هم اختلاف دی چي ځيني وايي فاطمه رضي الله عنها مشره وه او ځيني وايي چي ام کلثوم رضي الله عنها مشره وه خو دزياتو په آند ام کلثوم رضي الله عنها مشره ده ددې نکاح هم لومړی د عتيبه سره سوې وه واده يې لا نه و سوی چي د سورة (الهب) په نازلېدو سره عتيبه د پلار ابو لهب په امر طلاق ورکړی لکه چي د رقيې رضي الله عنها په قصه کي تير سو خو دهغې خاوند وروسته مسلمان سو او ددې خاوند عتيبه چي طلاق ورکوی نو د نبی ﷺ حضور ته راغلی او په ډېره گوستاخه ، بي ادبه او نامناسبه الفاظ يې د خولې څخه را وایستل نبی ﷺ ښراوي ورته وکړې او وې ويل چي اي الله ﷻ! د خپلو سپو څخه يو سپی پرده مقرر کړې ابو طالب لا په دغه وخت کي ژوندی و که څه هم مسلمان سوی نه و خو د نبی ﷺ د ښراوو څخه بېرېدئ او ده ته يې وويل چي ددغو ښراوو څخه ستا خلاصېدل نسته او همدغسي و سول يوه ورځ عتيبه وشام ته سفر کاوه پلار ابو لهب يې د نبی ﷺ د ډيري دښمنۍ سره - سره وده ته وويل چې زما سره د نبی ﷺ د ښراوو فکر سته د قافلې وټولو خلگو ته يې وويل چي زما پرزوی

باندې به زيات پام او فکر کوي دوی يوځای ته ورسېدل په هغه ځای کېنې ډير زمريان موجود وه د قافلې خلکو د قافلې ټوله شيان سره يو ځای کړل او يوه لويه غونډۍ يې ځنې جوړه کړل د شپې يې عتيبه سربېره پر دغه غونډۍ بیده کړی دوی خپله د څلورو طرفو نو څخه شاوخوا پرې را وگرځېدل کله چې دوی بیده سول يو زمري راغلی د ټولو خولې يې بوی کړې آخر د کالو غونډۍ ته پورته سو پر سر باندې يې عتيبه پيدا کړی سړي يې د بدن څخه ور جلا کړی يوه ناره يې وکړه خلک چې راپورته سول کار يې تر کار تېر سوي و يعنې مړ سوي و، ځينو مؤرخينو ليکلي دي چې د اېبېنه و عتبه ته پېښه سوې ده او عتيبه مسلمان سوي و خو په هر صورت د ام کلثوم او حضرت رقيې رضي الله عنها په خاوندانو کېنې يو تن مسلمان سوي دي او بل تن ته يې دغه دعبرت قصه ور پېښه سوې ده په همدې وجه خلک د الله ﷻ د دوستانو د ډښمنۍ څخه بيرېزي الله ﷻ په حديث قدسي کېنې فرمايي: (من عادى لي وليا فقد اذنته بالحرب) ژباړه: څوک چې زما د دوست سره ډښمني کوي هغه ته زما د جنگ اعلان دي. د حضرت رقيې رضي الله عنها تر وفات وروسته په سنه (۳) هجري کې د ام کلثوم رضي الله عنها نکاح د حضرت عثمان رضي الله عنه سره وسوه د نبي ﷺ ارشاد دي چې ما د ام کلثوم رضي الله عنها نکاح د عثمان رضي الله عنه سره د آسماني وحيو په امر وکړل، ځينو ويلي دي چې نبي ﷺ دغه وينا د ام کلثوم او رقيې رضي الله عنها دواړو په اړه وه د ام کلثوم رضي الله عنها د لومړۍ مېړه سره واده نه و سوي نو اولاد خو يې بيخي دهغه مېړه څخه ندی سوي او د حضرت عثمان رضي الله عنه څخه يې هم اولاد ندی سوي دامبارکه په سنه (۹) هجري د برات په مياشت کېنې وفات سوه، نبي ﷺ ددې د وفات څخه وروسته وفرمايل: که چيري زما سل لوني وای په همدغه ډول وفات کېدلای نو ما به يو په بل پسې و حضرت عثمان رضي الله عنه ته په نکاح ورکولای.

۷- د حضرت فاطمې رضي الله عنها حالات

د نبی ﷺ څلورمه لور د جنتیانو نبیو سرداره حضرت فاطمه ﷺ ده چې په عمر کې د زیاتو تاریخ پوهانو په آند کشره وه د نبوت څخه یو کال وروسته پیدا سوه پدغه وخت کې د نبی ﷺ عمر مبارک (۴۱) کاله و ځینو لیکلي دي چې د نبوت پنځه کاله مخکې پیدا سوې ده چې د نبی ﷺ عمر (۳۵) کاله و وایي چې ددې نوم د الهام یا د وحيو په ذریعه ایښودل سوی دئ د فطم څخه اخیستل سوی دئ په معني د منع کولو دئ دا مبارکه هم د دوزخ له اوره څخه محفوظه ده په سنه (۲) هجري د حسن حسین، صفري، خدای تعالی او یا د روژې په میاشت کښي یې نکاح د حضرت علي ۸۸ سره وسوه اوه میاشتي او پنځلس ورځي وروسته یې واده وسو دا نکاح هم د الله ﷻ په حکم وسوه پدغه وخت کښي ددې عمر پنځلس کاله او پنځه میاشتي و، ددغه خبري څخه هغه وینا تائید یږي چې دا مبارکه د نبوت څخه یو کال وروسته پیدا سوې ده پدغه وخت کښي د حضرت علي ۸۸ عمر یو ویش کاله پنځه میاشتي او یا څلرو ویش کاله یوه نیمه میاشت و د نبی ﷺ په ټولو لونیو کښي ددې سره زیاته مینه وه نبی ﷺ چې به کله یو ځای په سفر تلی نو تر ټولو وروسته به یې ددې څخه رخصت اخیستیاو کله چې به یې د سفر څخه تشریف راوړی نو لومړی به یې ددې کور ته تشریف وړی. حضرت علي کرم الله وجهه د ابو جهل د لور سره د دوهمي نکاح کولو اراده وکړه دا غمجنه سوه او نبی ﷺ ته یې شکایت وکړی، نبی ﷺ وفرمایل: فاطمه ﷺ زما د بدن ټوټه ده که چادې ته تکلیف ورسوی ماته یې تکلیف ورسوی په همدې وجه حضرت علي ۸۸ ددې په ژوند کښي بله نکاح نه وکړه ددې تر وفات وروسته یې ددې مبارکي د خور زې حضرت اماتمه ﷺ سره نکاح وکړه چې بیان یې د زینب ﷺ په حالاتو کښي تیر سو، د نبی ﷺ د وفات څخه شپږ میاشتي وروسته حضرت فاطمه ﷺ ناروغه سوه یوه ورځ یې خدمتگاري ته وویل: زه غسل کوم او به راته تیاري کړه (او به یې تیاري سوې) غسل یې وکړی پاکي جامې یې واغوستي بیا یې وویل چې زما بستره د کور په منځ کښي کړئ (بستره چې کښېښودل سوه) دې مبارکي تشریف وروړی مخ یې و قبلې ته کړی خپل راسته لاس یې تر مخ

لاندې کټنبښودی اووې ویل: زه اوس مړه کېږم دایې وویل وفات سوه. د نبی ﷺ د اولادو سلسله ددې څخه را روانه ده او تر قیامته پوري به چلیږي ددې مبارکي شپږ اولاده وسوه درې یې زامن وه او درې یې لونی وې لومړی یې د نکاح په دوهم کال حضرت حسن ؑ زوی پیدا سو. د نکاح په دریم کال یعنې سنه (۴) هجري کښي یې حضرت حسین ؑ پیدا سو بیا حضرت محسن ؑ پیدا سو او د کوچني والي په وخت کښي وفات سو په لونیو کي یې حضرت رقیه ؑ په کوچني والي کي وفات سوې ده په همدې وجه ځینو مؤرخینو نده لیکلې، دوهمه لور یې حضرت ام کلثوم ؑ وه چي لومړی نکاح یې د امیر المؤمنین حضرت عمر ؑ سره وسوه دده څخه یې یو زوی د زید په نامه او یوه لور د رقیې په نامه پیدا سوه د حضرت عمر ؑ د وفات څخه وروسته د ام کلثوم ؑ نکاح د حضرت عون بن جعفر ؑ سره وسوه دده څخه یې هیڅ اولادونه سو دده د وفات وروسته یې نکاح دده د ورور محمد بن جعفر ؑ سره وسوه دده څخه یې هم هیڅ اولاد ونه سو، دده د وفات وروسته یې د عبدالله بن جعفر سره نکاح وسوه او هم دده په نکاح کښي ام کلثوم ؑ وفات سوه ددې د وفات په ورځ ددې مبارکي زوی زید هم وفات سو دواړي جنازې په یو واري پورته سوې او ددې مبارکي د اولادو هیڅ سلسله ونه چلېدل دا درې مبارکان حضرت عبدالله، عون او محمد ؑ هغه وروڼه دي چي په شپږم باب یوولسمه شمېره کي یې قصه تېره سوه د حضرت علي ؑ وریرونه دي او د حضرت جعفر طیار ؑ زامن دي. د حضرت فاطمې ؑ دریمه لور حضرت زینب ؑ ده چي د عبدالله بن جعفر سره یې نکاح وسوه او دوه زامن یې عبدالله او عدن پیدا سول او هم دده په نکاح کښي وفات سول ددې د وفات وروسته حضرت عبدالله بن جعفر ددې د خور حضرت ام کلثوم ؑ سره نکاح وکړه. دا هم د حضرت فاطمې ؑ اولادونه دي، ددې مبارکي تر وفات وروسته چي علي ؑ د کومو بیبيانو سره نکاحي کړي دي د هغوی څخه یې هم اولادونه سته چي تاریخ پوهانو دودیرش لیکلي دي

چي په هغې کښي شپاړس زامن او شپاړس لوني دي. د حضرت امام حسن ؑ پنځلس زامن او اته لوني دي او د حضرت حسين ؑ شپږ زامن او درې لوني دي.

رضي الله تعالي عنهم وارضاهم اجمعين وجعلنا بهديهم متبعين والله اعلم و علمه اتم⁽¹⁷⁴⁾

يوولسم باب

د کوچنيانو ديني جذبه

د اصحابو ؓ کوچنيانو اولادونو چي کومه ديني جذبه درلوده داپه حقيقت کي د دوی د مشرانو د ښې تربيتي نتيجه وه. که چېرې مور او پلار او نور دوستان دخپل اولاد د مينې د ضايع کيدلو پر ځای د دوی د ديني حالت پوښتنه کوي او ورته نصيحت کوي نو د دين کارونه به د دوی د اولادو په زړو کښي ځای ونيسي کله چي لوی سي دغه کارونه به د دوی عادت وگرځي بدبختانه چي موږ د اولادو پرېدو کارو نو سترگي پټوو او که موزيات د مينې جوش راسي نو په خوشاليزو که چيري د دين په کارو کښي سستوالی کوي نو موږ خپل زړه ته تسلي ورکوو او وايو چې لوی سي په خپله به سم سي او حال دا چي کوم عادتونه چي په کوچنيوالي کښي تخم کړلي وي هغه عادتونه پاخه سوي دي بيا نه ايسته کيږي. تاسو غواړي چې د زوزو تخم وکړئ او بيا په حاصل کي غنم لاسته راوړئ دا خبره مشکله ده که تاسو غواړئ چي په اولادو کښي موښه عادتونه پيداسي او د دين په ټولو کارو کښي دي پوره پاملرنه وکړي نو

(174) ملخص من الخميس والزرقاني علي المواهب والتلقيح
والاصابة واسد الغابة

تاسي پخپلو اولادو کښي د کوچني والي څخه د دين د اهتمام عادت جوړ کړئ، اصحابو ﷺ چي به د کوچني والي څخه د خپلو اولادو نگرانې کوله او ديني کارونه به يې په پابندۍ سره په ادا کول، د حضرت عمرؓ په خلافت کي يو سړی نيول سوی راوستل سو چې د روژې په مياشت کې يې شراب چيښلي وه او روژه يې نه وه نيولې حضرت عمرؓ ورته وفرمايل: چې تبا او برباد سي زموږ کوچنيان لا روژې نيسي او ته روژه خوري.⁽¹⁷⁵⁾

۱- د کوچنيانو روژه نيول

ربيع بنت معوذ ﷻ چي قصه يې د لسم باب په آخر کښي تېره سوه فرمايي: نبي ﷺ يو ځلي اعلان وکړي چي نن د عاشورا ورځ ده ټوله روژه ونيسئ موږ به ددې څخه وروسته ټولو روژې نيولې په کوچنيانو به مو هم روژې نيولې کله چي به هغوي د لوږې څخه ژړل نو موږ به د پنبو څخه د لوبو يوشی ورجوړ کړی او په هغه به مو د روژه مات تر وخته پوري مشغول ساتل.⁽¹⁷⁶⁾

فايده: په ځينو حديثو کښي دا هم راغلي دي چي ښځو به وشيدو رودونکو ماشومانو ته شيدې نه ورکولې که څه هم د هغه وخت بدنونه ډېر توانا وه او د اوس خلگ ډېر ناتوانه دي نو ځکه دهغه وخت خلگو او کوچنيانو تحمل درلودای سواو دې ته هم کتل پکاردې چي داوس خلگ څومره تحمل لري او هغو څومره تحمل درلودی ځکه تحمل ته کتل ضروري دي د تحمل په درلودلو کښي کمزوري کول يقيناً نامناسبه کار دئ.

(175) بخاري

(176) بخاري

۲- د حضرت عائشې رضی اللہ عنہا حديثونه او دايت نازلېدل

حضرت عائشة رضی اللہ عنہا د شپږو کالو په عمر د نبی ﷺ په نکاح کېنې راغله او د (۹) کالو په عمر په مدينه منوره کېنې واده سوه دا مبارکه د (۱۸) کالو په عمر کېنې د دې نړۍ څخه تشریف يووړی (۱۸) کاله عمر نو څه شي دې په دومره لږ وخت کې د نبی ﷺ څخه دومره زيات حديثونه، ديني علمونه او ديني مسئلې را نقل کړيدي چې اندازه يې نسته.

مسروق رضی اللہ عنہ فرمايي: ما لوي- لوي اصحابان وليدل چې د حضرت عائشې رضی اللہ عنہا څخه به يې د مسئلو پوښتنه کوله.

عطاء رضی اللہ عنہ فرمايي: دا مبارکه تر نارينو په مسئلو باندې زياته باخبره او عالمه وه.

ابوموسيٰ رضی اللہ عنہ فرمايي: موږ ته چې به کوم علمي مشکل پېښ سو نو حل به يې د حضرت عائشې رضی اللہ عنہا د لوري څخه رارسېدی. (177)

ددې مبارکې دوه زره دوه سوه لس (۲۲۱۰) حديثونه د حديثو په کتابو کې موجود دي. (178)

دا مبارکه پخپله فرمايي: چې ما په مکه مکرمه کې په کوچنيوالي کېنې لويې کولې چې پرېنې ﷺ باندې د سورت قمر لاندینې آيت نازل سو:

﴿مَنْ حَبَسَ عَائِشَةَ فَهُوَ كَافِرٌ﴾

﴿مَنْ حَبَسَ عَائِشَةَ فَهُوَ كَافِرٌ﴾

(178)

(177) اصابة

(178) تلقیح

دا مبارکه ترا تو کالو پوري په مکة مکرمه کی پاته وه په دومره کم عمر کی یې دا د آیت په نازلېدو خبره وه او بیا یې یادول دا د دین سره په خاص محبت کیږي که نه نو اته کاله عمر نوڅه شي دی؟

۳- د حضرت عمیر ؓ په جهاد کښي د گډون شوق

حضرت عمیر ؓ د ابی اللحم غلام و، کوچنی هلک وو پدغه وخت کی د جهاد شوق په لوی او کوچنی کښي و. حضرت عمیر ؓ د خیبر په جنگ کښي د گډون غوښتنه وکړه دده سردارانو هم د نبی ﷺ په حضور کښي دده سپارښت وکړی چي وده ته په جنگ کښي د گډون اجازه ورکړي نبی ﷺ هم اجازه ورکړه او یوه توره یې ورپه غاړه کړه خو توره لویه او دده قد کوچنی و توره پر مخکې ورسره څکېدل پدغه وخت کښي ده د خیبر په جنگ کښي گډون وکړی مگر څرنگه چي دی کوچنی هم و او غلام هم و نو په مال د غنیمت کښي پوره ونډه ورنکړل سوه خو بیا هم د انعام په ډول یوڅه سامان یې ورکړی. ^(۱۷۹)

دده په خبر مبارکانو ته دا معلومه وه چي په مال د غنیمت کښي زموږ پوره ونډه نسته خوددې سره- سره به یې د نورو په واسطه و نبی ﷺ ته سپارښت کاوه چي په جهاد کښي د گډون اجازه ورکړي په همدې وجه داد دیني جذبې او د الله تعالی ﷻ او دهغه درینستني رسول ﷺ پر وعدو باندي د تسلي پرته بل شی نسي کېدای.

۴- د حضرت عمیر ؓ د بدر په غزا کی په پټه د شرکت کوشش

(179) سورة القمر الاية (٤٦) بخاري

(180) ابوداود

حضرت عمير بن ابي وقاص **ؓ** يو کم عمره صحابي و د اسلام په شروع کي يې اسلام راوړی و د مشهور اصحابي سعد بن ابي وقاص ورور و سعد **ؓ** فرمايي: چې ما خپل ورور عمير **ؓ** وليدئ چې د بدر د غزا دلنښکر د روانېدو پر وخت پټ يوې خوا او بلې خواته کېدی چې څوک مي ونه ويني ما چې دا حال وليدی نو ورته حيران سوم او پوښتنه مي ځني وکړه چې ولي پټ- پټ گرځي؟ ده راته وويل: چې په دې وجه پوښېرم چې نبي **ﷺ** مي ونه ويني او د کوچني خيال را باندې ونکړي او د جنگ څخه مي منع نکړي ، که يې وليدم بيا به زه نسَم تلای او زه دا غواړم چې خامخا په دې جنگ کي گډون وکړم. کېدلای سي چې الله **ﷻ** ماته په دې جنگ کي په يو ډول شهادت را نصيب کړي ، آخر چې کله لښکر را وړاندې سو نو ده ته چې کومه خطر وه هغه پېښه سوه او نبي **ﷺ** دی مبارک د کم عمر په وجه و جنگ ته د تللو څخه منع کړی خو د شوق غلبه وه ددې تحمل يې نسواي کولای نو په ژړا سو نبي **ﷺ** ته چې دده د شوق او د ژړا حال معلوم سو نو اجازه يې ورکړه هيله يې پوره سوه او دوهمه ارزو يې هم پوره سوه په دغه غزا کي شهيد سو ، دده ورور سعد **ؓ** فرمايي: دده کوچنيوالي او د تورې د لوی والي له وجهي ما دده د توري و تسمې ته غوتي ورکولې چې پورته سي. ⁽¹⁸¹⁾

۵- دوه انصاري هلکان او د ابو جهل قتل

حضرت عبدالرحمن بن عوف **ؓ** د مشهورو او لويو اصحابانو څخه دئ ، دی مبارک فرمايي: چې زه د بدر په ميدان کي د جنگ کونکو په قطار کي ولاړ وم وليدل چې راسته او

چپه طرف ته مي دوه انصاري هلکان ولاړ دي ما فکر وکړی چې کاشکي زه د توانا خلکو په منځ کې ولاړ وای نو ښه به وای چې د اړتیا په وخت کې مویو دېل سره مرسته کولای په دغه وخت کې یوه تر لاس ونيوم او راته وویل: کاکا جانه! ته ابو جهل پېژنې؟ ما ورته وویل: هوڅه یې کوي؟ ده راته وویل چې زه خبر سویم چې ده رسول الله ﷺ ته ښکښل کړي دي نو زما دي په هغه ذات قسم وي چې زما روح یې په قبضه کې دئ که زما سترگي پرده وښتلي تر هغه به زه ځنې جلا نسیم چې زه دی وژنم او یا دی ما وژني. زه ددې هلک په سوال او جواب کې حیران وم چې هغه دوهم هلک پوښتنه راڅخه وکړه پداسې ډول لکه اول هلک چې راڅخه کړې وه، نا بېره په دغه وخت کې ابو جهل راښکاره سو زما چې سترگي پرې ولگېدې نو دوی ته مي وویل: کوم څوک چې ستاسو پکار و هغه دی روان دئ دوی چې ولیدئ نو په ځغاسته ورغلل توري چلول یې پر شروع کړه تر داسې وخته پوري چې هغه یې راغوزار کړي. (182)

فایده: دغه دواړه هلکوان معاذ بن عمرو بن جموح او معاذ بن عفراء ؓ وه. معاذ بن عمرو ؓ فرمایي: ما د خلکو څخه اورېدلي وه چې ابو جهل هېڅوک نسې وژلای هغه په ډېر حفاظت کې او سپرې دهغه وخت څخه زما دا خیال و چې دی به وژنم، دغه دوه هلکوان پیاده وه او ابو جهل سپور و، عبدالرحمن بن عوف ؓ فرمایي: کله چې دغه دوه هلکان په ځغاسته ورورسېدل نو پر آس سپور باندي حمله وکړه ده په همدې وجه یوه پر آس حمله وکړه او بل د ابو جهل پر پښه حمله وکړه چې په دغه حمله سره آس هم غوزار سو او ابو جهل هم غوزار سو پورته کېدای نسو په هغه ځای کې پروت و تاو تاو کېدی د معاذ بن عفراء و ورور معوذ بن عفراء نور هم زخمي کړي چې ولاړ نسې خو مې نسو ددې څخه وروسته عبدالله بن مسعود ؓ یې سرد بدن څخه ور جلا کړی. معاذ بن عمرو وایي ما چې کله د ابو جهل پر پښه حمله وکړه دده سره خپل

زوی عکرمه ورسره و. زوی یی زما پراوړه حمله وکړه زما لاس بیخي پرې سو خویوازي په
خرمن پیوندو. (183)

دی مبارک وایي: ما خپل په خرمن پیوند لاس تر شا واپړی او ټوله ورځ په دابل لاس
وجنگېدم کله چې زه د لاس څخه په تکلیف سوم. نو هغه څړیدلي لاس می تر پښه لاندي کړی او
راکش می کړی لاس پرې سو و می غورځوی. (184)

۲- د حضرت رافع او حضرت ابن جندب ؓ مقابله

دنبي ﷺ مبارک عادت دا وو چې کله به لښکر دمدينې څخه ووتی نو دسټي به یې لښکر
معاینه کاوه د لښکر حال به یې ځان ته معلوماوه او اړتیا وي به یې ځانته معلومولې د لښکر
اصلاح به یې کول کم عمره هلکان یې بېرته استول زیات هلکوان به په خپل شوق سره د غزا
لپاره ووتل نبي ﷺ چې کله د احد غزاته تشریف وړی نو د معاینې لپاره یې یو ځای لښکر
ودراوه او کم عمره هلکان یې د کوچني والي په وجه بېرته استول چې پدغه هلکانو کښي دغه
لاندي مبارکان وه. عبد الله بن عمر زید بن ثابت، اسامه بن زید، زید بن ارقم، براء بن عازب،
عمرو بن حزم، اسید بن ظهیر، عرابه بن اوس، ابوسعید خدری، سمرة بن جندب او رافع بن
خدیج ؓ د دوی عمرو نه نژدې (۱۳) او (۱۴) کاله وو کله چې دوی ته د بیرته تللو امر و سو نو
حضرت خدیج ؓ و نبي ﷺ ته د خپل زوی رافع سپارښت وکړی او ورته وې ویل چې ای د الله ﷻ
رسوله! زما د زوی غشي ویشتل ډېر ښه زده دي رافع چې د پلار دا خبره واورېدل دا جازي په
شوق جگ جگ سو چې قدم یې اوږد معلوم سي نبي ﷺ اجازه ورکړه. سمرة بن جندب ؓ خپل

(183) اسد الغابة

(184) خمیس

پلندر مره بن سنان ته وويل چي نبي ﷺ رافع ته اجازه ورکړه او و ماته يې اجازه رانکړه حال داچي زه پر رافع باندي غښتلي يم که چيري زما او د هغه مقابله وسي نو زه به هغه راچپه کړم نبي ﷺ ددوی دواړو مقابله وکړه ريښتيا هم سمرة رافع راچپه کړی پدې وجه نبي ﷺ سمرة ته هم اجازه ورکړه ددې خخه وروسته نورو کوچنيانو هم د اجازې هڅي وکړي په هغو کښي هم ځينو ته اجازه ورکړل سوه پدغه بهير کښي شپه سول نبي ﷺ د ټول لښکر د حفاظت انتظام وکړل سو او پنځوس کسه يې د ټول لښکر د حفاظت لپاره مقرر کړل بيا يې وفرمايل: څوک به زمونږ حفاظت وکړي؟ يو ملگری ولاړ سو او وې ويل چي يا رسول الله! زه و دې کار ته تيار يم نبي ﷺ ورته وويل چي ستانوم څه شي دی؟ ده مبارک وويل ذکوان دئ نبي ﷺ وفرمايل: ښه دئ ته کښېنه بيا يې وفرمايل: څوک به زمونږ حفاظت وکړي؟ يو ملگری ولاړ سو وې ويل: يا رسول الله! زه و دې کار ته تيار يم نبي ﷺ د نامه پوښتنه ځني وکړه ده ورته وويل چي زما نوم ابو سبغ (د سبغ پلار) دئ نبي ﷺ ورته وفرمايل چي ښه دئ ته کښېنه ، نبي ﷺ دريم ځلي بيا پوښتنه وکړه چي زمونږ حفاظت به څوک کوي؟ بيا يو ملگری ولاړ سو چي يا رسول الله ﷺ زه و دې کار ته تيار يم نبي ﷺ د نامه پوښتنه ځني وکړه ده ورته وويل چي زما نوم ابن عبد القيس دئ نبي ﷺ ورته وفرمايل چي ښه دئ ته کښېنه لږ وخت وروسته نبي ﷺ وفرمايل هغه درې سره کسان دي راسي يو ملگری د نبي ﷺ حضور ته راغلی نبي ﷺ ورته وفرمايل چي ستا هغه نور دوه ملگري څه سول؟ ده ورته وويل: اي دالله ﷺ رسوله! درې سره واره زه ولاړ سوی وم نبي ﷺ دعا ورته وکړه او د حفاظت امر يې ورته وکړی ده هم ټوله شپه د نبي ﷺ د خيمې حفاظت وکړی. (٢٥)

فايده: داد مبارکو اصحابانو شوق او جذبې وي ، کوچنيان وه که لويان وه داسي مست وه چي ځان قربان ول يې خپل هدف و همدا وجه و چي تل به برياليتوب ددوی قدمونه ښکلول

رافع بن خدیج ؓ د بدر په غذا کښي هم ځان وړاندي کړی و خو په هغه وخت کښي اجازه ورنکړل سول بيا يې د احد په غزا کښي ځان وړاندي کړی چي قصه يې اوس تېره سول ددې څخه وروسته په هره غزا کښي يې گډون کاوه د احد په غزا کښي يو غشی دده پر سينه باندي ولگېدئ کله چي يې راکښي ټوله راوختي مگر يوه څوکه يې دننه په بدن کښي پاته سول هغه پاته سوی ټوټې يې ديو زخم شکل اختيار کړی په آخر عمر کښي چي سپين ږير والي ته نژدې و دغه زخم تازه سو او د مرگ سبب يې وگرځېدئ. (۱۸۶)

۷- د حضرت زید ؑ د قرآن په وجه وړاندي والی

حضرت زید بن ثابت ؓ د هجرت په وخت کښي د یوولسو کالو وو او د شپږو کالو په عمر یتیم سوي دئ د بدر په غزا کښي يې ځان راوړاندي کړی خو اجازه ورنه کړل سول بيا داچي د احد په غزا کښي ووتی خو بیرته راواستول سو لکه اوس چي يې قصه تېره سوه ځينو ویلي دي: څرنگه رافع بن خدیج ؓ او سمرة بن جندب ؓ ته اجازه ورکړل سول په همدغه وجه ده ته هم اجازه ورکړل سول ددې څخه وروسته به په هره غزا کښي شریک کېدئ دتبوک په جنگ کښي د بنو مالک قوم بیرغ د حضرت عمار ؓ پلاس کښي و ، نبي ﷺ د عمار ؑ څخه واخیست او حضرت زید ؑ ته يې ورکړی عمار ؑ فکر وکړی چي ښايي زما څخه يو څه غلطي سوي وي او يا په يو څه وجه نبي ﷺ زما څخه خوابدی سوی وي نو پوښتنه يې وکړه چي اې د الله ﷻ رسوله ! زما دڅه شي شکایت تاسو ته دررسېدلې دئ؟ نبي ﷺ وفرمايل دا خبره نه ده بلکي زید ؑ تر تا قرآن ډېر ویلی دئ قرآن ددې بیرغ په پورته کولو کښي مخکي کړی. (۱۸۷)

(۱۸۶) اسد الغابه

(۱۸۷) اسد الغابه

فايده: د نبي ﷺ عمومي عادت و چې په ديني ځانگړتيا وو کښي به يې هغه چاته ترجيح ورکول چې د دين په اعمالو کي به تر نورو زيات و دلته که څه هم د جنگ موقع وه د قرآن د زيات ويلو مداخله نه وه پکښي مگر بيا هم نبي ﷺ د بيرغ پورته کول و هغه چاته ورکړي چې قران يې زيات ويلي و په داسي ډيرو کارو کښي نبي ﷺ د دين لحاظ کړي دئ آن تردې چې که به چيري اړتيا پېښه سوه چې څومړي به په يوه قبر کي ښخ سي نولو موږي به يې هغه څوک مخکي کاوه چې قرآن به يې ډېر لوستلی و لکه دا حد په غذا کښي چې داسي سوه.

۸- د حضرت ابو سعيد خدری ؓ په کوچنيوالي کښي د پلار وفات

ابو سعيد خدری ؓ فرمايي: زه د ديارلسو کالو و د احد په غذا کي را مخکي سوم خو نبي ﷺ اجازه را نه کړه بيا مي پلار سپارښت وکړي و نبي ﷺ ته يې وويل چې دی په قوت کي ښه دئ او هلونه يې هم غټ دي نبي ﷺ به و ماته پورته و کتل بيا به يې کښته و کتل لنډه داچي ماته د کم عمرۍ په وجه اجازه نه را کړل سوه زما پلار په دغه غزا کښي شريک سو او شهيد سو زما د پلار مال او داسي نور سامانونه هيڅ نه سوه پاته زه د نبي ﷺ حضور ته د سوال کولو په نيت ور غلم نبي ﷺ چې ماته و کتل راته وې ويل: څوک چې د الله ﷻ څخه صبر غواړي الله ﷻ و هغه ته صبر ورکوي، څوک چې د الله ﷻ څخه عفت او پاکوالي غواړي الله ﷻ و هغه ته پاک لمني او عفت ورکوي، څوک چې د الله ﷻ څخه شتمني غواړي الله ﷻ شتمني ورکوي. ماچي د نبي ﷺ دا خبري و اورېدې بيا مي هيڅ ونه غوښتل په چوپه خوله بېرته را غلم. ددې څخه وروسته الله ﷻ

وده ته دومره لويه مرتبه ورکړه چې دده په خبر کم عمره اصحابان به بيا په مشکله پيدا کيږي.⁽¹⁸⁸⁾

فايده: دا څومره لوي همت دئ چې د پلار د شهادت د غم تر څنگ د پريزيات محتاجه هم وخوښي ﷺ په يو عام نصيحت په چوپه خوله راوړل سو بېرته ولاړی د خپل غم څرگندونه يې هيچاته نه وکړه. په اوس وخت کي لوی کسان دومره صبر کولای سي؟ رشتيا هم الله ﷺ دخپل رسول ﷺ د ملگرتيا لپاره داسي کسان غوره کړي وه چې رسول الله ﷺ د ملگرتيا اهل وه په همدې وجه نبي ﷺ فرمايي: الله ﷺ د ټولو انسانانو څخه زما اصحاب انتخاب کړي دي. دغه حديث به ددې کتاب په آخر کي راسي.

۹- د حضرت سلمة بن اکوع ﷺ په غابه کي ځغاسته

غابه د مدينې منورې څخه څلور پنځه ميله د باندي يوه ابادي وه په دغه ځای کي د نبي ﷺ يو څه اوښان څرېدل عبد الرحمان فزاري د کافرانو يو ي ډلي سره مل دغه اوښان لوټ کړل او څرونکی (شپانه) يې وواژه دغه کسان په سلاوو سمبال او پر آسونو سپاره وه روان سوه نابېره حضرت سلمة بن اکوع ﷺ د ځان سره غشي او لينده اخستي دي د غابه پر لور پياده روان دئ نابېره يې پر دوی سترگي ومنښتي هلک و خو ډېر تيز و دده د ځغاستي تېزوالي ډېر مشهور و تر داسي اندازې چې ده به عربي آس لاندي کولای سو او نيولای به يې سو خو آس دی نسوای نيولای او نه يې لاندي کولای سوای هم دا ډول دی مبارک په غشي ويشتلو کي هم ډېر مشهور و دستي د مدينې پر يو غره باندي وخاتې او د لوټ اعلان يې وکړی په خپله يې په غلو پسې و

ځغستل کله چي ورورسېدئ نو پر هغويې داسي د غشو باران شروع کړی چي د هغو دا فکر سو چي دا يوه ډله ده خودی يواځي و او پياده و نو چي کله به يو چا آس پسي راگرځوی دی به د يوې درختي شاته پټ سو کله چي به هغه تير سو نو ده به د شاد خوا څخه د غشي واری پروکړی آس به يې زخمي سو سپور به فکر وکړی که ونه گرځم آس به مي د حرکت و لويږي زه به ونيول سم نود مقامت پرته به بيرته ولاړی. حضرت سلمة ؓ فرمايي چي پردغه ترتيب دوی ځغاسته ماپسي ځغستل تر داسي اندازې پوري چي دوی هغه ټول اوبسان پرېښودل چي دوی لوټ کړي وه ددې څخه علاوه دېرش نيزي او دېرش پتيوان هم ځني پاته سو په دغه وخت کي عيسنه بن حصن د يوې ډلي سره د غلو مرستي ته راوړسېدئ او دوی ته هم دا معلومه وه چي زه يوازي يم نو ددوی ډله پياوړي سو نو څو کسان يو ځای په ماپسي راوان سو زه پر يوه غره وختلم دوی مي هم راوغوښتل کله چي دوی رانژدې سو نو په لوړ اواز مي ورته وويل چي يواوري ودرېږئ زما يوه خبره واورئ هغه دا چي تاسو ما پېښئ چي زه څوک يم؟ هغو راته وويل: چي ته ځان راوښيه چي ته څوک يې؟ ده ورته وويل زه ابن الاکوع يم زما دي په هغه ذات قسم وي چي محمد ﷺ ته يې عزت ورکړی دئ که په تاسو کي يو څوک غواړی چي ما ونيسي نو نه مي سي نيولای او که زه په تاسو کي يو څوک نيول و غواړم نو نيولای يې سم دا چي دی په ځغاسته کي ډېر نوموتي و نو دا څه عجيبه خبره نه وه چي ده و هغو ته وويل ځکه اعرابي آس دده مقابلې نسواي کولای. سلمة ؓ فرمايي زما هدف دا و چي دوی ته خورسته راوړسېده گوندي ماته هم مرسته راوړسيږي په همدې وجه مي دوی په خبرو اخته کول او ما هم دراتگ په وخت کي پر غره باندي اعلان کړی و لنډه دا چي زه په دغه خبرو اخته وم چي دمدینې و خواته مي ددرختو په منځ کي په غور سره وکتل ومي ليدل چي زما دمرستي لپاره يو ډله راوانه ده په مخ کي يې اخرم اسدي ﷺ و دراتلو سره سم يې پر عبد الرحمان فزاري باندي حمله وکړه عبد الرحمان هم ده ته متوجه سو پرده يې حمله وکړه ده مبارک د عبد الرحمان د آس پر پښو حمله وکړه پښې يې پرې سوې دی راغوزار سو

ده بيا پر خرم اسدي ﷺ باندې حمله وکړه چې په دغه حمله سره اخرم اسد ﷺ شهيد سو عبد الرحمن فزاري دستي دده پر آس سپور سو ابو قتاد ﷺ دستي پر عبد الرحمن فزاري حمله شروع کړه عبد الرحمن د ابو قتاد ﷺ د آس پر پښو باندې حمله وکړه ابو قتاد ﷺ غوزار سو دستي يې پر عبد الرحمن حمله وکړه پدغه حمله سره عبد الرحمن ووژل سو ابو قتاد ﷺ دستي پر هغه آس سپور سو چې عبد الرحمن د اخرم اسدي ﷺ څخه اخيستي و. (١٨٩)

فايده: ځينو د تاريخ کتابونو ليکلي دي چې حضرت سلمة ﷺ اخرم اسدي ﷺ د حملې کولو څخه منع کړی او ورته وې وويل چې يو لږ ساعت ودرېږه چې د مسلمانانو نور کسان هم راسي ده ورته وويل چې ما پرېږده چې شهيد سم وايي چې په مسلمانانو کښي يواځې دى شهيد سو او په کافرانو کښي ډېر کسان مړه سول ددې څخه وروسته د مسلمانانو يو لويه ډله راوړسېدل او کافران و تنستېدل حضرت سلمة ﷺ نبي ﷺ ته خواست وکړی چې زما سره سل کسان راسره کړه چې په دوى پسې ولاړ سم نبي ﷺ ورته وفرمايل: چې هغه اوس خپلو ډلو (ځايونو) ته ورسېدل. د تاريخ د زياتو کتابونو څخه معلومېږي چې پدغه وخت کښي د حضرت سلمة ﷺ عمر دولس يا ديارلس کاله و، نو ددولسو يا د ديارلسو کالو هلک چې پراسونو سپاره يوه لويه ډله غغلي او هغه داسي وار خطا کوي چې غلا کړی شيان پرېږدي او خپل سامانونه هم ځني پاتېږي دادهغه د اخلاص برکت و چې الله ﷻ د اصحابانو ﷺ ډلي ته ورپه برخه کړی و.

۱۰- د بدر مقابلې اود حضرت براء ﷺ شوق

د بدر غزاء تر ټولو غزاوو بهترینه ده ځکه په دغه غزاء کښي مقابلې ډېره سخته وه او مسلمانان ډېر لږ وه ټوله مسلمانان (۳۱۰) تنه وه یواځي درې آسان، شپږ یا نهه زغري، اته توري او (۷۰) اوبښان ورسره وه پر یوه اوبښ به څو څو کسان په وار سره سپرېدل، کافران (۱۰۰۰) تنه وه (۱۰۰) آسان (۷۰۰) اوبښان او د جنگ پوره سامان ورسره وو په همدې وجه کافران په ډېر ارامتیا د باجو او سندورو و یونکو بنځو سره میدان ته راغلل پدې خوا کښي نبي ﷺ ډېر فکر من و، ځکه مسلمانان ډېر په کمزوري حالت کښي وه نبي ﷺ چي ددواړو خواوو اندازه و لگول نو داسي دعا یې وغوښتل: ای الله ﷻ دا مسلمانان پیاده دي ته سپرلی. ورکونکی یې، دوی په بدن لوڅ دي ته جامه ورکونکی یې، دوی اوږي دي ته مړه ونکی یې، دوی نادره دي ته غني کوونکی یې دنيي ﷺ دعا قبوله سوه سره ددې ټولو خبرو حضرت عبدالله بن عمر ؓ او حضرت براء بن عازب ؓ دواړه په جنگ کښي د گډون په شوق د کور څخه راروان سول نبي ﷺ دوی دواړه د کوچني والي له امله بېرته کورونو ته واستول. (۳۱)

دغه دواړه مبارکان داحد په غزاء کښي هم بېرته واستول سوه لکه په لومړۍ قصه کښي چي ددوی بیان تیر سو داحد غزا د بدر تر غزا یو کال وروسته وه نو داحد په غزا کي چی دوی په کوچنیانو کښي شمارل کېدل نو د بدر په غزاء کښي خو بیخي کوچنیان وه دا ددوی مبارکانو شوق و چي د کوچني والي څخه یې په زړو کښي شوق او جذبې حرکت کاوه او په هر جنگ کښي یې د گډون او اجازې اخیستلو کوشش کاوه.

۱۱- د حضرت عبدالله ؓ بن عبد الله بن ابي دخیل پلار سره معامله

په پنځم هجري کال کښي د بنو المصطلق مشهوره جگړه و سوه پدې کښي د يو انصاري اود يو مهاجر په خپل منځ کښي جنگ و سودا ساده خبره وه خو آخر لويه سوه هر يوه د خپل قوم څخه کومک و غوښتی د دواړو لورو څخه يوه - يوه ډله پيدا سوه نژدې و چې د جنگ ميدان گرم سوي وای خو ځيني خلگ راغلل او صلحه يې وکړل عبدالله بن ابي د منافقانو سردار و او مشهور منافق اود مسلمانانو سخت دښمن و خو لکه څرنگه چې يې ځان په ښکاره مسلمان نبودئ په همدې وجهه يې د مسلمانانو سره په ښکاره مخالفت نه سواي کولای داهم په دغه وخت کښي د منافقانو سره عامه معامله وه کله چې ده ته د دغه قصې خبر ورسېدئ نو ده د نبي ﷺ په اړه ډيري بې ادبي خبرې وکړې او خپلو دوستانو ته يې وويل چې دا هر څه ستاسو دخپله لاسه دي تاسو دې خلگو ته په خپلو ښارو کي ځای ورکړی خپل مالونه مو ددوی سره په سم نمايي ووبشل اوس هم که چيري تاسو ددې خلگو مرسته پرېږدئ نو ددوی به ددې ځايه څخه ټوله ولاړ سي. دغه منافق زياته کړه چې په الله ﷻ دي مي قسم وي که چيري مونږ مدينې ته ورسېدو نو موږ عزتمن به سره راټول سو او دا ذليل خلگ به وباسو (مراد يې مهاجر مسلمانان) وه حضرت زید بن ارقم ؓ دنوي عمر هلک و د دغه منافق خبري چې يې واورېدې نو د زغم پياله يې ډکه سوه منافق ته يې وويل زما دي په الله ﷻ قسم وي چې ته ذليل يې ځکه تاته خپل قوم هم په سپکه سترگه گوري او ته هيڅوک مرستيال نلري حضرت محمد ﷺ عزتمن دئ الله ﷻ د هر لوري څخه عزت ورکړی دئ او په خپل قوم کښي هم عزتمن و عبدالله بن ابي ورته وويل چې ښه دئ چوپ سه ما خو هسي ټوکي کولې حضرت زید بن ارقم ؓ ولاړی و نبي ﷺ ته يې قصه وکړه حضرت عمر ؓ وويل چې يا رسول الله ﷻ! ددې منافق سردي ورپرې سي خو نبي ﷺ اجازه ورنه کړه عبدالله بن ابي چې خبر سو چې نبي ﷺ په قصه خبر سوي دئ نو د رسول الله ﷻ و حضور ته ورغلی او ددروغو قسمونه يې ورته اخيستل چې ما ددې خبرو څخه يوه خبره هم نه ده کړې زید بن ارقم

درواغ ويلي دي په دغه مجلس کي د انصارو هم يو څه کسان موجود وه هغو هم دده سپارښت وکړي او وې ويل چي عبد الله بن ابي د قوم سردار دئ لوی سړی شمېرل کيږي د يو کوچني هلک خبري دده په مقابل کښي د قبلېدو وړ ندي ممکنه ده چي په اورېدو کي څه غلطې ځني سوې وي او يا کوچنی سم نه وي پوه سوی نبي ﷺ دده عذر قبول کړی حضرت زيد ﷺ چي کله خبر سو چي عبد الله بن ابي ددرواغو په قسمونو سره ځان ريښتني ثابت کړی دئ او زه يې درواغجن ثابت کړی يم نو زيد ۸۸ د شرمه څخه د باندي وتل پرېښودل او د شرمه څخه د نبي ﷺ و حضور ته نه راتلی تر داسي وخته پوري چي سورة منافقون نازل سو د منافقانو احوال پکښي وه د زيد ﷺ ريښتینوالی پکښي ثابت سو او د عبد الله بن ابي ددرواغو قسمونه پکښي ښکاره سوه د حضرت زيد ﷺ عزت دمخالفو او منافقو خلگو په وړاندي زيات سو او د عبد الله بن ابي قصه هم و ټولو ته ښکاره سوه کله چي مدينې ته تږدې راغله نو د عبد الله بن ابي يو زوی و درېدئ او پلار ته يې وويل تر هغه وخته پوري دي د مدينې منورې و ښار ته نه پرېږدم تر څو چي ددې اقرار ونکړي چي زه ذليل يم او محمد ﷺ عزتمن دئ پلار يې ډير حيران سو چي دغه زوی خو به ټول عمر زما عزت او درنښت کاوه او نيک ژوند به يې راسره کاوه خو د نبي ﷺ په مقابل کښي درېدای نه سواي مجبوره سو اقرار يې وکړئ او وې ويل چي قسم مي دي په الله ﷻ وي چي زه ذليل يم او محمد ﷺ عزتمن دئ تر دې اقرار وروسته و مدينې ته داخل سو. (۱۹)

۱۲- د حضرت جابر ﷺ په حمراء الاسد کښي گډون

مسلمانان چي کله د احد د غزا څخه فارغه سوه او مدينې ته ورسېدل نو د جنگ او سفر له جبهې څخه ډېر سترې او ستومانه وه خو مدينې ته درېدو سره سم د ابوسفیان له لوري څخه خبر راوړسېدی چې ابو سفیان په حمراء الاسد نومي ځای کښي د بيا جگړې لپاره تيارې نيولې ده ابو سفیان دخپلو ملگرو سره مشوره کړې وه او ورته ويلي يې وه چې مسلمانان په احد کښي ماته و خوړه بايد موږ دا غنېمت و گڼو بيا معلومه نده چې داسي موقع په لاس راسي او که يا؟ په همدې وجه د نبي ﷺ د قتلولو وروسته (نعوذ بالله) بيرته تلل پکار دي نو دوی د مشورې وروسته بېرته راوگرځېدل و جنگ ته تيار سول نبي ﷺ اعلان وکړ چې هغه کسان دي ودي جنگ ته زما سره ولاړ سي چې د احد په غزا کښي زمونږ سره راسره وه ددوهمي حملې لپاره تلل پکار دي که څه هم د احد په غزا کښي گډون کوونکي مسلمانان ډېر سترې وه بياهم ټوله مسلمانان ددوهمي حملې لپاره تيار سوه. لکه څرنګه چې نبي ﷺ امر کړی و چې يوازي دي هغه کسان راسره ولاړ سي چې د احد په غزا کښي يې گډون کړی و په همدې وجه نور خلګ پاته سوه او د احد شريکان تيار سوه يوازي حضرت جابرؓ و حضرت محمد ﷺ ته خواست وکړ چې يا رسول الله ﷺ! زه د احد په غزا کښي شريکېدم خو پلار مي اجازه رانکړه او راته وې ويل چې ستا اووه خوندي دي بل نارينه په کور کي نسته نو په ما او تا کي ديوه پاته کيدل ضروري دي نو پلار مي پخپله دتلو اراده وکړه او زه پاته سوم هغه د احد په غزا کښي شهيد سو اوس ماته اجازه راکړه چې ستا سو سره ولاړ سم نبي ﷺ اجازه ورکړه د حضرت جابرؓ پرته بل هيڅوک د هغو کسانو څخه په دغه سفر کي موجود نه و چې د احد په غزا کي يې گډون نه وکړي (۱۹۲)

فايده: د حضرت جابرؓ دغه مينه او محبت د جهاد سره څومره دهمت او غيرت قابل دی چې پلار يې اوس شهيد سوی دی ډير قرضونه يې پر ذمه پاته دي هغه هم د يهوديانو وه او

يهوديانو د خلگو سره ډېره سخته معامله کول دده سره يې بيا بيخي سخته معامله کول ددې څخه علاوه دده اووه خوندي وي دهغوی د گوزارې فکر و او پلار يې ددوی په وجهه دا حد اجازه هم نه وه ورکړې خو دده شوق پردې ټولو ستونزو باندې برلاسی سو او د جهاد اجازه يې ترلاسه کړه.

۱۳- د حضرت ابن زبیر ؓ دروم په جنگ کښې بهادري

په سنه ۲۲ هـ کښې د حضرت عثمان ؓ په خپل خلافت کښې چې کله دمصر د حاکم عمر بن عاص ؓ پر ځای عبد الله بن ابی سرح ؓ و ټاکي نو دی مبارک دروم د جنگ لپاره د شل زره کسيزه لښکر سره راووتی د روميانو لښکر دوه سوه زرو ته نژدې و ډېر سخت جنگ و سو د روميانو امير جرجير اعلان وکړی چې هر څوک چې عبد الله بن ابی سرح وژني زه به هغه ته خپله لور په نکاح ورکوم او سل زره اشرفۍ به انعام ورکوم په دې اعلان سره ځيني مسلمانان فکر من سول عبد الله بن زبیر ؓ چې خبرسو نو وې ويل داد فکر او تشویش خبره نده مونږ به هم اعلان وکړو چې څوک جرجير وژني دهغه لور به ده ته په نکاح ورکوو ، يو لک اشرفۍ به انعام ورکړو او ددې سره سره به يې دهغه ښار امير هم جوړ کړو لنډه داچې تر ډېره وخته پوري جگړه و سوه حضرت عبد الله بن زبیر ؓ جرجير وليدی چې د ټوله لښکر وروسته روان دی او لښکر ځني مخته سوی دی پرده باندې دومينځيانو د طاؤس په وزرو سايه کول عبد الله بن زبیر ؓ په پټه د خپل لښکر څخه جلا سو او پر هغه يې حمله وکړه دده دراتگ پر وخت هغه دا فکر کاوه چې کېدلای سي هغه د يورغي او جوړي پيغام د ځان سره راوړی وي خودی برابر و ورسېدی حمله يې پرې وکړه سړي ځني پرې کړی بيا يې په نيزه پيودلی راوړی او ټول خلگ ورته حيران سو.

فايده: حضرت عبدالله بن زبير رضي الله عنه تنکي ځوان و تر هجرت وروسته په مهاجرينو کي لومړي کوچنی دی وو چي پيدا سو دده په پيدائش سره مسلمانان ډېر خوشحاله سوه ځکه تر يوه کاله پوري د هيڅ مهاجر په کور کي کوچنی نه و پيدا سوي او يهوديانو به دا ويل چي مونږ په دغه مهاجرو باندې جادو کړی دئ چي ددوی په کور کښي هلک نه سي پيدا د نبي صلي الله عليه وسلم د کوچنيانو سره بيعت کول عادت نه و خو د عبد الله بن زبير رضي الله عنه سره يې داوو کالو په عمر بيعت وکړی ددغه جنگ په وخت کښي دده عمر څلوريشت يا پنځه ويشت کاله و خو په دوه لکه فوځ ورننوتل او د پاچا سر ورپرې کول دا څه اسانه خبره نه ده.

۱۴- د حضرت عمرو بن سلمه رضي الله عنه د کفر په حالت کښي د قران کریم يادول

عمرو بن سلمه رضي الله عنه فرمايي چي مونږ د مديني په لاره کښي يو ځای اوسېدو چي تلونکي او راتلونکي به زمونږ د ټاټوبي څخه تېرېدل کوم خلگ چي به د مديني څخه راتلل مونږ به د هغو څخه د حال او احوال پوښتنه کول او دابه مو ورته ويل چي هغه صاحب څنگه دئ چي د نبوت د عوه يې کړېده هغو به راته ويل چي هغه وايي پر ما باندې د الله صلي الله عليه وسلم وحی نازلېږي چي دغه-دغه اياتونه دي دئ وايي زه کم عمره هلک وم دوی چي به کوم اياتونه ماته بيانول مابه يادول زما تر مسلمانېدو مخکي ډېر قران کریم يادو. د عربو ټولو خلگو د مسلمانېدو لپاره د مکې و خلگو ته انتظار کاوه کله چي مکه فتحه سوه نو هره ډله د مسلمانېدو لپاره حاضره سوه زما پلار هم د يو څو سړو سره د خپل قوم په استازيتوب د نبي صلي الله عليه وسلم و حضور ته ورغلی نبي صلي الله عليه وسلم زما و پلار ته د شريعت احکام و ښودل لمونځ يې ورزده کړی او په جماعت سره يې دلمانځه کولو طريقه وروښوده او ورته وې فرمايل چي دکوم چاچي په تاسو کښي ډير قرآن شريف په يادوي هغه کس د جماعت ورکولو لپاره بهتر دئ څرنگه چي ما د اسلام مخکي ډير اياتونه ياد کړي وه نو زه تر ټولو زيات د قرآن شريف حافظ وم نو ټولو خلگو زما لټه وکړه اوزه يې امام جوړ کړم پدغه وخت

کښي زما عمر شپږ يا اووه کاله و کله چي به څه گڼه ياد جنازې موقع راغله نو زه به يې امام جوړ کړم. (۳۳)

فايده: دا د دين و لوري ته د طبعي ميلان او رغبت اغيز و چي په دومره لږ عمر کي د مسلمانېدو پرته يې د قران شريف ډيره برخه يادوه پاته دا خبره سوه چي په کوچنۍ پسي لمونځ کېدلای سي که يا؟ ددې په جواب کي بايد ووايو چي د کوچنۍ په امامت کي اختلاف سته ځيني يې جائز بولي هيڅ شک نه پکښي کوي ، او ځيني يې جائز نه بولي هغوی ددې سوال په جواب کي وايي چي نبي ﷺ دوی ته امر کړی و چي په تاسو کي دي د قران زيات حافظ امام سي در رسول الله ﷺ مطلب کوچنی نه و (دا ددوی پر خپل سر کار و چي کوچنی يې امام و ټاکي).

۱۵ د حضرت ابن عباس رضی الله عنه د خپل غلام په پښو کښي بېړۍ اچول

د حضرت عبد الله بن عباس رضی الله عنه غلام عکرمه رضی الله عنه دمشهورو علماؤ څخه دی ، دی وايي چي زما آقا عبد الله بن عباس رضی الله عنه به و ماته قران کریم ، احاديث او شرعي احکام لوسته نو زما په پښو کښي به يې زولنې اچولي وې چي زه يوې خوا او بلي خواته ولاړ نسیم ده مبارک و ماته قران شريف او احاديث بنوده. (۳۴)

فايده: که څه هم دتگ او راتگ په وخت کښي خو هم زده کړه کېده خو کوم څوک چي د زده کړي په وخت کښي سيل او د بازار ميلې کوي دغه کس بېکاره خپل عمر ضايع کوي يعنې علم لاسته نه سي راوړلای هم ددغه شی اغېزه وه چي د غلام عکرمه رضی الله عنه څخه حضرت عکرمه رضی الله عنه جوړ سو

(۱۹۳) بخاري و ابو داود

(۱۹۴) بخاري ، ابن سعد

او بحرالامة ، حبر الامة په القابو سره ياد سويدي قناد ﷺ وايي چي په ټولو تابعينو کښي څلور لوی عالمان دي چي په هغو کښي يو عكرمه ﷺ دی.

۱۲- د حضرت ابن عباس رضی الله عنه په کوچنيوالي کښي قران شريف يادول

پخپله حضرت ابن عباس رضی الله عنه فرمايي چي زما څخه د تفسير پوښتنه کوي ما په کوچنيوالي کښي قران شريف ياد کړی دی په بل حديث کښي راغلي دي چي ما د لسو کالو په عمر اخري منزل ويلي و. (۳۵)

فايده: دهغه زمانې يادول داسي نه ولکه داوس زمانې چي د پرديو ژبو د څښتنانو يادول دي بلکي هغو چي به څه ياد او په پوره تفسير سره به يې يادوي پدې وجه حضرت عبد الله بن عباس رضی الله عنه د تفسير لوی امام دی د کوچنيوالي يادول ډېر محفوظ وي د تفسير حديثونه چي څومره د عبد الله بن عباس رضی الله عنه څخه نقل سوي دي د بل چا څخه نه دي نقل سوي عبد الله بن مسعود رضی الله عنه فرمايي: د قران شريف بهترين مفسر عبد الله بن عباس رضی الله عنه دی ابو عبد الرحمن رضی الله عنه فرمايي: کوم اصحابانو ﷺ چي به مونږ ته قران شريف راښودئ هغوی فرمايي چي اصحابو ﷺ به د نبی ﷺ څخه لس آياتونه زده کړل ورپسي به يې تر هغه پوري نور آياتونه نه زده کول تر څو چي د دغه لسو آياتونو برابر علم او عمل په لاس نه وای ورغلی. (۳۶)

(۱۹۵) بخاري ، فتح

(۱۹۶) منتخب کنز

فايده: عبد الله بن عباس ؓ د ديارلس کالو وچي نبي ﷺ وفات سو په دومره لږ عمر کښي دى مبارک د تفسير او حديث هغه درجې ته ورسېدئ چي د تفسير امام سو او لوى ، لوى اصحابانو به دده څخه د تفسير پوښتنه کول دا ښکاره کرامت دئ او د عبرت خبره ده دا د نبي ﷺ د دعا برکت و ځکه نبي ﷺ يو وخت استنجا ته تشریف يووړى عبد الله بن عباس ؓ دا وېو لوبښى ورپک کړى نبي ﷺ دغه خدمت خوښ سو او دعا يې ورته وکړه چي الله ﷻ دي تاته فهم او هوښياري په دين کي درکړي او په قران کريم کي دي الله ﷻ تاته پوهه درکړي ددې څخه وروسته يو وخت نبي ﷺ نفل کول ده هم نيت وکړى په نبي ﷺ پسي ودرېدئ نبي ﷺ راکش کړى او خپل څنگ ته يې ودر اوئ ځکه که مقتدي يو سړى وي نو دامام و څنگ ته برابر درېدل پکار دي نبي ﷺ چي پرلمانځه ودرېدئ دى بېرته لږ شاته سو کله چي نبي ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو نو پوښتنه يې ځني وکړه چي ولي شاته سوې ده ورته وويل چي ته دا الله ﷻ رسول يې زه څنگه ستا سره برابر ودرېږم نبي ﷺ ده ته د علم د زياتوالي دعا وکړه. (۱۹۷)

۱۷- د حضرت عبد الله بن عمرو بن العاص ؓ په کوچنيوالي کي د احاديثو يادول حضرت عبد الله بن عمرو بن العاص ؓ د هغو زاهدانو اصحابانو څخه دئ چي په يوه ورځ يې قران شريف ختماوى او ټوله شپه به په عبادت مشغول و او دوړځي به يې ټول عمر روژه وه نبي ﷺ به ددومره زيات تکليفونو ايستلو څخه منع کاوى او ورته فرمايل به يې چي په داسي حالت کي به دي بدن ډير کمزورى سي ټوله شپه وينښ يې سترگي به دي خرابي سي د بدن هم پرتا حق دئ ، د اولادو هم پرتا حق دئ او د ميلمنو هم پرتا حق دئ ، دى مبارک وايي چي مابه هره ورځ قران کريم ختماوى نبي ﷺ راته وويل چي په ټوله مياشت کښي يو قران کريم ختموه ما ورته

وويل اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! ماته اجازه راکړه چې د خپلي ځوانۍ څخه گټه واخلم نبي ﷺ ورته وويل ښه دئ په شلو ورځو کې به ختموه ما ورته وويل يا رسول الله ﷺ! دا پر کم تلاوت دئ ماته اجازه راکړه چې د ځوانۍ څخه گټه واخلم اخر دا چې په درو ورځو کې به د يو ختم اجازه راکړه دده مبارک عادت دا و چې د نبي ﷺ ارشادات به لیکل چې په یاد به پاته سي دده سره د نبي ﷺ د حدیثونو يو مجموعه لیکل سوې پرته وه چې د الصادقه نوم يې پر ايښی و دی وایي ما چې به هر حدیث د نبي ﷺ څخه اورېدئ هغه به مې لیکي خلکو زه منعه کړم چې نبي ﷺ خو انسان دئ کله به غصه کي وي، کله د خوابد تيا په وخت کي وي يو څه فرمايي او کله د خوشحالی په وخت کي چاته بل څه فرمايي ته په هر حالت کي هر څه لیکې نو ما لیکل پرېښوده يو ځلي مې نبي ﷺ ته ددغي خبرې بيان وکړې نبي ﷺ راته وويل چې لیکه يې زما دي په هغه ذات قسم وي چې زما روح دده په قدرت کي دئ دده دخولې څخه چې کوم شی وزي ددرد په حالت کي وي که د خوشحالی په حالت کي وي دحق نه پرته نه وزي. (٢٨)

فايده: حضرت عبد الله بن عمرو ؓ سره ددې چې په عبادت او صفوف کېنې به ساري شمېرل کېږي بيا هم ابوهريرة ؓ فرمايي چې په اصحابو ؓ کېنې ترمازيات د حدیثو روايت کوونکی نسته ماسوا د عبد الله بن عمرو ؓ څخه چې هغه به لیکل او مانه لیکل ددې څخه معلومېږي چې د عبد الله بن عمرو ؓ روايتونه تر ابوهريرة ؓ ډیر دي که څه هم زمونږ په زمانه کېنې د ابوهريرة ؓ روايتونه دده تر روايتو زيات په لاس راغلي دي چې يو شمېر لاملونه لري خو په هغه وخت کي دده دومره زيات عبادت ترڅنګ دده حدیثونه زيات موجود دي.

۱۸- د حضرت زید بن ثابت ؓ قران شریف یادول

حضرت زید بن ثابت ؓ په جلیل القدر اصحابانو ؓ کښي دئ چي په خپل وخت کښي لوی عالم او لوی مفتي گڼل کېږي په ځانگړي ډول د میراث په علم کښي زیات ماهر و و یل کېږي چي په مدینه منوره کښي دی مبارک په فتوا، قضا، میراث او قرائت کښي په لوړو کسانو کښي گڼل کېدئ کله چي نبي ؐ هجرت وکړی مدینې منورې ته یې تشریف راوړی پدغه وخت کښي دی کم عمره هلک و چي عمر یې یوولس کاله و په همدې وجه ده ته په لومړنیو جگړو کښي لکه د بدر او داسي نورو کي د گډوډون اجازه ورنکړه سول د هجرت پنځه کاله مخکي د شپږو کالو په عمر یتیم سو نبي ؐ چي تر هجرت وروسته مدینې منورې ته ورسېدئ خلگ د نبي ؐ حضور ته ورتلل او خپل هلکان یې د برکت حاصلولو لپاره د ځان سره راوستل. زید ؓ حضور ته وروړاندي سو یو چاورته وویل چي داد انصارو د کور یو هلک دئ ستاسو تر راتگ یې مخکي اوولس سورتونه پیاډ کړي دي. نبي ؐ د امتحان لپاره ماته د ویلو امر وکړی ماسورت ق ورته ووايه نبي ؐ زما لوستل خوښ کړل نبي ؐ چي به یهودیانو ته کوم خطونه لېږل هغه به یې په یهودیانو لیکل یو ځلي نبي ؐ وماته امر وکړی چي زه د یهودیانو په لیکلویاور نلرم داسي نه چي غلط یې ولیکي ته د یهودیانو ژبه زده کړه (ماهم داسي وکړه) ددې څخه وروسته چي به هغوی ته کوم خط تللی مابه لیکلی او د یهودیانو له خوا څخه به چي کوم خط راتلی مابه وایه په یو بل حدیث کښي راغلي دي چي نبي ؐ ارشاد و فرمایه چي ماته ځینو خلگو په سریاني ژبه خطونه لیکلي دي پدې وجه یې ماته د سریاني ژبي د زده کولو امر وکړی مابه اوولسو ورځو کښي سریاني ژبه زده کړه. (199)

۱۹- د حضرت حسن ؑ په کوچني والي کښي علمي بوختيا

د سيد السادات حضرت حسن ؑ پيدايت دزياتو علماؤ دويټا سره سم په سنه ۳ هـ کال کي دروژي په مياشت کښي سوي دئ په همدې اعتبار دده عمر د نبي ؑ د وفات په وخت کښي اووه کاله او څو مياشتي و. اووه کاله به څه عمر وي؟ چي پدې کم عمر کښي يې علمي کمال حاصل کړي خو ددې سره دده مبارک څخه څو حديثونه نقل سوي دي ابو الحوراء ؓ د حضرت حسن ؑ څخه پوښتنه وکړه چي تاته د نبي ؑ څه خبره ياد ده، ده ورته وويل: هوه زده د نبي ؑ سره پرلاره روان وم پرلاري دخيرات د خرما وويوه کوټه پرته وه مادغو خرماوو څخه يو خرما پورته کړه او په خوله کښي مي واچول نبي ؑ ماته وفرمايل: کڅ، کڅ (توکه توکه) او زما د خولې څخه يې راوايستل او راته وې ويل چي مونږ د خيرات مال نه خورو. دى مبارک زياتوي چي ما پنځه واړه لمونځونه در رسول الله ﷺ څخه زده کړي دي (200)

حضرت حسن ؑ فرمايي: نبي ؑ ماته د وترو لپاره دا دعا ښودلې ده:

اللهم اهدني فيمن هديت و عافني فيمن عافيت و تولني فيمن توليت و بارک لي فيما اعطيت و قني شر ما قضيت فانک تقضي ولا يقضي عليك انه لا يذل من واليت تبارکت ربنا و تعاليت.

ژباړه اې الله ﷻ! ماته د هغه چا څخه هدايت وکړي چي تا هدايت ورته کړي دئ او صحت راکړي ماته په هغه خلکو کي چي صحت دي ورکړي دئ ته زما سرپرست (متولي) جوړ سې لکه څرنگه چي د نورو سرپرست يې، کوم څه چي تاماته راکړي دي په هغو کي برکت واچوي او څه چي دي زما په تقدير کي ليکلي دي د هغو د بدۍ څخه مي وساتي څه فيصلې چي ته وکړي هغه

کيڙي او ستاپه خلاف څوک فيصله نسي کولای دکوم چاچي ته مرسته وکړې هغه هيڅوک نسي ذليله کولای ستا ذات برکت والادئ.

حضرت حسن ؑ فرمايي: مادر رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چي څوک دسهار لمونځ وکړي پر هغه ځای باندي تر لمر ختلو پوري کښيني الله ﷻ به يې ددو زخ داوړ څخه خلاص کړي. حضرت حسن ؑ څو حجونه پرېښو باندي کړي دي او فرمايل يې چي ماته پردې خبره شرم راځي چي زه مې سم دالله ﷻ سره يو ځای سم اوزه دي دهغه وکور ته پرېښو باندي نه يم ورغلی. دی مبارک ډير صبرناک و په مسند احمد کي دده ذکر په زيات شمېر روايتو کي سوی دئ. دتلقیح ليکوال هم دئ په هغه اصحابانو ؓ کي ذکر کړی دئ چي ديارلس حديثونه ځني نقل سوی دي. او ه کاله به څه عمر وي ده مبارک په دومره لږ عمر کي دومره علم لاسته راوړی دئ دا دحافظي کمال دئ او د شوق نهايي نقطه ده. افسوس چي زموږ خلک تر اوو کالو پوري خپل زوی ته ددين معمولي خبره هم نه ښيي.

۲۰. حضرت حسين ؑ په کوچني والي کي علمي بوختيا

سيد السادات حضرت حسين ؑ تر خپل ورور حضرت حسن ؑ يو کال کشر و په همدې وجه دده مبارک عمر د رسول الله ﷺ دوفات په وخت کي نور هم کم و يعني شپږ کاله او څو مياشتي و د شپږو کالو کوچنی به څه ددين خبري وساتي؟ خو دده دومره کوچني والي سره بيا هم دده روايتونه د حديثو په کتابو کي رانقل سوي دي او محدثينو په هغه اصحابانو کي شمېرلی دي چي اته حديثونه ځني رانقل سوي وي. حضرت حسين ؑ فرمايي: مادر رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي کوم مسلمان نارينه او يا ښځي ته چي کوم غم ورسېږي ډير وخت وروسته ورپه ياد سي دی

ووايي: انا لله وانا اليه راجعون. (يعني دغم په وخت خو بې ويلې وي ډير وخت وروسته چي ورپه يادسي بيا بې هم ووايي) دغه کس ته الله ﷺ دومره ثواب ورکوي لکه دغم په وخت کي چي بې ورکوي. داهم دنبي ﷺ څخه روايت دئ چي فرمايي: زما امت چي په کبښۍ کي سپريږي دا آيت دي ووايي :

پرمېنو کړي دي. لمونځونه به يې هم زيات کول او روژې به يې هم زياتي نيولي. په خيرات او ددين په هر کار کي يې زياته هڅه کول. ربيعه AA فرمايي: ماد حسين ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي دنيي ﷺ بله کومه خبره ستا ياد ده؟ ده مبارک راته وويل: هو زه يوه ورځ پريو کلکين باندې وختم هلته خرماوي پرته وي ما يوه دانه راواخيسته په خوله مي کړه نبي ﷺ راته وفرمايل: وې غورځوه موږ د خيرات خوړلو څخه منعه يو. حضرت حسين AA درسول الله ﷺ څخه روايت کوي چي نبي ﷺ فرمايي: دسړي داسلام ښه والی دادئ چي بې کاره کارونه پرېږدي. (21)

ددې څخه پرته نور روايتونه هم دده مبارک څخه سوي دي.

فايده: ددې ډول څخه داصحابانو ﷺ څخه ډيري واقعاتي رانقل سوی دي چي دوی مبارکانو په کوچني والي کي درسول الله ﷺ څخه نقل کړي وي محمود بن الربيع AA يوصحابي دئ چي دنيي ﷺ په وفات کي دده عمر پنځه کاله و دی مبارک فرمايي: زه به ټول عمر دا خبره هېره نه کړم چي نبي ﷺ زمونږ کورته راغلی زمونږ په کور کي يو څاه و ددې څاه د اوبو څخه بې يوه لپه اوبه زما پر مخ واچولې. (22)

(21) اسد الغابة ، استيعاب .

(22) اصابه

مورځ خپل کوچني اولادونه په بې ځايه خبرو کي اخته کړي دي دد درواغو قصې ورته کوو)
چي ځني خلگ ورته نکلونه وايي(او په بې ځايه شيانو مو ماغزه ور خراب کړي دي که چيري
مورځ د سپېڅلو انسانانو قصې پيدا کړو او خپلو ماشومانو ته يې وکړو اويا ددې پر ځای چي
ماشومانو ته د پيريانو ، د بېانو او داسي نورو شيانو قصې کوو او زړونه يې وروبروو بايد
زړونه يې د الله ﷻ په عذاب سره وروړېدو دوی ته به په دنيا کښي په کار ورسې او په اخرت
کي به خامخا گټه ورته وکړي د کوچني والي په وخت کي حافظه ډېره زوروره وي او دکوچني
والي د وخت شی هيڅکله نه هيرېږي په داسي وخت کښي که چيري قرانکريم حفظ کړي نو نه به
څه تکليف ورته وي او نه به يې وخت لگيرې ماد خپل پلار صاحب خڅه (الله ﷻ دي يې پر قبر
باندي نور واوروي) ډېرواري او رېډلي دي اودخپل کورد سپين سرو بنځو خڅه مي هم
اورېډلي دي چي زما پلار صاحب چي کله د تي خڅه پري سو نو يو ربع يې (د سپاري څلورمه
برخه) يې په يادوه او د اوو کالو په عمر کښي يې ټول قرآن په ياد سو او زما پلار زما د نيکه په
پټه د فارسي ډيري برخي لکه بوستان، سکندر نامه او داسي نور شيان وييلي وه زما پلار ويل
چي ماته به پلار د قرانکريم د ختمېدو وروسته ويل چي اوس نو دورځي يو قران ختموه او نور
ټوله ورځ رخصتي کوه نوزه به دده د امر مطابق د سهار تر لمانځه وروسته د کور پر بام باندي
کښېناستم په شپږو يا اوو ساعتو کي به مي ټوله قرانکريم ختم کړی د غرمې ډوډۍ به مي
وخوړه وروسته به مي د خپلي خوښۍ سره سم فارسي ويل تر شپږو مياشتو پوري مي پرله پسې
دا عادت وهره ورځ به مي يو قرآنکريم ختماوی وروسته به مي نور سبقان ويل داهم د اوو کالو
په عمر څه معمولي خبره نه ده. ددغه زيات تلاوت فايده دا وه چي دده خڅه قرانکريم نه هېرېدی
او نه ځني گډوډېدئ څرنگه چي ددوی ظاهري گوزاره د کتابونو په تجارت وه اود گټې خانې ډير
کارونه يې په خپل لاس سره کول نو هيڅکله داسي نه ده پېښه سوې چي دوي دي په لاس کار
کاوه او په خپله خوله دي يې تلاوت نه وي کړي. کله کله به دوی ته د مدرسې خڅه جلا درس ويل

کېدئ دا درې کارونه به يې په يوه وخت سرته رسول د تعليم ډول داسي نه و کوم ډول چې په عمومي توگه په مدرسو کښي دئ چې زيات پشار پر استاز وي بلکي د خاصو طالبانو سره طريقه داسي وه چې شاگرد به عبارت وايي ترجمه به يې کول مطلب به يې بيانوي که به چيري هغه مطلب صحيح و نو استاذ دمخکي تللو امر ورته کاوي که به يې غلطې پکښي وکړه نو که به دغه غلطې ته دتهديد اړتيا وه شاگرد به يې تهديد کړي او که به د بنسودلو وه ورو به يې بنسودله داد پخوا قصه نه ده بلکي دهمدې پيړۍ واقعته ده په همدې وجه دا خبره د منلو وړ نه ده چې د اصحابانو ﷺ په ډول طاقتونه اوس نسته.

دولسم باب

دنبی ﷺ سره د محبت قصې

که څه هم کومي قصې چې مي تر اوسه پوري رانقل کړي دي هغه ټول دنبی ﷺ سره د محبت قصې دي چې ددوی مبارکانود عاشقانه ژوند سبب و د ځان، مال، ژوند، مرگ، هيڅ پروا به يې نه کول ددې څخه علاوه دمحبت قصې هيڅ شی نه دي داد هغو حالتونو څخه يو حالت دئ چې تر الفاظو او عبارتونو پورته دئ محبت يو داسي شی دئ چې په زړه کي ځای ونيسي نو محبوب لره پر هرشی غلبه ورکوي نه بيا د تنگ او ناموس پروا لري او نه د عزت او شرافت پروا لري. الله ﷻ دي پخپله مهرباني او دخپل محبوب په برکت سره خپل اود خپل رسول محبت را نصيب کي (که داسي وسي) نو په هر عبادت کښي خوند دئ او ددين په هر تکليف کښي هوسايي ده.

۱- د حضرت ابوبکر صدیق ؓ د اسلام اعلان او تکليف

د اسلام په پيل کښي چي به څوک مسلمان سو نو تر خپله وسه به يې اسلام پټ ساتي نبي ﷺ به هم نوموړي کس د اسلام و پتولو ته هڅاوی چي د کافرانو دخوا کوم تکليف ورونه رسيږي کله چي د مسلمانانو شمېر (۳۹) نفرو ته ورسېدئ نو ابو بکر ؓ د اسلام د ښکاره کولو لپاره خواست وکړي چي په ښکاره ډول تبليغ وکړل سي نبي ﷺ اول ځل انکار وکړي خود ابو بکر صدیق ؓ په ډېر تينگار يې دده غوښتنه قبوله کړه د اسلام د ښکاره کولو اجازه يې ورکړه دوی ټول مبارکان د کعبې مسجد ته ولاړه حضرت ابو بکر صدیق ؓ د تبليغ خطبه ورته شروع کړه دا په اسلام کښي تر ټولو لومړی خطبه وه چي ده مبارک وويل په دغه ورځ سيد الشهداء حضرت حمزه ؓ د نبي ﷺ اکا هم اسلام راوړي او تر دغه ورځي درې ورځي وروسته حضرت عمر ؓ په اسلام مشرف سو خطبه چي شروع سول د څلورو طرفونو څخه کافرانو او مشرکانو پر مسلمانانو چپاو راوړي حضرت ابو بکر صدیق ؓ سره ددې چي په مکه مکرمه کښي دده عزت او درنښت منل سوی و خو کافرانو دومره وواهه چي مخ مبارک يې د وينو ډک سو پزه او غوږونه يې ټوله په وينو رنګ سول او نه پېژندل کېده په سوکانو او لغتو يې وواهه او سربېره پکښي وغورځېده څه چي يې نسواي کولای هغه يې ورسره وکړل ابوبکر صدیق ؓ يې هوبڼه سو دده مبارک خپل قوم بنو تميم خبر سول او ددغه ځای څخه يې پورته کړی رايې وړی او ټولو خلکو ته دا يقيني وه چي ابوبکر صدیق ؓ ددې حيواني حملې څخه ژوندی نسي پاتېدلای بنو تميم مسجد ته راغلل او اعلان يې وکړي چي کچيري ابوبکر ؓ ددې ووهلو څخه مړ سو نو موږ به يې

په بدله کښي عتبه بن ربيعه ووژنو عتبه د حضرت ابوبکر صدیق ﷺ په وهلو کښي زيات ددبختيو اظهار کړی و تر مابنم پوري ابوبکر صدیق ﷺ بي هوښه و دوی چي به هر څه ورته وويل هغه به خبري نه کولې مابنم دوی ډير رغونه ورته وکړه ددې لپاره چي خبري وکړي ده مبارک هم خبره وکړه خو خبره يې داوه چي د محمد ﷺ څه حال دئ هغو ورته وويل چي دهغه د لاسه دومره غم درته پېښ سو ټوله ورځ د مرگ په خوله کښي وې ته يې لاپوښتنه کوي ټوله ورځ دي دمرگ او ژوند درک نه و معلوم اخر چي څه ساه در پکښي پاته ده هغه دي هم د نبي ﷺ خبري وکړي خلگ ولاړ سوه ده مورام خير ته يې وويل چي ده ته د خوړلو او څښلو لپاره يو شی برابر کړه موريې هم يو شی برابر کړي رايې وړی اوده ته يې په خوړلو ټينگار وکړی خودده مبارک هغه يوه خبره وه چي د نبي ﷺ څه حال دئ پر هغه څه تېر سول؟ دده مبارک مور ورته وويل زه خو په هغه نه يم خبره ده ورته وويل چي د حضرت عمرؓ خورام جميلؓ ته ورسه او دده مبارک پوښتنه ځني وکړه هغې غريبي د خپل زوی د مظلومانه او پرېشانه حالت د غوښتني د پوره کولو لپاره و ام جميلؓ ته ورغله او د نبي ﷺ د حال پوښتنه يې ځني وکړه هغې هم د عامو مسلمانانو په څېر خپل اسلام پټ ساتلی و ودي ته يې وويل چي زه هيڅ څوک نه پېژنم او محمد ﷺ څوک دئ؟ ستا د زوی ابوبکر ﷺ په حال خبره سوم ډېره خوا بدې سوم کچيري ته وايي ستاسره به ولاړه سمه او ستاد زوی حال به ووينم د ام خير ورسره خونه سوه دواړي يو ځای راغلې او د ابوبکر ﷺ حال يې وليدئ ام جميلؓ چي ورته وکتل د توان څخه يې ووتل بي اختياره په ژړا سوه چي دې بدعملو پر څه حال باندي کړی دئ الله ﷻ دي دوی ته خپله سزا ورکړي حضرت ابوبکر صدیق ﷺ ددې څخه پوښتنه وکړه چي نبي ﷺ پر څه حال دئ؟ ام جميلؓ دا يو بکر د مور و طرف ته اشاره وکړه چي دا يې اوري ابوبکر ﷺ ورته وويل ددې څخه مه وېرېږه ام جميلؓ ورته وويل چي رسول الله ﷺ بيخي جوړ او روغ دئ ابوبکر صدیق ﷺ پوښتنه ځني وکړه چي اوس چيري دئ ام جميلؓ ورته وويل چي دارقم په کور کښي دئ ابوبکر ﷺ و فرمايل

چي زما دي په الله ﷺ قسم وي چي تر هغه وخته پوري به هيڅ خوړل او څينبل ونه کړم ترڅو رسول ﷺ ونه وينم . دده مبارک مور بيا پدې وجه نارامه وه چي دى يو څه خوراک او څيناک وکړي ترڅو يوڅه توانايي يې په بدن کي پيدا سي ځکه کافرانو ټوک ، ټوک کړى و. دبلي خوا ده مبارک قسم کوى چي زه به تر هغه وخته پوري خوراک ونه کړم چي نبي ﷺ ونه وينم په همدې وجه مور يې انتظار وکړى چي دخلگو تلل او راتلل بند سي بيا يې د رسول الله ﷺ د ليدلو لپاره بوزي پدې وجه چي څوک يې ونه ويني او تکليف ورونه رسوي کله چي د شپې ډېره برخه تېره سوه نو ابوبکر ؓ يې دارقم کور ته بوتى کله چي ابوبکر ؓ ورورسېدئ د رسول ﷺ په غاړه کي يې لاس ور واچوى او رسول الله ﷺ دده په غاړه کي لاس واچوى دواړه په ژړا سول ټول مسلمانان هم په ژړا سول ځکه چي د حضرت ابوبکر صديق ؓ حال د ليدلو نه و ددې څخه وروسته ابوبکر صديق ؓ خواست وکړى چي دا زما مور ده تاسو ددې لپاره د هدايت دعاء وکړى او دې ته د اسلام بلنه ورکړى نبي ﷺ اول دعاء ورته وکړه او وروسته يې اسلام ته و هڅول دا مبارکه په دغه وخت کي مسلمانان سول. (23)

فايده: د عيش او عشرت او د خوشحالي په وخت د ميني او محبت دعوه کوونکي ډېر دي خو عشق او محبت هغه دى چي د تکليف او غم په وخت کښي هم پاته وي.

۲- د حضرت عمر ؓ دنبي ﷺ پروفات باندي غم

حضرت عمر ؓ د بې ساري زړورتيا او قوت سره - سره چي نن څلوارلس پيړۍ وروسته يې هم زړورتيا مشهوره ده او ددې سره چي د اسلام ښکاره کېدل هم دده د اسلام راوړلو سره

[illegible]



﴿٢٥﴾

ژباړه: محمد ﷺ صرف پيغمبر دئ. (خدای خو نه دئ چي مرگ او فنا نه پرې راځي).
کچيري محمد ﷺ وفات يا شهيد سي نو تاسو بېرته له دينه څخه اوړئ؟ او که څوک له دين څخه
واوړي هغه ته هيڅ تاوان نسي رسولای (يو اځي خپل ځان ته تاوان رسوي) او الله ﷻ به شکرگزاره
خلگو ته ژر بدله ورکړي. ﴿٢٥﴾

فايده: څرنگه چي الله ﷻ د حضرت ابوبکر ؓ څخه د خلافت مهم کار اخيستی او دده شان
هم پدغه وخت کي مناسب و په همدې وجه دده سره پدغه وخت کي دومره زغم موجود و چي د بل
چاسره موجود نه و او دده مبارک ته چي د ښځېدلو او ميراث څومره مسئلې معلومي وي بل چاته
نوې معلومي د نبي ﷺ د ښځېدو په ځای کي اختلاف سو ځينو وويل چي په مکه کي يې ښځو و
ځينو وويل چي په مدينه منوره کي يې ښځو و او ځينو وويل چي په بيت المقدس کښي يې ښځو
خو حضرت ابوبکر صدیق ؓ وويل چي ماد نبي ﷺ څخه اورېدلي دي: پر کوم ځای چي پيغمبر
وفات سي پر هغه ځای به يې قبر وي پر کوم ځای چي د نبي ﷺ وفات سوی دئ پر هغه ځای دي قبر
وکښل سي بيا يې وفرمايل: چي ماد نبي ﷺ څخه اورېدلي دي چي د نبي ﷺ وارث هيڅوک نسي
جوړېدلای کوم مال چي ځيني پاته سي هغه به خير اتيري بيا يې وفرمايل: ماد نبي ﷺ څخه
اورېدلي دي چي څوک د مسلمانانو د حکومت سرپرست سي او بيا په بي پروايۍ سره بل څوک
امير جوړ کړي پرده دي لعنت وي بل خبره داده چي نبي ﷺ فرمايلي دي چي قريش د امر او
سلطنت مسئول او سرپرست دي. اوداسي.....

(205) سورة آل عمران الاية (١٤٤)

(206) بيان القرآن

3- د یوې ښځې د نبی ﷺ د خبر په وجه بهی ارامه کېدل

د احد په غزا کې چې مسلمانانو ته تکلیفونه ورسېدل او ډیر مسلمانان شهیدان سوه دغه دروندکی خبر چې مدینې منورې ته ورسېدئ نو یوه ښځه لا لهانده د حالاتو د معلومولو لپاره د کوره څخه راووتل راغله د خلکو یوه ډله ولاړه وه دې په بهی قرارۍ سره پوښتنه ځنې وکړه چې رسول الله ﷺ څنگه دئ؟ هغو په جواب کې ورته وویل: چې ستا پلار شهید سوی دئ دې انا لله وویل بیا بهی په بهی قرارۍ سره پوښتنه وکړه چې رسول الله ﷺ څنگه دئ؟ هغو ورته وویل چې ستا خاوند شهید سو بل چا د زوی د شهادت ورته وویل بل چا بیا د ورورد شهادت خبر ورکړی چې دا ټول شهیدان سوی دي خو دې د نبی ﷺ پوښتنه کول چې رسول الله ﷺ څنگه دئ؟ خلکو ورته وویل چې په خیر او خیریت کورته راغلی ددې زړه ډاډ نه کاوی او وې ویل چې چیرې دئ؟ خلکو ورته وویل چې په هغه ډله کې دئ ډاډه خپله ولاړه د رسول الله ﷺ په لیدلو بهی خپلې سترګې یخې کړې د رسول الله ﷺ په لیدو بهی وویل ای دالله ﷻ رسوله ﷻ! ستا د لیدو وروسته ماته هر غم کمزوری او پر هېڅ دئ په یوه روایت کې راغلي دئ چې دې نبی ﷺ تر جامو ونيوئ او ورته وې ویل: ای دالله ﷻ رسوله ﷻ! چې تاسو ژوندی او سلامت یاست نو ماته د هېڅ مرګ پروا نسته (27)

فایده: ددې ډول څخه ډیرې قصې راغلي دي په همدې وجه د مؤرخینو د نوموړې ښځې په په نومونو کښې اختلاف دئ خو صحیح خبره داده چې قصې د څو ښځو څخه پېښې سوی دي.

۴- په حدیبه کې د ابو بکر صدیق ؓ او مغیره ؓ کار او د عامو اصحابو ﷺ طریقه

د حديبي مشهور جنگ په سنه ۶ هـ کي دمياني په مياشت کي سوي دئ. کله چي نبي ﷺ د اصحابانو د يوې لوي ډلې سره د عمرې اراده وکړه دمکې کافران چي خبر سوه نو په خپل منځ کي يې مشوره وکړه چي مسلمانان دي دمکې څخه منعه سي ددغه لپاره يې لويه تياري وکړه او دخپلي مرستي لپاره يې ددباندي څخه هم خلگ راوغوښتل او يو لوي جماعت يې د مقابلې لپاره تيار کړی نبي ﷺ يو صحابي و ذوالحليفة نومي ځای ته د حال معلومولو لپاره واستوی (هغه صحابي چي بېرته راغلی) دنبي ﷺ سره يې په عسفان کي وليدل او نبي ﷺ ته يې وويل چي دمکې خلگو د مقابلې لپاره لويه تياري نيولې ده او زيات شمېر خلگ يې ددباندي څخه هم راغوښتي دي نبي ﷺ د خپلو اصحابانو سره مشوره وکړه چي اوس څه کول پکار دي؟ يوه لويه لاره داده چي کوم خلگ چي دوی ددباندي څخه راغوښتي دي دهغو پر لورو حمله وسي هغه چي خبر سي نو بېرته به خپلو کورونو ته ولاړسي بله لار داده چي برابر پر ورسو. حضرت ابوبکر صديق ﷺ وويل: اي د الله ﷻ رسوله! موږ خو د بيت الله شريف د زيارت په اراده روان سوي يو د جنگ خو مو هيڅ اراده نه وه موږ به څو که چيري دوی مخته راغلل موږ يې منعه کړو مقابله به وکړو که نه نو څو به نبي ﷺ دا خبره خوښه کړه او مخکي روان سو کله چي حديبي ته ورسېدل نو بدیل بن ورقا خزاعي د يوې ډلې سره نبي ﷺ ته راغلی دا خبره يې ورته وکړه چي کافران تاسو هيڅکله دمکې داخلېدو ته نه پرېږدي د جنگ لپاره يې لويه تياري نيولې ده نبي ﷺ ورته وويل چي موږ خو بيخي د جنگ په اراده نه يو راغلي زموږ مقصد عمره کول دي قريشو ته خو هره ورځ جنگونو ډېر تاوانونه رسولي دي ځانونه يې بيخي هلاک کړي دي که ددوی خوښه وي چي روغه جوړه وکړي زه روغي جوړي ته تياريم زما او ددوی تر منځ به ژمنه وي چي زه ددوی سره جنگ نه کوم او که دوی زما سره جنگ نه کوي مادي نورو ته پرېږدي او که دوی په هيڅ شى نه راضي کيږي نو زما دي په هغه ذات قسم وي چي زما روح يې په قبضه کي دئ چي تر هغه وخته به ورسره جنگيږم چي اسلام غالب سي او يا زما سرپرې سي. بدیل ورته وويل: ډير ښه دئ زه به ستا

پیغام هغو ته ورسوم، دی ولاړی هغو ته یې پیغام ورساوه خو هغه راضي نه سوه. په همدې ترتیب د دواړو لورو څخه د تگ او راتگ لړۍ جاري وه چې یو وار پکښې عروۀ بن مسعود ثقفی د کافرانو له لوري څخه راغلی چې په دغه وخت کې لا مسلمان سوی نه و وروسته بیا مسلمان سوده هم د بدیل په څېر د نبی ﷺ سره خبرې وکړې او ورته وې ویل: ای محمد ﷺ! که ته ټول عرب له منځه وړل غواړي دا خوشوني نه ده ځکه تر اوسه ستا مخکې داسې یو څوک نه دی پیدا سوی چې دغه کار یې کړی وي یعنې ټول عرب دي یې لمنځه وړي وي او که چیرې دوهم حالت سي یعنې عرب پر تاسو برلاسي سي نو کوم کسان چې ستاسره دي هغه زه د شریفو خلکو ډله نه وینم ټول به درڅخه ولاړ سي تابه یوازي پر پردي ابوبکر ؓ پدغه ځای کې ولاړ و دا خبره یې ونه زغمل دستي یې ورته وویل: دخپل خدای (لات) د بولو ځای و خټې ایا موږ به وتښتو؟ او نبی ﷺ به یوازي پر پرېدو؟ عروۀ پوښتنه وکړه چې دا څوک دی؟ نبی ﷺ ورته وویل: دا ابوبکر ؓ دی عروۀ ورته وویل: ستا یو زوړ احسان پر ما پروت دی هغه احسان دا سو او که دي هغه احسان نه وای نو خامخا به مي ددې ښکښلو جواب درکړی وای ددې خبرو د کولو څخه وروسته بیا د نبی ﷺ سره په خبرو کولو مشغول سوده د عربو د دود سره سم د نبی ﷺ وږیري مبارکي ته لاس وروړی ځکه دغه کار دوی د خواهش کولو پر مهال کاوه اصحابو ؓ دغه کار نسو زغملای نو د عروۀ وراړه مغیره بن شعبه ؓ په دغه ځای کې ولاړ و خود یې پر سر وه د توري په مټ یې خپل اکا (عروۀ) وواهه چې لاس دي لیري ساته (یعنې د نبی ﷺ وږیري مبارکي ته لاس مه وروړه) عروۀ پوښتنه وکړه چې دا څوک دی؟ نبی ﷺ ورته وویل: دا مغیره ؓ دی عروۀ ورته وویل: ای غداره! ستا غداري تر اوسه پوري زغمم ستا زما سره دا وفا ده؟ (مغیره د اسلام مخکې څو کافران وژلي وه عروۀ یې دیت ورکړی و په دغه ځای کې یې هغه کار ته اشاره وه) لنډه دا چې عروۀ د نبی ﷺ سره خبرې کولې او پټ-پټ به یې د سترگو تر بېخو د اصحابانو ؓ حال هم معلوماوه کله چې بېرته و کافرانو ته ولاړی هغو ته یې وویل: ای قریشو! زه د ډیرو پاچهانو دربارو ته تللی یم.

دقیصر، نجاشي او د کسری دربارونه مي لیدلي دي او د هغوی ادا ب می لیدلي دي قسم په الله ﷺ که ماد یو پاچا سره د خپلو ملگرو دومره محبت لیدلی دئ لکه د محمد ﷺ د ملگرو محبت چي دده سره دئ کله چي دی لاني توکي دوی یې چابک په لاس را واخلي پر مخ او بدن یې موږي کوم امر چي دی وکړي د پوره کولو لپاره یې ټوله و غغلي کله چي هغه اودس کوي نو د اوداسه د اوبو لپاره لاسونه ورته نیسي یو څاڅکی او به مځکي ته نه پرېږدي کوم یوه ته که څاڅکی ورو نه رسیږي نو دهغه بل یوه لوند لاس راکش کړي پر خپل مخ یې و موږي که د محمد ﷺ په مځکي دوی خبري کوي نو په لوړ اوازیې نه کوي دادب له وجهي ده ته لوړ نه گوري که د هغه د سر یادریږي ویسته ولویږي نو د برکت لپاره یې پورته کوي مځکي ته یې نه پرېږدي لنډه دا چي ما دهیچا دومره محبت دخپل مشر سره نه دئ لیدلی لکه د محمد ﷺ د ملگرو محبت چي دده سره دئ وروسته نبي ﷺ عثمان ﷺ د قاصد په ډول مکې ته واستوی ځکه یو خودی مسلمان و او بل دده په مکه کي ډیر عزت و په همدې وجه دده په وړاندې ډیره ویره نه وه چي خلگ دي تاوان ورورسوي نو ځکه یې دی د قاصد لپاره غوره و بلل سو. ده مبارک تشریف یووړی. مسلمانانو ارمان وکړی چي دی خو لښه سو مکې ته ولاړی ښه په خوند به طوافونه وکړي نبي ﷺ وفرمایل: زما امید نسته چي هغه دي زما پرته طواف وکړي کله چي عثمان ﷺ مکې ته داخل سو نو ابان بن سعید په خپله پناه کي واخیستی او رته وې ویل: چي ولاړ سه هر چیري چي ځي هیڅوک ستا منعه نسي کولای عثمان ﷺ هم شاوخوا وگرځېدئ د ابو سفیان او د قریشود سردارانو سره یې ولیدل د نبي ﷺ پیغام یې ورو رساوه کله چي بېرته راتلی نو دمکې خلگو ورته وویل: چي اوس راغلي یې ونیسه طواف وکړه ده مبارک په جواب کي ورته وویل عجیبه ده چي رسول الله ﷺ به منعه کړل سوی وي او زه به طواف کوم دا هیڅکله نه سي کېدلای کافران دده پر دې خبره په غصه سوه دی یې بندي کړی او مسلمانانو ته یې حال ورواستوی چي عثمان شهید

و مي چينېل. نبي ﷺ ورته وويل: کوم بدن ته چي زما وينه ورسېږي هغه بدن اوږد دوزخ نسي مسحه کولای خو د خلگو څخه تا ته هلاکت دئ ستا څخه و خلگو ته هلاکت دئ. (210)

فايده: د نبي ﷺ لوي او کوچني اودس مات ټول پاک دئ په دې کي هيڅ مشکل نسته د نبي ﷺ ددې ارشاد څخه مطلب دادی چي د خلگو څخه تا ته هلاکت دی ستا څخه و خلگو ته هلاکت دئ علماؤ ليکلي دي چي و امارت او سلطنت ته اشاره ده خو (ځيني بيا اختلاف کوي) کله چي عبد الله بن زبير ؓ پيدا سو هغه وخت هم نبي ﷺ ودې طرفته اشاره کړې وه او ورته ويلي يې وه چي ستا يو پسه د چرمونښانو په منځ کي دئ داسي چرمونښان دي چي کالي به يې اغوستي وي وروسته د يزید او عبدالملک مشهور جنگ د ابن زبير ؓ سره وسو او په هغه کي هم شهيد سو.

۲- د حضرت مالک بن سنان ؓ وينه چينېل

دا حد په غزاء کي چي د نبي ﷺ په مخ او يا سر مبارک د خود دوي کړې ننوتې نو د يوې خوا حضرت ابو بکر ؓ وروغستل او د بلي خوا ابو عبيده ؓ وروغستل او په غاښو يې د کړيو را ايستل شروع کړه لومړی ابو عبيده يوه کړې په غاښ راوايستل دوهم غاښ يې مات سو. ددې دوو کړيو په راوتو سره د نبي ﷺ د پاک بدن څخه وينه راووته د حضرت ابو سعيد خدری ؓ پلار مالک بن سنان ؓ دغه وينه په خپلو شونډانو و ځېښل او وې رودل وينه يې تېره کړه. نبي ﷺ و فرمايل: د کوم بدن سره چي زما وينه يو ځای سي هغه بدن د دوزخ اور نه سي مسحه کولای. (211)

۷- د حضرت زيد بن حارثه ؓ و خپل پلار ته انکار

(210) خميس

(211) قرة العيون

حضرت زید بن حارث رضی اللہ عنہ د کفر په وخت کې د خپلې مور سره داناو کورته تللی چې قافله یې بنو قیس و شکول او وې لوټل چې زید رضی اللہ عنہ هم پکښې و دی یې غلام کړې د مکې په بازار کې یې خرڅ کړی حکیم بن حزام د خپلې عمه خدیجې رضی اللہ عنہا لپاره رانیوی د خدیجې رضی اللہ عنہا چې کله د نبی صلی اللہ علیہ وسلم سره نکاح و سوه نو خدیجې رضی اللہ عنہا زید د نبی صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کې وړاندې کړی. د زید پلار د خپل زوی په بیلټون ډېر غمگین و. ځکه طبعي خبره ده چې پلار دا ولاد سره مینه لري. د زید پلار به دخپل زوی په جلاوالي کې ژړل او اشعار به یې ویل یوې خوا او بلې خوا ته به گرځېدئ چې دشعرونو لنډه ترجمه یې داده: زه د زید په یاد کې ژاړم نه یم خبر چې هغه ژوندی دی چې امید یې وکړم او که مرگی ختم کړی دی په الله صلی اللہ علیہ وسلم قسم کوم چې دا هم نه ده راته معلومه چې اې زیده! ته پستی مځکې هلاک کړي یې او که د غره مځکې هلاک کړي یې. ارمان چې ماته معلومه وای چې ته بیرته راځي که یا زما په ټول عمر کې لوی ارمان دادی چې ته بیرته راسي اې زیده! چې لمر راخبري هم ته رايادېږي او چې باران کېږي نو هم ستا یاد ما ځوروي او کله چې بادونه چلیږي نو هم ستا یاد تازه کوي. های افسوسه زما غم او فکر څومره اوږد سو زه به دده په لټه او تلاش کې په ټوله دنیا د گرځېدو لپاره د اوبښ چابکي په کار واچوم پر ټوله دنیا د گرځېدو څخه به نه سم سترې اوبښ که سترې سي خو زه نه سترې کېږم خپل ټول ژوند به په دې کښي تېروم که ماته مرگ راسي نو ډیر به ښه وي ځکه مرگ هر شی فنا کوي که څه هم هر څوک هر څومره امیدونه لري خو زه به د خپلوانو څخه فلانکي فلانکي، آل اولاد ته وصیت وکړم چې په دغه ډول په زید پسي تلاش وکړي لنډه دا چې ده به په ژړا ژړا کې دا اشعار وویل او تلاش به یې کاوه ناخپه دده د قوم څو کسان حج ته ولاړل⁽²¹²⁾ هلته یې زید و پېژندئ او خپل د پلار حالت یې ورته بیان کړی

(212) تر اسلام ځکي کافرانو هم د حج یوډول دود درلودی چې لوڅ به ي پر مکه مکرمه باندي طواف کاوه او چک چکي به

د پلار شعرونه يې ورته وويل او د هغه د بيلتون قصه يې ورته وکړه. حضرت زید ؑ وهغو ته درې شعرونه په لاس ورکړل چې مطلب يې داسې و. زه په خير او خيرت کي يم زه د ډېرو سخيانو خلکو په غلامي کي يم زما لخوا هيڅ فکر مه کوئ. هغه کسان چې ولاړل د زید و پلار ته يې د زید د خيريت خبر ورکړی او هغه اشعار يې ورته وويل چې زید ورته ويلي وه او د زید ادرس يې وروښودئ. د زید پلار او اکا روان سوه د غلامۍ د خلاصېدو په نيت يې د ځان سره فديه واخيسته د نبي ؑ حضور ته ورغلل او ورته وې ويل: اي د هاشم اولاده! اود خپل قوم سرداره! تاسو خود الله ؑ د کور همسايگان ياست تاسو خود حرم اوسېدونکي ياست تاسو خو خپل بنديان ازاده وی. وږو خلکو ته خوراک ورکوی موږ د خپل زوی د خلاصون لپاره راغلي يو پر موږ احسان او کرم وکړه زموږ فديه قبوله کړه. زما زوی ازاد کړه بلکي څومره چې فديه ده تر هغه زياتي پيسې واخله نبي ؑ ورته وويل: څه خبره ده؟ دوی ورته وويل چې موږ د زید په طلب راغلي يو نبي ؑ ورته وويل. بس دومري خبره ده؟ دوی ورته وويل. هو، نبي ؑ ورته وويل: هغه راوغواړئ او پوښتنه ځني وکړئ که چيري په خپله خوښه تلئ نو بېله فديې يې بوزئ او که نه تلئ نو زه پر داسي چا باندي زور نسّم اچولای چې په خپله خوښه نه ځي دوی ورته وويل: تاسو تر حق هم زيات احسان وکړی دا خبره مو بېخي خوښه ده. زید ؑ راوغوښتل سو نبي ؑ پوښتنه ځني وکړه چې ته دوی پېژنې؟ زید ؑ ورته وويل: هو، دا زما پلار دئ او دغه بل مي اکا دئ نبي ؑ ورته وويل: زما حال هم تاته معلوم دئ که په خپله خوښه زما سره اوسېدل غواړې خو زما سره اوسه او که ددوی سره ځي نو درته اجازه ده حضرت زید ؑ ورته وويل يارسول الله ﷺ! زه ستاسي په مقابله کي هيڅوک نسّم خوښولای ته زما د پلار پر ځای يې او د اکا پر ځای مي هم يې پلار او اکا دواړو ورته وويل: زیده! د ازادۍ په مقابل کښي غلامي خوښوې؟ د پلار، اکا، کور

ي کولې. داسي نه ده چې دزید خپلوان په دغه وخت کي مسلمانان وه فرضي حج يې اداکوی. ژباړن.

او نور قريبانو په مقابل کښي غلام او سپېدل غواړي؟ زید ﷺ ورته د نبي ﷺ و لوري ته اشاره وکړه او وې ويل: ما په ده کي داسي شيان ليدلي دي چي په مقابله کي يې هيڅ شی نسّم خونولای نبي ﷺ چي دده خبري واورېدې نو دی يې په غيږ کي ونيوی او وې ويل چي دی ما په زوی والي نيولی دئ. پلار او اکا چي يې دا حال وليدئ ډېر خوشاله سوه او په خوشحالي سره يې پرېښودئ ولاړل⁽²³⁾

فايده: حضرت زید ﷺ په دغه وخت کي کوچنی هلک و چي پر خپل کور، پلار او نورو باندي يې د غلامۍ ژوند غوره کاوه داد هغه محبت ښودنه کوي چي ډېر ښکاره دئ.

۸- دا حد په جنگ کي د حضرت انس بن نصر ﷺ عمل

د احد په غزا کي چي مسلمانانو ماته و خوړل نو يو چا دا خبره مشهوره کړه چي نبي ﷺ شهيد سو ددې دردونکي خبري چي کومي اغيزې پر اصحابانو ﷺ باندي ښکاره وې هغه ډېره ښکاره خبره ده. مسلمانانو ددې ويره ونکي خبر په اورېدو سره هغه پاته همت هم دلاسه ورکړی حضرت انس ﷺ راروان و چي د مهاجرو او انصارو په يوه ډله کي يې حضرت عمر ۸۸ او حضرت طلحة ﷺ وليدل چي ټوله د خوابد تيا په حالت کي دي انس ﷺ پوښتنه وکړه چي دا څه پېښه ده چي مسلمانان خوابدي ښکاري؟ دوی ورته وويل چي نبي ﷺ شهيد سو حضرت انس ﷺ ورته وويل چي دنبي ﷺ وروسته چي تاسو ژوندی پاته سئ نو څه به کوئ توري په لاسو کي واخلي ځانونه قربان کړئ حضرت انس ﷺ توره په لاس کي واخيستل د کافرانو په يوه ډله ورننوتی تر هغه پوري و جنگېدئ ترڅو چي شهيد سو.⁽²⁴⁾

(23) خميس

(24) خميس

فایده: دده مبارک مطلب دا و چي د کوم چالپاره چي ژوند و هغه نسو پاته نو بیا ژوند پاته کېدل د څه لپاره دی هم داسي وسوه، چي خپل ځان یې قربان کړی.

۹- په احد کښي د سعد بن ربیع ﷺ پیغام

نبي ﷺ دا حد په غزا کي پوښتنه وکړه چي د سعد بن ربیع ﷺ حال معلوم نه سو چي څه به پر تېر سوي وي يو صحابي ﷺ يې دده د تلاش لپاره ولېږي دغه صحابي د شهيدانو په ډله کي لتون وکړي چي گوندي ژوندي وي بيا يې په لوړ اواز وويل: زه نبي ﷺ رالېږلي يم چي د سعد ﷺ خبر راوړه. د يو ځای څخه يو کمزوری اواز راووتی دغه صحابي و هغه طرفته ورغلی که يې وکتل سعد ﷺ د شهيدانو په منځ کي پروت دی لږسره پکښې ده کله چي نژدې ورغلی سعد ﷺ ورته وويل: چي نبي ﷺ ته زما سلام وایه چي زما د خداي الله ﷻ تاسو ته غوره بدل درکړي کومه بدله چي يوه نبي ته د امتي لخوا ورکړل سوې ده ترهغه غوره بدله، او مسلمانانو ته زما دا پیغام ورسوه. که ونبي ﷺ ته کافران ورسېدل او په تاسو کي يو سترگي لغړونکی و يعنې ژوندي و نو دالله ﷻ په وړاندي يې بيا هيڅ عذر نه قبلېږي دا يې وويل وفات سو. (25)

فایده: فجزاه الله عنا افضل ماجزاي صحابيا عن امة نبيه.

په حقيقت کي دغه مبارکو ترسرتيرو اصحابانو د خپلي سرتيري ثبوت ورکړي دئ (الله ﷻ دي يې قبرونه د نور څخه ورډک کړي) په زخمو باندې زخمو نه قبلوي ساه يې وزي مگر ددې فکر نسته چي شکايت، وېره او يا دي غم وکړي بلکي ددوی سره په دغه حال کي هم د نبي ﷺ د حفاظت او پر نبي ﷺ باندي د ځان قربانو لږ شوق او جذبه سته ارمان! په ماغوندي ناهله کي هم ددوی په خبر يو له لږه برخه مينه وای.

۱۰- د نبي ﷺ په قبر ليدو سره د يوې ښځي مرگ

د حضرت عائشې ؓ حضور ته يوه ښځه راغله او ورته وې ويل چي ماته د نبي ﷺ قبر مبارک راوښيه عائشې ؓ هغه مبارکه او د نوره ډکه کوټه ور خلاصه کړه چي د نبي ﷺ قبر مبارک پکښي وهغې ښځي چي قبر مبارک وليدئ په ژړا سوه په ژړا ژړا کي وفات سوه. رضي الله عنها وارضاه. (26)

فايده: ايا تاسو ددې عشق نمونه يو ځای ليدلې ده چي د قبر د زيارت توان هم ونه لري او هلته يې ساه و خيړي؟.

۱۱- د اصحابانو ؓ د محبت متفرقي قصې

د حضرت علي کرم الله وجهه څخه يو چا پوښتنه وکړه چي د نبي ﷺ سره څومره مينه لرې؟ ده مبارک ورته وويل زمادي په الله ﷻ قسم وي چي نبي ﷺ مودته تر خپلو مالو، مور او پلار، تر خپلو ځانو او د سختي تندي په وخت کي تريخو او بو زيات محبوب دئ. (27)

(216) خميس

(217) شفاء

[illegible]

(²¹⁸) سورة التوبة الآية (٢٤)

(²¹⁹) بيان القرآن

په دې آيت کي د الله ﷺ د هغه کسانو سره د عذاب وعده ده چي دنورو شيانو سره ترالله ﷻ او تر رسول الله ﷺ زياته مينه کوي. د حضرت انس ﷺ څخه روايت دئ چي نبي ﷺ فرمايي: تر هغه به يو ستاسو څخه کامل مؤمن نسي تر څو زما سره تر خپل پلار، اولاد او ټولو خلگو زيات محبت ونه کړي. د حضرت ابوهريرة ﷺ څخه هم داسي مضمون ليکل سوی دئ. علماؤ ويلي دي: چي ددې محبت څخه اختياري محبت مراد دئ غير اختياري يعني اضطراري محبت نه دی مراد. که چيري ددې محبت څخه طبعي محبت مراد سي نو هم کېدای سي خو بيا د ايمان څخه د کاملې درجې ايمان مراد دئ لکه د اصحابانو ﷺ ايمان چي و. حضرت انس ﷺ فرمايي: چي نبي ﷺ ورته وفرمايل: درې شيان دي که په چا کښي موجود سوه نو د ايمان خوږوالی به ورپه برخه سي لومړي د الله ﷻ او د رسول الله ﷺ سره محبت دئ چي تر هرشي زيات او خوندور دئ دوهم داچي د يو چا سره محبت کوي دالله ﷻ رضا لپاره وي. دريم داچي د کفر ولوري ته تلل يعني کافر کېدل دومره ورته گران سي لکه په اور کي پر بوټل.

يوه ورځ حضرت عمر ﷺ وفرمايل: اي د الله ﷻ رسوله ﷺ! ته ماته تر خپل ځان پرته تر ټولو شيانو محبوب يې رسول الله ﷺ وفرمايل: چي څوک تر هغه وخته پوري کامل مؤمن نسي جوړېدلای تر څوزه تر خپل ځان ورته محبوب نه سم عمر ﷺ وويل: اي دالله ﷻ رسوله ﷺ! اوس ته ماته تر خپل ځان هم محبوب يې رسول الله ﷺ ورته وويل: (الآن) يا عمر! يعني اوس اي عمره! داچي د نبي ﷺ ددې جواب مطلب به څه وي علماؤ يې دوه مطلبه بنودلي دي لومړی داچي اوس ستا ايمان پوره سو. دوهم داچي دا خبرداري و چي اي عمره! اوس دا خبره پيدا سوه پکار خو داوه چي د پخوا څخه وای. سهيل تستري ﷺ فرمايي: څوک چي په هر حال کښي نبي ﷺ په خپل والي يعني آقا ونه گڼي هغه د سنتو خوند نسي ځکلای. يو صحابي نبي ﷺ ته راغلی او ورته وې ويل چي د قيامت ورځ به کله راځي؟ نبي ﷺ ورته وويل چي د قيامت لپاره دي څه تيارې نيولي ده چي پوښتنه يې کوي صحابي ورته وويل ما ډيري روژې، خيراتونه او لمونځونه ندي کړي مگر

زما په زړه کښي مي د الله ﷺ او د رسول الله ﷺ سره محبت دئ نبي ﷺ ورته وويل چي د قيامت په ورځ به ته د هغه چاسره ملگري يې چي ته مينه ورسره لرې دغه حديث ډيرو اصحابانو نقل کړي دئ چي په دوی کښي عبد الله بن مسعود، ابو موسي اشعري، صفوان، ابوذر رضي الله عنه او داسي نور مبارکان هم دي. حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چي اصحابانو رضي الله عنهم ته چي پدې حديث سره مسلمانانو ته خومره خوشحالي حاصله سوه په هيڅ شی دومره خوشحالي نه وه ورته حاصله سوې د انبکاره خبره ده چي اصحابانو رضي الله عنهم ته خوشحالي په کار وه ځکه د نبي ﷺ محبت ددوی په رڼا او رېښه کښي موجود وو نو بيا به ولي نه خوشحالېدل. د حضرت فاطمې رضي الله عنها کور د نبي ﷺ د کور څخه لږ ليري و نبي ﷺ وفرمايل: چي زما زړه غواړي ستا کور زما و کور ته نژدې سي حضرت فاطمې رضي الله عنها وويل: چي د حارثه رضي الله عنه کور تاته نژدې دئ و هغه ته ووايست چي زما سره کور بدل کړي رسول الله ﷺ ورته وويل د حارثه رضي الله عنه سره مخکي هم يو ځلي بدلون سوی دئ اوس ماته حياء راځي. حارثه رضي الله عنه په دې خبر سو دستي د نبي ﷺ و حضور ته ورغلی او ورته وې ويل چي زه خبر سو یم چي تاسو د فاطمې رضي الله عنها کور و خپل ځان ته نژدې غواړئ دغه زما کورونه دي او تر دغه و تاسو ته هيڅ کور نژدې نسته هريو چي موخوښ وي د هغه سره يې بدل کړئ اي د الله ﷻ رسوله ﷺ! زه او زما مال د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ دي اي د الله ﷻ رسوله ﷻ! زما دي په خپل خدای ﷻ سره قسم وي کوم مال چي تاسو زما څخه واخلئ هغه زما ډېر خوښ دئ تر هغه مال چي زما څخه پاته سي نبي ﷺ ورته وفرمايل چي رښتيا وايي او د برکت دعا يې ورته وکړه او کور يې ورسره بدل کړئ. ⁽²²⁰⁾

يو صحابي د نبي ﷺ حضور ته ورغلی او ورته وې ويل چي ستاسو سره زما تر ځان، مال، اهل او عيال محبت زيات دئ زه په خپل کور کښي ناست یم چي تاسو راپياد سی نو صبر مي نه

کېږي تر هغه وخته چې راسم او ستاسو زيارت ونه کړم او ماته په فکر کېښي راځي چې ما او تاسو ته مرگ خامخا راتلونکي دئ خو ددې وروسته به ته لوړو د انبياو درجو ته ولاړسې زما سره دا وېره ده چې بيا به زه تاسو نه وينم نبي ﷺ دده په جواب کېښي چوپتيا اختيار کړه تر هغه وخته چې جبرائيل ﷺ راغلی او دا آيت يې نازل کړی:



ژباړه: څوک چې د الله ﷻ اود هغه د رسول ﷺ اطاعت وکړي نو بېشکه دغه کس د هغه کسانو سره دئ چې الله ﷻ نعمت پرې کړی دئ (چې عبارت دي) د انبياؤ، صادقانو، شهيدانو او صالحانو څخه (او دغه کسان) ښه دي د ملگرتيا لپاره.

دغه آيت رسول الله ﷺ ده ته په جواب کېښي ووايه داسي ډيري پېښي اصحابانو ﷺ ته پېښي سوي دي او خامخا ورته پېښيدلې (عشق است و هزار بدگمانی - يعنې مينه ده او زړېد گمانی) همدا ډول يو صحابي نبي ﷺ ته راغلی او ورته وې ويل: چې زما ستا سره دومره محبت دئ هر وخت چې په خيال کې راسې که په هغه وخت کې زه رانسم او ستا زيارت ونه کړم نو زما غالب گمان راسي چې زما ساه به ووزي خو زما سره دافکر دئ چې که چيري زه جنت ته ولاړ سم نو زما درجه به تر تا کېښته وي او ماته به په جنت کې او سپدل ستا د زيارت پرته هم لوی تکليف

وي نبي ﷺ دغه آيات ورته ووايه . په يو بل حديث كښي راغلي دي چي يو صحابي د نبي ﷺ حضور ته ورغلی او ډېر غمجن و نبي ﷺ پوښتنه ځني و كړه چي ولي غمجن يي؟ ده مبارك ورته وويل چي زه په يوه فكر كي يم نبي ﷺ ورته وويل: په كوم فكر كښي يي؟ ده مبارك ورته وويل موږ سهار او ماښام ستاسو حضور ته راځو ستاسو په زيارت زړونه خوشحاله كوو ستاسو په خدمت كښي كښېنو سبا چي تاسو د انبياء (عليهم السلام) ودرجي ته ورسېږي نو موږ خوله ته نه سو رسېدلای (ستاسو د زيارت خڅه به بې برخي يو) نبي ﷺ چوپ سو كله چي هغه پورتنی آيت نازل سو نبي ﷺ هغه انصاري صحابي راوغوښتی او زېري يې پروكړی. په يوه حديث كښي راغلي دي چي ډيرو اصحابانو پورتنی شكایت وكړی نبي ﷺ پورتنی آيت ورته ووايه په يو حديث كښي راغلي دي چي اصحابانو ﷺ وويل: اي د الله ﷻ رسوله ﷺ! دا خو ښكاره خبره ده چي نبي ﷺ پر امتي باندي فضيلت لري او د نبي ﷺ درجې به لوړي وي نو بيا به ددوی د يو ځای كېدو لپاره كومه لاره وي نبي ﷺ ورته وفرمايل: چي د لوړو درجو خاوندان به راځي د كښتو درجو والا سره به كښېني او خبري اتري به ورسره كوي. (222)

نبي ﷺ فرمايي چي زما خڅه وروسته به ځني خلك زما سره محبت كوونكي پيداسي او دا هيله به لري چي كاشكي دوی دخپل مال، اهل او عيال په بدل كښي زه ليدلی وای د خالد ﷻ لور عبده وايي چي زما پلار به كله د بد بدو لپاره ستوني ستخ پرېوتی سترگي به يې نه سره ورتللې دنبي ﷺ په ياد او مينه به اخته و. د مهاجرينو او انصارو نومونه به يې اخيستل او يادول به يې چي دا زما اصول او فروغ دي يعني دوی كوچني او لوي ددين ښاخونه دي زما زړه ددوی و لوړي ته كش سوی دئ. اي الله ﷻ! ماته ژر مرگ راوړي چي ددوی سره يو ځاي سم دابه يې ويل بېده به سو.

حضرت ابو بکر صدیق ؓ يو ځلي وويل اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! زه دخپل پلار د مسلمانېدو پر ځای ستاد اکا د ابو طالب د مسلمانېدو زياته ارزو لرم ځکه چې پدې سره به تاسي خوشحاله سي يو ځلي حضرت عمر ؓ د نبی ﷺ اکا حضرت عباس ؓ ته وويل زه دخپل پلار تر مسلمانېدو ستا په اسلام راوړلو زيات خوشحاله سوم ځکه ستاسو اسلام راوړل نبی ﷺ ته ډېر زيات خوښ و. يوه شپه حضرت عمر ؓ د حفاظت گڼت کاوه چې د يوه کور څخه د څراغ رڼا راوتله او د يوې سپين سري آواز يې په غوږ سو چې وړی يې ور بشلي اشعار يې ويل چې ترجمه يې په دې ډول ده: محمد ﷺ ته دې د نيکانو خلگو درود ورسېږي د پاکو او سپېڅلو خلگو له لوري څخه هغه خلگ چې الله ﷻ ته خوښ دي ددوی درود دي ورسېږي بېشکه اې د الله ﷻ رسوله ﷺ! تاسو د شپې عبادت کونکي واست او په آخره شپه کښي ژړا کوونکي واست کاشکي ماته معلوم وای چې زه او خپل محبوب سره يو ځای کيږو که يا؟ ځکه چې مرگ په مختلفو حالاتو کې راځي نه ده معلومه چې ماته به مرگ په کوم حالت کې راسي او د نبی ﷺ سره به تر مرگ وروسته يو ځای سم که يا؟ حضرت عمر ؓ دغه اشعار واورېدل دی هم په ژړا سو. د حضرت بلال ؓ قصه ډېره مشهوره ده چې دی کله وفات کېدئ نو بي بي په جلا والي غمجنه سوه او وې ويل چې های افسوس! ده مبارک وويل: څومره د خوند خبره ده چې صبا ته به د محمد ﷺ زيارت کوم او د هغه د اصحابانو ؓ سره به ملاقات کوم. د حضرت زید ؓ قصه په پنځم باب نهمه شمېره کې تېره سوه چې کله دار ته پورته خپرول کېدئ ابو سفیان پوښتنه ځني وکړه چې ايا ستا دا خوښه ده چې (خداي مکره) د محمد ﷺ سره دا معامله وکړو او تا پرېږدو؟ ده مبارک ورته وويل چې په الله ﷻ دي مي قسم وي چې زه د احم نسيم زغملای چې نبی ﷺ په خپل کور کې وي او هلته دي په ده مبارک يو څوز جگ سي اوزه دي په خپل کور کې په ارامۍ سره و اوسم. ابو سفیان وويل: چې تر اوسه پوري ما دومري محبت کوونکي نه دي ليدلي لکه د محمد ﷺ ملگري چې دده محبت کوي.

د اصحابو کرامو ﷺ سره معامله او ددوی لڼد فضليتونه

د اصحابو ﷺ خو قصې د نمونې په ډول وليکل سوې که نه نو ددوی قصې لوی او غټ کتابونه هم نسي ليکلای په اردو ژبه ددوی په اړه زيات کتابونه او رسالې هم پيدا کېدلای سي خو مياشتي وسوې چې دغه رساله مي شروع کړي وه. بيا د مدرسې د بوختيا او د وخت د تنگوالي له امله و ځنډېده اوس بې پر دغه پاڼو ختموم کوم څه چې پکښي ليکل سوی دي هيله لرم چې د فايدې اخيستلو وړ سي په آخر کښي پر يوه خبره باندې خبردارۍ زيات اړين دئ هغه داچې د يوې خوا پدې آزاده زمانه کښي زموږ د مسلمانانو د دين په کارو کښي کمزوري ده او د ازادۍ رنگ د بلي خوا د اصحابانو ﷺ په پېژندلو دهغوی د آدابو او احتراماتو په هکله زياته کمزوري ده داخو لاڅه کوي ځني خلک خو داسي هم سته چې د دين څخه د بي پروايۍ له امله ددوی په اړه گوستاخي کوي حال دا چې اصحابان مبارکان د دين بنسټونه دي د دين لومړي خپرونکي دي مونږ ددوی حقونه تر مرگه پوري نه سو پوره کولای الله ﷻ په خپل فضل ددوی پر پاکو نفسونو سلگونو زره رحمتونه نازل کړي دي چې دوی د نبی ﷺ څخه دين لاسته راوړی او مونږ ته يې راوړس او ه ځکه نو پدې خاتمه کښي د قاضي عياض ﷻ د شفاء نومي کتاب څخه د يو فصل لنډه ترجمه چې ددې موضوع سره وړ ده ليکم او رساله باندې ختموم دی مبارک فرمايي: چې د نبی ﷺ په اعزاز او اکرام کښي دا خبره شامله ده چې د نبی ﷺ د اصحابانو ﷺ به اعزاز کوئ ددوی حق به پېژنئ، ددوی تابع داري به کوئ، ددوی ستاينه به کوئ، دوی ته به د مغفرت دوعا کوئ، ددوی په خپل منځي اختلافاتو باندې به چوپا تېرئ د مؤرخينو، شيعه گانو، بدعتيان او ناپوه روايانو د روايتو څخه به مخ اړوئ. هغه روايتونه چې ددوی په شان کښي تاوان پيدا کوي ددې ډول څخه که څه روايت واورېدل سي نو دهغه به په ښه ډول تاويل

ښه کېدای نسي. نبي ﷺ فرمایي: زما د اصحابو په اړه د الله ﷻ څخه وویړېږي دوی د ملامتیا ښه مه جوړوي څوک چې ددوی سره محبت کوي هغه زما سره محبت کوي او څوک چې ددوی سره کینه لري هغه زما سره کینه لري چا چې دوی ته تکلیف ورکړي هغه ماته تکلیف راکړي چا چې ماته تکلیف راکړي هغه الله ﷻ ته تکلیف ورکړي او څوک چې الله ﷻ ته تکلیف ورکړي د الله ﷻ په راکشولو کې به راسي.

نبي ﷺ فرمایي: زما اصحابو ته ښکونځل مه کوئ په تاسو کې که څوک د احد د غره سره برابر سره زر خیرات کړي نو د اصحابو د یوه یا نیم مد ثواب نسي لاسته راوړلای. نبي ﷺ فرمایي: څوک چې اصحابو ته ښکونځل کوي پر دغه کس د الله ﷻ، ملائکو او ټولو انسانانو لعنت دئ او ددغه سړي نه فرض قبلېږي او نه نفل. نبي ﷺ فرمایي: چې الله ﷻ ټوله انسانان راجن کړل د انبیاء (عليهم السلام) څخه پرته په دوی ټولو کې بې دغه څلور کسان غوره کړه: حضرت ابوبکر، حضرت عمر، حضرت عثمان، او حضرت علي. او دوی بې زما پر ټولو اصحابانو باندې بهتر وگرځول ابو سختیاني فرمایي: کوم چا چې د ابوبکر سره محبت وکړي هغه خپل دین سیده کړي. چا چې د عمر سره محبت وکړي نو د دین روښانه لاره بې پیدا کړه. چاکه د عثمان سره محبت وکړي د الله ﷻ په رڼا سره روښانه سو او چا چې د علي سره محبت وکړي دغه کس نو د دین رسي ونيول. څوک چې د اصحابانو ستاینه کوي دغه کس د نفاق څخه پاک دئ، څوک چې د اصحابانو بې ادبي کوي منافق، بد عتي او د سنتو مخالف دئ زما سره دا بیره ده چې هیڅ عمل به قبول نسي تر څو د اصحابانو سره محبت پیدا نسي او ددوی په اړه بې زړه پاک نسي. په یو حدیث کې راغلي دي چې نبي ﷺ فرمایي: ای خلکو! زه د ابوبکر څخه خوشاله یم تاسو دده مرتبه وپیژنئ زه د عمر، عثمان، علي، طلحه، زبیر، سعد، سعید، عبد الرحمن بن عوف، او عبيده بن جراح څخه خوشاله یم تاسو ددوی مرتبه وپیژنئ. ای خلکو کوم څوک چې د بدر او احد په غزا کې شریک سوي دئ

الله ﷺ و هغو ته بخښنه کړې ده تاسو زما د اصحابو ﷺ په اړه زما لحاظ کوئ او دهغه خلکو په باره کښي زما لحاظ کوئ چې ددوی لوني زما په نکاح کښي دي او يا زما لوني ددوی په نکاح کښي دي داسي نه چې دغه خلگ د قيامت په ورځ ستاسو څخه د يو څه ظلم مطالبه وکړي او هغه به بيا نه بخښل کېږي په يوه حديث کي راغلي دي چې نبي ﷺ فرمايي: زما د اصحابانو، زومانو اونورو اصحابانو په اړه زما لحاظ کوئ څوک چې ددوی په اړه زما لحاظ وکړي الله ﷻ به ددغه کس په دنيا او آخرت کي حفاظت وکړي او څوک چې زما لحاظ ونه کړي الله ﷻ د هغه کس څخه بېزاره دئ او د چا څخه چې الله ﷻ بېزاره سي کېدای سي چې پريو څه باندي ونيول سي دنبي ﷺ دا ارشاد هم دئ چې نبي ﷺ فرمايي څوک چې زما د اصحابو ﷺ په اړه زما لحاظ وکړي د قيامت په ورځ به زه دده محافظ يم په يوه بل حديث کي راغلي دي چې نبي ﷺ فرمايي څوک چې زما د اصحابو ﷺ په اړه زما لحاظ ونه کړي حوض کوثر ته به رانه وستل سي ما به يوازي د ليري څخه وويني. سهل بن عبد الله ﷺ فرمايي څوک چې د نبي ﷺ د اصحابانو ﷺ تعظيم او درنښت نه کوي هغه پر نبي ﷺ ايمان نه دئ راوړی.

الله ﷻ دي په خپل فضل او مهرباني سره د خپل نيولو او د خپل د رسول ﷺ د قهر او خوابديا څخه ماته، زما دوستانو ته، زما خواخوږو ته، زما د ناستي ولاړي خلکو ته، زما مشاخو ته، زما شاگردانو او ټولو مؤمنانو ته خلاصون راکړي او ددغه مبارکو اصحابانو ﷺ په مينه دي زموږ زړونه ډک کړي.

وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام الاتمان الاکملان علي

سيد المرسلين وعلى آله واصحابه الطيبين الطاهرين وعلى اتباعه واتباعهم حملة الدين

المتين. ﷺ

مؤلف: مولانا محمد زکريا کاندهلوي نورالله مرقده مقيم مدرسه مظاهر العلوم سهارن

پور.

نېټه: ۱۷- شوال المکرم- ۱۳۵۷- هـ.ق. يعنې د کوچني اختر او ولسمه د دوشنبې ورځ
ژباړونکی: مولوي عبدالهادي (حماد) کندهاري عفی الله وعافاه. مدرس و مدير جامعه
اسلاميه اشرفيه اوله ناحیه کندهار افغانستان.
نېټه: ۲۱- ۹- ۱۴۲۸ هـ.ق. چي د ۱۱- ۷- ۱۳۸۲ هـ.ش سره سمون خوري د چهارشنبې ورځ.

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library